

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

ÖTÖDIK KÖTET

TARTALOM

- 215 A kísértő
- 216 Korona és tiara
- 217 A Vaux-le-Vicomte-kastély
- 218 Melun bora
- 219 Nektár és ambrózia
- 220 Gascogne-inak másfél gascogne-i
- 221 Colbert
- 222 Féltékenység
- 223 Felségsértés
- 224 Egy éjszaka a Bastille-ban
- 225 Fouquet úr árnyéka
- 226 A reggel
- 227 A király barátja
- 228 Hogyan tisztelték a parancsot a Bastille-ban?
- 229 A király hálája
- 230 Az álkirály
- 231 Amelyben Porthos azt hiszi, hogy hercegség után fut
- 232 Az utolsó istenhozzád
- 233 Beaufort herceg
- 234 Készülődés az útra
- 235 Planchet leltára
- 236 Beaufort herceg leltára
- 237 Az ezüstitál
- 238 A fogoly és őrei
- 239 Ígéreték
- 240 Nők között
- 241 Az utolsó vacsora
- 242 Colbert úr hintójában
- 243 A két hajó
- 244 Baráti tanácsok
- 245 Hogyan játszotta el kis szerepét XIV. Lajos király
- 246 A fehér ló és a fekete ló
- 247 Amelyben elbukik a mókus, és a kígyónak szárnyai nőnek
- 248 Belle-Isle-en-Mer
- 249 Aramis magyarázkodása
- 250 A király gondolatainak és D'Artagnan gondolatainak folyománya
- 251 Porthos ősei
- 252 Biscarat fia
- 253 Locmaria barlangja

254 A barlangban
255 Homéroszi ének
256 Egy titán halála
257 Gyászbeszéd Porthos fölött
258 Gesvres úr örjárata
259 XIV. Lajos király
260 Fouquet úr barátai
261 Porthos végrendelete
262 Athos öregsége
263 Athos látomása
264 A halál angyala
265 Harctéri jelentés
266 A hősköltemény utolsó éneke
Epilógus
D'Artagnan halála

215
A kísértő

- Hercegem! - szólt Aramis, miközben helyet foglalt útitársa mellett a kocsiban. - Bármilyen esendő, középszerű, alacsonyrendű teremtmény vagyok is a gondolkodó lények sorában, eddig még nem történt meg velem, hogy ha valakivel beszéltem, be ne hatoltam volna a gondolatvilágába az értelmünkre boruló eleven álarcon át, és föl ne fedtem volna megnyilvánulásait. De ma este, a minket körülvevő sötétségben, fenséged tartózkodó magatartása következtében, nem olvashatok ki semmit arcvonásaiból, és valami azt súgja nekem, hogy, sajnos, nehéz lesz csak egyetlen őszinte szót is kicsikarnom. Tehát alázatosan kérem, nem az irántam való szeretetére, mert az alattvalók mit sem nyomhatnak a mérlegen, amely a fejedelmek kezében van, hanem a fenséged iránt érzett szeretetből: szívlelje meg minden egyes szavamat, minden egyes hangsúlyomat, mert abban a komoly helyzetben, amelyet előidézünk, mindegyik szónak megvan a maga értelme és értéke, s ezek olyan fontosak, hogy hozzájuk fogható még nem hangzott el a világon.

- Hallgatom - ismételte határozottan a fiatal herceg -, anélkül, hogy követelném, vagy félnék attól, amit mondani fog!

Azzal még jobban behúzódtott a kocsi puha párnái közé, igyekezve eltűnni társa elől, hogy az ne lássa, de még csak fel se tételezze jelenlétét.

Sűrű fekete sötétség borult a fák összefonódó koronái fölé. A vastag tetőzettel védett kocsiba a halványabb fény sem hatolhatott be, még ha az erdei sétány terjengő ködoszlopai közé befurakodott is egy-egy parányi fénysugár.

- Fenséges uram - szólalt meg újból Aramis -, ismeri annak a kormányzatnak a történetét, mely jelenleg Franciaországot vezeti. A király gyermekkorra fogságban telt, akárcsak fenségedé, homályban, akárcsak fenségedé, és szűkös korlátozottságban, akárcsak fenségedé. Csakhogy fenségeddel ellentétben, aki a rabságot börtönben, a magányt az ismeretlenség homályában, a korlátozottságot a rejtőzködésben szenvedte végig, a király minden szenvedését, megaláztatását, minden szűkölködését világos nappal, a királyság könyörtelen fényében élte át, a ragyogás középpontjában, ahol minden szennyfolt rút bűnnek, minden dicsfény szennyfoltnak látszik. A király sokat szenvedett, szívében gyűlöletet táplál, bosszút fog állni. Rossz király lesz belőle. Nem mondom, hogy vérben fog gázolni, mint XI. Lajos, vagy IX. Károly, mert nem halálos sérelmét kell megtorolnia; csak épp felemészti majd alattvalóinak pénzét és javait, mert anyagi érdekeiben és pénz dolgában szenvedett sérelmet. Én tehát elsősorban a lelkiismeretemet nyugtatom meg, szemügyre véve a király érdemeit és hibáit, és ha elítélem őt, a lelkiismeretem felment.

Aramis szünetet tartott. Nem azért, hogy hallhassa, még mindig olyan csöndes-e az erdő, hanem azért, hogy gondolatait összeszedje, és időt engedjen rá, hogy ezek a gondolatok mélyen behatoljanak lelkébe.

- Isten mindent helyesen cselekszik, amit tesz - folytatta Vannes püspöke -, és erről annyira meg vagyok győződve, hogy már régóta boldognak érzem magam, amiért Isten kezembe tette le azt a titkot, amit fenségednek felfedni segítettem. Az igazság és előrelátás Istenének éles, kitartó és meggyőződéses eszközre van szüksége, hogy ezt a nagy művet véghezvigye. Ez az eszköz én vagyok. Én erős vagyok, kitartó, van meggyőződésem; s misztikus népet irányítok, amelyik Isten ígéjét választotta jelmondatául: *Patiens quia aeternus!*¹

¹ Türelmes, mivel örökkévaló. (latinul)

A herceg megmozdult a kocsiban.

- Sejtem, fenség - szólt Aramis -, hogy most felkapja a fejét, és meghökkeni az a nép, melyet én irányítok. Nem tudta, hogy egy királlyal tárgyal. Ó, fenség, egy alázatos népnek, egy kisemmizett népnek vagyok a királya: alázatos, mert csak a csúszás-mászásban van az ereje, kisemmizett, mert az én népem e világon soha, vagy majdnem soha le nem aratta, amit vetett, s nem élvezte annak a fának a gyümölcseit, amit ültetett. Elvont eszményekért dolgozik, és erejének minden molekuláját egyesíti, hogy egy embert formáljon belőle, és ennek az embernek verejtékcseppjeiből felhőt teremt, amit ennek az embernek a géniusza köteles glóriával övezni, bearanyozva a kereszténység minden koronájának sugaraival! Ilyen ez az ember itt, fenséged oldalán. Más szavakkal: ez az ember nemes szándékkal emelte ki fenségedet a mélységből, és ezzel a magasztos szándékkal akarja a földi hatalmak fölé, saját maga fölé emelni!

A herceg könnyedén megérintette Aramis karját, és megszólalt:

- Arról a papi rendről beszél, amelynek ön a feje. Szavaiból kiviláglik, hogy azon a napon, amikor meg akarja dönteni azt, akit ma felemelt, meg is dönti, és hogy azt, aki előző napi tulajdon teremtménye volt, a kezében akarja tartani.

- Téved, fenség - felelte a püspök. - Én nem fáradoznék rajta, hogy ezt a rettenetes játékot végigjátsszam királyi fenségeddel, ha nem volna kétszeres érdekem a játszma megnyerése. Azon a napon, amelyen fenséged fölemelkedik, örökre a trónra emelkedik; s mikor felhág a trónra, ellöki a hágcsót, elrúgja magától oly messzire, hogy soha még a látása sem fogja emlékeztetni, hogy jogot formálhatna hálájára.

- De kérem, uram!

- Megrendülése, fenség, nagyszerű jellemből fakad. Köszönöm. S higgye el, többre vágyom, mint a puszta hála; biztos vagyok benne, hogy ha feljut a tetőpontra, még érdemesebbnek fog tartani a barátságára, akkor pedig mi ketten oly nagy dolgokat fogunk véghezvinni, hogy hosszú évszázadok múltán is emlegetni fogják.

- Csak azt mondja meg nekem, uram, leplezetlenül, mi vagyok most, és elképzelése szerint mi leszek holnap?

- Fenséged XIII. Lajos király fia, testvére XIV. Lajos királynak, természetes és törvényes örököse a francia trónnak. Ha a király maga mellé veszi fenségedet, miként öccsükkel, Monsieur-vel teszi, megőrizte volna a maga törvényes jogát a trónra. Csak Isten és az orvosok vitathatnák el tőle a törvényességet. Az orvosok mindig jobban szeretik az uralmon levő királyt, mint a nem létező királyt. Isten igazságtalan volna, ha ártani akarna egy tiszteletre méltó fejedelemnek. De Isten azt akarta, hogy fenségedet üldözzék, s ez az üldöztetés most Franciaország királyává szenteli. Tehát joga volna uralkodni, hiszen elvitatják fenségedtől; joga volna tehát trónra lépni, hiszen jogtalanul tartják fogva; ereiben tehát isteni vér folyik, hiszen nem mertek az életére törni, mint ahogy szolgái életére törtek. Most pedig nézzük, mit tett fenségedért az az Isten, akit annyiszor vádolt, hogy mindent fenséged ellen cselekszik. Felruházta fivérének vonásaival, természetével, korával és hangjával, és üldöztetésének okai diadalmas felemelkedésének okozóivá lesznek. Holnap, holnapután, az első pillanatban ez az árnyékkirály, XIV. Lajos élő árnyéka, az ő trónjára fog ülni, ahonnan őt az isteni akarat, amely egy emberi kézre van bízva, örökre le fogja dönteni.

- Remélem - szólt a herceg -, hogy testvéreimet nem fogják megölni.

- Sorsa egyedül fenséged kezében lesz.

- Az a titok, amelyet énellenem használtak fel...

- Azt őellene fogja kihasználni. Mit tett ő, hogy a titok rejtve maradjon? Elrejtette fenségedet a világ előtt. Mint az ő eleven képmása, elárulná Mazarin és Ausztriai Anna cselszövését. Fenségednek, hercegem, ugyanúgy érdeke lesz elrejteni őt, aki fogolyként éppúgy hasonlítani fog fenségedhez, mint fenséged, királyként, őhozzá.

- Visszatérek arra, amit az imént mondtam. Ki fogja őrizni?

- Aki fenségedet őrizte.

- Ön ismeri ezt a titkot, s kihasználta az én javamra. Ki ismeri még?

- Az anyakirályné és Chevreuse-né hercegasszony.

- Ők mit fognak tenni?

- Semmit, ha úgy akarja!

- Hogyan?

- Hogy ismernék fel, ha úgy fog cselekedni, hogy fel ne ismerjék?

- Igaz, de van még nagyobb nehézség is.

- Halljuk, hercegem.

- A fivérem nős; mégsem vehetem el a fivérem feleségét.

- Majd én elintézem, hogy Spanyolország beleegyezzék hitvesének eltasztásába. Ez új politikájának érdeke, ezt kívánja az emberi morál. Minden nemes, hasznos dolog a földön megtalálja a számítását.

- A király, ha bebörtönzik, beszélni fog.

- Kivel fog beszélni? A falakkal?

- Azokat az embereket nevezi falaknak, akiket bizalmával megtisztel?

- Szükség esetén igen, fenséges uram. Egyébként...

- Egyébként?...

- Azt akartam mondani, hogy Isten szándékai nem állnak meg félúton. Az ilyen fontosságú terveket az eredmény tetőzi be, mint valami geometriai számítás. A bebörtönzött király nem fogja ugyanúgy zavarni fenségedet, ahogy fenséged zavarta a most uralmon levő királyt. Isten ezt a lelket büszkének és türelmetlennek teremtette. Később meglágyította, lefegyverezte a tisztelet és a legfelsőbb hatalom élvezetével. Isten, aki azt akarta, hogy a geometriai számítás eredménye, amiről beszéltem, fenséged trónra jutása legyen, és semmivé legyen mindaz, ami fenségedre nézve ártalmas, azt is elhatározta, hogy a legyőzött szenvedései nem sokkal a fenségedéi után véget is érjenek. Tehát ezt a lelket, ezt a testet rövid haláltusára készítette elő. A börtön különcellájában, összezárva kétségeivel, mindentől megfosztva, kemény élethez szokva, fenséged kibírta a rabságot. De a fivére, ha fogoly lesz, ha elfeledik, ha szűkösen él, nem fogja elviselni a rajta esett sérelmet, és Isten a kívánt időben, vagyis csakhamar magához szólítja lelkét.

Aramis komor okfejtése közben egy éjjeli madár az erdő mélyén abba a panaszos, hosszú rikoltozásba kezdett, amelytől mindenki megremeg.

- Számúzni fogom a bukott királyt - szólta Fülöp megborzongva. - Ez sokkal emberségesebb.

- A király ezt a kérdést tetszése szerint fogja eldönteni - felelte Aramis. - Tehát jól adtam elő a problémát? A megoldást királyi fenséged óhaja vagy elképzelése szerint tártam fel?

- Igen, uram, igen; semmiről sem feledkezett meg, csak két pontról.

- Az első?...

- Beszéljünk erről ugyanolyan őszintén, ahogy az imént beszélgettünk; beszéljünk az indítókokról, amelyek reményeink teljesülését idézhetik elő; és beszéljünk a ránk váró veszélyekről.

- A veszedelmek óriásiak, végtelenek, ijesztőek és leküzdhetetlenek volnának, ha, mint említettem, a körülmények nem játszanának közre, hogy semmivé legyenek. Egyikünket sem fenyeget semmi veszély, ha fenséged állhatatossága és rendíthetlensége kiegészíti azt a hasonlatosságot, amely ön és a király között fennáll. Ismétlem: nincs veszély, csak akadályok vannak. Ezt a szót, amelyet minden nyelvben megtalálok, sosem értettem jól, és ha én volnék a király, kiiktatnám, mert értelmetlen és hasznavehetetlen.

- De bizony, uram, van egy komoly akadály, egy elháríthatatlan veszedelem, amelyről megfeledkezett.

- Valóban? - kiáltott fel Aramis.

- Ez pedig a lelkiismeret szava, a gyötrő lelkifurdalás.

- Igen, ez igaz - felelte a püspök -, a szív csakugyan gyöngye lehet, jó, hogy fenséged emlékeztet rá. Ó, igaza van, ez csakugyan kellemetlen akadály. A ló, ha az ároktól fél, s beleugrik, ott pusztul el. Az a férfi, akinek a kezében remeg a fegyver, időt ad az ellenséges pengének, hogy halálát siettesse. Ez igaz!

- Van-e testvére? - kérdezte a fiatal herceg Aramist.

- Egyedül vagyok a világon - felelte a püspök kurtán és idegesen, mintha pisztoly kattant volna.

- De azért csak szeret valakit? - kérdezte a herceg.

- Senkit! De mégis: fenségedet szeretem.

A fiatalember mély hallgatásba merült, hogy Aramis a saját lélegzetének neszt is lármának érezte.

- Még nem mondtam el mindent - szólalt meg újból a püspök -, amit királyi fenségednek elmondani akarok: nem mindent ajánlottam fel, amit üdvös tanácsok és segélyforrások tekintetében tartogatok számára. Szó sincs róla, hogy fényt villantsak olyasvalakinek a szeme elé, aki a homályt kedveli; szó sincs róla, hogy az ágyúmoraj dicsőségét duruzsoljam egy békére és virágos mezőre vágó szelíd lelkű férfi fülébe. Fenséged boldogságát gondolatban előkészítettem; szedje össze gondosan, amit a számon kiejtek, mert kincset ér annak, aki annyira szereti az eget, a zöldellő rétet és tiszta levegőt, mint fenséged. Tudok egy csodálatos vidéket, egy ismeretlen paradicsomot, egy szegletét a világnak, ahol egyedül, szabadon, ismeretlenül élhet az erdőben, a virágok között, a csobogó patakok mellett, s ahol mindent elfeled majd, ami szenvedést az istenkísértő emberi örület zúdított fenségedre. Ó, hallgasson rám, hercegem! Nem tréfálok! Nekem is van lelkem, és érzem, hogy fenségedé a mélység szélén áll. Nem fogom így, sérülten a karomba venni, hogy aztán letaszítsam akaratom, személyem vagy nagyravágyásom szakadékába. Mindent vagy semmit. Fenséged megtört, beteg, csaknem belepusztul az egy órája visszanyert szabadság hirtelen erővel áradó fuvallatába. Ez biztos jele az én szememben annak, hogy nem kíván teli tüdőből mélyen lélegezni. Maradjunk tehát egy szerényebb, erőnknek inkább megfelelő életmód mellett. Isten a tanúm, hogy jósorsát ki akarom vezetni a megpróbáltatásból, amelybe általam jutott.

- Beszéljen, beszéljen! - kiáltott fel a herceg olyan élénken, hogy Aramist gondolkodóba ejtette.

- Ismerek Alsó-Poitouban egy járást - vette át újra a szót a püspök -, amelynek létezését Franciaországban senki sem sejtí. Húsz négyzetmérföldnyi ország! Nemde, óriási? Húsz négyzetmérföld, fenséges uram, és mind csupa szittyós rétség, csupa sziget és erdőség. A nagy mocsarakat nádas borítja, mint valami hatalmas palást, s csendesen szenderegnek a mosolygó ég alatt. Néha egy-egy álmos halászcsalád téved arrafelé tutajával, amely nyárfa- és égerfatörzsekből van összeróva, padlója nád, födele gyékény. Ezeket a bárkákat, ezeket az úszó házakat a szél fuvalma hajtja. A parthoz csak véletlenségből verődnek, s akkor is olyan csendesen, hogy a halász, aki alszik, fel sem ébred a zökkenésre. Ha ki akar kötni, azt is csak azért, mert megpillantotta a vízi guvatok vagy a bíbicek sűrű raját, vagy vadkacsát, búvár-madarat, böjti récét, mocsári szalonkát, s hurokkal vagy söréttel zsákmányul ejti. Az ezüst-pikkelyes keszegek, az óriási angolnák, a harapós csukák, rózsaszín és szürke sügérek nagy tömegben kerülnek hálójába. Csak a legszebb halakat válogatják ki, a többit újra szabadon engedik. Városi lakó, katona, vagy bárki más még soha erre a környékre nem tévedt. A napfény enyhe. A szelíd dombok talaja dúsan termő szőlőtőkék fehér és fekete fürtjeit táplálja. Egyszer egy héten csónak hozza meg a sütőházból a friss, jóízű kenyeret, amelynek illata már messziről csábít, csalogat. Úgy fog ott élni, mint a letűnt idők embere élt. Teljes biztonságban, bővelkedve a vadászásban, élhet, mint kutyáinak, horgászbotjainak, puskáinak és csinos nádfedelű házának teljhatalmú ura; így él majd hosszú évekig, s a végén felismerhetetlen lesz, úgy megváltozik, mert rábírta Istent, hogy sorsát helyrehozza. Ebben a zacskóban ezer pisztol van: ennél sokkal kevesebb kell az egész mocsár megvásárlásához; kevesebből megél ott annyi évig is, ahány napja lesz életének; kevesebbrel is az egész környék leggazdagabb, legszabadabb, legboldogabb embere lehet. Fogadja el tőlem olyan jó szívvel, ahogyan én felajánlom. Nyomban kifogunk két lovat a kocsinkból, és az én néma szolgálom elkíséri, éjszaka utazva, nappal alva, arra a vidékre, amelyikről beszélek, s legalább örömmel mondhatom el, hogy fejedelmeknek megtettem azt a szolgálatot, amit maga választott magának. Boldoggá tettem egy embert. Istennek tetszőbb cselekedet lesz, mintha egy embert hatalmassá tettem volna. És sokkal nehezebb feladat is. Nos, mit válaszol, fenség? Tessék a pénz. Ó, ne tétovázzék, Poitouban nem kockáztat semmit, legfeljebb mocsárlázt. És a pisztoljaiért még abból is kikúrálják az ottani bűbájosok. A másik játzmával ellenben, tudja jól, melyikkel, azt kockáztatja, hogy megölik a trónon vagy megfojtják egy börtönben. Lelkemre mondom: most, hogy mind a két eshetőséget mérlegeltem, magam is tétováznék.

- Uram - felelte a fiatal herceg -, mielőtt elhatároznám magam, hadd szálljak ki a kocsiból és tanácskozzam azzal a szózáttal, amely Isten szabad ege alatt felém hangzik. Tíz perc, és választ adok!

- Parancsoljon, fenség - szólt Aramis, és hódolattal hajolt meg a herceg előtt, mert hangja e pillanatban olyan ünnepies és fenséges volt.

216
Korona és tiara

Aramis kiszállt a kocsiból, kinyitotta s tartotta az ajtót a fiatalembernek. Látta, amint egész testében megremeg, ahogy lába a mohát tapodja, s bizonytalanul, csaknem támoanyagva tesz néhány lépést a kocsi körül. Az ember azt hihette volna, hogy a szegény fogoly elszokott a földön való járástól.

Augusztus 15-e volt, éjjel tizenegy óra tájt. Sűrű fellegek, a vihar előjelei borították az eget, gomolygásuk eltakarta minden fényt, minden kilátást. Ebben a teljes sötétségben még a faszorok széle is alig vált ki a sarjerdőből, csak hosszas fürkészés után derengett fel valami az áttetsző, szürkés félhomályon át. Hanem a fű illata, a tölgyfák még balzsamosabb, még frissebb lehelete, az egész langyos és üde lég, amely annyi év múltán először ölelte körül, a szabadságérzet kimondhatatlan gyönyöre a szabad ég alatt oly magávalragadó nyelven szólt a herceghez, hogy bármekkora volt is tartózkodása, mondhatni: már-már színlelése, amelyről megpróbáltunk képet adni, nem tudott úrrá lenni megrendülésén, és boldogságában nagyot sóhajtott.

Majd lassacskán felemelte elnehezült fejét, és úgy szívta magába a levegőt, ahogy a különböző légáramok illattól terhesen az arcába csapódtak. Karját összefonta mellén, mintha vissza akarná tartani a hirtelen támadó boldogság kitörését, s gyönyörrel élvezte az erdő hatalmas fáinak kupolája alatt az addig nem ismert friss éjszakai levegőt. Az ég, amelyre fölnezhettek, a patak, melynek zúgását hallotta, a körülötte mozgó teremtmények, nem ez-e a valóság? Nem volt-e örült Aramis, ha azt hitte, hogy ezen a világon másról is álmodhatik az ember?

A falusi élet mámorító képei, gond, félelem és ínség nélkül, a tengernyi boldog nap, amelynek képe szakadatlanul ott lebeg minden ifjúi képzelet előtt, édes csalétkek egy szerencsétlen fogolynak, aki a börtönfalak közt sorvadozott, akit vértelenre sápasztott a Bastille fullasztó levegője. Ezt a csalétket kínálta fel Aramis, felajánlva az ezer pisztolt, amely a kocsiiban volt, és vele az elvárásolt édenkertet, amelyet Alsó-Poitou síksága rejteget a világ szeme előtt.

Így elmélkedett Aramis, mikor leírhatatlan aggodalommal tekintett Fülöp herceg után, aki örömtől mámorosan lépkedett, s egyre mélyebb töprengésbe merülve lassan távolodott.

A fiatal herceg valóban éppen csak lábával érintette a földet, magába merült, lelke felszállott Istenéhez, és könyörgött, hogy gyújtson fénysugárt hánykódó lelkében, hiszen e pillanatban életéről vagy haláláról kell határoznia.

Rettenetes pillanat volt ez Vannes püspökének. Még ilyen nagy szerencsétlenséggel nem állott szemben. Ez az acélkemény lélek, kinek az élete eddig állhatatlan csapongás volt az akadályok között, még sosem maradt alul, sosem győzték le, elbukik-e vajon nagy tervével, mert nem látta előre, milyen hatással vannak a friss, szabad levegőtől ittas lombok az emberi testre.

Aramist kétsége, szorongása egy helyhez szegezte, és csak figyelte Fülöp herceget, aki fájdalmas harcot vívott két titokzatos angyallal. Tíz percig tartott a tusakodás, ennyit kötött ki a fiatalember a döntésre. S ez alatt az örökkévalóság alatt egyre az eget fürkészte, könyörgő, szomorú és nedves szemmel. Aramis mohó, lángoló, emésztő tekintettel figyelte a fiatal herceget.

Egyszerre a fiatal herceg lehajtotta a fejét. Gondolatai visszatértek a földre. Tekintete megkeményedett, homloka ráncokba szaladt, s ajka körül vad bátorság ragyogott; majd tekintete még egyszer megdermedt, de ezúttal elszánt fény sugárzott szeméből; ezúttal olyan volt, mint

a hegytetőn álló Sátán, amikor végigtekintett a föld országain, birodalmain, hogy Jézust megkísértse.

Aramis szeme ugyanolyan szelíden fénylett fel, mint amilyen komor volt még az imént. Fülöp hirtelen izgatottan ragadta meg a kezét:

- Gyerünk! Oda menjünk, ahol Franciaország koronája vár ránk!

- Hercegem, ez végleges elhatározása? - kérdezte Aramis.

- Igen, így határoztam.

- Visszavonhatatlanul?

Fülöp válasza sem méltatta a kérdést. Elszántan nézett Aramisra, mintha azt akarná kérdezni, lehetséges-e, hogy egy férfi valaha is megmásítsa elhatározását?

- Ez a tekintet fény sugar, tüze szilárd jellemre vall! - szólt Aramis, Fülöp kezére hajolva. - Nagy király lesz fenségedből, kezeskedem érte!

- Ha úgy tetszik, vegyük fel beszélgetésünk fonalát újból ott, ahol elhagytuk. Azt hiszem, azt mondtam önnek, hogy két kérdéssel akarok önnel értekezni: előbb a veszedelmekről vagy akadályokról. Ebben már döntöttünk. A másik: hogy ön milyen feltételeket szab nekem. Nos, kérem, beszéljen, D'Herblay úr!

- Feltételek, hercegem?

- Hogyne! Ilyen csekélységgel nem állíthat meg utamon, és azzal sem sérthet meg, hogy feltételezi: elhiszem, hogy nem fűződik érdeke az üggyhez. Közölje tehát velem minden tartózkodás és félelem nélkül gondolatait!

- Hallgasson meg, fenség! Ha egyszer király lesz...

- Mikor lesz az?

- Holnap este. Akarom mondani: éjjel.

- Magyarázza meg, hogyan?

- Előbb még egy kérdésem volna királyi fenségedhez.

- Halljuk!

- Elküldtem fenségedhez egy meghitt emberemet, azzal az utasítással, hogy adjon át egy füzetet, tele apró, gondosan fogalmazott feljegyzésekkel; ezekből fenséged alaposan megismerheti mindazokat a személyeket, akik udvarát alkotják vagy fogják alkotni.

- Elolvastam valamennyi feljegyzést.

- Figyelmesen?

- Betéve tudom őket.

- És megértette? Bocsánat, ezt, ugye, csak a Bastille szegény, magárahagyatott foglyától szabad megkérdeznem. Mondanom sem kell, hogy egy hét múlva semmi kérdeznivalóm sem lesz olyan szellemtől, mint a fenségedé, mihelyt hatalmának és szabadságának teljes birtokában lesz.

- Kérdezzen csak, szívesen leszek tanítványa, akitől tudós tanítója számon kéri a feladott leckét.

- Elsősorban is a családjáról, fenség.

- Anyámról, Ausztriai Annáról? Bánatáról, szomorú betegségéről? Ó, őt ismerem, jól ismerem!

- Második fivére? - kérdezte Aramis, fejet hajtva.

- A megjegyzésekhez olyan pompásan felvázolt, rajzolt, festett arcképeket fűzött, uram, hogy nyomban felismertem belőlük az embereket, akiknek jellemét, erkölcsét és történetét jegyzetei tartalmazták. Második fivérem szép barna arca sápadt; nem szereti Henriette-et, a feleségét, akit én, XIV. Lajos, szerettem, akivel most is kacérkodom, habár azon a napon sok fájdalmat okozott nekem, mikor La Vallière kisasszonyt el akarta kergetni.

- Ügyeljen ez utóbbinak a szemére - szólt Aramis. - A mostani királyt őszintén szereti, a szerető nő szívét nehezen lehet megteveszteni.

- A leány szőke és kék a szeme, és gyengéd tekintetéről fel fogom ismerni. Egy kissé biceg; mindennap ír egy levelet, amelyre nevemben Saint-Aignan úr válaszol.

- Ismeri Saint-Aignant?

- Mintha csak láttam volna, és ismerem legutóbbi versét, amit nekem írt, valamint azt is, amelyet válaszul az övére én írtam neki.

- Nagyon helyes. A minisztereit is ismeri?

- Colbert: utálatos, sötét, de okos arc, haja homlokára simítva, feje hatalmas, súlyos, halálos ellensége Fouquet úrnak.

- Ami őt illeti, miatta ne legyenek gondjaink.

- Nem, mert szükségképpen arra kér majd, hogy számúzzuk, nemde?

Aramis elámult, s csak ennyit mondott:

- Fenségedből igen nagy király lesz.

- Láthatja - válaszolt a herceg -, hogy leckémet jól tudom, és Isten meg az ön segítségével aligha fogok tévedni.

- Van még egy nagyon zavaró szempár, fenség!

- Igen, a testőrök kapitánya, D'Artagnan, a maga barátja.

- A barátom, meg kell mondanom!

- Ugyanaz, aki La Vallière-t elkísérte Chaillot-ba, aki Monkot egy ládában elvitte II. Károlynak, aki anyámnak nagyszerű szolgálatokat tett, akinek Franciaország koronája oly sokat köszönhet, hogy mindennel adósa maradt. Az ő száműzetését is kéréne?

- Soha, fenség! D'Artagnan az az ember, akinek a kellő időben mindent meg akarok mondani; de azért ne bízson nagyon benne, mert ha felvilágosításom előtt kipuhatol valamit, akkor mindketten elveszünk. Ez az ember a tettek embere!

- Figyelemmel leszek rá. Beszéljen Fouquet úrról! Mi történjék övele?

- Kérem, fenség, még egy pillanatra! Bocsánatot kérek, ha folytonos kérdéseimmel megsérteni látszanék a köteles tiszteletet.

- Kötelessége ezt tenni, s most még joga is.

- Mielőtt áttérnék Fouquet úrra, nem szeretnék megfélelkezni egy másik barátomról.

- Du Vallon úrról, Franciaország Herkuleséről. Ami őt illeti, szerencséje meg van alapozva.

- Nem, nem ő az, akiről beszélni akarok.

- Tehát La Fère grófról?
- És a fiáról, akit mind a négyen fiunknak tekintünk.
- Arról a fiatalemberről, aki majd belehal La Vallière iránt való szerelmébe, s akitől testvérem jogtalanul elszakította a leányt? Legyen nyugodt, én majd visszavezetem hozzá a menyasszonyát. Mondja meg nekem, D'Herblay úr, elfeledi-e az ember a sérelmet, ha szeret? Megbocsátja-e a nőnek állhatatlanságát? Így szokás-e ez a franciák között? Az emberi szívnek ez-e a törvénye?
- Ha valaki olyan mélyen szeret, mint Raoul de Bragelonne, végül elfeledi kedvesének bűnét; de azt már nem tudom, vajon Raoul fog-e felejtetni!
- Gondom lesz rá. Ez minden, amit barátjáról mondani akar?
- Ez minden.
- Nos, most Fouquet úrról! Mit csináljak vele?
- Főintendáns marad, mint ezelőtt, erre kérem fenségégedet.
- Helyes! De most főminiszter.
- Nem egészen.
- Olyan tudatlan és bizonytalan királynak, mint én leszek, szüksége lesz főminiszterre.
- Fenségednek jóbarátra van szüksége!
- Csak egy barátom van, és ez ön!
- Később lesz több barátja is, de egyik sem fog hírnevéért olyan odaadóan és buzgón tevékenykedni, mint én.
- Akkor maga lesz az én főminiszterem.
- Nem mindjárt, fenség! Ez nagy feltűnést és csodálkozást keltene.
- Richelieu, nagyanyám, Medici Mária főminisztere, Lucon püspöke volt, amint ön Vannes püspöke.
- Látom, hogy fenséged hasznot húzott megjegyzéseimből. El vagyok ragadtatva csodálatosan éles esztől.
- Azt is jól tudom, hogy Richelieu úr a királyné pártfogása folytán csakhamar bíboros lett.
- Jobb volna - szólt Aramis meghajolva -, ha fenséged előbb nevezne ki bíborosnak, és csak azután miniszterelnöknek.
- Két hónap sem telik bele, s az lesz, D'Herblay úr! De ez kisebb jelentőségű dolog. Nem veszem zokon, ha többet kér, ellenben elszomorít, ha beéri ennyivel.
- Van is még valami, amit remélek, fenség.
- Beszéljen!
- Fouquet úr nem marad sokáig az állami ügyek élén; nagyon gyorsan öregszik. Szereti az élvezeteket, s ma még össze tudja egyeztetni munkájával, mert még van annyi ereje, hogy a fiatalat játssza; de ez a fiatalság csak az első adódó bajig vagy betegségig tart. Mi megkíméljük majd a bajtól, mert gáláns ember és nemesen érző szív. A betegségtől nem óvhatjuk meg. Így hát ez a kérdés eldőlt. Ha fenséged Fouquet úr minden adósságát kifizeti, és a pénzügyek rendeződnek, Fouquet úr király lehet költői és festői között, gazdag embert csinálunk belőle.

Ha ezután én leszek fenséged főminisztere, akkor gondolhatok a magam érdekeire és a fenségedére is.

A fiatalember ránézett a püspökre, aki így folytatta:

- Richelieu úr, akiről beszélünk, helytelenül cselekedett, mikor egyedül Franciaország kormányzásához kötötte magát. Egyszerre két király ült egy trónon, XIII. Lajos és ő maga, pedig sokkal kényelmesebben ülhetek volna két különböző trónon.

- Két trónon? - kérdezte a fiatalember álmodozva.

- Bizony - folytatta nyugodtan Aramis -, egy kardinális, mint Franciaország főminisztere, aki a legkeresztényebb király kegyét és támogatását élvezi, egy kardinális, akinek királyi ura a kincseit, a hadseregét, a tanácsát bocsátja rendelkezésére, ez az ember kétszeresen rosszul cselekedett, mikor mindeme segélyforrásokat egyedül csak Franciaország számára vette igénybe. Fenséged természetesen - tette hozzá Aramis, s Fülöp szíve mélyét fürkészte - nem olyan király lesz, mint atyja volt: kényes, lassú, mindenbe belefáradt; fenséged gondolkodó, tetterős király lesz; nem fogja beérni helyzetével: útjában leszek. Pedig barátságunkat soha nem szabad nemhogy megzavarnia, de még horzsolnia sem semmiféle titkos gondolatnak. Én fenségednek adom Franciaország trónját, fenséged pedig nekem adja Szent Péter székét. Ha fenséged nemes, szilárd és fegyveres keze olyan pápának a kezével szövetkezik, mint amilyen én leszek, akkor sem V. Károly, aki a világ kétharmad része felett uralkodott, sem Nagy Károly, aki az egész világ ura volt, nem érhet fel fenséged nagyságával. Nekem nincsenek szövetségeseim, nincsenek előítéleteim, nem fogom rákényszeríteni holmi eretnekek üldözésére, nem lobbantom lángra a családi háborúság tüzét; én azt fogom mondani: „Kettőnké a világ; enyém a lelkeké, fenségedé a testiek világa!” És mivel én halok meg előbb, örökösöm leszek. Mit szól fenséged a tervemhez?

- Csak annyit mondom, hogy már azzal is boldoggá és büszkévé tesz, D'Herblay úr, hogy megértettem, amit mondott. Bíboros lesz, s mint bíboros, a főminiszterem. Azután majd útbaigazít engem, mit tegyek, hogy megválasszák pápának, és én azt meg fogom tenni! Kérjen biztosítékokat!

- Szükségtelen. Mindig úgy fogok dolgozni, hogy fenségednek haszna legyen belőle, soha nem fogok másként felemelkedni, csak úgy, hogy fenségedet még magasabb fokra emeljem; mindig meglehetősen távol fogom magam tartani fenségedtől, hogy elkerüljem féltékenységet, de elég közel ahhoz, hogy fenséged hasznát előmozdítsam s barátságát megtartsam. A világ minden szerződése felbomlik, mert a benne foglaltatott érdek az egyik oldalra hajlik. Miközöttünk soha nem lesz ez így; nincs szükségem biztosítékokra.

- Tehát... a testvérem... el fog tűnni?...

- Egész egyszerűen. Kiemeljük őt az ágyból egy rugó segítségével, amely egy ujjnyomásra működik. Királyi korona árnyékában alszik el, és felébred a börtönben. E perctől kezdve fenséged egyedül parancsol, s legdrágább érdeke az lesz, hogy engem közelében tartson.

- Ez igaz! Itt a kezem, D'Herblay úr!

- Engedje meg, hogy hódolatteljesen letérdeljek. Majd azon a napon megöleljük egymást, mikor mindkettőnk homlokát dicsőség fogja koszorúzni, az önét a korona, az enyémet a tiara!

- Már most öleljen meg, s legyen több, mint nagy, több, mint leleményes, több, mint fennkölt szellem a számomra; legyen jóságos, legyen az atyám!

Aramis majdnem ellágyult, mikor ezt hallotta. Szívében eddig ismeretlen érzés mozdult meg, de csakhamar szertefoszlott.

„Az atyja! - gondolta magában. - Igen, a Szent Atya!”

És ismét beültek a kocsiba, amely sebesen robogott velük Vaux-le-Vicomte felé.

A Vaux-le-Vicomte-kastély

A Vaux-le-Vicomte-kastélyt - egy mérföldnyire Meluntól - 1653-ban építtette Fouquet. Akkoriban alig volt pénz Franciaországban. Mazarin mindent összeszedett, a többit meg Fouquet költötte el. Csakhogy némelyeknek gyümölcsöző hibái és hasznos bűnei vannak, s így Fouquet, milliókat költve palotájára, három híres embert emelt a magasba: Le Vau-t, a palota építőjét, Le Nôtre-t, a kertek és parkok tervezőjét, és Le Brunt, a szobák díszítőjét.²

Ha a vaux-i kastélyban hibát talál a szemlélő, ez csak hatalmas arányai és kecses pompája miatt lehet; ma is közmondásos tetőzetének térfogata, amelynek kijavítása ma, a szegénység korában, romlásba vinné a szűkre szabott tőkét.

Ha az ember a vaux-le-vicomte-i kastélyba a pompás kariatidákon nyugvó kapun át belép, kibontakozik az épület főrésze a tágas udvaron, amelyet pompás kőkorlát övezte mély árok vesz körül. Elragadó az előreugró középső rész a feljárat fölött, amely mint valami király trónol, körülötte négy pavillon, amelyek az épület sarkait alkotják, és óriási jón oszlopaik méltóságteljesen emelkednek az épület magasságáig. A homlokzat frízeit arabeszkek díszítik, a pilaszterek oszlopfői mindenütt a gazdagság és báj érzetét keltik. A díszes és méltóságteljes kupolák mindent túlszárnyalnak.

Ez a palota, melyet egy alattvaló építtetett, sokkal inkább hasonlított királyi palotához, mint az a másik, amit Wolsey látott jónak uralkodójának ajándékozni, félelemből, nehogy a király féltékeny legyen rá.³

De ha ennek a palotának egy bizonyos részében a pompa és ízlés nagyon is szembetűnő, ha a belső termek ragyogó berendezését, az aranyozások pompáját, a festmények és szobrok pazarságát bármi is túlszárnyalja, az a vaux-i park és kert. Az 1653-as szökőkútcsodák még manapság is valóságos csodák, a vízesések királyokat és hercegeket ragadtak ámulatra, és ami a nevezetes grottát illeti, melynek szépségét annyi ismert költemény zengte, a hírneves vaux-i nimfa lakhelyét, azét, akit Péliesson megszólaltatott La Fontaine-nel, a nyájas olvasó nem kívánja tőlünk, hogy mindezt a sok szépséget leírjuk, mert nem akarjuk magunk ellen kihívni a kritikát, amelyet abban az időben Boileau gyakorolt:

*Ezek girlandok itt, ezek itt oszlopok csak,

és én menekülök, futok a kerten át.*

Mi is úgy teszünk, mint Despréaux: belépünk az akkor még csak nyolcesztendő parkba, melynek máris büszke fái vöröslőn bontják ki pompás koronájukat a nap első sugaraiban. Le Nôtre siettette mecénásának örömét; valamennyi csemete dús lombozatú fává fejlődött a művelés és bőséges trágyázás következtében. A környéken minden szép reménnyel kecsegtető fát gyökerestül emeltek ki a földből és elültették a parkban. Fouquet bőven vásárolhatott fákat parkjának ékesítésére, hiszen három falu határát vásárolta össze, hogy megnagyobbíthassa parkját.

² Le Vau, Louis (1612-1670) - francia építész, a Louvre egy részét, a Tuilériákat, a versailles-i kastélyt ő építtette; Le Nôtre, André (1613-1700) - díszkertek és parkok, köztük a híres versailles-i park tervezője; Le Brun, Charles (1619-1690) - XIV. Lajos első festője, a versailles-i kastély belső dekorációjának tervezője.

³ Hampton Courtról van szó, mint tudjuk.

Scudéry azt írja erről a palotáról, hogy öntözéséhez Fouquet egy folyót ezer kúttá osztott és ezer kutat egy patakká egyesített. Ez a Scudéry úr *Clélie* című művében még sok más egyebet is elmond a valterre-i palotáról, s aprólékosan leírja szépségeit. Mi okosabbnak látjuk, ha a kíváncsi olvasót elküldjük Vaux-ba, és nem utasítjuk a *Clélie*-hez, pedig az út éppen annyi mérföld Párizstól Vaux-ig, mint ahány kötet a *Clélie*.

Ez a ragyogó épület készen állt a világ legnagyobb királyának fogadására. Ide fuvarozták Fouquet barátai a színészeket és díszleteket, egyesek a festőket és szobrászokat, mások pedig a finoman hegyezett tollú költőket.

A zuhatagok bár tündérik, mégis szilajon, a kristálynál tisztábban csillogó vizet ontanak, s a bronztritonokat és nereidákat tajtékzó, a nap tűzében színjátszó árral borítják el.

Csapatokban futkosott a szolgasereg az udvaron és a széles folyosókon, Fouquet pedig, aki csak reggel érkezett meg, nyugodtan és mindent szemügyre véve sétált körül, s miután intézői felett seregszemlét tartott, kiadta utolsó parancsait.

Mint már említettük, augusztus 15-e volt. A nap sugarai merőlegesen hullottak a bronz- és márványistenek vállaira; felmelegítették a kagyló alakú medencék vizét, és megérlelték a gyümölcsösökben a pompás őszibarackot, amelyet ötven évvel később a király annyit emlegetett, mikor Marlyban,⁴ amely Franciaországnak kétszer annyiba került, mint Vaux, nem találva a mását ennek az őszibaracknak, a nagy király ezt mondta valakinek:

- Maga még nagyon fiatal, semhogy Fouquet úr barackjaiból evett volna.

Ó, emlékezés! Ó, hírnév harsonái! Ó, földi dicsőség! Ó, aki oly jól ismerte Fouquet érdemeit, aki magához ragadta Nicolas Fouquet örökét, aki elvette tőle Le Nôtre-t és Le Brunt, aki élete fogytáig államfogságban tartotta Fouquet-t, legyőzött, elhallgattatott, elfeledett ellenségének csak barackjára emlékezett vissza! Fouquet hiába költött el harmincmilliót a vízmedencékre, szobrászainak vésőire, költőinek írásaira, hiába tömte degeszre festőinek pénztárcáját abban a reményben, hogy emlékét fenntartják. Egy frissen nyílt, pirosuló, húsos őszibarack, amint hegyes leveleinek zöld nyelvecskéi alól kikukkant a rácsozat rombusz alakú nyílásain, ez a csekély élő anyag, amit a kerti pele gondolkodás nélkül felfal, elegendő volt a nagy királynak, hogy felidézze emlékezetében Franciaország utolsó főintendánsának alakját.

Annak tudatában, hogy Aramis a szolgák seregét szétosztotta, hogy gondja volt a kapuk őrizetére és a szállások előkészítésére, Fouquet már csak az összképpel foglalkozott. Emitt Gourville mutatta meg neki a tűzijáték előkészületeit, amott Molière vezette el a színházhoz; végül, mikor már a kápolnát, a szalonokat és galériákat is megszemlélte, kimerülten tért vissza, s ebben a pillanatban meglátta Aramist a lépcsőn felfelé haladni. A püspök intett Fouquet-nak.

A főintendáns megállt barátja mellett egy nagy, frissiben befejezett festmény előtt. Le Brun, a festő, izzadó arccal, festékekkel bemocskolva, sápadtan a túlfeszített munkától és ihlettől, az utolsó ecsetvonásokat végezte a vásznon. A király arcképe volt, abban a díszruhában, amelyet Vannes püspökének Percerin mester előre megmutatott.

A kép szinte élt, annyira eleven és lüktető volt. Fouquet megállt előtte: nézte az arcot, elbírálta a munkát, megcsodálta, és a herkulesi munkához méltó jutalmat nem tudván találni, karjával átfonta a festő nyakát és magához ölelte. A főintendáns ezzel tönkretette egy ruháját, amely ezer pisztolba került, de Le Brunt megjutalmazta.

⁴ Szajna-parti helység; fő nevezetessége az a két hidraulikai gépezet, melyek közül az elsőt XIV. Lajos építtette Versailles vízellátása céljából.

A művészre nézve feledhetetlen pillanat volt ez, ellenben fájdalmat okozott Percerin mesternek, aki Fouquet mögött haladva, Le Brun festményén azt a kabátot csodálta meg, amelyet őfelségének ő készített, s amelyhez fogható műremeket, mint mondta, csak a főintendáns ruhatárában lehetett találni.

Fájdalmát és siránkozását egy jeladás szakította félbe, amely a palota ormáról hangzott el. A vaux-i előőrsek Melunön túl, a sík országúton észrevették a király és a királyné kíséretét; őfelsége épp most vonult be Melunbe a fogatok és lovasok hosszú sorával.

- Egy óra múlva! - szólt Aramis Fouquet-hoz.

- Egy óra múlva! - felelte Fouquet sóhajtva.

- És a nép még azt kérdezi, mire való ez a királyi ünnepség? - folytatta szavait Vannes püspöke képmutató mosolyával.

- Bizony, én, aki nem tartozom a nép sorába, én is ezen tépelődöm.

- Huszonnégy óra múlva választ adok rá nagyméltóságodnak. Vágjon jó arcot hozzá, mert örömnapp a mai.

- Nos, ha akarja, elhiszi nekem, D'Herblay úr - szólt a főintendáns meghatódva, miközben ujjával a király távoli kísérete felé mutatott -, ő engem nem nagyon szeret, én sem szeretem valami túlságosan őt, de most, hogy házam felé közeledik...

- Nos, mi van?...

- Nos, mióta házam felé közeledik, szentebb előttem, inkább a királyom, s szívemnek csaknem drága!

- Drága? Hát igen - szólt Aramis a szó kétértelműségével játszva, mint később Terray abbé⁵ tette XIV. Lajossal.

- Ne nevéssen ki, D'Herblay! Érzem, hogy ezt a fiatalembert szeretni tudnám, ha ő is így akarná!

- Ezt ne nekem mondja, hanem Colbert úrnak! - felelte Aramis.

- Colbert úrnak? - kérdezte Fouquet. - Miért?

- Mert ő fogja nyugdíját kiutalni a királyi pénztár terhére, amint ő lesz a főintendáns.

Aramis kilőtte a mérges nyilat, s meghajolt.

- Hová megy? - kérdezte Fouquet elkomorodva.

- A szállásomra, hogy ruhát váltsak, nagyméltóságú uram.

- Hol van elszállásolva, D'Herblay úr?

- A második emeleti kék szobában.

- Amelyik a király szobája felett van?

- Úgy van.

- No, akkor ugyan jól választott! Hiszen ott meg sem mozdulhat!

- Én egész éjjel alszom, vagy olvasok az ágyamban.

- És az emberei?

⁵ A pénzügyek főellenőre volt (1715-1778); XIV. Lajos száműzte az udvarból.

- Ó, csak egy ember van mellettem.

- Olyan kevés?

- Nekem elegendő a felolvasóm. Isten vele, ne nagyon fárassza ki magát nagyméltóságod. Őrizze meg erejét a király megérkezéséhez.

- Ott lesz? És ott lesz barátja, Du Vallon is?

- A közelemben helyeztem el. Most öltözködik.

És Fouquet mosolyogva meghajolt, aztán távozott, mint valami vezér, aki az előőrsöket ellenőrzi, ha jelzik az ellenség közeledését.

218
Melun bora

A király bevonult Melunbe, de csak átutazni szándékozott a városon. A fiatal uralkodó mulatságra szomjazott. Az egész út folyamán csak kétszer látta La Vallière-t, s mivel gyanította, hogy csak a ceremónia után, éjjel a kertben beszélhet vele, sietett, hogy elfoglalja vaux-i lakását. De számítását testőrkapitánya és Colbert nélkül csinálta.

Miként Kalüpszo nimfa, aki nem tudott megvigasztalódni Odüsszeusz elutazásakor, a mi gascogne-i barátunk sem tudott vigasztalódni, mert nem találta ki, miért kérte Aramis Percerintől a király új ruháit.

„Az biztos - töprengett magában rugalmas logikával -, hogy barátomnak, Vannes püspökének, ezzel valami célja van.”

De hiába törte rajta a fejét.

D'Artagnan, aki annyira otthonos volt minden udvari intrikában, D'Artagnan, aki jobban ismerte Fouquet úr helyzetét, mint Fouquet maga, különös gyanút fogott lelkében, mikor nyilvánosságra hozták ezt az ünnepélyt, amely romlásba vitt volna egy gazdag embert, tönkrement ember számára pedig képtelen örültség volt. Azután Aramis jelenléte, aki visszatért Belle-Isle-ről, és akit Fouquet az ünnep főrendezőjévé nevezett ki, folytonos beavatkozása a főintendáns ügyeibe, a püspök látogatásai Baisemeaux-nál: mindezek a homályos ügyek nagyon kínozták D'Artagnant néhány hete.

„Az Aramis fajtájú emberekkel szemben - gondolta magában - nem éppen karddal a kezében erős az ember. Amíg Aramis maga is kardot viselt, volt reménység rá, hogy elbánjon vele az ember; de mióta a páncéljára stólat öltött, tehetetlenek vagyunk vele szemben. De mit akarhat Aramis?”

És D'Artagnan ezen töprengett.

„Különbén mit törődöm vele, ha nem akar mást, mint Colbert urat megbuktatni? És mi mást akarhat?”

D'Artagnan megvakarta homlokát, melynek termékeny talajából körmeinek ekevasa már oly sok szép és jó gondolatot szántott ki.

Most például azt, hogy Colbert-ral lép összeköttetésbe; de barátsága, régi esküje sokkal szorosabban fűzte Aramishoz. Elejtette hát a gondolatot, meg különben is gyűlölte ezt a pénzembert.

Azután a királynak akarta kiönteni a szívét. Csakhogy a király nem értette meg gyanakvását, hiszen még halvány valóságossága se volt.

Elhatározta, hogy egyenesen Aramishoz fordul, mihelyt szembekerül vele.

„Két tűz közé szorítom, egyenesen, váratlanul - gondolta magában a testőr. - A szívére tetetem a kezét, és akkor majd okvetlenül beszél... De mit fog mondani? Valamit mondani fog, mert, az ántiját! emögött rejlik valami!”

D'Artagnan most már megnyugodva készülődött az útra, az lett a fő gondja, hogy a király katonai kísérete, amely még nem volt valami tekintélyes, a körülményekhez képest kielégítő vezénylettel és elrendezésben zárkozzon fel. A testőrkapitány rendelkezése szerint tehát a király a testőrcsapata, a svájci őrség, és egy szakasz királyi gárdista élén érkezett Melun elé.

Egy kis hadseregnek is lehetett volna ezt nevezni. Colbert nagy örömmel szemlélte a fegyveres csapatot, s egyharmad résszel még többet szeretett volna látni.

- Miért? - kérdezte a király.

- Hogy Fouquet urat még jobban megtiszteljük - felelte Colbert.

„Hogy gyorsabban tönkretegyük” - gondolta magában D'Artagnan.

A csapat megjelent Melun előtt, a helyi notabilitások a király elé hozták a város kulcsát, s meghívták a városházára, hogy igyék a város borából.

A király, aki tovább akart utazni, hogy mennél gyorsabban Vaux-ba érkezzen, dühében elvörösödött.

- Kinek az ostobasága miatt kell itt késlekednem? - dörmögte fogai között, miközben a polgármester az ünnepi beszédet harsogta.

- Nem én vagyok a ludas - felelte D'Artagnan -, de azt hiszem, Colbert úr.

Colbert meghallotta a nevét.

- Mi tetszik, D'Artagnan úr? - kérdezte.

- Szeretném tudni, ön intézkedett-e úgy, hogy a király ismerje meg Brie vidékének borát?

- Igen, uram!

- No, akkor önt tisztelte meg a király valami névvel!

- Milyen névvel, uram?

- Nem is tudom... várjon csak... barom... nem, nem... számár, ostoba, igen, ostobának nevezte azt, akinek a meluni bort köszönheti!

Ezek után D'Artagnan nyugodtan megveregette lóva nyakát. Colbert vastag feje megdagadt, mint valami dézsa.

D'Artagnan látva, hogy a düh mennyire elcsúfítja vonásait, nem állt meg félúton. A szónok egyre harsogott, a király láthatólag egyre jobban izzott.

- Az ántiját! - szólt a testőr nyugodtan. - A király még gutaütést kap. Hogy az ördögbe jutott eszébe, Colbert úr? Nincs szerencséje, hiába.

- Uram - szólt Colbert felegyenesedve -, ezt a gondolatot ügybuzgóságom sugallta, a király szolgálata érdekében.

- Ugyan!

- Uram, Melun város derék város, kitűnően fizet, semmi okunk megbántani!

- No lám, én, aki nem vagyok pénzügyi szakember, én csupán egy szándékot láttam az ötletében.

- Mit, uram?

- Azt, hogy bosszantsa vele Fouquet urat, aki kastélyának tornyában epedve vár ránk.

A csípős megjegyzés talált, el is némította Colbert-t, aki lógó orral visszavonult. Szerencsére, a beszéd véget ért. A király ivott a borból, azután a városon keresztül folytatták útjukat. A király ajkát harapdálta, mert közeledett az éjszaka, és reménye, hogy La Vallière-rel sétálhasson, végképp szertefoszlott. A királyi ház bevonulása Vaux-ba legkevesebb négy óra hosszát tartott volna, a sokféle rendelkezés következtében. Így hát a király, aki már tükön ült,

nógatta a királynékat, hogy még az éjszaka beállta előtt célhoz érjenek; ám abban a pillanatban, mikor újból elindultak volna, újabb nehézségek jelentkeztek.

- A király nem Melunben fog aludni? - kérdezte halkán Colbert D'Artagnantól.

Colbert-nak ezen a napon nem volt szerencséje azzal, hogy ilyen kérdéseket intézett a testőrség parancsnokához. D'Artagnan megérezte, hogy a királynak nincs maradhatnékja. Ő maga csakis méltó kísérettel kívánta a királyt Vaux-ba bevonultatni, tehát azt óhajtotta, hogy őfelsége teljes kísérettel érkezzen. Másrészről azonban megsejtette, hogy a király türelmetlen természetét roppant bosszantaná mindennemű késlekedés. Hogyan egyeztesse össze ezt a két nehézséget? Szaván fogta Colbert-t, és kérdését továbbította a királynak.

- Felség, Colbert úr érdeklődik, hogy felséged nem Melunben kíván-e aludni?

- Melunben aludni? Mi a csudának? - kiáltott fel a király. - Melunben aludni! Ki az ördög gondolhat ilyesmire, amikor Fouquet úr már ma estére vár?

- Csak azért - vágott közbe Colbert -, mert nem szerettem volna feltartani felségedet, hiszen az etikett szerint mindenüvé úgy kell bevonulnia, mintha otthon volna, ehhez pedig előbb a szállásmesternek kell kijelölnie a szállásokat, és el kell helyeznie a katonai kíséretet.

D'Artagnan bajuszát harapdálva hallgatta szavait.

A királynék szintén meghallották. Fáradtak voltak, aludni vágytak, kivált pedig megakadályozni a királyt abban, hogy este Saint-Aignan és a hölgyek társaságában sétát tehessen. Mert az etikett szerint a fejedelmeknek lakosztályukban kellett maradniuk, az udvarhölgyek azonban, szolgálatuk végeztével, teljes szabadsággal sétálhathattak.

Amint látjuk, ez a sokféle érdek párává sűrűsödve felhőt eredményezhetett, a tornyosuló felhők pedig vihart. A királynak nem volt bajusza, hogy azt harapdálhatta volna: ő dühösen szorongatta lovaglóostorának nyelét. Hol itt a kivezető út? D'Artagnan jámboran nézett maga elé, Colbert pedig felfújta magát. Kibe lehet belemarni?

- Majd megtanácskozunk a királynéval - döntött XIV. Lajos a hölgyek felé meghajolva.

Ez a szerencsés ötlet meghatotta Mária Teréziát, aki jóságos és nemeslelkű asszony volt, s mivel szabadon gyakorolhatta a döntés jogát, hódolatteljesen így válaszolt:

- Mindig örömmel teljesítem a király akaratát.

- Mennyi idő alatt érünk Vaux-ba? - kérdezte Ausztriai Anna lassan, szótagolva, miközben sajnó keblére szorította kezét.

- Őfelségeik hintóinak egy óra - szölt D'Artagnan -, elég kellemes utakon.

A király ránézett.

- És egynegyed óra a királynak - tette hozzá gyorsan.

- Akkor még nappal érünk oda - mondta XIV. Lajos.

- Igen, de a katonai kíséret elszállásolása miatt - jegyezte meg Colbert szelíden - a király egész sietsége kárba vész, bármily jól sikerült is az út.

„Milyen ostoba! - gondolta D'Artagnan. - Ha kedvem volna a hiteledet tönkretenni, tíz perc alatt megtehetném.”

- A király helyében én - tette hozzá fennhangon -, Fouquet úrhoz menvén, ki roppant gáláns férfi, elhagynám a katonai kíséretet, s mint jóbarát mennék: testőrkapitányom kíséretében egy szál magam vonulnék be hozzá, és ezzel személyem csak annál nagyobb és annál szentebb lenne.

A király szemében felcsillant az öröm.

- Ez aztán a jó tanács - szólt. - Hölgyeim, jóbaráthoz megyünk mint jóbarátok. A hintókkal az urak haladjanak kíméletesen, mi pedig, uraim: előre!

És megindult a lovasok élén.

Colbert a lova sörénye mögé rejtette hatalmas fejét, morcos arcát.

„Legalább annyit nyerek rajta - morfondírozott D'Artagnan vágatás közben -, hogy már ma este beszélgethetek Aramisszal. Meg aztán Fouquet úr valóban gáláns férfi, az ántiját! Ha én mondom, el lehet hinni!”

Így történt, hogy este hét óra tájt a király, harsonaszó és előhírnökök nélkül, futárok és testőrök nélkül megjelent a vaux-i kastély kapuja előtt, ahol Fouquet, kellő időben értesülve, már félórája várta udvara és barátai körében, hajadonfőtt.

Fouquet tartotta a kengyelt, s a király, amint lába földet ért, kecsesen fölegyenesedett, majd még kecsesebben odanyújtotta kezét, és Fouquet - bár a király kissé elhúzta - hódolattal emelte ajkához.

A király az előudvarban kívánta bevárni a hintókat. Nem kellett sokat várakoznia. A főintendáns rendeletére ledöngölték az utakat. Meluntól egészen Vaux-ig nem akadt ott még egy tojás nagyságú kavics sem. S mivel így a kocsik úgy gördültek, mint valami szőnyegen, nyolc órára meghozták, kimerültség és fáradság nélkül, mind a hölgyeket. Őket a főintendáns hitvese fogadta, s abban a pillanatban, amikor beléptek, ragyogó nappali fény ragyogott fel minden fáról, minden vázából, a sok márványról. És ez a varázslat mindaddig tartott, míg csak őfelségeik a palota belsejében el nem tűntek.

Mindazt a sok csodát, amit a krónikás összehordott, vagy inkább megörökített elbeszélésében, kockáztatva, hogy versenyre keljen a regényíróval, az éjszaka legyőzésének, a természet helyesbítésének, a gyönyöröknek és élvezeteknek, az érzékek és a szellem gyönyörét szolgáló sokféle fényűzésnek ragyogását Fouquet ebben az elvarázsolt magányban valóban királya lába elé rakta, úgy, hogy hasonlóval Európa egyetlen uralkodója sem dicsekedhetett.

Nem említjük itt sem az őfelségeiket összehozó nagy lakomát, sem a hangversenyeket, sem a tündéri átváltozásokat; beérjük annyival, hogy lefestjük a király arcát, amely kezdetben vidám, nyílt, boldogan ragyogó volt, s fokról fokra elsötétült, elkomorodott és bosszús lett. Eszébe jutott tulajdon udvartartása és a szegényes fényűzés, amely csak király voltának kelléke volt, de nem a királynak mint embernek tulajdona. A hatalmas vázák a Louvre-ban, II. Henrik, I. Ferenc, XI. Lajos ódon bútora és asztali edénye csupán történelmi emléktárgyak voltak, csupán műrecek, a királyi mesterség hagyatéka. Fouquet-nál értékes volt a munka és az anyag is. Fouquet olyan arany edényből étkezett, amelyet neki készítettek és cizelláltak a művészek. Fouquet olyan borokat ivott, amelyeknek Franciaország királya még a nevét sem hallotta; olyan serlegekből itta, amelyeknek minden egyes darabja többet ért az egész királyi pincénél.

Mit mondjunk a termekről, a kárpitokról, a festményekről, a szolgálókról, a mindenféle fajta tisztségviselőkről? Mit a szíves vendéglátásról, amelyben a rend helyettesítette az etikettet, a kényelem helyettesítette a rendelkezéseket, ahol a vendég szórakozása és megelégedése volt a legfőbb törvénye mindennek, aminek a vendéglátó parancsolt?

A nesztelenül sürgő-forgó emberek nyüzsgése, a vendégek számát meghaladó szolgálók sokasága, az étkek, arany- és ezüstvázák miriádjai, a fényáradat, az ismeretlen virágok halmaza, amelyet a melegházak úgy ontottak, mintha már nem férnének el bennük, mivel változatlanul duzzadtak a szépségtől, az egész harmonikus összkép - amely pedig még csak előjátéka volt az ígért ünnepségnek - elbűvölte a jelenlevőket, s elragadtatásuknak többször is kifejezést adtak, s nem szóval vagy mozdulattal, hanem hallgatással és figyelemmel, vagyis annak az udvaroncnak a nyelvén, akit nem fékez többé urának zabolája.

A királynak kimeredt a szeme, nem mert többé a királynéra nézni. Ausztriai Anna, aki mindenkit túlszárnyalt gőgben, a házigazdát azzal sújtotta le, hogy megvetéssel fogadott mindent, amit felszolgáltak neki.

A jólelkű és érdeklődő királyné egyre dicsérte Fouquet-t, kitűnő étvággyal evett, és megkérdezte többféle feltalált gyümölcs nevét. Fouquet azt felelte, hogy maga sem tudja nevüket. Ezek a gyümölcsök az ő rezervátumaiban termettek, gyakran maga foglalkozott velük, mivel jártas volt az egzotikus agronómiában. A király megérezte szavaiban a gyengéd tapintatot, s csak annál megalázottabbnak érezte magát. Úgy vélte, hogy a királyné kissé közvetlen, Ausztriai Anna pedig kissé fennhéjázó. Az ő legfőbb gondja az volt, hogy megőrizze szenvtelenségét a határtalan megvetés és az egyszerű elámulás határán.

Csak hogy Fouquet mindezt előre látta: olyasfajta férfi volt, aki mindent előre lát.

A király határozottan kijelentette, hogy amíg Fouquet úr vendége, étkezését nem kívánja alárendelni az etikettnek, következésképp együtt étkezik a többiekkel; a főintendáns ekkor gondoskodott róla, hogy a király vacsoráját külön szolgálják fel, mondhatnánk úgy is: a közös étkezés középpontjában. Ez a csodálatosan összeállított vacsora mindent magában foglalt, ami a királynak kedves volt, mindazt, amit rendszerint választani szokott. És Lajos nem találhatott rá ürügyet, hogy ő, királyságának legjobb étvágyú embere, azt mondhatta: nem éhes.

Fouquet még többet is tett: asztalhoz ült, mert engedelmeskednie kellett a király parancsának; de amint a levest felszolgálták, fölkelte helyéről, és maga látta el a király kiszolgálását, felesége pedig az anyakirályné karszéke mögött foglalt helyet. Juno megvetése és Jupiter duzzogása nem tudott ellenállni ennek a roppant nemes gesztusnak. A királyné elfogyasztott egy sanlucari borba mártott piskótaszületet, a király pedig mindenből evett, s közben egyre mondogatta Fouquet-nak:

- Ennél jobbat készíteni, főintendáns úr, már nem is lehet.

Erre az egész udvar olyan lelkesedéssel esett neki a falatozásnak, akár egy egyiptomi sáskaraj a zöldellő rozsvetésnek.

Éhségét csillapítva, a király mégiscsak elszomorodott; szomorú volt, legalábbis ahhoz képest, hogy kötelességének érezte jókedvet mutatni, szomorú pedig kivált amiatt, hogy udvaroncái milyen jóakaratók lettek Fouquet iránt.

D'Artagnan sokat evett és jócskán ivott, ami azonban nem látszott rajta, nem hagyott ki egyetlen jó falatot sem, közben azonban igen sok hasznos megfigyelést tett.

A vacsora véget ért, s a király nem akart lemondani a sétáról. A park fényesen ki volt világítva. Egyébként a hold is, mintha csak Vaux urának parancsát leste volna, beüzüstözte foszforos és gyémánt fényével a fák lombjait és a tavakat. Enyhén hűs este volt, a fasorok árnyékosak voltak, és oly puha homokkal fölhintve, hogy öröm volt rajtuk járni. Az ünnepség tökéletesen sikerült; mert a király a fasor egyik kanyarjában rátalált La Vallière-ra, megszorította a kezét és odasúghatta neki: „Szeretem!” - és ezt senki sem hallotta, kivéve D'Artagnant, aki mögötte, és Fouquet-t, aki előtte haladt.

A varázsos éjszaka előrehaladt. A király a szobájába kíváncsolt, és nyomban általános mozgolódás keletkezett. A két királynét teorbák⁶ és fuvolák hangja kísérte lakosztályába. A király a lépcsőn felhaladtában már ott találta testőreit: Fouquet hozatta át Melunból és hívta meg őket vacsorára.

D'Artagnan bizalmatlansága teljesen eloszlott. Elfáradt, jól bevacsorált, és egyszer az életben fenéki ki akarta élvezni az ünnepséget egy valódi királynál.

„Fouquet úr az én emberem” - gondolta.

⁶ Közkedvelt lantszerű húros hangszer a XVI-XVII. században.

A királyt nagy ceremóniával vezették el a Morpheus-terembe,⁷ amelyről rövid leírással szolgálunk olvasóinknak. Ez volt a legnagyobb és legszebb hálóterem a palotában. A kupolára Le Brun lefestette mind a derűs és nyomasztó álmokat, amiket csak Morpheus bocsát királyokra és közönséges halandókra egyaránt. A freskóképeken a festő gazdag fantáziával ábrázolta, ami kellemetességet az álom csak elővarázsol, ami nektárt és illatot, mézet és virágot, kéjt és nyugalmat csak az érzékeknek nyújt. Amilyen andalító volt a festmény egyik része, olyan gyászos és félelmetes a másik. Serlegek, amelyekből méreg árad, kard, mely az alvó feje fölött megvillan, ijesztő arcú boszorkányok és kísértetek, a pokol tüzénél vagy a mélységes éjszakánál is ijesztőbb árnyalakok - ez volt ellentétpárja a kedves képeknek.

A pompás terembe lépve a király megborzongott. Fouquet megkérdezte az okát.

- Álmos vagyok - felelte Lajos eléggé sápadtan.

- Parancsolja felséged nyomban az éjszakai szolgálatot?

- Nem, még néhány személlyel beszélnem kell - felelte a király. - Értse Colbert urat.

Fouquet meghajolt és távozott.

⁷ Az álom és az alvás mitológiai istene.

Gascogne-inak másfél gascogne-i

D'Artagnan nem vesztegette az időt, nem is szokta volt soha. Tudakozódott Aramis felől, s addig nem nyughatott, míg rá nem talált. Aramis pedig, amint a király megérkezett Vaux-ba, visszavonult a szobájába, s nyilván valami újabb gáláns szórakoztatáson töprengett öfelsége kedvére.

D'Artagnan bejelentette magát, s egy második emeleti szép szobában, amelyet a kárpitjáról kék szobának neveztek, ott találta a vannes-i püspököt Porthos és néhány epikureus társaságában.

Aramis megölelte barátját, s a legjobb székkal kínálta; de mivel mindenki észrevette a testőr tartózkodását, nyilván mert bizalmas megbeszélése volt Aramisszal, az epikureusok csakhamar búcsút vettek.

Porthos nem mozdult. Sokat evett vacsorára, s karszékében szunyókált. Ez a harmadik tehát nem zavarta a beszélgetést. Porthos zengzetesen hortyogott. S ettől a basszus szólamtól olyan nyugodtan lehetett beszélni, mint az antik énekbeszédben.

D'Artagnan érezte, hogy neki kell a beszélgetést megkezdenie. A szópárbaj, amit ő akart kierőszakolni, nehéznek ígérkezett; ő azonban bátran nekivágott.

- Nos, hát mégiscsak itt vagyunk Vaux-ban?

- Úgy bizony, D'Artagnan! Szeret itt lenni?

- Nagyon, és Fouquet urat is szeretem.

- Ugye, milyen elragadó?

- Elragadóbb nem is lehetne.

- Azt mondják, a király kezdetben hidegen bánt vele, de azóta öfelsége már megenyhült.

- Miért mondja: „azt mondják”? Talán nem volt ott?

- Nem; az imént eltávozott urakkal a holnapi előadást és lovasjátékokat beszéltek meg.

- Értem! Tehát maga itt az ünnepségek főrendezője?

- Tudja jól, hogy nagy híve vagyok a képzelőtehetség adta élvezeteknek; bizonyos vonatkozásban mindig költő voltam.

- Emlékszem a verseire. Elbűvölőek voltak.

- Én már rég elfelejtettem őket; ellenben örömmre szolgál megtanulhatnom másokét, kivált, ha ezek a mások olyan emberek, mint Molière, Péliçon, La Fontaine.

- Tudja-e, milyen ötletem támadt ma este a vacsoránál, Aramis?

- Nem én. Árulja el, különben sosem találom ki; hisz annyi ötlete van!

- Nos, az az ötletem támadt, hogy Franciaország igazi királya nem XIV. Lajos.

- Hanem! - hökkent meg Aramis, s szeme önkéntelenül a testőr szemére tévedt.

- Hanem Fouquet úr.

Aramis fellélegzett és elmosolyodott.

- Lám, maga is olyan, mint a többi: féltékeny - szólt. - Fogadjunk, hogy ez a kijelentése Colbert úrtól származik!

D'Artagnan, hogy levegye a lábáról Aramist, elbeszélte neki Colbert balfogását a meluni bort illetően.

- Micsoda ocsmány fajta ez a Colbert! - kiáltott Aramis.

- Hát bizony az!

- És ha meggondolja az ember - tette hozzá a püspök -, hogy ez a gazfickó négy hónapon belül a maga minisztere lesz!

- Ugyan!

- És hogy maga ugyanúgy fogja szolgálni, mint Richelieu-t, mint Mazarint.

- Éppúgy, ahogy maga Fouquet-t szolgálja - szólt D'Artagnan.

- Azzal a különbséggel, kedves barátom, hogy Fouquet nem Colbert.

- Ami igaz, az igaz.

És D'Artagnan úgy tett, mint aki elszomorodott.

- De miért mondta az imént - tette hozzá rövid hallgatás után -, hogy Colbert négy hónap múlva miniszter lesz?

- Mert Fouquet úr addigra nem lesz az - vágta rá Aramis.

- Addigra tönkremegy, ugye? - kérdezte D'Artagnan.

- Teljesen.

- Akkor minek rendez ünnepeket? - kérdezte a testőr oly természetes jóakarattal, hogy a püspök már-már lépre ment. - Maga mért nem beszélte le róla?

Ez utóbbi kérdés már túlzás volt. Aramis újra gyanút fogott.

- Arról van szó - válaszolta -, hogy megtartsa magának a királyt.

- Úgy, hogy tönkreteszi magát?

- Tönkreteszi magát a királyért, igen.

- Sajátságos számítás!

- Így hozza a szükség.

- Nem egészen értem, kedves Aramis.

- Pedig úgy van, hiszen maga is észreveheti Colbert úr növekvő törtetését.

- És hogy Colbert úr ösztökéli a királyt, hogy megszabaduljon a főintendánstól.

- Ezt a vak is látja.

- És hogy ármányt szőnek Fouquet úr ellen.

- Nagyjából ez is tudvalevő.

- Mi a valószínűsége annak, hogy a király állást foglal olyan ember ellen, aki egész vagyonát arra áldozta, hogy az ő tetszését elnyerje?

- Ez igaz - felelte lassan Aramis, nem éppen meggyőzve, de annál inkább igyekezve a társalgásnak más fordulatot adni.

- Mert van sokféle örültség - folytatta D'Artagnan. - És nekem egyáltalán nem tetszenek azok, amiket maguk elkövetnek.

- Melyek?

- A díszlakoma, a bál, a hangverseny, a színjáték, lovasjátékok, vízesések, örömtüzek és tűzijátékok, nagy kivilágítások és ajándékok... jó, rendben van, idáig egyetértek; de hát nem elég ennyi kiadás? Szükséges volt?...

- Micsoda?

- Kellett még tetőtől talpig újonnan átépíteni az egész házat, például?

- Hát ez igaz. Meg is mondtam Fouquet úrnak, de azt válaszolta, hogy ha elég gazdag volna, a szélkakastól a pincéig minden tekintetben vadonatúj kastélyt nyújtana a királynak, új volna belül is minden, és ha a király elhagyja, fölgújtaná az egészet, hogy más ne is használhassa.

- Ez tiszta örület!

- Meg is mondtam neki. Akkor még hozzátette: „Ellenségem mindenki, aki takarékoságot ajánl.”

- Ez ugyanolyan elmebaj, higgye el, mint az az arckép.

- Miféle arckép? - kérdezte Aramis.

- Hát a királyé, az a bizonyos meglepetés...

- Meglepetés?

- Igen, amelyikhez maga szövetséget szerzett Percerintől.

D'Artagnan elhallgatott. A nyilat kilötte, most már csak le kellett mérnie horderejét.

- Az csak kedveskedés - felelte Aramis.

D'Artagnan egyenesen barátjához lépett, megfogta két kezét, és a szemébe nézve, így szólt hozzá:

- Szeret-e még egy kevésbé, Aramis?

- Hogy szeretem-e!

- Helyes!

- Akkor egy szívességet kérek. Miért szerzett szövetséget a király öltözékéből Percerintől?

- Jöjjön velem, s kérdezzük meg szegény Le Brunt, aki két nap, két éjjel dolgozott rajta.

- Nézze, Aramis, ez igaz lehet mindenki más számára, de nekem...

- Nem értem, D'Artagnan, igazán meglep!

- Legyen hozzám jóindulattal! Mondja meg nekem az igazságot! Ugye, nem szeretné, ha engem valami kellemetlenség érne?

- Kedves barátom, maga egyre érthetlenebb. Miféle gyanú motoszkál a fejében?

- Hisz-e az én ösztöneimnek? Azelőtt hitt bennük. Nos, az ösztönöm azt súgja, hogy magának valami titkos terve van.

- Tervem? Nekem?

- Nem vagyok benne biztos.

- Nocsak!

- Nem vagyok benne biztos, de meg mernék rá esküdni.
 - Nahát, D'Artagnan, igazán kínos helyzetbe hoz. Mert ha olyan tervem volna, amelyet maga előtt titkolnom kell, titkolnám, ugyebár? Ha pedig olyan a tervem, hogy fel kell fednem maga előtt, már rég megtettem volna.
 - Nem, Aramis, nem; vannak tervek, amiket csak a kedvező pillanatban szoktunk felfedni.
 - Akkor hát, kedves barátom - felelte nevetve a püspök -, még nincs itt ez a kedvező pillanat.
- D'Artagnan bánatosan csóválta a fejét.
- Hej, barátság! Barátság! Hívságos fogalom! Lám, itt egy férfi, aki érettem ízekre tépetné magát, ha kérném rá.
 - Így van - felelte emelt fővel Aramis.
 - És ez az ember, aki vérét ontaná értem, nem nyitja meg előttem szívének egy piciny zugát. Barátság, ismétlem, árnyék vagy csupán, és káprázat, mint minden, ami ezen a világon ragyogó.
 - A mi barátságunkról ne beszéljen így! - szólt a püspök a szilárd meggyőződés hangján. - Ez nem ahhoz a fajtához tartozik, amiről maga szólt.
 - Nézzen meg minket, Aramis. Négyünk közül hárman vagyunk itt együtt. Maga félrevezet engem, én gyanúsnak tartom magát, Porthos pedig alszik. Szép kis baráti hármasság, ugyebár. Szép maradványa a barátságnak.
 - Én csak egyet mondhatok magának, D'Artagnan, és ezt az evangéliumra mondom: ugyanúgy szeretem, mint hajdanán. Ha bármikor is bizalmatlan vagyok magával, az mások miatt van így, nem maga és nem is énmiattam. Mindabból, amit tenni fogok és amit sikerre viszek, megfelelően részesül maga is. Ígérje meg nekem, hogy maga is így jár el velem!
 - Ha nem csalódom, Aramis, most oly szavakat ejtett ki, amelyeket e pillanatban a tiszta nemeslelkűség diktált.
 - Lehetséges.
 - Maga Colbert ellen konspirál. Ha csak erről van szó, mondja meg bátran, az ántiját! Megvan hozzá a szerszámom, kihúzom a méregfogát.
- Aramis nem palástolhatta el fennkölt arcán átfutó megvető mosolyát.
- És még ha konspirálnék is Colbert ellen, mi abban, a bűn?
 - Kis feladat ez magának, és nem azért kért szövetmintát Percerintől, hogy Colbert-t megbuktassa. Ó, Aramis, nem vagyunk mi ellenségek, testvérek vagyunk. Mondja meg nekem, mire készül, és olyan igaz, mint ahogy D'Artagnan a nevem, hogy ha nem tudnék segíteni, esküszöm, semleges maradok.
 - Nem készülök semmire - felelte Aramis.
 - Megszólal bennem egy hang, Aramis, és megvilágosít; ez a hang engem még soha meg nem csalt. Maga a király ellen forral valamit!
 - A király ellen? - kiáltott fel a püspök, tiltakozást színélve.
 - Az arckifejezése ugyan nem győz meg engem. Ismétlem, a király ellen.
 - S maga segítene nekem? - mosolygott Aramis még mindig ironikusan.
 - Aramis, nemcsak segítek, többet teszek, s nem is maradok csupán semleges, hanem megmentem magát.

- Elment az esze, D'Artagnan!
- Kettőnk közül én vagyok az okosabb.
- De hogy maga azzal gyanúsít, hogy meg akarom ölni a királyt!
- Ki mondja ezt? - kérdezte a testőr.
- Értsük meg egymást; nem tudom, mi más lehet tenni egy olyan törvényes király ellen, mint a miénk, mint meggyilkolni.

D'Artagnan nem válaszolt.

- De különben is, itt vannak a gárdistáik és a testőreik - folytatta a püspök.
- Ez igaz.
- Maguk itt nem Fouquet úrnál vannak, hanem otthon.
- Ez is igaz.
- A jelen pillanatban itt van a kezük ügyében Colbert is, aki tanácsaival Fouquet úr ellen hangolja a királyt, ahogyan talán maga is tanácsolná neki, ha én nem volnék benne a játszmában.
- Könyörgök, Aramis! Aramis! Csak egyetlen baráti szót.
- A baráti szó: az igazság. Ha csak egy ujjal is hozzá akarok nyúlni Ausztriai Anna fiához, Franciaország igazi királyához, ha nem az az eltökélt szándékom, hogy leboruljak trónusa elé, ha elképzelésem szerint a holnapi nap itt Vaux-ban nem lesz királyom legdicsőbb napja, hát sújtson rám a villám, azt sem bánom.

Aramis ezeket a szavakat szobájának hálófülkéje felé fordulva mondta, és D'Artagnan, aki egyébként épp a hálófülke falának támaszkodott, nem is gyaníthatta, hogy ott rejtőzik valaki. Aramis szavainak kenetteljessége, gondosan mérlegelt lassú ejtése, a fogadalom ünnepélyessége a legteljesebb mértékben kielégítette a testőrt. Megragadta Aramis kezét, és melegen megszorította.

Aramis a szemrehányásokat elbírta, anélkül, hogy belesápadt volna; de elpirult a dicsérő szavak hallatán. D'Artagnan becsapását dicsőségnek érezte, D'Artagnan bizalma azonban arcába kergette a szégyenpírt.

- Már megy? - kérdezte, és megölelte a testőrt, hogy elrejtse pirulását.
- Igen, hív a szolgálatom. Az éjjeli jelszót kell megtudnom.
- Hol fog aludni?
- Úgy látszik, a király előszobájában. Hát Porthos?
- Vigye magával, úgy hortyog itt, mint valami ágyú.
- Á, hát nem magánál lakik? - kérdezte D'Artagnan.
- Egyáltalán nem. Megvan a saját szobája, de nem tudom, hol.
- Nagyon helyes - felelte a testőr, s gyanúját a két szövetséges elválása teljesen eloszlatta.

És megrázta Porthost, aki a nem várt támadásra valóságos ordítással felelt.

- Jöjjön! - szólt D'Artagnan.
- Ó, D'Artagnan, hát itt van, kedves barátom? Micsoda véletlen! Persze, hiszen itt vagyok Vaux-ban, az ünnepségen!

- A szép öltözékében.

- Igazán nagyon kedves attól a Coquelin de Volière úrtól, nemde?

- Pszt! Úgy lépked, hogy mindjárt leszakad a padló - figyelmeztette Aramis.

- Igaz - szólt a testőr -, ez a szoba a kupolás mennyezet felett van.

- És én nem vívóteremnek választottam - szólt a püspök. - A király szobájának mennyezete az édes álom képe. És ne feledje, hogy az én padlóm az ő mennyezetének burkolata. Jó éjszakát, barátaim! Tíz perc múlva már aludni fogok!

És Aramis szelíd mosollyal kísért ki barátait. Mikor végre kívül voltak, gyorsan bereteszelte az ajtót, az ablakokat légmentesen elzárta, s így szólt:

- Fenség! Fenség!

Fülöp kilépett az alkóvból, elhúzva az ágya mögött elhelyezett tolóajtót.

- Nohát, D'Artagnan ugyancsak gyanakodott! - szólt a herceg.

- Tehát ráismert D'Artagnanra, nemde?

- Még mielőtt a nevéen szólította volna.

- Ő fenséged testőrkapitánya.

- Nagyon hűséges *hozzám!* - szólt Fülöp.

- Hűséges, mint a kutya, de néha harap. Ha D'Artagnan nem ismeri meg, mielőtt még a *másik* eltűnt volna, akkor számíthat rá élete fogytáig, mert akkor, mivel semmit sem látott, megmarad hűségében. Ha későn kap észbe, hát eléggé gascogne-i ahhoz, hogy soha el ne ismerje tévedését.

- Így gondoltam magam is. Mit csináljunk most?

- Elhelyezkedik a megfigyelőfülkében, és megfigyeli a király lefekvését, hogy milyen a kis ceremóniával végbemenő lefekvés.

- Nagyon helyes. Hol lesz a helyem?

- Üljön le erre a tábori székre. Én felnyitom a padlót. Ezen a nyíláson át, mely a király szobájának kupolás mennyezetén látszik, belát egyenesen a király hálószobájába. Nos, nézzen be! Mit lát?

- Látom a királyt.

És Fülöp megremegett, mintha ellenségét pillantotta volna meg.

- Mit csinál a király?

- Hellyel kínál maga mellett egy férfiút.

- Fouquet urat?

- Nem, nem, várjon csak...

- A jegyzetekre gondoljon, hercegem, az arcképekre!

- Az a férfi, akit a király maga mellé akar ültetni, Colbert úr!

- Colbert a király előtt? - kiáltott fel Aramis. - Lehetetlen!

- Nézze meg!

Aramis a padló nyílásához tapasztotta szemét.

- Igen - szólt -, Colbert az. Ó, fenség, mit fogunk hallani, mi lesz az eredménye ennek a nagy bizalmasságnak?

- Kétségkívül semmi jó nem vár Fouquet úrra.

A herceg nem tévedett. Láttuk, hogy a király Colbert-t hívatta, és hogy Colbert megérkezett. A beszélgetés indításaként Lajos olyan kegyes volt Colbert-rel, amilyen még soha senkivel. Természetesen igaz, hogy a király most négyszemközt volt alattvalójával.

- Üljön le, Colbert.

Az intendáns azt se tudta, hova legyen örömeiben, hiszen már attól félt, hogy menesztik; el is hátrította a roppant megtiszteltetést.

- Elfogadja a kínálást? - kérdezte Aramis.

- Nem, állva marad.

- Hallgatózzunk, hercegem!

És a jövődöbeli király és a jövődöbeli pápa mohón hallgatta a két egyszerű halandót, aki már a talpuk alatt volt, készen voltak akár eltiporni is őket.

- Colbert! - szólt a király. - Ma keresztezte számításomat!

- Fenség, tudtam.

- Nagyon jó, szeretem az ilyen választ. Igen, jól tudta. Bátorság kellett hozzá, hogy mégis metegeye.

- Vállaltam a kockázatot, hogy felséged megharagszik, különben azt kockáztattam volna, hogy elrejttem valódi érdekét.

- Mit? Talán félt engem valamitől?

- Még ha csak gyomorrontás volna is, felség - szólt Colbert -, mert ilyen lakomákat királyának csak azért rendez az ember, hogy a jó étkekkel agyonettesse.

Colbert ettől az otromba tréfától jó hatást várt.

XIV. Lajos, országának legghiúbb, de egyszersmind legtapintatosabb férfia, még ezt a tréfát is megbocsátotta Colbert-nak.

- Az már igaz - szólt. - Fouquet úr pompás lakomát rendezett. Mondja, Colbert, honnan veszi ez az ember a pénzt ennek a rengeteg kiadásnak a fedezésére? Tudja ezt?

- Igen, tudom, felség!

- Magyarázza meg nekem.

- Nagyon könnyű, csaknem az utolsó fillérig meg tudom mondani.

- Pontosan számol, azt tudom.

- Ez a legelső tulajdonság, amit egy pénzügyi intendánstól megkövetelhetnek.

- Nincs meg mindenkinek ez a készsége.

- Köszönöm felséged dicséretét, amely a király szájából olyan hízelgő rám nézve.

- Tehát Fouquet gazdag, nagyon gazdag, ezt az egész világ tudja, uram!

- Az egész világ, elevenek és holtak egyaránt.

- Mit akar ezzel mondani, Colbert úr?

- Az élők látják Fouquet úr gazdagságát, megcsodálják, és tetszésüknek adnak kifejezést; de a halottak, akik bölcsebbek, mint mi, tudják gazdagsága okait, s vádolják.

- Nos, milyen okoknak köszönheti Fouquet úr a gazdagságát?

- Az intendánsi hivatal gyakran hasznot hajt azoknak, akik betöltik.

- Velem bizalmasabban beszélhet, ne féljen, magunk vagyunk.

- Én nem félek soha semmitől, lelkiismeretem pajzsa és királyom védelme alatt.

És Colbert meghajolt.

- Tehát, ha a halottak beszélni tudnának...

- Beszélnek is, Sire! Olvassa.

- Ó! - dűnnyögte Aramis a herceg fülébe, aki mellette hallgatózott, s egy hangot sem veszített a párbeszédéből -, ha már itt van, fenség, hogy kitanulja királymesterségét, hallgassa csak végig ezt a valódi királyi infámiát! Olyan jelenetnek lesz tanúja, amelyet csak Isten vagy inkább az ördög eszel ki és visz végbe. Figyeljen jól oda, haszna lesz belőle.

A herceg még jobban figyelt, és látta, hogy a király egy levelet vesz át Colbert-től.

- A megboldogult bíboros írása! - kiáltott fel a király.

- Felségednek jó az emlékezőtehetsége - felelte Colbert hajlongva -, ez a munkálkodásra hivatott király pompás képessége, hogy az első pillanatra így megismeri az írásokat.

A király Mazarin egyik levelét olvasta; az olvasó ismeri már a Chevreuse asszony és Aramis között történt összecsordulás óta, és semmi újat nem tudna meg belőle, ha közölnék.

- Nem egészen értem - szólt a király élénk érdeklődéssel.

- Felséged még nem járatos az intendatúra számadásaiban.

- Látom, hogy Fouquet úrnak átadott pénzről van szó benne.

- Tizenhárom millió. Csinos összeg!

- Az bizony! No és, ez a tizenhárom millió teljes egészében hiányzik az összelszámolásból? Látja, ezt nem értem egészen, amint már mondtam. Miért és hogyan volna lehetséges ez a deficit?

- Nem azt mondom: lehetséges, azt mondom: így van!

- Azt állítja, hogy a számadásban hiányzik tizenhárom millió?

- Nem én mondom, hanem a nyilvántartás.

- És Mazarin úrnak ez a levele megadja a felvilágosítást az összeg hova fordításáról, és közli az összeg felvevőjének a nevét?

- Amint erről felséged meggyőződhetik.

- Igen, valóban! A levélből kiviláglik, hogy Fouquet úr tizenhárom milliót még nem térített vissza.

- Ez a számadásokból is kiviláglik, Sire!

- Nos, és azután?

- Nos, Sire, Fouquet úr tizenhárom milliót nem adott vissza, tehát a pénztárban tartotta, és tizenhárom millióval négyszer annyi fényt és pompát lehet kifejteni, mint amennyit felséged

Fontainebleau-ban tudott az összeg egy töredékéből, hiszen ott egészben csak hárommilliót adtunk ki, amire nyilván emlékezni kegyeskedik!

Egy ügyetlen ember részéről nagyon ügyes és álnok fogás volt a királyt arra az ünnepélyre emlékeztetni, mikor Fouquet egyetlen szava folytán a király első ízben érezte tehetetlenségét. Colbert Vaux-ban visszaadta azt, amit Fouquet-tól Fontainebleau-ban kapott, s mint jó pénzügyi ember, kamatostul adta vissza. S miután a király hangulatát a megfelelő irányba terelte, Colbert-nak nem maradt sok tennivalója. Ezt érezte is; a király elkomorodott, Colbert éppoly türelmetlenül várta a király szavait, mint Fülöp és Aramis odafenn a megfigyelő-állásukban.

- Tudja-e, mi következik ebből, Colbert úr? - kérdezte a király rövid gondolkodás után.

- Nem, Sire, nem tudom.

- Ez tizenhárom millió elsajátításának ténye, s ha beigazolódik...

- De már beigazolódott...

- Akarom mondani, ha nyilvánosan kimondanánk, Colbert úr.

- Azt hiszem, hogy ez már holnap megtörténhetik, ha felséged...

- Ha nem Fouquet úrnál volnék! - felelte a király méltóságteljesen.

- A király mindenütt otthon van, Sire! Kivált pedig az olyan házakban, amelyeket az ő pénzéből építettek.

- Úgy gondolom - szólt Fülöp halkán Aramishoz -, hogy az építész, aki ezt a kupolát építette, ha sejti, hogy milyen aljas cél szolgálatába állítják, gyenge alapra építette volna, hogy rá lehessen dönteni az ilyen sötét jellem fejére, mint ez a gazember Colbert.

- Erre gondoltam én is - szólt Aramis -, csakhogy e pillanatban Colbert olyan közel van a királyhoz!

- Ez igaz, még következményei volnának.

- Amelynek öccseura aratná le minden hasznát, fenség.

- Inkább maradjunk nyugodtan és hallgatózzunk tovább.

- Már nem sokáig hallgatózhatunk - szólt a fiatal herceg.

- Miért, fenség?

- Mert ha én volnék a király, erre nem válaszolnék többé.

- Hanem mit tenne?

- Várnék holnap reggelig, hogy gondolkozhassam.

XIV. Lajos végre felemelte a tekintetét a szavait leső Colbert-ra, s hirtelen megváltoztatta a beszéd menetét.

- Colbert úr, későre jár, lefekszem.

- Ó - válaszolt Colbert -, azt hittem...

- Majd holnap. Holnapra megérlelődik bennem az elhatározás.

- Nagyon helyes, Sire! - felelte Colbert ingerülten, habár a király előtt türtőztette magát.

A király egy mozdulatot tett, s Colbert az ajtó felé hátrált.

- A szolgálatomat! - kiáltotta a király.

A király szolgálata belépett a terembe.

Fülöp herceg távozni készült megfigyelőhelyéről.

- Egy pillanat! - szólt Aramis az ő szelíd modorában. - Ami itt történt csak részletkérdés, s holnap nem is törődünk vele többé; de az éjjeli szolgálat, az egyszerű lefekvés szertartásának etikettje, hercegem, nagyon fontos. Tanulja meg, igen, tanulja meg, hogy miképp fog az ágyba bújni, Sire! Nézze meg, nézze végig!

221
Colbert

A történelem el fogja beszélni, vagyis inkább a történelem elmondta már a másnapi eseményeket és ragyogó ünnepeket, amelyeket a főintendáns királya tiszteletére rendezett. Két nagy író foglalta írásba a nagy vitát, mely a *Vízesés* és a *Szökőkút* között ment végbe és a versengést, mely *A korona kútja* és az *Állatok* között támadt, hogy kitudódjék, melyik tetszik jobban? Másnap tehát vidám multság, séta, vacsora, színház volt. Színházi előadás, amelyben Porthos, legnagyobb meglepetésére, felismerte Coquelin de Voliere urat, aki fellépett *A tolakodók* című bohózatban. Bracieux de Pierrefonds úr nevezte így ezt a vígjátékot.

La Fontaine kétségkívül nem így ítélte róla, mivel barátjának, Maucrou úrnak ezt írta:

Ez a Molière színdarabja. Az egész udvart elragadja ez a jeles költő vele. Méltó rá, hogy a hírneve egészen Rómán túlra szálljon. Ez ám az ember! Csak csodálom.

La Fontaine, mint látjuk, megfogadta Péliссon tanácsát, s gondosabban ügyelt a rímekre.

Különben Porthos is La Fontaine véleményén volt, és vele együtt ő is ezt mondta volna: „A mindenségit! Ez a Molière az én emberem!” De csak a ruhák dolgában. Ami a színházi előadást illeti, mint említettük, Bracieux de Pierrefonds úr szemében Molière csak *tréfacsináló* volt.

Ám a király az éjszakai jelenet hatására gondterhelten, emésztve a mérget, amit Colbert adott be neki, ezen az egész ragyogó, meglepő és eseményekben dúsz napon át, amelyen mintha az *Ezeregyéjszaka* csodái elevenedtek volna meg előtte, a király tartózkodó, hideg és hallgató volt. Semmi sem tudta felvidítani; érezni lehetett, hogy lelke mélyén valami távoli sejtés remeg, amely egyre nő, mint a forrás, mikor az ezeryi kis értől táplálva patakká dagad. Csak délfelé vidult fel egy kissé hangulata. Elhatározása kétségkívül megérlelődött.

Aramis, aki lépésről lépésre követte a királyt, mind gondolataiban, mind útjain, arra következtetett, hogy az az esemény, amire vár, nem fog sokáig várni magára.

Colbert, mintha a püspökkel összhangban járt volna el; akkor sem csinálhatta volna különben, ha minden szavára, ami éles tűszúrásként hatolt a király szívébe, Aramis megfelelő parancsot adott volna.

A király egész nap, mert kétségkívül szükségét érezte, hogy komor gondolatait eloszlassa, mindenképpen La Vallière társaságát kereste, és feltűnően mellőzte Colbert-t és Fouquet-t.

Beköszöntött az est. A király csak a kártyajáték után óhajtott sétára indulni. Tehát a vacsora és a séta ideje között nagyban folyt a kártyajáték. A király ezer pisztolt nyert, zsebre tette, felállt, és így szólt:

- Menjünk, uraim, a parkba!

A hölgyeket már ott találta. A király, mint említettük, ezer pisztolt nyert és vágott zsebre. Fouquet azonban úgy intézte, hogy az ő vesztesége tízezer legyen; úgyhogy kilencvenezer frank az udvari emberek markát ütötte, s ez a körülmény a királyi ház udvaroncait és tisztségviselőit a világ legboldogabb embereivé varázsolta.

Nem sugárzott ugyanilyen boldogság a király arcáról, mert bár a nyereség iránt nem volt érzéketlen, egyre komorabb lett. A faszor egyik sarkában Colbert várt rá. Kétségkívül megbeszélte találkára jött oda, mert a király, aki addig kitért útjából, most jelt adott neki, s elvonult vele a parkba.

Csakhogy La Vallière is észrevette a király komor homlokát, lángoló tekintetét; s mivel szerelme mindenbe behatolt, ami a király lelke mélyén szunnyadt, kitalálta, hogy ez a visszafojtott harag valakit fenyeget. És mint a könyörület angyala, ott állt a bosszú útjában.

Szomorúan, megzavarodva állt ott, majd eszét veszítve, amiért királyi kedvesétől oly sokáig távol volt, nyugtalankodva a király belső forrongása miatt, amit megérezett; kezdetben elfogódva állt a király előtt, amit a rosszkedvű Lajos nem vett jó néven tőle.

Mikor azután csaknem négy szemközt maradtak, mert Colbert, megpillantva a lányt, tíz lépés távolságban tisztelettudóan hátramaradt, a király odalépett La Vallière-hoz és megfogta a kezét.

- Kisasszony! - szólt. - Nem vagyok tolakodó, ha megkérdezem, mi baja? Elfogódottnak látszik, és szeme nedves.

- Ó, felség, ha elfogódott vagyok, ha szemem nedves, ha tehát szomorú vagyok, ez felséged szomorúsága miatt van.

- Az én szomorúságom miatt? Ó, rosszul ítélsz, kisasszony! Nem, én nem szomorúságot érzek.

- Hát milyen más érzést, felség?

- Megalázottságot.

- Megalázottságot? Ó, mit beszél?

- Azt mondom, kisasszony, hogy ott, ahol én vagyok, nem lehetne más úr rajtam kívül. És mégis, látja, bár Franciaország királya vagyok, elhomályosít engem ennek a birtoknak a királya. Ó! - kiáltott fel, fogát csikorgatva és kezét ökölbe szorítva. - Ó, ha meggondolom, hogy ez a király...

- Nos? - kérdezte La Vallière rémülten.

- Hogy ez a király egy hűtlen szolga, aki azzal büszkélkedik, amit tőlem ellopott. De gyászba is borítom ennek az arcátlan miniszternek az ünnepélyét, hogy Vaux nimfája, ahogy az ő poétái mondják, sokáig megemlegeti.

- Ó, felség...

- Nos, kisasszony, talán bizony pártját fogja Fouquet úrnak? - kérdezte a király türelmetlenül.

- Nem, Sire, csupán azt kérdelem, vajon helytállóak-e értesülései? Felséged már nemegyszer megtanulhatta, hogy milyen értékkel bírnak az udvari vádaskodások.

A király intett Colbert-nak, hogy lépjen közelebb.

- Beszéljen maga, Colbert - szólt a király. - Úgy látom, La Vallière kisasszonynak a maga szavára van szüksége, hogy hitelt adjon a király szavának. Mondja el a kisasszonynak, hogy mit tett Fouquet úr. Maga pedig, kisasszony - nem tart sokáig - hallgassa meg, kérem.

Miért ragaszkodott ehhez olyan nagyon a király? Igen egyszerű a dolog: szíve nem volt nyugodt, lelke nem volt meggyőződve; a tizenhárom millióról szóló történet mögött valamiféle komor, sötét, alattomos mesterkedést gyanított, s jóváhagyást akart kapni La Vallière tiszta szívéből, hogy a lopás gondolatára felháborodva, egyetlen szavával megerősítse elhatározásában, amit mégis habozott valóra váltani.

- Beszéljen, uram - szólt Colbert-hoz La Vallière kisasszony, s közelebb lépett -, beszéljen, meghallgatom, mert a király akarja. Nos, mondja el, milyen bünt követt el Fouquet úr?

- Ó, nem olyan nagyot, kisasszony! - szólt a fekete jellemű ember. - Csupán egy kis visszaélés a bizalommal...

- Beszéljen, Colbert, mondja el, s aztán ha elmondta, távozzék, s jelentse D'Artagnannak, hogy parancsot kap tőlem.

- D'Artagnan úrnak? - kérdezte La Vallière kisasszony. - Miért értesíti D'Artagnan urat? Sire, esedezem, mondja meg nekem.

- Mi másért, mint hogy elfogassam ezt a büszke titánt, aki jelszavához híven, végül tán még az én egemig is feltornássza magát.

- El akarja fogatni Fouquet urat?

- Csak nem csodálkozik rajta?

- A tulajdon házában?

- Miért ne? Ha bűnös, itt éppoly bűnös, mint másutt.

- Fouquet urat, aki éppen most tönkreteszi magát, hogy tiszteletét kellőképp kifejezhesse a király előtt?

- Azt kell hinnem, hogy védelmezi ezt az árulót, kisasszony.

Colbert halkán nevetett. A király a nevetés sziszegésére megfordult.

- Felség - felelte La Vallière -, nem Fouquet urat védelmezem, hanem felségedet!

- Engem?... Engem védelmez?...

- Felség, megbecsteleníti magát, ha ilyen parancsot ad!

- Megbecstelenítem magam? - dörmögte a király, s elsápadt haragjában. - Valóban, kisasszony, különös szenvedéllyel beszél.

- Nem, Sire, nem beszélek, hanem felségedet szolgálom szenvedéllyel! - válaszolt a nemes szívű fiatal leány. - Ezért, ha szükség volna rá, az életemet adnám, s ezt is ilyen szenvedéllyel, Sire!

Colbert szólni akart, de La Vallière, ez a szelíd bárány, szembefordult vele, és villámló tekintettel hallgatást parancsolt.

- Uram - szólt -, ha a király helyesen jár el, hallgatok, még ha velem vagy hozzátartozóimmal szemben igazságtalanságot követ is el, de ha helytelenül cselekszik akár az én érdekemben vagy szerettemért is, akiket szeretett, akkor megmondom neki!

- De kisasszony - kockáztatta meg Colbert -, azt hiszem, én szintén szeretem a királyt!

- Igen, uram, mi mindketten szeretjük a királyt, ki-ki a maga módján - felelte La Vallière fennkölt hangon, ami a király szíve mélyéig hatolt. - Csakhogy én olyan igazán szeretem, hogy az egész világ tud róla, és oly tisztán, hogy maga a király sem kételkedik szerelmemben. Ő az én királyom és parancsolóm, s én alázatos szolgálója vagyok; bárki, aki az ő becsületét támadja, az én életem ellen tör. Ezért megismétlem, hogy a királyt lealacsonyítják azok, akik azt a tanácsot adják neki, hogy Fouquet urat a tulajdon házában fogassa el.

Colbert lehajtotta a fejét, mert érezte, hogy a király elpártolt tőle, de azért dacosan ezt dörmögte:

- Kisasszony! Csak egy szót mondanék.

- Ne mondja ki ezt az egy szót, uram, mert nem hallgatom meg. Különb is, mit mondhatna nekem? Azt, hogy Fouquet úr bűnt követett el? Ezt tudom, mert a király mondta; és attól a pillanattól, mikor a király azt mondta: „Úgy hiszem”, nincs rá szükségem, hogy másvalaki azt mondja: „Megerősítem!” De még ha Fouquet úr a legutolsó ember volna is, akkor is fennen

állítom, hogy Fouquet úr személye a király előtt szent és sérthetetlen, mert a király az ő vendége. Ha a háza rablóbarlang volna is, ha Vaux pénzhamisítók és banditák rejtekhelye volna is, háza akkor is szent, kastélya akkor is sérthetetlen, mert a felesége lakik benne és ez oly menedékhely, amelyet még a hóhér sem sértene meg.

La Vallière elhallgatott. A király önkéntelenül megcsodálta; legyőzte őt a lány szavainak heve, érveinek nemessége. Colbert, az egyenlőtlen küzdelemtől lesújtva, megadta magát. A király végre fellélegzett, fejét csóválta, és kezét nyújtotta La Vallière-nak:

- Kisasszony! - szólt szelíden. - Miért beszél ellenem? Tudja-e, mit fog tenni ez a nyomorult, ha futni hagyom?

- Ó, Istenem! Hiszen ezt a zsákmányt mindig megkaphatja!

- De hátha kicsúszik a kezünkből, hátha megszökik? - szólt Colbert.

- Nos, uram, akkor a királynak örök dicsőségére szolgálna, hogy Fouquet-t szökni engedte, és mennél nagyobb a bűne, annál nagyobb volna a király dicsősége, összehasonlítva ezzel a nyomorúsággal, ezzel a gyalázattal.

Lajos megcsókolta La Vallière kezét, és térdre ereszkedett előtte.

„Elvesztem!” - gondolta magában Colbert.

Azután hirtelen felragyogott az arca:

„Ó, nem, nem! Még nem!” - dörmögte halkán.

És mialatt a király egy nagy hársfa lombjának védelmében kimondhatatlan szerelmének egész hevével magához szorította La Vallière-t, Colbert nyugodtan keresgélt tárcájában, elővett belőle egy levél formában összehajtott papirost, mely már megsárgult egy kissé, de nagyon értékes lehetett, mert az intendáns mosolyogva cirógatta tekintetével. Aztán gyűlölködő pillantását ismét a lány és a király bájos együttesére vetette, ahogy a közeledő fáklyák fényétől a homályban kirajzolódott az alakjuk.

A király La Vallière fehér ruháján látta meg a fáklya fényét visszaverődni, és megszólalt:

- Menj, Louise, mert, látod, jönnek!

- Kisasszony, kisasszony, jönnek - szólt Colbert, hogy a fiatal lány távozását siettesse.

Louise gyorsan eltűnt a fák között. És azután, mikor a lány előtt térdeplő király felállt, Colbert megszólalt:

- A! La Vallière kisasszony elejtett valamit!

- Mit? - kérdezte a király.

- Egy papirost, egy levelet, valami fehér tárgyat; itt van, felség.

A király gyorsan lehajolt és felvette a levelet, miközben összegyűrte.

Ebben a pillanatban odaértek a fáklyahordozók, s világosság áradt e komor jelenetre.

222
Féltékenység

Ez a valóságos fényáradat, mindannyiuk buzgó hódolata, az újabb éljenzés, amellyel Fouquet a királyt fogadta, késleltette a király elhatározását, amelyet már La Vallière szavai is meg-ingattak szívében.

A király tehát szinte hálásan nézett Fouquet-ra, mert alkalmat adott La Vallière-nak, hogy olyan nemeslelkűnek mutatkozhatott, s hatalmat vehetett az ő szívében.

Az ünnepség utolsó csodáinak pillanata most következett el. Alighogy Fouquet megindult a királlyal a kastély felé, a kupolából lángtenger tört a magasba, hatalmas dörrenéssel, mint valami szemképráztató hajnalpír és mindent elborított vakító fényével. Megkezdődött a tűzijáték. Colbert húszlépcsnyire volt a királytól, akit Vaux ura kísért és ünnepelt; és sötét jellemének nyakasságával igyekezett visszaterelni a király figyelmét arra a gondolatra, amitől a páratlan látványosság pompája már nagyon is eltávolította.

Abban a pillanatban, amikor Fouquet-nak a király kezét akart nyújtani, megérezte kezében azt a papírt, amelyet a látszat szerint La Vallière ejtett el, mikor elfutott.

A legerősebb mágnes, a szerelem, eszébe juttatta a királynak kedvesét.

A tűzijáték fényénél, mely egyre ragyogóbb lett, s mely a környező falvakból a csodálat hangját váltotta ki, a király elolvasta a levelet, azt gondolván róla, hogy La Vallière-nak hozzá írt szerelmes levele.

Mennél tovább olvasta, annál sápadtabb lett arca, s az a visszafojtott düh, az ezerszínű fénytől megvilágítva, rettenetes látványt nyújtott, hogy mindenki beleremegett volna, ha belelát ebbe a sötét szenvedélytől háborgó szívbe. A király féltékenysége és dühe kitörni készült. Attól a perctől fogva, mikor tudatára ébredt a komor valóságnak, minden eltűnt szívéből: részvét, szelídség, a vendégszeretet szentsége.

A szívét hasogató metsző fájdalom kis híján arra bírta a királyt, hogy lármát csapjon és gárdistái után kiabáljon, annyira gyenge volt még a szíve a szenvedés eltitkolására.

Olvasóink bizonyára kitalálták, hogy az a levél, amelyet Colbert a király elé csempészett, ugyanaz a levél volt, amely Tobie-val, a szerelmi postással együtt eltűnt Fontainebleau-ban, miután Fouquet támadást intézett La Vallière szíve ellen.

Fouquet látta a király sápadtságát, de nem gyanította, mi a baja, Colbert látta a haragot, s örült a vihar közeledésének.

Fouquet hangja felrázta a királyt fájdalmas töprengéséből.

- Mi baja, Sire? - kérdezte hódolattal a főintendáns.

A király türtőztette magát.

- Semmi! - felelte.

- Félek, hogy felséged rosszul érzi magát.

- Valóban rosszul érzem magam, de mondtam már, uram, hogy semmi!

És meg sem várta a tűzijáték végét, elindult a kastély felé. Fouquet elkísérte a királyt. Mindnyájan követték.

Az utolsó rakéták szomorúan röppentek fel, csak a maguk kedvéért.

A főintendáns még egyszer kísérletet tett rá, hogy a királyt megkérdezze, de választ nem kapott. Sejtette, hogy a parkban a király és La Vallière kisasszony között szóváltás támadt, hogy összevesztek, s hogy a király, aki nem haragtartó, de egészen átadja magát szerelmi őrjöngésének, az egész világot gyűlöli, mert kedvese megharagudott reá. Ez a gondolat megnyugtatta Fouquet-t, s még vigasztalóan és barátságosan rá is mosolygott fiatal uralkodójára, mikor jó éjszakát kívánt neki.

De ezzel még nem értek véget a király kínjai. El kellett szenvednie az esti szolgálatot is. Az esti udvari szolgálat az etikett szerint roppant szertartásosan ment végbe. A következő napra volt megállapítva az elutazás. A vendégeknek tehát köszönetüket kellett kifejezniük a vendéglátó gazda előtt, s bókolni előtte a tizenkét milliójáért.

Mikor Fouquet-t a király elbocsátotta, csupán ennyit mondott neki, kedves szavak helyett:

- Fouquet úr, értesítést kap tőlem, s ezért kérem, küldesse ide D'Artagnan urat.

A király ereiben forrt a vér a sok színlelés után, legszívesebben megölte volna Fouquet-t, miként elődje megölette D'Ancre marsallt, ám szörnyű elhatározását olyan királyi mosoly alá rejtette, amely baljós események villáma.

Fouquet megcsókolta a király kezét, Lajos egész testében megremegett, de azért tűrte, hogy Fouquet ajka megérintse a kezét.

Öt perccel később D'Artagnan, akinek a király parancsát jelentették, belépett a szobába.

Aramis és Fülöp már ott hallgatóztak leshelyükön.

A király annyi időt sem hagyott testőrkapitányának, hogy karosszékéig jöjjön.

Eléje sietett, s odakiáltott neki:

- Legyen gondja rá, hogy senki ide be ne lépjen!

- Igen, Sire - felelte a kapitány, akinek éber tekintete már régóta kielemezte a király arc-kifejezését dúló szenvedélyeket.

Az ajtónál D'Artagnan parancsot adott, azután visszajött a királyhoz, s megkérdezte:

- Van valami újság felséged körül?

- Hány embere van itt? - kérdezte a király, válaszul a kapitány kérdésére.

- Mit kell tennünk, Sire?

- Hány embere van? - ismételte a király toporzékolva.

- Itt vannak a testőrök.

- Azután?

- Van húsz gárdistám és tizenhárom svájcim.

- Hány ember kell ahhoz, hogy...

- Hogy?... - kérdezte a testőrkapitány, nyugodt, nagy szemét a királyra emelve.

- Hogy Fouquet urat elfogja.

D'Artagnan egy lépést hátrált, s csodálkozva kiáltott fel:

- Fouquet urat elfogni?

- Talán maga is azt akarja mondani, hogy ez lehetetlenség? - kiáltotta gyilkos dühében a király.

- Én soha nem mondom semmire, hogy lehetetlen! - felelte D'Artagnan megsértődve.

- Nos, akkor tegye meg!

D'Artagnan sarkon fordult, s az ajtó felé indult.

A szoba nem volt nagy, hat lépéssel átmérte, de azután megállott, s így szólott:

- Bocsánat, felség!

- Mi az? - szólt a király.

- Ehhez az elfogáshoz írásbeli parancsot kérek!

- Miért? Mióta nem elegendő magának a király szava?

- Mert a királyi szó, amelyet a harag érzése sugall, megváltozhatik, mihelyt megváltozik az érzés, ami sugallja.

- Semmi mellébeszélés, uram! Egészen más a gondolata.

- Ó, nekem mindig vannak gondolataim, olyanok, amilyenek, sajnos, másoknak nincsenek! - felelte D'Artagnan.

A király hiába ágaskodott haragjában, kezes lett ez előtt a férfi előtt, mint a ló, mikor az idomár keze tartja a zablát.

- Mi az a gondolat? - kiáltotta.

- Hallgasson meg, Sire - felelte D'Artagnan. - Elfogat egy embert, akinek még a házában időzik; ezt a harag sugallja. Ha a harag elpárolog, megbánja majd. S akkor szeretném az írásbeli parancsot eléje tartani. Ha ez nem változtat is a helyzeten, legalább azt bizonyítja, hogy a király rosszul teszi, ha haragra lobbán.

- Rosszul teszi, ha haragra lobbán? - üvöltötte a király dühében. - Hát az én királyi atyám, az én ősöm nem lobbán haragra, a krisztusát!

- Felséged királyi atyja, királyi nagyapja mindig csak a saját házában lobbán haragra.

- A király mindenütt úr, nemcsak odahaza.

- Ez afféle hízelgő beszéd; nyilván Colbert úrtól származik, de nem ez az igazság! A király mindenhol a saját házában van, ha onnan előbb elűzte a tulajdonosát!

A király ajkába harapott.

- Hogyan? - szólt D'Artagnan. - Itt egy férfi, aki tönkreteszi magát, hogy felséged kedvében járjon, és őt akarja elfogatni? Láncos teringette, felség, ha én volnék Fouquet, s velem bannának így, lenyelnék tíz tűzijátékgyutacsot, meggyújtanám, s a levegőbe röpíteném magam, magammal pedig az egész mindenséget itt. De mindegy, a király akarja, hát megyek.

- Menjen - szólt a király. - De van elég embere?

- Hát azt hiszi, felség, hogy egy lovasszakaszt viszek magammal? Hiszen Fouquet úr elfogatása olyan könnyű, hogy azt egy gyermek is megteheti. Fouquet úr elfogatása annyi, mint ha az ember megiszik egy pohár ürmöst. Az ember elfintorítja az arcát, tovább semmi!

- És ha védekeznek?

- Ő? Ugyan már, minek védekezne, mikor ez a királyi szigorúság őt királlyá és mártírrá avatja! Tudja, felség, ha egymilliója marad, amiben kételkedem, fogadok, azt is odaadná, hogy életének ilyen vége legyen. Nos, felség, megyek.

- Várjon!

- Miért?

- Az elfogatást ne nyilvánosan hajtsa végre.

- Az már sokkal nehezebb.

- Miért?

- Mert mi sem egyszerűbb, mint odamenni és az őt körülvevő lelkes hívei között azt mondani: „A király nevében letartóztatom, uram!” De odamenni, ide-oda forgatni, tologatni, és végül sarokba szorítani a sakkasztalon, hogy el ne illanjon; vendégei közül kiemelni, s megtartani felséged foglyának úgy, hogy meg ne hallja senki a sóhaját, hát ez a valódi, a legnagyobb nehézség, és fogadom, hogy nálam sokkal ügyesebbek sem tudják megcsinálni.

- Mondja inkább, hogy lehetetlen, s gyorsabban végzett a dologgal. Ó, Istenem, Istenem, hát mindig olyan emberek lesznek körülöttem, akik megakadályoznak benne, hogy azt tegyem, amit akarok?

- Én semmiben sem akadályozom felségedet. Így rendben van?

- Őrizze Fouquet urat, míg csak holnap véglegesen nem döntök.

- Meglesz, Sire!

- Azután jöjjön vissza a reggeli öltözködéskor, hogy parancsaimat átvegye.

- Itt leszek.

- Most pedig hagyjanak egyedül.

- Még Colbert úrra sincs szüksége? - kérdezte a testőrkapitány a távozás utolsó pillanatában a király felé röpítve ezt a mérges nyilat.

A király összerezett. Teljesen átengedve magát bosszúszomjának, megfélekedett a corpus delictiről, a levélről.

- Nincs, senkire sincs szükségem! - szólt. - Senki se legyen itt! Hagyjanak magamra!

D'Artagnan távozott. A király maga zárta be az ajtót, és dühösen járkált fel-alá a szobában, mint a megsebzett bika, amely maga után húzza a pikákat és a horgas vasakat. Végül nagy kiáltozással könnyített haragján.

- Ó, a nyomorult! Nemcsak a pénzemet rabolja el, hanem ezzel a pénzzel megvesztegeti írnokaimat, barátaimat, tábornokaimat, művészeimet, sőt még kedvesemet is elrabolja! Ahá, a hűtlen ezért védelmezte hát olyan hevesen!... Hálából tette!... Vagy ki tudja?... Talán szerelemből!

Egy pillanatig fájdalmas merengésbe merült.

„Egy szatír! - gondolta magában azzal a mély gyűlölettel, amit az ifjúság táplál az érettebb korú férfiak iránt, akik még szerelemre gondolnak. - Egy faun, aki gáláns kalandok után futkos, és még soha nem talált ellenállásra! Szoknyapécér, aki arany ékszereket és gyémántokat osztogat, és festőket tart, hogy kedveseit mint istennőket fessék le!”

A király remegett kétségbeesésében.

„Mindent bemocskol! - folytatta. - Mindent tönkretesz! Meg fog ölni! Sok nekem ez az ember! Halálos ellenségem! Buknia kell! Gyűlölöm őt... gyűlölöm, gyűlölöm!”

És e szavaknál hatalmasakat ütött a karszék karfájára, hol leülve, hol felugorva őrvirágában.

- Holnap! Holnap! Ó, a szép nap! - mormogta. - Mire a nap felkel, nem lévén más riválisa, csak én, ez az ember olyan mélyre fog bukni, hogy a romokon, amiket haragom okoz, el fogják ismerni végre: én mégis nagyobb vagyok, mint ő!

A király, nem bírván uralkodni magán, egy ökölcsapással felborította az ágya mellett álló asztalt, s a fájdalomtól majdnem sírva, lihegve, ruhástul rávetette magát az ágyra, s az ágyneműt harapdálta, hogy fájdalmát csillapítsa.

Az ágy recsegett súlya alatt, és egynéhány sóhajtást leszámítva, amely a király lihegő melléből szakadt fel, más zaj nem volt hallható a hálósobában...

223
Felségsértés

A szertelen düh, amely a királyt előntötte Fouquet-nak La Vallière-hoz intézett levele olvastán, lassanként fájdalmas kimerültségnek adott helyet.

Az egészséggel és életerővel telt fiatalságnak szüksége van rá, hogy nyomban pótolja, amit elveszített; a fiatalság nem ismeri a vég nélküli álmatlanságot, mely a boldogtalan számára megvalósítja a Prométheusz mindig újránövő májáról szóló tanmesét. Ahol az érett férfi a maga erejében, az aggastyán a maga kimerültségében állandó táplálékot talál fájdalmához, ott az ifjú ember a baj hirtelen megnyilvánulása által heves küzdelemben, kiáltozásban emészti fel erejét, és hamarabb sújtja porig a kérlelhetetlen ellenség, amely ellen küzd. Végre, mikor elesett, nem szenved többé.

Lajos egy negyedóra alatt le volt győzve, aztán többé nem szorította ökölbe kezét, és nem égette többé tüzes pillantásaival gyűlöletének láthatatlan tárgyait, nem vádolta többé indulatos szavakkal Fouquet-t és La Vallière-t; dühét kétségbeesés és kétségbeesését csüggedés váltotta fel.

Egy ideig forgolódott és hánykolódott az ágyában, aztán tehetetlenül lehanyatlott a karja, feje a csipkével díszített vánkosra nehezedett, kimerült tagjai megremegtek az izmok apró, görcsös rángásaitól, s már csak olykor-olykor hagyta el mellét mély sóhajtás.

Morpheus isten, ennek a róla elnevezett szobának egyedüli uralkodója, aki felé Lajos a haragtól homályos és a sírástól vörös szemét fordította, teli marokkal szórta rá az álmot, s a király lassan lehunyta szemét és elszenderült.

Ekkor úgy rémlett neki, amint ez gyakran megtörténik az első könnyű, édes álomban, mely a testet a fekvőhely fölé és a lelket a földi világ fölé emeli, úgy rémlett neki, hogy a mennyezetre festett Morpheus isten merőben emberi szemmel néz rá, hogy feje fölött a kupolában valami fénylik és megmozdul, hogy a rossz álmoképek raja elvonul, s helyén férfiarc jelenik meg, egyik kezét a száján tartva és mély töprengésbe merülve. És - ami a legkülönösebb - ez az ember annyira hasonlított a királyhoz, hogy Lajos azt hitte, tulajdon arcát látja egy tükörben. Csakhogy azt az arcot szomorúvá tette a mély szánalom.

Aztán úgy rémlett neki, hogy a mennyezet mindinkább távolodik, mindjobban eltűnik szeme elől, és a Le Brun festette alakok és jelképek a növekvő távolságban elhomályosodnak. Az ágy mozdulatlanságát szelíd, egyenletes, tovasikló mozgás váltotta fel, olyan, mint a hajóé, amely elindul a hullámokon. A király kétségkívül álmot látott, és ebben az álomban a függönyöket összetartó aranykorona eltűnt, s vele együtt a kupola is, melyen függött, úgyhogy a mennyezeten a szárnyas génusz, amely két kézzel tartotta ezt a koronát, hiába látszott integetni a királynak, aki messze eltűnt tőle.

Az ágy mindinkább süllyedt. A király nyitott szemmel feküdt, s rabul ejtette a könnyörtelen rémlátás. Végül kialudt a fény a királyi szobában, s hideg, komor, megmagyarázhatatlan valami járta át a levegőt. Már nem volt ott festmény, aranydíszítés, bársonyfűggöny, csak meztelen, szürke falak látszottak, amelyeknek árnyéka mind sűrűbb lett. És az ágy még egyre süllyedt, s egy perc múlva, amely egy évszázadnak tetszett a királynak, egy sötét, jéghideg, szellős helyiségbe ért. Ott megállt.

A király már csak úgy látta szobájának világosságát, ahogy egy kút aljáról látjuk a napvilágot.

„Ez borzasztó álom! - gondolta. - Ideje, hogy felébredjek. Nos hát, ébredjünk fel!”

Mindenki tapasztalta magán azt, amit itt elbeszélünk, nincs olyan ember, aki egy lidérces álomban, az agya mélyén pislogó lámpa segítségével ne mondta volna, ha minden más emberi fény kialudt, senki sincs, aki ilyenkor azt ne mondta volna: - „Semmi az egész, álmodom.”

Ezt mondotta magának XIV. Lajos is, de midőn ott tartott: „Nos hát, ébredjünk fel!” - vette észre, hogy nemcsak felébredt, hanem a szeme is nyitva van. Körüljártatta tekintetét.

Jobbra és balra tőle két férfi állt, mindkettő fel volt fegyverezve, bő köpönyegbe burkolóztak, és az arcukat álarc takarta el.

A két férfi közül az egyik kis lámpát tartott a kezében, s ennek vörös fénye a legszomorúbb képet világította meg, melyet egy király láthat.

Lajos azt hitte, hogy az álma folytatódik, és ha véget akar vetni neki, csak a kezét kell megmozdítania, vagy hangját kell hallatnia. Talpra szökött az ágyból, és lába nedves talajt ért. Ekkor odafordult a lámpát tartó emberhez:

- Mi ez, uram, miféle tréfa ez?

- Ez nem tréfa! - felelte tompa hangon a lámpást tartó álarcos.

- Maga Fouquet úrhoz tartozik? - kérdezte a király, kissé megdöbbenve.

- Mit számít, hogy kihez tartozunk? - felelte a kísérteties alak. - Mi vagyunk a parancsolói - ez az egész.

A király inkább türelmetlenül, mint megijedve, a második álarcoshoz fordult.

- Ha ez komédia - szólt -, akkor mondják meg Fouquet úrnak, hogy otrombának tartom, és parancsolom, hogy hagyják abba.

A második álarcos, akihez a király szavait intézte, roppant magas termetű és kövér testalkatú volt. Egyenesen és mozdulatlanul állt ott, mint valami márványtömb.

- Nos - folytatta a király és dobbantott -, nem válaszol?

- Nem válaszolok, uracskám - felelte sztentori hangon az óriás -, mert nincs mit felelnünk, legfeljebb azt, hogy maga az igazi betolakodó, és Coquelin de Volière úr elfelejtette szerepeltetni a darabjában.

- De hát mit akarnak tőlem? - kiáltotta a király, és haragosan összefonta mellén a karját.

- Majd megtudja később - felelte a lámpát tartó ember.

- Addig is mondják meg, hol vagyok!

- Nézzen körül!

Lajos csakugyan körülnézett; az álarcos magasra tartotta a lámpást, ennek fénye mellett azonban a király csak nyirkos falakat látott, amelyeken itt-ott ezüstös fényű nyomot hagytak a csigák.

- Ó, ó! Börtön? - kiáltotta a király.

- Nem, csak egy föld alatti helyiség.

- S hová vezet?

- Kövessen minket.

- Nem mozdulok erről a helyről! - kiáltotta a király.

- Ha makacsodik, fiatal barátom - felelte a hatalmas szál férfi -, felkapom, becsavarom egy köpönyegbe, és ha netán megfullad benne, hitemre mondom, úgy kell magának.

E szavakkal az óriás széttárta a köpönyegét, és fenyegető mozdulatot tett a király felé kezével, amely olyan volt, amilyent Krotóni Milón kívánhatott magának azon a napon, amelyen arra a szerencsétlen gondolatra jutott, hogy utolsó tölgyfáját kettéhasítja.⁸

A király megborzadt az erőszaktól; mert belátta, hogy a két férfi, akinek hatalmában volt, nem azért ment el idáig, hogy meghátráljon, és készek véghez vinni, amit eltökéltek. Lajos a fejét csóválta.

- Úgy látszik, két gyilkos kezébe kerültem - mondotta. - Gyerünk!

E szavakra egyik férfi sem felelt. Az, aki a lámpást vitte, elől ment, a király követte, és utánuk ment a második álarcos. Így haladtak egy hosszú, tekervényes folyosón át, amelynek olyan sok lépcsője volt, mint Anne Radcliffe titokzatos és sötét palotáinak.⁹ Számptalan kanyar után, miközben a király többször víz csobogását hallotta a feje fölött, útjuk egy hosszú folyosón ért véget, mely vasajtóval volt elzárva. A lámpást vivő ember kinyitotta az ajtót az övének függő kulcsokkal, amiket a király egész úton hallott csörömpölni.

Midőn a szabadba nyíló ajtó kitárult, a király felismerte azokat a balsamos illatokat, amelyeket a fák meleg, nyári napok után árasztanak.

Egy pillanatig megállt, de nagy erejű kísérelője, aki nyomon követte, kitaszította.

- Még egyszer kérdem - szólt a király annak, aki olyan vakmerő volt, hogy uralkodóját megérintette -, mi a szándéka Franciaország királyával?

- Igyekezzék ezt a címet elfelejteni - felelte a lámpás ember olyan hangon, mely éppoly kevésbé tűrt ellenvetést, mint Mínoész király¹⁰ nevezetes ítéletei.

- Kerékbe kellene törni azért, amit az imént mondott - folytatta az óriás, mialatt eloltotta a lámpát, amelyet a társa adott át neki -, de a király túlságosan emberséges.

Lajos erre a fenyegetésre olyan heves mozdulatot tett, hogy azt hitte volna az ember, el akar iramodni, de az óriás keze a vállára nehezedett, és nem engedte elmozdulni helyéről.

- De hát hova megyünk? - kérdezte Lajos.

- Jöjjön - felelte az első férfi, bizonyos tisztelettel, és odavezette foglyát egy kocsihoz, amely várakozni látszott.

A kocsit egészen eltakarták a fák lombjai. A két ló meg volt béklyózva és kötőfékkal kikötve egy tölgyfa alsó ágaihoz.

- Szálljon be - mondotta ugyanez a férfi, mialatt kinyitotta a kocsiját és leengedte a hágsót.

A király engedelmeskedett, beült a kocsiába, s a párnázott ajtó zára nyomban becsukódott Lajos és kísérelője mögött. Az óriás levágta a lovak lábáról a béklyót és a pányvát, egyedül befogott, és felült a bakra. A kocsiját tüstént vágóban elindult a párizsi országútra, a Sénart melletti erdőben pihent lovak várták, amelyek, mint az előbbieket, a fákhöz voltak kötve. Az ember, aki a bakon ült, lovakat váltott, és gyorsan továbbhajtott Párizs felé, ahova reggel

⁸ Hatalmas termetű görög atléta (i. e. VI. században), az Olimpiai Játékok többszörös győztese; a monda szerint öregkorában, hogy erejét fitogtassa, puszta kézzel akart kettérepesztetni egy már meghasadt fát. A fa törzsének két fele azonban összezárult, fogva tartotta az atlétát, akinek következtében felfaltak az állatok.

⁹ Angol író (1764-1823); főként fantasztikus és rémregényeivel vált híressé.

¹⁰ Krétai király, Zeusz és Európa fia, bölcs törvényhozó, az alvilág bíróját.

három óra tájban megérkeztek. A kocsi a Saint-Antoine külvároson gördült végig, s odakiáltva az őrnek: „A király parancsára!” - behajtott a Bastille körfallal kerített udvarára, amely a parancsnoksági udvarra nyílt. Ott a gőzölgő lovak megálltak a bejárati lépcső lábánál. Az őrség egyik őrmestere odasietett.

- Keltsék fel a parancsnok urat! - mondotta dörgő hangon a kocsis.

Ettől a hangtól eltekintve, amely talán a Saint-Antoine külváros széléig is elhallatszott, minden csendes volt a kocsiban és az erődben. Tíz perc múlva Baisemeaux, hálóköntösben, megjelent lakásának ajtajában.

- Mi az megint? - kérdezte. - És kit hoznak itt nekem?

A lámpást vivő ember kinyitotta a kocsi ajtaját, és néhány szót szólt a kocsisnak.

Az nyomban leszállt a bakról, kezébe fogta a karabélyt, amely a lábánál hevert, és a fegyver csövét a fogoly mellének tartotta.

- Ha egy szót szól, lőjön - mondta fennhangon a férfi, aki kiszállt a kocsiból.

- Úgy lesz! - felelte a másik röviden.

A király kísérője, amikor ezt a parancsot kiadta, felment a lépcsőn, ahol a parancsnok várakozott.

- D'Herblay úr! - kiáltotta Baisemeaux.

- Csitt! - figyelmeztette Aramis. - Menjünk be magához.

- Ó, Istenem! Mi hozza ide ilyenkor?

- Tévedés történt, kedves Baisemeaux uram - felelte Aramis nyugodtan. - Úgy látszik, legutóbb igaza volt.

- Milyen tekintetben? - kérdezte a parancsnok.

- Hát a szabadlábra helyező parancs tekintetében, kedves barátom!

- Magyarázza ezt meg nekem, uram... bocsánat, monsignore - felelte a parancsnok, s hangja elfúlt a meglepetéstől és az ijedelemtől.

- Nagyon egyszerű: emlékszik rá, kedves Baisemeaux úr, hogy egy szabadlábra helyező parancsot kapott?

- Igen, Marchialit illetően.

- Nos hát, mind a ketten azt hittük, ugye, hogy Marchialit kell szabadon bocsátani?

- Mindenesetre. De emlékezzék csak vissza, hogy én kételkedtem, és nem akartam megtenni; kényszerített rá.

- Ó, milyen szót használ, kedves Baisemeaux! Csak tanácsoltam, ennyi az egész.

- Tanácsolta, igen, tanácsolta, hogy átadjam azt az embert, akit aztán elvitt magával kocsiján.

- Nos hát, kedves Baisemeaux úr, tévedés volt. A minisztériumban észrevették, és most elhoztam a király parancsát, hogy engedje ki azt a szegény skótot... Seldont, hiszen tudja!

- Seldont? Biztos ezúttal a dologban?

- Teringettét, olvassa el maga! - mondta Aramis, és átadta Baisemeaux-nak a parancsot.

- Hiszen ez ugyanaz a parancs - mondta Baisemeaux -, amely már egyszer volt a kezemben.

- Igazán?

- Ugyanaz, amelyről azon az estén azt erősítettem, hogy láttam. Teringettét! Megismerem a tentafoltjáról.

- Nem tudom, hogy ugyanaz-e; de ami a fő, elhoztam.

- És akkor a másik?

- Melyik másik?

- Marchiali?

- Őt visszahoztam.

- De ez nem elég nekem. Újabb parancsra van szükségem ahhoz, hogy felvegyem.

- Ne beszéljen ilyeneket, kedves Baisemeaux! Úgy beszél, mint egy gyerek. Hol a parancsa, amelyet Marchialira vonatkozólag kapott?

Baisemeaux odasietett az irataihoz, és elővette a parancsot. Aramis megragadta az írást, négy darabra tépte és elégette a lámpán.

- Mit csinál? - kiáltotta Baisemeaux holtra váltan.

- Gondolkozzék kissé a helyzeten, kedves parancsnok úr! - felelte Aramis rendíthetetlen nyugalommal -, és meg fogja látni, milyen egyszerű ez. Nincs parancsa többé, amely Marchiali szabadonbocsátását indokolttá teszi.

- Jaj Istenem, nincs bizony! Elveszett ember vagyok!

- Éppenséggel nem, hiszen visszahoztam Marchialit. S minthogy visszakerült, ez olyan, mintha sohasem távozott volna el.

- Ahá! - mondotta álmélkodva a parancsnok.

- Úgy ám! Nyomban ismét be fogja zárni.

- Meghiszem azt!

- És átadja nekem azt a Seldont, akit az új parancs szabdlábra helyez. Ilyenformán a számadása teljesen rendben van. Megértette?

- Én... én...

- Megértette. Nagyon helyes! - mondta Aramis.

Baisemeaux összekulcsolta a kezét.

- De miért hozta Marchialit vissza, ha egyszer elvitte - kiáltott fel a szerencsétlen parancsnok, fájdalmának és álmélkodásának tetőpontján.

- Olyan jó barátom előtt, amilyen maga - szólt Aramis -, a király hűséges szolgája előtt, nincs titok.

Aramis közelebb lépett Baisemeaux-hoz, és ezt súgta a fülébe:

- Tudja, hogy mennyire hasonlított a szerencsétlen a...

- A királyhoz, igen.

- Nos hát, Marchiali többek közt arra használta a szabadságát, hogy azt állította... találja ki, mit?

- Hogyan találjam ki?

- Azt állította, hogy ő Franciaország királya.

- Ó, a szerencsétlen! - kiáltotta Baisemeaux.

- Olyan ruhát vett fel, amelyet a király visel, hogy a trónt bitorolhassa.

- Ó, egek!

- Hát ezért hoztam vissza, kedves barátom. Örült, és mindenkinek kikiabálja a rögeszméjét.

- Mi a teendőnk tehát?

- Nagyon egyszerű: Marchialinak senkivel sem szabad érintkeznie. Megértheti, hogy a király feldühödött, midőn fülébe jutott, mi a rögeszméje annak az embernek, akin ő megkönyörült, és aki a jóságát olyan rút hálátlansággal viszonzozza. Ennek következtében, jól figyeljen ide, kedves Baisemeaux, mert ez magának szól, ennek következtében halálbüntetéssel sújtják azt, aki megengedi, hogy a királyon és rajtam kívül mással is érintkezzen. Érti, Baisemeaux, halálbüntetéssel!

- Értem, mordizomadta!

- És most menjen le és vezesse azt a szegény ördögöt a börtönbe, hacsak nem akarja előbb idevezetni.

- Minek?

- Igen, jobb mindjárt a foglyok közé besorozni, nemde?

- De még mennyire!

- Nos hát akkor menjünk.

Baisemeaux megszólaltatta a dobot és megkongatta a harangot, hogy mindenki a helyére siessen, és ezáltal elkerülje, hogy valaki találkozzék a titokzatos fogollyal. Midőn szabadok lettek az utak, lement a kocsához, hogy átvegye a foglyot, akinek torkához Porthos a parancshoz híven még mindig odatartotta fegyverének csövét.

- Ó, maga szerencsétlen - kiáltotta Baisemeaux, a királyt megpillantva. - No jól van, jól van!

És nyomban leszállította a kocsiról a királyt, aztán elvezette, Porthos kíséretében, aki nem vette le álarcát, és Aramis kíséretében, aki ismét föltette a saját álarcát, a kettes Bertaudiérebbe, és kinyitotta előtte annak a szobának az ajtaját, amelyben Fülöp hat éven át sínylődött.

A király belépett a börtönbe, s egy szót sem szólt. Az arca sápadt volt és beesett.

Baisemeaux becsukta mögötte az ajtót, és kétszer ráfordította a kulcsot, aztán visszatért Aramishoz, és halkán ezt mondta:

- Hitemre mondom, igaz, hogy hasonlít a királyhoz, de nem olyan nagyon, mint ön mondja.

- Akkor hát - kérdezte Aramis - nem engedné magát becsapni, ha valaki el akarná cserélni a királlyal?

- Ugyan már!

- Pompás ember maga, kedves Baisemeaux! - szólt Aramis. - Most pedig helyezze szabadlára Seldont!

- Csakugyan, megfeledeztem róla. Mindjárt kiadom a parancsot.

- Eh! Ráér holnap is!

- Holnap? Nem, nem. Ebben a pillanatban. Isten ments, hogy csak egy másodpercig is várjak!

- Akkor lásson a dolga után. Én pedig a magamé után látok. De megértette, nemde?

- Megértettem? Mit?

- Hogy senkinek se szabad a király parancsa nélkül belépni a fogolyhoz, és ezt a parancsot egyedül én fogom elhozni?

- Úgy lesz. Isten vele, monsignore.

Aramis visszatért társához.

- Induljunk, előre, Porthos barátom, Vaux-ba, éspedig nagyon gyorsan!

- Pehelykönnyű az ember, ha híven szolgálta királyát, és a király szolgálatában megmentette az országot - felelte Porthos. - Könnyen visznek majd a lovak. Indulás!

És a kocsi, mely megszabadult a fogolytól, aki valóban nagyon nehéznek tűnhetett fel Aramis előtt, átrobogott a Bastille felvonóhídján, amelyet aztán ismét felhúztak.

Egy éjszaka a Bastille-ban

A szenvedés az élet során arányban van az ember erőivel. Nem állítjuk azonban, hogy Isten a teremtményére mért gyötrelmet annak ereje szerint szabja meg, ez nem volna pontos, hiszen Isten megadja a halált is, mely a testben erősen szorongatott lelkeknek olykor egyetlen menedéke. A szenvedés arányban áll az ember erejével, vagyis a gyenge ugyanattól a szerencsétlenségtől többet szenved, mint az erős. De miből tevődik össze az ember ereje? Nem a gyakorlat, a megszokás és az élettapasztalatok teszik-e? Ezt nem is kíséreljük meg bebizonyítani, mert testre-lélekre egyaránt érvényes sarkigazság.

Mikor a fiatal királyt kábultan, összetörve a Bastille egyik szobájába vezették, kezdetben azt gondolta, hogy a halál nem más, mint alvás, s megvannak a maga álmai; Vaux-ban a föld alá süllyedt az ágya, és ő meghalt, és mert halott XIV. Lajosként ebben az álmában is király, ezért az életben lehetetlen, rémes dolgot álmodik, hogy őt, a rövid idővel ezelőtt még sérthetetlen, mindenható királyt megfosztották trónjától, elfogták, bántalmazták.

Jelen lenni, mint kézzelfogható kísértet, a tulajdon kínszenvedésénél; lebegni a látszat és a valóság megfoghatatlan misztériumai közt; mindent látni, mindent hallani, világosan felismerni a haláltusa minden részletét: hát nem a borzalmas kínok kínja ez? - gondolta magában a király. - Annál is inkább, mert ez a kín talán örökkévaló lesz?

- Ez volna az, amit örök életnek, pokolnak neveznek? - mormogta XIV. Lajos abban a pillanatban, midőn Baisemeaux maga zárta be mögötte az ajtót.

Nem is nézett körül, nekitámaszkodott az egyik falnak, s átadta magát az irtózatossá feltevéssé, hogy meghalt, becsukva két szemét, nehogy még borzasztóbb szörnyűséget lásson.

„De hogyan haltam meg? - töprengett magában félig eszméletlenül. - Nem emberi kezek süllyesztették el az ágyat? De nem, nem maradt emléke semmiféle ütődésnek, rázkódásnak... Talán megmérgezték a lakománál, vagy a gyertyák füstjével, mint dédanyámat, Jeanne d'Albret-t?”¹¹

Egyszerre körülburkolta Lajos vállát, mint valami köpönyeg, a szoba hideg levegője.

„Láttam atyámat - szólt - halálos ágyán, királyi díszben. Sápadt, nyugodt és beesett arcát, az egykor oly ügyes és érzéketlenné vált kezét, megmerevedett lábát; nem olyan szenderegésre vallottak, amelyet álom népesített volna be. Mert akkor milyen álmokat kellett volna az Istennek erre a halottra bocsátania! Erre a megholtra, akit olyan sokan előztek meg, s mindet ő taszította örökre a halálba! Nem, ez a király akkor is király volt, a ravatalon éppúgy trónolt, mint a bársonytrónuson. Mit sem veszített méltóságából! Isten nem büntette meg, s ugyanígy engem sem büntethet, hiszen semmit sem vétettem.”

A fiatalember figyelmét ekkor különös zaj ragadta meg. Körülnézett, s a kandallón a falra durva vonásokkal ráfestett Krisztuskép alatt szörnyűségesen hatalmas patkányt pillantott meg, mely éppen egy darab kenyérhéj maradványát rágcsálta, s közben értelmes és kíváncsi tekintettel nézte a lakás új vendégét.

A királyon rémült undor vett erőt, hangos kiáltásban tört ki, és az ajtó felé hátrált. És mintha csak erre a melléből kitörő kiáltásra lett volna szüksége ahhoz, hogy ismét magára ismerjen, Lajos érezte, hogy él, hogy értelmesen gondolkodik, hogy megmaradt természetes öntudata.

¹¹ Navarrai királyné, IV. Henrik anyja (1528-1572).

- Fogoly vagyok! - kiáltotta. - Fogoly vagyok! Én! Én!

Nézte, van-e a közelében csengő, hogy segítségért csöngessen.

„A Bastille-ban nincs csengő - eszmélt fel -, és én a Bastille-ba vagyok bezárva. De hogyan lettem fogoly? Csakis Fouquet összeesküvése által történhetett. Kelepcébe csaltak Vaux-ban. De nemcsak egyedül Fouquet keze van ebben a játékban. A cinkostársa... az a hang... D'Herblay volt... megismertem. Colbert-nak igaza volt. De mit akar tőlem Fouquet? Helyettem akar uralkodni? Lehetetlen! Ámbár ki tudja? - gondolta a király komoran. - Talán az öcsém, az orléans-i herceg teszi ellenem azt, amit a nagybátyám tett egész életében atyám ellen. De a királyné? És az anyám? És La Vallière? Ó, Louise-t ki fogják szolgáltatni Madame-nak! Drága gyermek, bizonyára így történt, őt is ugyanígy bezárták, mint engem. Örökre elválasztottak minket egymástól!”

És a szerelmesétől való elválás pusztá gondolatára a király zokogásban és kiáltozásban tört ki.

- Hiszen van itt parancsnok - folytatta haraggal eltelve. - Beszélni akarok vele. Hívjuk.

Kiáltott, de senki sem felelt.

Megragadta a széket, és arra használta, hogy a vastag tölgyfa ajtót döngesse vele. A fa nagy robajjal ütődött neki a faajtónak, a csapások borzalmas visszhangot keltettek a toronyban, de egyetlen árva lélek sem válaszolt.

Ez a király számára újabb bizonyítéka volt annak, hogy milyen kevéssé tisztelik őt a Bastille-ban. Midőn első dühkitörése után megpillantotta a rácsos ablakot és az ablakon beeső aranszínű fényt, mely a felkelő nap első sugara lehetett, Lajos ismét kiáltozott. Kezdetben gyengébben, azután erősebben. Nem kapott választ.

Hússzor is megkísérelte egymás után, de siker nélkül.

Az uralkodó ereiben forrt a vér, és a fejébe szállt. Parancsoláshoz szokott lényé tombolt az engedetlenség láttán. Darabokra törte a súlyos széket, s mint valami faltörő kossal, úgy rontott neki az ajtónak. Olyan erővel és olyan sokszor indult újabb rohamra, hogy homlokáról csurgott a verejték. Szüntelenül tartott az óriási robaj. Erre itt-ott elfojtott kiáltások feleltek.

Ezek a hangok különös hatást tettek a királyra. Megállt, hallgatózott. A foglyoknak, egykori áldozatainak, most rabtársainak a hangja volt. Ezek a hangok, mint a vízgőz, áthatoltak a vastag mennyezeten és tömör falakon. Azt vádolták, aki a zajt okozta, mint ahogy sóhajtásaik és könnyeik titokban elfogatásuknak okozóját vádolták. A király, aki annyiuktól elrabolta szabadságát, most eljött közérjük, és az álmukat rabolta el.

Lajos csaknem megőrült erre a gondolatra. Megkettőzte az erejét, vagyis inkább az akaratát, hogy felvilágosítást kérjen, vagy véget vessen mindennek. A letört székláb újakezdte munkáját. Egy óra múlva Lajos zajt hallott kívül az ajtó előtt, a folyosón, és az ajtóra mért rettenetes válaszütés elhallgattatta a király ütéseit.

- Hallja-e! Megbolondult? - kérdezte gorombán egy durva hang. - Mi ütött magába ma reggel?

„Ma reggel?” - gondolta magában a király megdöbbenve. Aztán udvariasan így szólt:

- Uram, maga a Bastille parancsnoka?

- Nézze, fiam, maga megháborodott - felelte a hang -, de ez nem ok rá, hogy ilyen nagy zajt üssön. Teringettét! Maradjon csendben.

- Maga a parancsnok? - kérdezte a király ismét.

Az ajtó becsukódott. A porkoláb elment, s Lajost feleletre sem méltatta.

A királyt határtalan düh fogta el, midőn meggyőződött róla, hogy a porkoláb valóban eltávozott. Könnyedén, mint a párduc, az asztalról az ablakra ugrott és a vasrácsot rázta. Bezúzott egy ablakot, és az üvegcserépek zengő csörömpöléssel hullottak le az udvarra. Rekedtre kiabálta magát: „A parancsnokot, a parancsnokot!” - és a roham, a lázas düh egy óráig tartott.

Összeborzolt, homlokára tapadó hajjal, széttépett és bepisztított ruhában, ronggyá foszlott ingben, a király csak akkor hagyta abba a dühöngést, midőn teljesen kimerült, és megértette, hogy a falak irgalmatlan vastagok, áthatolhatatlanok, s csak az idő győzheti le őket, mivel szerszáma a kétségbeesés.

Homlokát az ajtónak támasztotta és megpihent, hogy szívének dobogása csillapodjon, mert meghasadt volna, ha tovább is így ver.

„Eljön a pillanat - biztatta magát -, amelyben ennivalót hoznak nekem is, mint a többi fogolynak. Akkor mégiscsak látok majd egy teremtett lelket, beszélhetek vele, és feleletet kaphatok tőle.”

A király gondolkodott, hogy hány órákor reggeliznek a Bastille foglyai. Még ezt sem tudta. Tompán, fájdalmasan ütötte szíven a gondolat, hogy huszonöt évig boldogan élt mint király, és nem is gondolt rá, mit szenvedhet a szerencsétlen, akit jogtalanul fosztottak meg a szabadságától. Elpirult szégyenében. Érezte, hogy Isten, midőn megengedte, hogy ilyen rettenetesen megalázzák, csak visszafizette neki, az embernek, a kínokat, amiket másoknak okozott.

Semmi sem lehetett volna ennél alkalmasabb, hogy fájdalom sújtotta lelkét visszavezesse a valláshoz. Lajos azonban nem mert letérdelni és könyörögni Istenhez, hogy véget érjen a megpróbáltatása.

„Jól tette Isten - mondta. - Igaza van Istennek. Gyávaság volna azt kérni Istentől, amit embertársaimtól olyan gyakran megtagadtam.”

Itt tartott az elmélkedésben, vagyis inkább halálos vívódásában, midőn azt az előbbi zajt hallotta az ajtó előtt, amelyet azonban most kulcsok csörömpölése és a retesz csikorgása követett.

A király előreugrott, hogy közelebb kerüljön a belépőhöz; de arra a gondolatra, hogy ez a mozdulat nem méltó egy királyhoz, hirtelen megállt, nemes és nyugodt magatartást vett fel, amit könnyen meg tudott tenni, s hátat fordított az ablaknak, hogy izgatottságát némiképp elrejtse a jövevény előtt.

Csak a porkoláb volt az, egy élelmiszerral telt kosarat cipelt.

A király nyugtalanul nézett erre az emberre, és várta, hogy megszólaljon.

- Ohó! - mondta az ember -, amint látom, összetörte a székét. Nahát, úgy látszik, megőrült!

- Uram - szólt a király -, vigyázzon szavaira; a maga érdekében.

A porkoláb az asztalra tette a kosarat, és meglepődve nézett a fogolyra:

- Micsoda?

- Hívja fel hozzám a parancsnokot - utasította méltóságteljesen a király.

- No, no, fiam! - felelte a porkoláb. - Magával eddig könnyen lehetett boldogulni; hanem az örület megrontja a lelket, és szeretném óva inteni: összetörte a székét, és zajt ütött, ez vétség, amelyet sötétzárkával büntetnek. Ígérje meg, hogy nem teszi többé, és nem tesz jelentést róla a parancsnoknak.

- Beszélni akarok a parancsnokkal - felelte a király, s egyetlen arcizma sem rándult.

- Vigyázzon, mert sötétzárkába csukatja.

- Akarom! Érti?

- Tyű! Milyen borzasztó szemeket mereszt megint! No, mindenesetre elveszem a kését.

A porkoláb megtette, amit mondott, aztán bezárta az ajtót s elment, magára hagyva a királyt, aki még soha életében sem volt ennyire lesújtva és ennyire boldogtalan.

Hasztalanul indult ismét támadásra a szék lábával, hiába dobálta ki az ablakon a tányérokat és a lábasokat: nem kapott többé feleletet.

Két órával később már nem király volt, nem nemesember, még ember sem, józan eszű lény sem; őrvjngő volt, aki letörte körmeit az ajtón, aki a szoba padlóját akarta felszakítani, és olyan irtózatosan ordított, hogy a vén Bastille szinte alapjaiban rendült meg, amiért merészelt ura ellen lázadni.

Ami a parancsnokot illeti, ő nem zavartatta magát. A porkoláb és az őrv megtette a jelentését. De minek? Nem megszokott jelenség-e a Bastille-ban az őrv, és nem voltak-e sokkal erősebbek a falak az őrvteknél?

Baisemeaux úrv nagyon megszívlelte, amit Aramis mondott neki, és teljesen tisztában volt a királyi paranccsal, csak egy dolgot kívánt, hogy bárcsak eléggé őrvt volna az őrvjngő Marchiali, és felkötné magát ágvjának mennyezetére vagy az egyik vasrácsra.

Ez a fogoly úgysem jövedelmezett sokat, és módfelett terhes volt számára. A Seldon és Marchiali körül keletkezett bonyodalmak, a szabadlábra helyezés és újabb bebörtönzés bonyodalmai, a hasonlatosság révén felmerült bonyodalom ily módon egyszerű megoldást nyert volna. Baisemeaux mintha azt is észrevette volna, hogy D'Herblay úrv éppenséggel nem haragudna érte.

- Meg aztán - mondotta Baisemeaux az őrvnagyának -, már egy közönséges fogoly is, csupán azért, mert fogoly, elég szerencsétlen, elég sokat szenved, úgyhogy keresztényi dolog, ha a halálát kívánjuk. Hát még ha a fogoly megőrvt, és megmarhatja az embert, és botrányt csap a Bastille-ban! Akkor, hitemre mondom, még sokkal keresztényibb dolog a halálát kívánni, és jót tesz vele, aki csendben elteszi láb alól.

Azután a jó parancsnok leült tízórazni.

Fouquet úr árnyéka

D'Artagnan, még egészen kábultan a királlyal folytatott beszélgetésétől, azon töprengett, vajon észnél van-e; Vaux-ban játszódott-e le ez a jelenet; és ő, D'Artagnan, valóban testőrkapitány-e, és Fouquet tulajdonosa-e annak a kastélynak, melyben XIV. Lajos a vendégszeretetet élvezi. Ezek nem egy részeg ember tünődései voltak. Pedig a vaux-i lakoma kitűnő volt. A főintendáns borai becsületére váltak az ünnepélynek. A gascogne-i azonban hidegvérű ember volt; ha kardjához nyúlt, fontos események alkalmával, lelke a hideg acélhoz lett hasonló.

„No lám - morfondírozott, amikor elhagyta a király hálósobáját -, egészen történelmi módon kerülök bele a király és a miniszter sorsába; egyszer még megírják, hogy D'Artagnan, a gascogne-i származású testőr fogta galléron Nicolas Fouquet-t, Franciaország pénzügyi főintendánsát. Az utódaim, ha lesznek, úgy fognak dicsekedni ezzel a letartóztatással, mint a Luynes család férfitagjai annak a szegény D'Ancre marsallnak a hagyatékával. Az a fontos, hogy pontosan teljesítsem a király akaratát. Mindenki meg tudná tenni, hogy ezt mondja Fouquet-nak: „Adja át a kardját, uram!” De nem mindenki tudja őrizetbe venni Fouquet-t úgy, hogy senki ne csapjon lármát. Hogyan kell azt csinálni, hogy a főintendáns a legnagyobb kegyben állva a királynál, egyszeriben kegyvesztetté legyen, hogy börtönné lássa átváltozni Vaux-t, és miután az imént még Ahasvérusként tömjéneztek, most közelebb van Hámán,¹² illetve Enguerrand de Marigny bitófájához?”

Erre a gondolatra D'Artagnan homloka szánalomraméltóan elkomorodott. A testőrnek aggályai támadtak. A halálnak átadni azt az embert (mert XIV. Lajos gyűlölete bizonyára ezt fogja tenni), a halálnak átadni azt, akit csak a minap a gáláns férfi névvel ruháztak fel, ez valóban lelkiismeretbe vágó eset.

„Úgy érzem - tépelődött D'Artagnan -, hogy tudtára adom Fouquet úrnak, mi a király szándéka, különben becstelen volnék. De ha elárulom uram titkát, akkor meg hitszegő, áruló, gonosztevő vagyok, s a katonai törvények oly határozottan intézkednek az ilyenekről, hogy háborúban hússzor is láttam felkötni olyan szerencsétleneket, akik kis dolgokban ugyanazt tették, amit nekem az aggályaim tanácsolnak nagy dologban. Nem, azt hiszem, hogy egy okos embernek sokkal ügyesebben kell kikeverednie ebből a dologból. Tegyük fel, hogy okos ember vagyok. Ez nem biztos, mert negyven esztendőn át annyit kellett használnom a fejemet, hogy szerencse, ha maradt egy garas ára eszem.”

D'Artagnan két kézre fogta a fejét, véletlenül vagy szándékosan kitépett néhány szálat a bajuszából, és így folytatta:

„Mi okból válhatott Fouquet kegyvesztetté? Három okból: először, mert Colbert nem szereti; másodsor, mert La Vallière-t akarta szeretni; harmadszor, mert a király szereti La Vallière-t és Colbert-t. Fouquet menthetetlen, de miért én tiporjak a nyakára, én, egy férfi, ha egyszer a nők és az írnokok ármánykodásai győzték le? Pfuj! Ha veszedelmes, akkor leterítem, de ha csupán üldözött, akkor majd meglátom, mit teszek! Hiszen odáig jutottam, hogy se a király, se más emberfia nem befolyásolhatja a véleményemet. Ha Athos itt volna, ugyanúgy cselekedne, mint én. Ahelyett tehát, hogy durván berontanék Fouquet-hoz és megragadnám, hogy

¹² Ahasvérus perzsa király, a bibliai történet szerint felakasztatta egykori kegyencét, Hámánt (i. e. VI. század), mikor Eszter királyné közbelépése úgy döntött, hogy felhagy a zsidók üldözésével.

lefogjam, arra fogok törekedni, hogy jól nevelt emberhez illő módon viselkedjem. Úgyis beszélni fognak róla, de legalább nem mondhatnak rosszat.”

És D'Artagnan jellegzetes mozdulattal helyrerántotta vállszíját, aztán egyenesen Fouquet-hoz indult, aki búcsút véve a hölgyektől, pihenni készült aznap aratott dicsősége után.

A levegő még illatos vagy bűdös volt, ahogy tetszik, a tűzijáték szagától. A viaszgyertyák fénye utolsókat lobbant, a füzérekre hullottak a virágok, s a táncosok és udvaroncok serege szétszéledt a szalonokban. Barátainak társaságában, akik elhalmozták szerencsekívánataikkal, a főintendáns lehunyta fáradt szemét. Pihenésre vágyott: pihenni a babérágyon, amelyet annyi napon keresztül vetett meg. Azt mondhatta volna az ember, hogy a pénzügyminiszter meg-görnyedt az új adósságok terhe alatt, amelyeket magára vállalt, hogy ezen az ünnepélyen el tudja látni a házigazda teendőit.

Fouquet mosolyogva és félholtan vonult vissza szobájába. Nem látott, nem hallott; húzta, vonzotta az ágy. Morpheus, akit Le Brun festett a kupolára, lett az úr a házban, kiterjesztette hatalmát a többi szobára is, és a ház urának szobájában hintette szét legerősebb mákonyát.

Fouquet már csaknem egyedül volt, komornyikja kezdte vetkőztetni, midőn D'Artagnan megjelent a szoba küszöbén.

D'Artagnan soha nem tudta elérni, hogy az udvarban közönséges embernek tekintsék: bár mindig és mindenütt ott volt, megjelenése is mindig megtette a magáét. Ez bizonyos egyé-niségek kiváltsága, akik ebben a villámhoz vagy a mennydörgéshez hasonlítanak. Mindenki ismeri őket, megjelenésük mégis meghökkenítő, és ha látja vagy hallja őket az ember, mindig a legutóbbit érzi a legerősebbnek.

- Nini! D'Artagnan úr! - kiáltotta Fouquet, aki jobb kabátujjából már kibújtatta a karját.

- Szolgálatára - felelte a testőr.

- Lépjen csak be, kedves D'Artagnan úr.

- Köszönöm.

- Az ünnepegről kíván bírálatot mondani? Igazán eleven szellem.

- Ó, nem!

- Szolgálatának ellátásában zavarják talán?

- Éppenséggel nem.

- Talán nem elég kényelmes a szobája?

- A szobám pompás.

- Nos hát, köszönöm, hogy kifejezte meglepedését, hízalgó véleménye valóban lekötelez.

Ezek a szavak kétségkívíl ezt jelentették: „Kedves D'Artagnan úr, feküdjék le, arra való az ágya, és engedje, hogy én is úgy tegyek.” Úgy látszott, hogy D'Artagnan nem érti.

- Már aludni tér? - kérdezte a pénzügyminisztertől.

- Igen. Talán még valamit tudomásomra kell adnia?

- Semmit, uram, semmit. Tehát itt alszik?

- Amint látja.

- Nagyon szép ünnepeget rendezett a királynak, uram.

- Úgy találja?

- Ó, csodálatosat!
- Meg van elégedve a király?
- El van ragadtatva.
- Ő kérte volna, hogy ezt megmondja nekem?
- Erre a célra méltóbb hírnököt választana.
- Nem igazságos önmagával szemben, D'Artagnan úr.
- Ez nagyméltóságod ágya?
- Igen. Miért kérdi? Nincs megelégedve az ágyával?
- Őszintén beszélhetek?
- Hogyne.
- Nos hát, nem.

Fouquet megremegett.

- D'Artagnan úr, foglalja el az én szobámat - szólt.
- Megfosszam a szobájától nagy méltóságodat? Hogyisne!
- Mit tegyek hát?
- Ossa meg velem a szobáját.

Fouquet merőn a testőr szemébe nézett:

- Ahá! Most jött ki a királytól?
- Hát igen, nagyméltóságú uram.
- És a király kívánja, hogy az én szobámban aludjék?
- Uram...
- Nagyon jó, D'Artagnan úr, nagyon jó! Itt maga parancsol, maga az úr.
- Biztosítom nagyméltóságodat, hogy nem szándékszem visszaélni...

Fouquet a komornyikjához fordult.

- Hagyj minket magunkra.

Az inas kiment.

- Közölnie kell velem valamit, uram? - mondta Fouquet D'Artagnannak.
- Nekem?
- Olyan vágású ember, amilyen maga, nem jön éjnek évadján csak úgy társalogni a magam-fajtaival, ha nincs rá nyomós oka.
- Ne kérdezzen ki.
- Megfordítva: maga mit akar tőlem?
- A társaságát, semmi mást.
- Menjünk le a kertbe, a parkba? - kérdezte hirtelen a főintendáns.
- Nem - vágta rá a testőr -, nem.

- Miért?
 - A hűvös éjjeli levegő...
 - Akkor vallja be, hogy letartóztat - mondta a pénzügyminiszter a kapitánynak.
 - Soha - felelte az utóbbi.
 - Tehát akkor őriz?
 - Tisztességből, igen.
 - Tisztességből?... Az más. Tehát őrizetbe vesznek a tulajdon házámban?
 - Ne mondja ezt!
 - Ellenkezőleg, hangosan kikiáltom!
 - Ha kiáltana, kénytelen volnék hallgatásra kényszeríteni.
 - Szép dolog! Erőszakoskodnak velem a saját házámban? Ó, ez aztán a szép dolog!
 - Nem értjük egymást. Lám csak, itt egy sakktábla, parancsoljon, sakkozzunk.
 - Tehát kegyvesztett lettem, D'Artagnan úr?
 - Azt nem; de...
 - De folyton szemmel kell tartania?
 - Egy szót sem értek abból, amit nagyméltóságod mond, és ha azt kívánja, hogy távozzam, adja tudtomra.
 - D'Artagnan úr, a viselkedése csaknem megbolondít. Leroskadtam az álmoságtól, és maga felébresztett.
 - Soha nem fogom ezt megbocsátani magamnak, és ha ki akar békíteni magammal...
 - Nos?
 - Akkor feküdjék le s aludjon itt, jelenlétemben; boldoggá tenne.
 - Őrizet alatt?...
 - Akkor elmegyek.
 - Most már semmit sem értek az egészből!
 - Jó éjt, kegyelmes úr!
- És D'Artagnan úgy tett, mintha indulna.
- Fouquet utánasiétt.
- Nem fogok lefeküdni - szólt -, komolyan mondom: mivel nem úgy viselkedik velem, mint férfival illik, és mivel ravaszkodik velem, támadásra fogom ingerelni, mint a vadkant szokták.
 - Eh! - kiáltott fel D'Artagnan, és mosolyogni próbált.
 - Befogatok és elutazom Párizsba - mondotta Fouquet, és olyan szemmel nézett a testőrkapitányra, mintha a szívébe látott volna.
 - Ó, az már más, uram!
 - Feltartóztat?
 - Nem, de elkísérem.

- Elég, D'Artagnan úr! - vágta el Fouquet hűvösen a vitát. - Nemhiába áll okos és találékony ember hírében; mindez nálam felesleges. Térjen egyenesen a tárgyra. Miért tartóztat le? Mit vétettem?

- Ó, nem tudom, mit tett, de nem tartóztatom le... ma este...

- Ma este! - kiáltotta Fouquet és elsápadt. - De holnap?

- Ó, még nincs holnap. Ki tudja, mit hoz a holnap?

- Gyorsan, gyorsan, kapitány úr, hadd beszéljek D'Herblay úrral.

- Hej! Lám, ez az, amit nem tehetek meg. Látja, ez lehetetlen. Parancsot kaptam, hogy vigyázzak rá, senkivel se beszélhessen.

- D'Herblay úrral, a barátjával se, kapitány úr?

- Hátha éppen D'Herblay úr, a barátom az egyetlen, akit nem szabad nagyméltóságod közelébe engednem?

Fouquet elvörösödött, azután arca belenyugvó kifejezést vett fel.

- Igaza van, uram - mondta -, olyan leckéztetésben részesülök, amelyet nem szabad lett volna kikényszerítenem. A bukott embernek semmihez sincs joga, még azok részéről sem, akiknek ő alapozta meg szerencséjüket, annál kevésbé azok előtt, akiknek, sajnos, nem volt alkalma szolgálatot tennie.

- Nagyméltóságú uram!

- Így van, D'Artagnan úr, maga mindig helyes álláspontot foglalt el velem szemben, olyat, amelyre annak a férfiúnak kell helyezkednie, aki arra van hivatva, hogy elfogjon engem. Sohasem kért tőlem semmit!

- Hajlandó-e nagyméltóságod - felelte a gascogne-i, akit megindított ez a beszédes, nemes fájdalom - nemesi szavát adni, hogy nem hagyja el ezt a szobát?

- Minek, kedves D'Artagnan úr, hiszen úgyis őriz engem? Attól félt, hogy harcba szállok az ország legvitézebb kardjával?

- Nem arról van szó! Elmegyek, hogy idehívjam nagyméltóságodhoz D'Herblay urat, következésképp egyedül kell hagynom.

Fouquet-ból az öröm és a meglepetés kiáltása tört ki.

- El akar menni D'Herblay úrért? Egyedül hagy engem? - kérdezte összekulcsolva kezét.

- Hol lakik D'Herblay úr? A kék szobában?

- Igen, barátom, ott.

- A barátja! Köszönöm ezt a szót nagyméltóságodnak! Ma azt adta nekem, amit máskor nem adott.

- Ó! Megment engem!

- Ugye, tíz perc alatt meg lehet tenni az utat a kék szobába és vissza? - kérdezte D'Artagnan.

- Körülbelül.

- És ahhoz, hogy felkeltsem Aramist, aki jól alszik, ha alszik, és értesítsem, öt percet számítok: ilyképpen egy negyedóraig leszek távol. Nos, adja nekem szavát nagyméltóságod, hogy semmiféle módon sem kísérel meg az elmenekülést, és hogy visszaérkezésemkor ismét itt fogom találni.

- Szavamat adom rá, uram! - felelte Fouquet, és hálás elismeréssel szorította meg a testőr kezét.

D'Artagnan eltűnt.

Fouquet utánanézett, látható türelmetlenséggel lesve, hogy becsukódjék mögötte az ajtó, aztán megragadta kulcsait, kinyitott néhány titkos fiókot, de hiába keresett néhány írást, amelyek nyilván Saint-Mandéban maradtak; sajnálta, hogy nem tudja őket megtalálni, aztán gyorsan egy csomóba gyűjtötte a leveleket, szerződéseket, s más iratokat, és sietve elégette a kandalló márványlapján, s még csak félre sem tolta az egymás mellett sorakozó virágcserepeket.

Midőn ez megtörtént, kimerülten leroskadt egy karosszékbe, mint aki éppen óriási veszedelemtől menekült meg, és elhagyja az ereje, midőn ettől a veszedelemtől már nem kell félnie.

D'Artagnan visszatért, és ebben a helyzetben találta Fouquet-t. A derék testőr egy percig sem kételkedett benne, hogy Fouquet-nak, ha szavát adta, esze ágában sem lesz megszegni; inkább arra számított, hogy távollétét kihasználva, a főintendáns megsemmisíti azokat az írásokat, feljegyzéseket, szerződéseket, amelyek amúgy is elég súlyos helyzetét még veszélyesebbé tehetnék. Ezért aztán a testőr felemelte a fejét, mint a kutya, amelyik szimatot kap, megérezte a füstszagot, amire számított, s mivel még ott gomolygott a levegőben, megelégedetten bólintott.

Fouquet is felemelte fejét, mikor D'Artagnan belépett, és D'Artagnannak egy mozdulata sem került el figyelmét.

A két férfi tekintete találkozott, és mindketten érezték, hogy megértették egymást, anélkül, hogy egy szót váltottak volna.

- Nos - szólalt meg elsőnek Fouquet -, hol van D'Herblay úr?

- A kutyafáját - felelte D'Artagnan -, D'Herblay úr roppant szeretheti az éjszakai sétákat és szerethet Vaux-ban a parkban nagyméltóságod költőivel holdvilág mellett verseket faragni, mert nincs a szobájában.

- Hogyan? Nincs a szobájában? - kiáltott fel Fouquet, akinek utolsó reménye foszlott szét, mert anélkül, hogy számot adott volna magának arról, milyen módon segíthetne rajta a vannes-i püspök, világosan érezte, hogy valóban csak tőle várhat segítséget.

- Vagy - folytatta D'Artagnan - ha otthon van, bizonyára jó oka van, hogy ne feleljen.

- Tehát, uram, nem olyan hangosan szólt be, hogy meghallhatta volna?

- Csak nem képzeli nagyméltóságod, hogy mikor úgyis megszegtem a parancsot, amelynek értelmében egyetlen pillanatra sem hagyhatom magára, csak nem képzeli, hogy bolond fejjel felveszem az egész házat és a vannes-i püspök folyosóján mutatkozom, hogy azután Colbert megállapíthassa: időt hagytam nagyméltóságodnak iratai elégetéséhez.

- Az irataim elégetéséhez?

- Úgy van. Legalábbis én ezt tettem volna a helyében. Ha kinyitják előttem az ajtót, akkor felhasználom az alkalmat.

- Nos hát, igen köszönöm, felhasználtam.

- És jól tette, az áldóját! Mindenkinek megvannak a maga kis titkai, s másoknak semmi közük hozzá. De térjünk vissza Aramisra.

- Mondom, nyilván nem szólt neki elég hangosan, s nem hallotta.

- Bármilyen halkán szólnak Aramisnak, ő mindig meghallja, ha érdeke, hogy meghallja. Ismétlem, amit mondtam, Aramis nem volt otthon. Vagy olyan okai voltak Aramisnak, hogy ne ismerje meg a hangomat, amelyekről nem tudok, amelyeket talán nagyméltóságod sem ismer, bármennyire hűbérese is őeminenciája, a vanes-i püspök.

Fouquet sóhajtott, felállt, kétszer vagy háromszor körbejárta a szobát, végül arcán a mély levertség kifejezésével leült pompázatos selyemágyára, amelyet világos színű csipkék díszítettek.

D'Artagnan a mély szájalom érzésével nézett Fouquet-ra.

- Sok ember elfogását láttam - mondotta szomorúan a testőr -, láttam Cinq-Mars-t, láttam Chalais-t, midőn elfogták őket. Még nagyon fiatal voltam abban az időben. Láttam Condénak és a hercegeknek, láttam Retznek és Brousselnak az elfogatását. Hallgassa meg, kegyelmes úr, ámbár nem szívesen mondom, de nagyméltóságod mindeme férfiak közül e pillanatban leginkább a derék Brousselhoz hasonlít. Kis híja, hogy nagyméltóságod is nem az asztalkendőjét dugja az irattárcájába, és nem az irataival törli meg a száját, mint ő. Teringettét! Fouquet úr, az olyan ember, mint nagyméltóságod, nem engedheti magán ennyire úrrá lenni a csüggedést. Ha a barátai látnák!...

- D'Artagnan úr - szólt a főintendáns bánatos mosollyal -, nem ért meg engem: éppen azért vagyok olyan, amilyennek lát, mert a barátaim nincsenek itt. Nem egyedül élek ám. Egyedül semmi sem vagyok. Ne felejtse el, hogy annak szenteltem az életemet, hogy barátokat szerezzek magamnak, akiktől azt reméltem, hogy egykor támaszaim lesznek. Míg jómódban éltem, ezek a boldog emberek, akiket én tettem azzá, egymással versengve árasztottak el dicséretekkel és hálálkodásokkal. Ha csak a legcsekélyebb baj ért, ezek az alázatos hangok egybecsendülve kísérték lelkem sóhajait. Sosem tudtam, mi a magány. A szegénység, ez a rém, amelyet néha a távolban láttam rongyaiba burkoltan életpályám végén! A szegénység kísértetével néhány barátom sok éve játszik, versekben megénekelte, dédelgette és megszerettette velem! A szegénység! Igen, befogadom, elismerem, úgy tekintem, mint egy örökségtől megfosztott nővért, mert a szegénység nem a magányosság, nem a száműzetés, nem a fogság. Talán szegény leszek valaha olyan barátok társaságában, mint Péliesson, La Fontaine, Molière? Olyan szeretővel, mint...? Ó! Hanem a magány, nekem, a zajos élet, az élvezetek emberének, nekem, aki csak azért vagyok, mert a többiek vannak?... Ó, ha tudná, milyen egyedül vagyok e pillanatban! És maga, aki mindentől elszakít, amit szerettem, maga mennyire a magányt, a megsemmisülést, a halált testesíti meg szememben!

- De mondtam már, Fouquet úr - szólt D'Artagnan a lelke mélyéig meghatva -, mondtam már, hogy túloz. A király szereti.

- Nem - mondta Fouquet a fejét csóválva -, nem!

- Colbert gyűlöli.

- Colbert? Mit törődöm vele!

- Tönkre fogja tenni.

- Ami ezt illeti, erősen kétlem, hiszen már tönkrementem.

A főintendánsnak erre a különös vallomására D'Artagnan sokatmondóan körülnézett. Ámbár szóra sem nyitotta a száját, Fouquet mégis nagyon jól megértette, és így folytatta:

- Mit tegyen az ember ezzel a ragyogó berendezéssel, ha maga nem ragyoghat többé? Tudja-e, mire szolgál nekünk, gazdagoknak, a legtöbb tulajdonunk? Hogy a fényével gyűlöltesse meg velünk mindazt, ami nem hasonlít ehhez a fényhez. Vaux! - fogja nekem mondani -, a vaux-i csodák! Nemde? Nos hát, nem tudom, mi történjék ezekkel a csodákkal? Ha tönkrementem,

miből töltetek majd friss vizet najádjaim medencéjébe, tüzet szalamandráimba, és miből lesznek tritonjaim olyanok, mintha lélegzenének? Dúsgazdagnak kell az embernek lennie, D'Artagnan úr, ahhoz, hogy elég gazdag legyen.

D'Artagnan a fejét ingatta.

- Ó, jól tudom, mit gondol - folytatta Fouquet élénken. - Hogy ha Vaux a magáé lenne, eladná, és birtokot vásárolna vidéken. Ezen a birtokon erdők, gyümölcsösök és szántóföldek volnának, ez a birtok eltartaná a tulajdonosát. Negyvenmillióból...

- Tízmillió - vágott közbe D'Artagnan.

- Még egymillióért sem, kedves kapitány! Franciaországban senki sem olyan gazdag, hogy Vaux-t kétmillióért megvehesse és fenntarthassa így, amint van; senki sem tudná, senki sem értene hozzá.

- Teringettét! - kiáltotta D'Artagnan -, egymillió mindenestre...

- Nos?

- Nem éppen a nyomor.

- De nagyon közel van hozzá, kedves uram.

- Hogyan?

- Ó, nem értheti meg. Nem akarom eladni Vaux-t. De magának ajándékozom, ha akarja.

Fouquet leírhatatlanul közömbösen vállat vont, midőn ezeket a szavakat mondta.

- Ajándékozza a királynak. Jobb vásárt csinál.

- A királynak nincs szüksége rá, hogy neki ajándékozzam - mondta Fouquet -, minden további nélkül elveheti tőlem, ha úgy tartja kedve, látja, ezért inkább azt választom, hogy pusztuljon. Hallja-e, D'Artagnan úr, ha a király nem volna a hajlékomban, fognám ezt a gyertyát, meggyújtánám azt a két láda rakétát, amely a tűzijátékból megmaradt, és elhamvasztánám a palotámat.

- Eh! - felelte szemrebbenés nélkül a testőr. - A kerteket nem gyűjthatja fel. A park ér a legtöbbet az egészben.

- De mit is mondok, Istenem! - folytatta Fouquet tompa hangon. - Vaux-t felperzselni, a palotámat megsemmisíteni! Hiszen Vaux nem az enyém, ezek a kincsek, ezek a csodák, mint gyönyörűségek, azéi, akinek a pénzéből építették, ez igaz; de mint halhatatlan művek, azokéi, akik megalkották őket. Vaux Le Bruné, Vaux Le Nôtre-é, Vaux Péliссoné, Le Vau-é, La Fontaine-é, Vaux Molière-é, mert itt adatta elő *A tolakodók*-at, végül pedig Vaux az utókoré. Láthatja, D'Artagnan úr, hogy úgyszincs házám.

- Ez aztán beszéd! - felelte D'Artagnan. - Az ilyen gondolat tetszik nekem, erről ráismerek Fouquet úrra. Ez már nem a derék Brousselt juttatja eszembe, ebben már nem az öreg *frondőr* siralmaira ismerek rá. Ha tönkrement, nagyméltóságú uram, akkor fogadja nyugodtan a dolgot. Teringettét! Ön is az utókoré, és nincs joga kisebbíteni magát. Nézzen meg engem, aki olyan arcot vágok, mintha parancsolója volnék, mert letartóztatom; a sors, amely ezen a világon kiosztja a komédiások szerepeit, énrám kevésbé szép és kellemes szerepet ruházott, mint nagyméltóságodra: én azok közé tartozom, láthatja, akik úgy vélekednek, hogy a királyok és a hatalom birtokosainak szerepe többet ér, mint a koldusok és a szolgák szerepe. A színpadon is, a világ színházának nagy színpadán is jobb szép ruhát viselni és választékosan beszélni, mint rossz cipőben csoszogni, és eltérni, hogy kóccal bélelt bottal cirógassák a hátát. Egyszóval, nagy méltóságod dúskált az aranyban, parancsolt, élvezte az életet. Én ellenben

húztam az igát; én engedelmeskedtem, nyomorogtam. Nos hát, akármilyen keveset érek is nagyméltóságodhoz képest, kijelentem, hogy az arra való emlékezés, amit tettem, afféle ösztöke, amely megakadályozza, hogy egyhamar meghajtsam öreg fejemet. Mindvégig húzni fogok, mint a jó ló, s végül hirtelen elvágódom majd, egész hosszamban, szinte még élve, azon a helyen, amelyet előbb jól megválasztottam. Tegyen úgy, mint én, Fouquet úr! Nem fogja rosszabbul érezni magát, mert ilyesmi csak egyszer esik meg olyan emberrel, mint ön. Csak az a fontos, hogy ha megesik, jól csináljuk. Van egy latin közmondás, nem tudom szó szerint, de emlékszem az értelmére, mert nemegyszer jutott eszembe, így szól: „Minden jó, ha a vége jó.”

Fouquet felkelt, egyik karjával átkarolta, a mellére vonta D'Artagnant, a másik kezével pedig megszorította a kezét.

- Lám, ez a szép prédikáció - mondta rövid szünet után.

- Testőrprédikáció, kegyelmes uram!

- Szeret engem, ha ezt mondja.

- Talán.

Fouquet kis ideig elmerengett, aztán megszólalt:

- De hol lehet D'Herblay úr?

- Ó, ez nagy kérdés!...

- Nem merem megkérni, hogy hívja ide.

- Ha kérné, se tenném meg újra, Fouquet úr. Nagy esztelenség. Kitudódna, és Aramis, aki pedig nincs benne a játékban, belekeveredhetik, és ő is elvesztené a király kegyét.

- Bevárom a reggelt - mondta Fouquet.

- Igen, ez lesz a legjobb.

- Aztán mit fogunk tenni?

- Azt nem tudom.

- Tegyen meg a kedvemért valamit, D'Artagnan úr.

- Örömmel.

- Maga őriz engem, és én itt maradok, tehát minden tekintetben eleget tesz az utasításoknak, nemde?

- Hogyne.

- Nos hát, legyen továbbra is az árnyékom. Jobb szeretem az ilyen árnyékot, mint mást.

D'Artagnan meghajolt.

- De felejtse el, D'Artagnan úr, hogy a testőrök kapitánya, felejtse el, hogy én Fouquet úr vagyok, a pénzügyminiszter, és beszéljünk az ügyeimről.

- Az arkangyalát! Ez aztán a kényes ügy!

- Igazán?

- De Fouquet úr kedvéért a lehetetlent is megteszem.

- Köszönöm.

- Mit mondott magának a király?

- Semmit.
 - Ej, hát így diskurál?
 - Így hát!
 - Mi a véleménye az én helyzetemről?
 - Semmi.
 - Pedig, hacsak nem rosszakaratú...
 - A helyzete meglehetősen bonyolult.
 - Miért?
 - Mert a tulajdon házában van.
 - Bármilyen nehéz is, azért megértem.
 - Teringettét! Azt hiszi, hogy mással is ilyen őszinte lettem volna?
 - Hogyan? Ilyen őszinte? Őszinte volt velem? Hiszen a legcsekélyebb dolgot is vonakodik megmondani.
 - Mondjuk, ilyen előzékeny.
 - Az más!
 - Hallgassa csak meg nagyméltóságod, hogyan jártam volna el mással szemben: idejöttem volna az ajtajához, amikor az emberei már eltávoztak, és ha még nem mentek el, megvártam volna őket az ajtó előtt, és nyakon csípem egyiket a másik után, mint a nyulat, zajtalanul lakat alá teszem mindet, aztán végigfekszem folyosójának szőnyegén, és anélkül, hogy sejtene, őriztem volna a gazda ébredéséig. Így aztán semmi botrány, semmi zaj, viszont Fouquet úr sem szerez róla előzetes tudomást, nincs előkészítve, nincs része abban a tapintatos kedvezésben, amivel az udvarias emberek tartoznak egymásnak sorsdöntő pillanatokban. Tetszik ez a terv?
 - Elborzadok tőle.
 - Ugyebár? Milyen lesújtó lett volna holnap minden bevezetés nélkül megjelenni és elkérni a kardját.
 - Ó, uram, meghaltam volna a szégyentől és a haragtól.
 - Túlságosan sokatmondóan fejezi ki elismerését, higgye el, nem tettem eleget.
 - Pedig én ezt bizonyosan sosem írnám alá.
 - Nos hát, ha nagyméltóságod meg van elégedve velem, ha már magához tért a megrázkód-
tatásból, amelyet igyekeztem enyhíteni, amennyire lehetett, akkor bízzuk a többi az időre. Kimerült, gondolkodnia kell, kérve kérem, aludjék, vagy tegyen úgy, mintha aludnék az
ágyán vagy az ágyában. Én ebben a karosszékben fogok aludni, és olyan mélyen alszom, hogy
még az ágyúdörgés sem ébreszt fel.
- Fouquet mosolygott.
- Kivéve - folytatta a testőr -, ha kinyitnának egy ajtót, vagy valamilyen más titkos vagy
látható kijáratot vagy bejáratot. Mert ilyenkor roppant éber a fülem. A legcsekélyebb zöreijre
felriadok. Ennek egy velem született ellenszenv az oka. Járkálhat tehát fel és alá, írhat,
áthúzhat, összetépheti és elégetheti az írásokat, csak kulcshoz, kilincshez vagy ajtóhoz ne
nyúljon, mert akkor tüstént felriadok, ami szörnyen idegessé tesz.

- D'Artagnan úr - mondta Fouquet -, maga határozottan a legszellemesebb és legudvariasabb férfi, akit ismerek, és csak egyet sajnálok, hogy nem előbb ismerkedtem meg magával.

D'Artagnan ajkán sóhajtás tört ki, amely ezt akarta jelenteni: „Hej, talán még túl korán is ismert meg!” - Aztán belevetette magát a karosszékekbe, Fouquet pedig végigfeküdt az ágyon, felkönyökölt, és a kalandján tűnődött.

A gyertyákat égve hagyták és úgy várták együtt ketten, míg megvirrad: és ha Fouquet koronként nagyokat sóhajtott, D'Artagnan hangosabban hortyogott.

Nyugalmukat nem zavarta látogatás, még Aramisé sem; a tágas épületben semmilyen nesz nem hallatszott.

Künn az örök és az őrjáratok léptei alatt ropogott a kavics, ami még növelte az alvók nyugalmát. Gondoljuk hozzá a szél zúgását és a szökőkutak csobogását, amelyek a maguk örök munkáját végezték, s nem törődtek a halk hangokkal és apró mozgólódásokkal, amelyekből az ember élete és halála áll.

226
A reggel

A régi krónikák retorikája nem mulasztaná el, hogy kiszínezzék az ellentétet a Bastille-ba bezárt, kétségbeesésében zárat és rácsokat ostromló király gyászos sorsa, és a királyi mennyezetes ágyban alvó Fülöpé között. Nem mintha a retorika mindig rossz volna, vagy mindig alaptalanul hintoné el a virágokat, amelyekkel a történelmet díszíti, de legyen szabad nekünk, anélkül, hogy ezt az ellentétet gondosan kicsiszolnánk, nagy részvéttel egy másik képet megrajzoljunk, amely arra van hivatva, hogy az elsőnek párja legyen.

Az ifjú herceg Aramis lakásából szállt alá, amiképpen a király alászállt a hálóteremből. D'Herblay úr kezének egy nyomására a kupola megnyílt, és Fülöp ott állt a királyi ágy előtt, amely visszatért, miután foglyát a föld alatti helyiségben letette.

Fülöp, egyedül állva a pompa előtt, a hatalom előtt és a szerep előtt, amelyet játszani lesz kénytelen, először érezte, hogy szívében megszólalnak azok az érzelmek, amelyek egy királyi szív életének megnyilvánulásai.

De elsápadt, az üres ágyat vizsgálva, amely még gyűrött volt fivérének testétől.

Ez a néma bűntárs visszatért, miután megtette a magáét a bűn elkövetésében. Visszatért a büntett nyomával, és a bűnössel azon a nyílt és durva nyelven beszélt, amelyen a bűntárs sohasem fél beszélni bűntársával. Az igazat mondta.

Fülöp lehajolt, hogy jobban lásson, és észrevette a zsebkendőt, még nedvesen a hideg verejtéktől, amely XIV. Lajos homlokáról gyöngyözött. Ez a verejték úgy megrémítette Fülöpöt, mint Káint Ábel vére.

„Itt állok szemtől szemben a sorsommal - szólt Fülöp, s szeme tüzelt és az arca halászápadt volt. - Ijesztőbb lesz-e, mint gyötrelmes fogságom? Át kell-e engednem magam minden pillanatban bitorló gondolataimnak, folyvást hallgatnom kell-e szívem kételyeit? Hát igen, ezen az ágyon a király pihent, a párnán ezt a mélyedést az ő feje vájta; az ő keservének könnyei tették nedvessé ezt a zsebkendőt; habozok leheveredni erre az ágyra és megfogni ezt a zsebkendőt, amelyre a királyi címer van hímezve! Rajta, utánozzuk D'Herblay urat, aki szerint a tett mindig egy fokkal fölötte áll a gondolatnak, utánozzuk D'Herblay urat, aki mindig csak magára gondol, és tisztes embernek mondja magát, amikor ellenségeit megbántotta vagy elárulta. Én foglaltam volna el ezt az ágyat, ha XIV. Lajos anyám vétke miatt jogtalanul meg nem foszt tőle. Nekem volna jogom ezt a királyi címerrel hímezett zsebkendőt használni, ha, D'Herblay úr szavai szerint, helyemen hagynak a bölcsőben. Fülöp, Franciaország fia, térj vissza ágyadba! Fülöp, Franciaország egyedüli királya, szerezd vissza címeredet!! Fülöp, atyádnak, XIII. Lajosnak valószínű egyedüli jogos örököse, ne érezz szánalmat a bitorló iránt, aki még ebben a pillanatban sem érez lelkiismeret-furdalást a sok szenvedés miatt, amelyet neked szerzett!!!”

E szavakkal Fülöp, bár teste ösztönszerűen ellenállt, bár a reszketés, a borzadály megbénította akaratát, odafeküdt a királyi ágyba, és összehúzta izmait, hogy a XIV. Lajos testétől még meleg fekhelyre simuljon, mialatt a verejtéktől nedves zsebkendőt izzó homlokára szorította.

Hátraszegve és a puha párnába fúrva fejét, megpillantotta feje fölött Franciaország koronáját, amelyet mint mondtunk, egy aranyszárnyú angyal tartott.

Képzeljük el ezt a királyi betolakodót, komor tekintetével és remegő testével. A tigrishez hasonlít, amely viharos éjszakán tévelyeg a nádasban, az ismeretlen vízmósásban, és az orosz-lán elhagyott barlangjába tér lefeküdni. Odacsalogatta a másik fenevad szaga, a lakott tanya

langyos kipárolgása. Talál magának száraz avarból készült fekhelyet, széttört és megrágott csontokat, melyek lágyak, mint a velő; megérkezik, és a homályban körüljártatja lángoló tekintetét, megrázza nedves tagjait, besározódott bundáját, és nehézkesen meglapul, orrát hatalmas mancsaira fektetve, alvásra készen, de készen a küzdelemre is. Koronként a barlang hasadékain át felvillanó villám fénye, az összeverődő ágak zaja, a lezúduló sziklák robaja, a veszélytől való bizonytalan félelem felrázza a fáradtság okozta tespedésből.

Az ember törekedhet odafeküdni egy oroszlán fekhelyére, de ne remélje, hogy ott nyugodtan tud majd aludni.

Fülöp minden zörejre felfülelt, a szíve mindenféle ijesztő dolog árnyékától vadul megdobbant, de bízva erejében, amelyet túlfeszített, szilárd elszántsága megkettőződött; gyengeség nélkül várta, hogy egy döntő körülmény révén számot vethessen önmagával. Azt remélte, hogy valami nagy veszély fog világosságot tární eléje, mint a hajósok elé azok a foszforeszkáló sugarak, melyek megmutatják, hogy milyen nagyok a hullámok, amelyekkel meg kell küzdeni.

De nem történt semmi. A csend, a nyugtalan szíveknek ez a halálos ellensége, a becsvágynak ez a halálos ellensége, sűrű ködbe burkolta egész éjszakán át Franciaország jövőendőbeli királyát, aki az elrabolt korona védelmében rejtőzött.

Reggeltájban egy test, vagyis inkább egy árnyék surrant a királyi szobába; Fülöp várta, azért nem lepődött meg, hanem ezt kérdezte:

- Nos, D'Herblay úr?

- Nos, felség, minden megtörtént.

- Hogyan?

- Minden, amire számítottunk.

- Ellenállás?

- Borzalmas! Könnyek, kiáltozás.

- Aztán?

- Aztán dermedtség.

- De végül?

- Végül teljes győzelem és néma csönd.

- A Bastille parancsnoka nem sejt semmit?

- Semmit.

- A hasonlatosság?

- Annak köszönhető a siker.

- A fogoly azonban bizonyára nyilatkozni fog, gondolja meg. Mert hiszen én is megtehettem, akinek pedig olyan hatalommal kellett szembeszállnia, mely sokkal szilárdabb volt, mint az enyém.

- Már mindenről gondoskodtam. Néhány nap múlva, ha kell, előbb is, kihozzuk a börtönből a foglyot, és elvisszük az országból száműzetésbe, oly messzire...

- A száműzetésből vissza lehet térni, D'Herblay úr.

- Oly messzire, mondtam, hogy az ember testi ereje és életének egész tartama nem elég a visszatéréshez.

A fiatal király és Aramis szeme még egyszer összevillant, hideg egyetértéssel.

- És Du Vallon úr? - kérdezte Fülöp, hogy másra terelje a beszédet.

- Ma reggel be fogják mutatni, és szerencsét fog kívánni felségednek ahhoz, hogy túlesett a veszélyen, amelybe az a bitórló sodorta.

- Mit csináljunk vele?

- Du Vallon úrral?

- Hercegi rangra emelni, ugyebár?

- Igen, hercegi rangra - felelte Aramis, és különösen mosolygott.

- Miért nevet, D'Herblay úr?

- Felséged előrelátó gondolata miatt.

- Előrelátó, mit akar ezzel mondani?

- Felséged attól fél, hogy ebből a szegény Porthosból kellemetlen tanú válhat, és szabadulni akar tőle.

- Úgy, hogy herceggé teszem?

- Igen! Mert megöli; meghal örömeiben, és magával viszi a sírba a titkot is.

- Ó, Istenem.

- Ezáltal - tette hozzá egykedvűen Aramis - el fogom veszíteni egy igen jó barátomat.

Ebben a pillanatban az üres beszélgetés közepette, amely alá az összeesküvők a siker felett érzett büszkeségüket és örömeiket rejtették, Aramis hallott valamit, ami megragadta figyelmét.

- Mi az? - mondotta Fülöp.

- A nappal, felség!

- No és?

- Nos, mielőtt tegnap este pihenőre tért, valószínűleg elhatározta, hogy ma tenni fog valamit.

- Azt mondtam a testőrkapitányomnak - felelte élénken a fiatalember -, hogy várom.

- Ha azt mondta neki, akkor bizonyára jön is, mert pontos ember.

- Lépteket hallok az előcsarnokban.

- Ő az.

- Rajta, kezdjük a támadást - szólt elszántan a fiatal király.

- Vigyázzon - kiáltott fel Aramis -, esztelenség a támadást D'Artagnanon kezdeni. D'Artagnan semmit sem tud, D'Artagnan semmit sem látott, D'Artagnan még csak nem is gyanítja titkunkat; de ha elsőnek lép be ma reggel, megszimatozhatja, hogy történt valami, amivel foglalkoznia kell. Látja, felség, mielőtt beengedjük ide D'Artagnant, olyan jól ki kell szellőztetnünk a szobát, vagy olyan sok embert kell beengednünk ide, hogy az ország legjobb szimatú kopója is egyszerre húsz különböző csapásra találjon.

- De hogyan hárítsam el magamtól, ha már találkat adtam neki? - vetette ellen a herceg, alig várva, hogy ilyen félelmetes ellenséggel mérhesse össze erejét.

- Ezt magamra vállalom - felelte a püspök -, és nyomban rá is mérem az első csapást, amely elkábítja emberünket.

- Rajta, zúdítsa rá a csapást - felelte élénken a herceg.

Csakugyan kopogtatás hallatszott az ajtón.

Aramis nem tévedett, valóban D'Artagnan jelentkezett ilyen módon.

Láttuk, hogy az éjszakát elmélkedéssel töltötte Fouquet társaságában; de a testőr nagyon fáradt volt, s nem színlelte az álmoságot; hanem alighogy a hajnalpír kékes fénye megvilágította a pénzügyminiszter pompás szobáját, D'Artagnan felkelt karosszékéről, felcsatolta a kardját, felvette a köpönyegét és kikefélte a kalapját, mint egy őrt álló katona, aki feljebbvalója inspicálására készül.

- Elmege? - kérdezte Fouquet.

- Igen, és nagyméltóságod?

- Én? Én maradok.

- Szavára?

- Becsületszavamra.

- Jó. Én is csak azért megyek el, hogy azt a bizonyos választ elhozzam.

- Azt az ítéletet, így akarja mondani.

- Nézze, énbennem van valami a régi rómaiakból. Ma reggel felkelvén, észrevettem, hogy a kardom nem akadt bele egyetlen rojtba sem, és a kardszíjam kitűnően fekszik. Ez csalhatatlan jel.

- Szerencsére vall?

- Igen, mert gondolja el: valahányszor összegabalyodott a hátamon ez az ördögi bivalybőrszív, az mindig azt jelentette, hogy Tréville úr büntet, vagy Mazarin megtagadja a pénzt. Valahányszor a kardom belecsavarodott a kardszíjba, az mindig kellemetlen megbízatást jelentett, amilyen csőstül hullott rám életem folyamán; valahányszor pedig a hüvelyében táncolt a kard, ez mindig szerencsés kimenetelű párbajt jelentett. Ahányszor a kardom beleakadt a bojtba, az mindig könnyű sebesülést jelentett, s valahányszor magától csúszott ki a hüvelyéből, akkor nekem befellegzett: holtbiztosan úgy maradtam a csatatéren, hogy két vagy három hónapig az orvossal és a kötéssel bíbelődhettem.

- Ejnye, nem is tudtam, hogy olyan jól tájékoztatja a kardja - mondta Fouquet bágyadt mosollyal, amely küzdelem volt a saját gyengesége ellen. - Bűvös kardja van vagy kétélű? Tündér vagy bűbájos?

- A kardom, látja, egyik tagom, s testemnek részét alkotja. Hallottam róla, hogy vannak emberek, akiket a lábuknak vagy halántékuknak lüktetése figyelmeztet valamire. Engem a kardom figyelmeztet. Nos, ma reggel semmit sem mondott nekem. Azaz mégis, látja, magától lecsúszott a vállszív végére. Tudja, mit jövendöl ez nekem?

- Nem.

- Nos hát, azt, hogy ma el kell fognom valakit.

- No de - mondta a főintendáns, inkább csodálkozva, mint bosszankodva az őszinteségen - ha a kardja semmi szomorú dolgot nem jósolt, akkor tehát nem elsomorító dolog magának, ha engem el kell fognia?

- Elfogni? Nagyméltóságodat?

- Hogyne... ez a jóslat.

- Nem vonatkozik nagyméltóságodra, mert tegnap óta úgymint fogoly. Tehát nem önt fogom elfogni. Látja, ezért örülök annyira, ezért mondom, hogy ez a nap szerencsés lesz számomra.

E szavak után, amelyeket gyengéd jóakarattal mondott, a testőr elbúcsúzott Fouquet-tól, hogy a királyhoz menjen.

Éppen a szoba küszöbére lépett, mikor Fouquet így szól hozzá:

- Adja jóakarátának egy utolsó bizonyítékát.

- Tessék!

- Engedje, hogy D'Herblay úrral találkozzam.

- Meg fogom kísérelni, hogy idevezessem.

D'Artagnan nem is sejtette, milyen jól jósol. Úgy volt megírva a sors könyvében, hogy ezen a napon be fognak teljesülni mind a reggeli jóslatok.

Mint már mondtuk, D'Artagnan megérkezett a király ajtajához és kopogtatott. Az ajtó kinyílt. A kapitány azt hihette, hogy a király maga nyit ajtót. Ez a feltevés elfogadható, ha tekintetbe vesszük azt a feldúlt lelkiállapotot, amelyben XIV. Lajos előző nap volt, midőn a testőr elhagyta. A király alakja helyett azonban, amelyet tiszteletteljesen akart köszönteni, Aramis hosszúkás, szenttelen arcát és nyugodt alakját pillantotta meg. Kis híján felkiáltott, akkora volt a meglepetése.

- Aramis! - csak ennyit mondott.

- Jó reggelt, kedves D'Artagnan - válaszolt a püspök hidegen.

- Maga itt? - hebegte a testőr.

- Őfelsége arra kéri - mondta a püspök -, hirdesse ki, hogy pihen, mivel egész éjszaka fáradozott.

- Ahá - szólt D'Artagnan, s fel nem foghatta, hogy a vannes-i püspök, aki előző nap még olyan kevésbé állt kegyben, hogy nőtt hat óra alatt a királyi alkóvban, gomba módra, a saját erejéből ilyen magasra.

Ahhoz ugyanis, hogy valaki az uralkodó szobájának ajtajában tudtára adja a király akaratát, hogy valaki közvetítse XIV. Lajos szavait, hogy kétlépcsnyire tőle parancsot adjon ki nevében, többnek kellett lenni, mint ami Richelieu volt valaha is XIII. Lajos mellett.

D'Artagnan kifejező tekintete, eltátott szája, tüskés bajusza mindezt a legerősebb nyelven mondotta a büszke kegyencnek, aki cseppet sem halódott meg.

- Továbbá, testőrkapitány úr - folytatta a püspök -, szíveskedjék ma a főurakat csak a második reggeli fogadásra beengedni, Őfelsége még aludni akar.

- De - vetette ellen D'Artagnan, készen ellenszegülni, és főleg éreztetni azt a gyanút, amelyet a király hallgatása keltett benne -, de, püspök úr, őfelsége ma reggelre magához rendelt.

- Elhalasztjuk! Elhalasztjuk! - hallatszott az alkóv mélyéről a király hangja, amelyre a testőr ereiben megfagyott a vér.

D'Artagnan meghajolt, elképedve, elámulva, elkábulva Aramis lesújtó mosolyától, amellyel a király szavait kísérte.

- Aztán - folytatta a püspök -, hogy eleget tegyünk annak, amit a királytól kér, kedves D'Artagnan úr, itt egy parancs, amelyet tüstént elolvas. Ez a parancs Fouquet úrra vonatkozik.

D'Artagnan elvette az odanyújtott parancsot.

- Szabdlábra helyezve? - mormogta. - Ahá!

Még egy második „ahá!” tört ki belőle, sokkal értelmesebb az elsőnél.

Ez a parancs magyarázatul szolgált Aramis jelenlétéről a királynál, hiszen Aramisnak a király kegyében kellett állnia ahhoz, hogy elnyerje ezt a megkegyelmezést, és ezzel a kegyel lehetett megmagyarázni egyúttal azt a hihetetlen biztonságot is, amellyel D'Herblay öfelsege nevében parancsait osztogatta.

D'Artagnannak elég volt valamit megérteni ahhoz, hogy mindent megértsen. Meghajolt, és néhány lépést tett, hogy elmenjen.

- Elkísérem - mondotta a püspök.

- Hova?

- Fouquet úrhoz, gyönyörködni akarok az örömében.

- Hej, Aramis, mennyire felzaklatott az imént!

- De most már érti?

- Teringettét! Hogyne érteném! - mondta harsány hangon a testőr. - Aztán halkán, a fogai közt suttogva, így folytatta: - Nos hát nem, nem értem. Egyre megy, itt a parancs. - Monsignore - tette hozzá -, menjen elől.

És D'Artagnan elvezette Aramist Fouquet-hoz.

227
A király barátja

Fouquet aggódva várakozott; már elküldte több szolgáját és barátját, akik, a fogadás szokott idejét megelőzve, az ajtónál megjelentek. Elhallgatta a feje felett lebegő veszélyt, s mindenkitől csak azt kérdezte, hogy hol lehet Aramis.

Látva, hogy D'Artagnan visszatér, és megpillantva a testőr mögött a vannes-i püspököt, öröme éppolyan nagy lett, amilyen az aggodalma volt azelőtt. Hogy Aramist láthatja, az kárpótolta a főintendánst a letartóztatás bánatáért.

A püspök komolyan hallgatott, ellenben D'Artagnan zavarban volt az egymásra torlódó hihetetlen események miatt.

- Nos, kapitány úr! Idevezette hozzám D'Herblay urat?

- Sőt jobbat is hoztam nagyméltóságodnak!

- Mit?

- A szabadságát!

- Szabad vagyok?

- Szabad. A király parancsára.

Fouquet visszanyerte egész vidámságát, s Aramist kérdezte tekintetével.

- Ó, igen - kezdte ismét D'Artagnan -, ezt Vannes püspökének köszönheti, mert az ő műve, hogy a király megváltozott.

- Ó! - kiáltotta Fouquet, inkább megalázva e szolgálat által, mint hálásan a sikerért.

- De maga - folytatta D'Artagnan, Aramishoz intézve szavait -, maga, aki Fouquet urat pártfogolja, nem tudna-e értem is tenni valamit?

- Mindent, amit csak akar, barátom! - felelte a püspök nyugodt hangon.

- Csak egyet tehát, és kijelentem, hogy meg vagyok elégedve. Hogyan lett a király kegyence, holott csak kétszer beszélt vele életében?

- Olyan jóbarát előtt, mint maga, az ember semmit sem titkol el - felelte ravaszul Aramis.

- Akkor jó! Mondja el!

- Nos, maga azt hiszi, hogy csupán kétszer beszéltem a királlyal, pedig több mint százszor beszéltem vele. Csak elrejtőztünk, ennyi az egész.

Aramis meg se próbálta enyhíteni azt az új pírt, amelyet ez a nyilatkozat D'Artagnan arcára varázsolt, hanem Fouquet-hoz fordult, aki éppúgy csodálkozott, mint a testőr.

- Kegyelmes uram! - mondotta. - A király azzal bízott meg, hogy mondjam meg: inkább barátja, mint valaha, és hogy a szép ünnepély, amelyet olyan nagylelkűen rendezett számára, szíve mélyéig megindította.

Erre olyan tiszteletteljesen hajolt meg Fouquet előtt, hogy a főintendáns, aki föl nem érte ésszel ezt a magas diplomáciát, csak állt, és nem talált rá sem szót, sem gondolatot, sem mozdulatot.

D'Artagnan sejtette, hogy a két férfi mondani akar valamit egymásnak, és már-már követte udvariassági ösztönét, amely hasonló esetben az ajtó felé vezeti azt, akinek jelenléte terhes

mások számára; de izzó kíváncsisága, amelyet felkorbácsolt a sok rejtély, azt tanácsolta, hogy maradjon.

Ekkor Aramis odafordult hozzá, és szelíden így szólt:

- Ugyebár, barátom, nem fog megfélekezni a királynak a kora reggeli fogadásra vonatkozó tilalmáról?

Ez elég világos beszéd volt. A testőr megértette; meghajolt Fouquet előtt, aztán gúnyos alázatossággal Aramis előtt, és elment.

Ekkor Fouquet, aki türelmetlenségében alig tudta kivárni ezt a pillanatot, az ajtóhoz rohant, hogy bezárja, és midőn visszatért a püspökhöz, így szólt:

- Kedves D'Herblay uram, azt hiszem, itt az ideje, hogy megmagyarázza nekem, mi történt. Igazán semmit sem értek az egészből.

- Mindent meg fogok magyarázni - jelentette ki Aramis, s beszéd közben leült, és felszólította Fouquet-t, hogy üljön le ő is. - Hol kezdjem?

- Előbb arról beszéljen, miért helyezett szabadlábra a király?

- Inkább azt kellett volna kérdeznie tőlem, hogy miért fogatta el.

- A letartóztatás óta volt elég időm gondolkodni rajta, és azt hiszem, a féltékenység játszott egy kis szerepet a dologban. Az ünnepélyem nem tetszett Colbert úrnak, és kieszelt ellenem egy tervet, a belle-isle-it például.

- Nem Belle-Isle-ről volt újra szó.

- Hanem miről?

- Emlékszik azokra a tizenhárom millióról szóló nyugtákra, amelyeket Mazarin úr ellopott öntől?

- Ó, hogyne. No és?

- Nos, ezért most tolvajnak nyilvánították.

- Istenem!

- Ez még nem minden. Emlékszik arra a levélre, amelyet La Vallière-nak írt?

- Sajnos, emlékszem.

- Ezért kétségkívül árulónak és csábítónak tekintik.

- Akkor miért bocsátottak meg nekem?

- Még nem tartunk ott. Azt szeretném, ha pontosan ismerné a tényeket. Jól jegyezze meg: a király tudja, hogy része volt az állami pénzek eltulajdonításában. Ő, teringgettét, előttem nem kétséges, hogy semmit sem tulajdonított el, de végül is a király nem látta a nyugtákat, és nem tehet mást, mint hogy bűnösnek tekinti.

- Bocsánat, nem látom itt...

- Majd meglátja. Továbbá: mivel a király elolvasta a szerelmes levelét, a La Vallière-nak tett ajánlatot, nem lehet kétséges előtte, hogy milyen szándékai voltak szíve szépével.

- Bizonyára. De fejezze be.

- Mindjárt rátérek. A király ilyképpen engesztelhetetlen, halálos ellensége lett.

- Ezt megengedem. De oly hatalmas vagyok-e, hogy a gyűlölete ellenére nem mert vesztetre törni azokkal az eszközökkel sem, amelyeket a gyengeségem vagy a szerencsétlenségem a kezébe adtak?

- Bizonyos - felelte hidegen Aramis -, hogy a király visszavonhatatlanul szakított önnel.

- De mégis feloldoz.

- Hiszi ezt? - kérdezte a püspök fürkésző tekintettel.

- A király szívének őszinteségében nem hiszek, de hiszek a tény igazságában.

Aramis vállat vont.

- Miért bízta volna meg akkor XIV. Lajos, hogy megmondja nekem azt, amit tudtomra adott?

- kérdezte Fouquet.

- A király semmivel sem bízott meg önre vonatkozólag.

- Semmivel! - kiáltotta csodálkozva a pénzügyminiszter. - Nos, és a parancs?...

- No persze, parancs csakugyan van.

És Aramis olyan különös hangon mondta ezeket a szavakat, hogy Fouquet önkéntelenül összerezett.

- Hát - mondta -, látom már, titkol előttem valamit.

Aramis az állát simogatta feltűnően fehér ujjjaival.

- Számúz a király?

- Ne tegyen úgy, mint a gyermekek, amikor azt játsszák, hogy eldugott tárgyat kell megtalálni, és egy kis csengő hangja jelzi, hogy közel értek-e a rejtkehelyhez, vagy távolodtak tőle.

- Beszéljen hát.

- Találja ki.

- Megrémít!

- Eh, akkor nem találta el!

- Mit mondott magának a király? Barátságunk nevében kérem, ne titkolja el előttem.

- A király nem mondott nekem semmit.

- Megöl a türelmetlenség, D'Herblay. Még mindig pénzügyminiszter vagyok?

- Ameddig csak akarja.

- De milyen különös hatalomra tett szert egyszerre a király felett?

- No lám!

- Kedve szerint gyakorolhatja ezt a hatalmat?

- Azt hiszem.

- Hihetetlen.

- Ezt fogják mondani.

- D'Herblay, a szövetségünkre, a barátságunkra kérem, és mindenre, ami ezen a világon szent önnek: beszéljen. Milyen módon jutott ennyire XIV. Lajosnál? A király nem szerette, ezt tudom.

- A király most már szeretni fog - felelte Aramis, és erősen megnyomta a harmadik szót.
 - Valamilyen különös dolga van vele?
 - Igen.
 - Talán titok?
 - Igen, titok.
 - Olyan titok, amely képes megváltoztatni öfelsége érdekeit?
 - Igazán magasröptű szellem a nagyméltóságodé! Kitalálta. Valóban olyan titkot fedeztem fel, amely megváltoztatja Franciaország királyának érdekeit.
 - Ahá! - mondta Fouquet az illedelmes ember tartózkodásával, aki nem akar kérdezősködni.
 - Ítéld meg - folytatta Aramis -, és mondja meg, hogy tévedtem-e a titok fontossága tekintetében.
 - Hallgatom, ha olyan jó és nyilatkozik előttem. Csak jegyezze meg, barátom, hogy semmit sem tudakoltam tapintatlanul.
- Aramis egy pillanatig magába merült.
- Ne szóljon! - kiáltotta Fouquet. - Még nem késő!
 - Emlékszik-e - kérdezte a püspök lesütött szemmel - XIV. Lajos születésére?
 - Mintha ma történt volna!
 - Hallott valami különöset beszélni erről a születésről?
 - Semmit, azon kívül, hogy a király nem volt valóban XIII. Lajos fia.
 - Ez nem érinti sem a mi érdekünket, sem az országét. Az apának az a fia, mondja a francia törvény, akinek törvényesen elismert apja van.
 - Igaz; de súlyos a kérdés, ha a faj minőségéről van szó.
 - Ez alárendelt kérdés. Tehát semmi különöset sem tud.
 - Semmit.
 - Akkor a titkom kezdeténél tartunk.
 - Ejha!
 - A királyné nem egy gyermeket szült, hanem kettőt.
- Fouquet felkapta a fejét:
- A második meghalt?
 - Majd megtudja. Ezek az ikrek arra voltak hivatva, hogy anyjuknak büszkesége és Franciaország reménye legyenek; de a király gyengesége s babonás hite azt az aggodalmat keltette benne, hogy egy nap viszály fog kitörni a két egyenlő jogú gyermek között, és az egyik ikret elsüllyesztette.
 - Azt mondja, hogy elsüllyesztette?
 - Várjon. A két fiú felnőtt: egyikük a trónon, nagyméltóságod az ő minisztere; a másik homályban és magányosságban.
 - És az utóbbi?
 - A barátom.

- Istenem, mit nem mond, D'Herblay úr! És mit csinál ez a szegény herceg?
- Előbb azt kérdezze, hogy mit csinált.
- Igen, igen.
- Vidéken nevelték, aztán titokban egy erődbe vitték, amelyet Bastille-nak hívnak.
- Lehetséges ez!? - kiáltotta a főintendáns összekulcsolva kezét.
- Az egyik a legkiváltságosabb volt a halandók közt, a másik a legszerencsétlenebb minden nyomorultak közül.
- És az anyja ezt nem tudja?
- Ausztriai Anna mindent tud.
- És a király?
- Ó, a király semmit sem tud.
- Szerencsére! - mondta Fouquet.

Közbekiáltása láthatólag igen megdöbbenette Aramist. Gondterhelt tekintettel fürkészte társát.

- Bocsánat, félbeszakítottam - szólt Fouquet.
- Azt mondtam tehát - vette fel a szót Aramis -, hogy ez a szegény herceg a legszerencsétlenebb volt a halandók között, míg az Isten, aki minden teremtményének gondját viseli, meg nem könyörült rajta.
- Ó, és hogyan?
- Majd meglátja. Az uralkodó király... Azt mondom: az uralkodó király, és bizonyára kitalálja, hogy miért.
- Nem. Miért?
- Mert születésük törvényességének erejénél fogva mindkettőnek királynak kellene lennie. Nem ez az ön véleménye is?
- Ez a véleményem.
- Határozottan?
- Határozottan. Az ikrek egyik két testben.
- Szeretem, hogy olyan nagy és tekintélyes jogtudóstól hallom ezt a véleményt, amilyen ön. Határozottan megállapítottuk tehát, hogy mind a kettőnek egyforma joga volt, ugyebár?
- Megállapítottuk... de, Istenem, micsoda kaland!
- Még nem értünk a végére. Türelem.
- Ó, türelmes leszek.
- Isten szerzett az elnyomottnak egy bosszúállót, vagy ha úgy tetszik, egy támaszt. Ekkor az történt, hogy az uralkodó király, a bitorló... Mert, ugyebár, osztja a véleményemet, hogy annak az örökségnek békés, önző élvezete, amelyhez valakinek legfeljebb fele joga van, bitorlás.
- Bitorlás a helyes szó.
- Folytatom tehát. Isten úgy akarta, hogy a bitorlónak egy tehetséges, nagylelkű és ezenfelül nagyszerű ember legyen a főminisztere.

- Jól van, jól van! - kiáltotta Fouquet. - Értem már: énám számított, hogy segíteni fogok jóvátenni azt a jogtalanságot, amelyet XIV. Lajos szegény fivérével elkövettek. Jó gondolata volt, segíteni fogok! Köszönöm, D'Herblay, köszönöm!

- Egyáltalán nem erről van szó. Nem engedni, hogy befejezzem - mondta nyugodtan Aramis.

- Hallgatok.

- Fouquet úr, mint mondtam, az uralkodó király minisztere volt, és magára vonta a király ellenszenvét; súlyos veszélyben forgott a vagyona, szabadsága, sőt talán élete is, a csel-szövénnyel, a gyűlölet miatt, amiknek szavára a király könnyen hallgat. De Isten megengedte, s ezúttal is a feláldozott herceg üdvéért, hogy Fouquet úr szintén találjon egy hű és odaadó barátot, aki tud az államtitokról, és aki érez magában erőt ahhoz, hogy ezt a titkot napvilágra juttassa, ha már elég ereje volt ahhoz, hogy a titkot húsz esztendeig szíve mélyére rejtve hordozza.

- Ne folytassa tovább - szólt közbe Fouquet, akit a legnemesebb gondolat hevített -, megértem magát, és mindent kitalálok. Midőn megtudta, hogy elfogtak, elment a királyhoz, könyörgött neki, de ő nem volt hajlandó meghallgatni; ezután megfenyegette, hogy nyilvánosságra hozza a titkot, és az elszörnyedt király, attól félve, hogy csakugyan megteszi, megadta azt, amit megtagadott nagylelkű közbenjárásától. Értem, értem! A királyt a kezében tartja.

- Egyáltalán nem érti - felelte Aramis -, és megint csak félbeszakít, barátom. Aztán engedje meg, hogy megmondjam, nem él eléggé a logikával, és nem használja eléggé az emlékezőtehetségét.

- Hogyan?

- Tudja, hogy beszélgetésünk kezdetén mit hangsúlyoztam különösen?

- Igen, a gyűlöletet, öfelségének irántam való engesztelhetetlen gyűlöletét. De milyen gyűlölet tudna ellenállni annak a fenyegetésnek, hogy ilyen titok napvilágra jut?

- Hogy napvilágra jut! Látja, hogy milyen hiányos a logikája. Azt hiszi, hogy élnék ebben az órában, ha szóltam volna a titokról a királynak?

- Alig tíz perccel ezelőtt járt a királynál.

- Jó, hát nem lett volna ideje megöletni; de megkötöztetett és föld alatti börtönbe vettetett volna. Okoskodjunk tehát következetesen, az ántiját!

Erre az egészen testőrré valló kifakadásra, olyan ember részéről, aki sosem feledkezik meg magáról, Fouquet fölfogta, hogy milyen mértékben ragadta el az egyébként olyan nyugodt és kifürkészhetetlen vannes-i püspököt az indulat. Valósággal beleremegett.

Aztán midőn erőt vett magán, így folytatta:

- És az volnék-e, aki vagyok, igaz barátja volnék-e, ha kitenném a király gyűlöleténél is félelmetesebb haragjának, amikor már úgymint gyűlöli? Ha lopott az ember, az semmi, ha udvarolt a király ágyasának, ez nem nagy dolog, de ha a koronáját, a becsületét tartja a kezében, tyú! Inkább a szívét tépné ki Lajos a tulajdon két kezével!

- Nem éreztette vele, hogy tudja a titkot?

- Inkább lenyeltem volna mindazokat a mérgeket, amelyeket Mithridatész ivott meg húsz év alatt,¹³ hogy ne fogjon rajta a halál.

¹³ Pontuszi király (i. e. 111-63), a rómaiak kérelmetlen ellensége, már kora fiatalságától kezdve edzette magát a mérgek elviselésében, úgymint végül már nem is félt hatásuktól.

- Tehát mit tett?

- No, helyben vagyunk! Azt hiszem, sikerült némileg felkeltenem nagyméltóságod érdeklődését. Még mindig figyel rám, nemde?

- Hogy figyelek-e? Mondja már!

Aramis körüljárta a szobát, meggyőződött róla, hogy nincs ott senki más, aztán visszatért a karosszék mellé, amelyben ülve Fouquet feszült figyelemmel, szorongó szívvel várta leleplező közléseit.

- Elfelejtettem megmondani - szólt ismét Aramis Fouquet-hoz, aki a legnagyobb figyelemmel hallgatta - az ikrekre vonatkozóan egy különösen említésre méltó dolgot: Isten úgy teremtette őket, hogy csak ő tudná a kettőt megkülönböztetni egymástól, ha mindkettőt az ítélőszéke elé szólítaná. Még anyjuk sem tudná.

- Lehetséges ez? - kiáltotta Fouquet.

- Ugyanazok a nemes arcvonások, ugyanaz a járás, ugyanaz a testalkat, ugyanaz a hang!

- Hát a gondolkodásmód? Az ész? Az életfelfogás?

- Ó, e tekintetben elütnek egymástól, kegyelmes úr. Mert a Bastille foglya kétségtelenül fölényben van fivérével szemben, és ha ez a szegény áldozat a börtönből a trónra lépne, akkor Franciaországnak olyan ura volna, hogy talán fennállása óta sem látott nála szellemi tekintetben és jellemének nemessége tekintetében hatalmasabbat.

Fouquet egy pillanatra kezébe temette az óriási titoktól elnehezdedő homlokát. Aramis közelebb lépett hozzá.

- Nagyméltóságod számára is - folytatta a kísértést - van egy fontos különbség a két iker, XIII. Lajos két fia közt: utóbbi nem ismeri Colbert urat.

Fouquet sápadt, nyugtalan arccal tüstént felállt. Aramis szavai nem közvetlenül a szívére, hanem a gondolkodására hatottak.

- Értem - mondta Aramisnak -, tehát összeesküvést ajánl.

- Olyasmit.

- Kísérletet olyasmire, ami, mint beszélgetésünk kezdetén említette: megváltoztatja birodalmak sorsát.

- Igen, és a fő intendánsokét is!

- Röviden: azt tanácsolja nekem, hogy XIII. Lajos börtönben ülő fiát emeljük XIII. Lajos másik fia helyébe, aki ebben a pillanatban a Morpheus-teremben alszik?

Aramis ugyanolyan komoran nevetett, mint amilyen komor volt a gondolata, és így szólt:

- Tegyük fel!

- De - felelte Fouquet, kínos hallgatás után - nem vette tekintetbe, hogy ez a politikai akció romba döntheti az egész királyságot, és azt, hogy ha kitépjük azt az ezergyökerű fát, melyet királynak hívnak, és másikat ültetünk helyébe, sohasem tudjuk majd annyira szilárddá tenni a talajt, hogy az új király biztosítva legyen a régi viharból megmaradt szélről, és tulajdon súlyának ingadozásaitól.

Aramis egyre csak mosolygott.

- De gondolja meg - folytatta Fouquet, akit most az a rendkívüli képesség fűtött, amely egyetlen pillanat alatt megérlel egy tervet, és roppant körültekintéssel átlátja annak összes

következményeit, átfogja minden eredményét -, gondolja meg, hogy össze kell hívnunk a nemességet, a papságot és a harmadik rendet, meg kell fosztanunk trónjától az uralkodót, rettenetes botrány által meg kell bolygatnunk XIII. Lajos sírját, feldúltni egy nőnek, Ausztriai Annának életét és becsületét, és egy másik nőnek, Mária Teréziának az életét és a nyugalját, és mire mindezt bevégeztük, ha ugyan egyáltalán bevégezzük...

- Nem értem - felelte Aramis hidegen. - Egyetlen szó sem helytálló mindabból, amit mond.

- Hogyan? - szólt csodálkozva a főintendáns. - Olyan ember, mint maga, nem vitatja meg a megvalósítást? Gyermekes örömet leli egy politikai ábrándban, és a megvalósítás esélyeit, tehát a valóságot nem veszi tekintetbe! Lehetséges ez?

- Barátom - mondotta Aramis, és kissé bizalmasan hangsúlyozta ezt a szót -, hát Isten hogyan helyez egy királyt a másiknak a helyébe?

- Isten! - kiáltotta Fouquet. - Isten parancsot ad az ügyvivőjének, aki elragadja az elítéltet, és a győztest ülteti a megüresedett trónra. Elfelejtik azonban, hogy azt az ügyvivőt haláluk hívják. Ó, Istenem! D'Herblay úr! Csak nem arra gondol, hogy...

- Nem arról van szó. Nagyméltóságod igazán elveti a súlykot. Ki beszél arról, hogy XIV. Lajost halálra szánjuk? Ki beszél arról, hogy az Isten példáját kövessük művének szigorú megvalósításában? Nem. Csak ezt akartam mondani: Isten mindezt felfordulás, megbotránkoztatás és erőszak nélkül valósítja meg, és az Istentől ihletett emberek szintén sikerre vihetik, amit terveznek, amit megkísérelnek, amit cselekszenek.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani, barátom - felelte Aramis, és ugyanúgy hangsúlyozta a barátom szót, mint midőn először ejtette ki -, azt akarom mondani, hogy ha megbotránkoztatás, felfordulás vagy erőszak árán ültettük a foglyot a király helyére, felszólítom, bizonyítsa ezt be.

- Tessék?... - kiáltotta Fouquet, s fehérebb lett, mint a zsebkendő, amellyel homlokát törölgette. - Mit mond?...

- Menjen be a király szobájába - folytatta nyugodtan Aramis -, és mivel tudja a titkot, felszólítom, győződjék meg róla, hogy a Bastille foglya fekszik fivérének ágyában.

- De a király? - dadogta Fouquet elborzadva erre a hírre.

- Melyik király? - kérdezte Aramis a tőle telhető legszelídebb hangon. - Az, aki gyűlöli, vagy az, aki szereti nagyméltóságodat?

- A király... A tegnapi!

- A tegnapi király, meggyőződhet róla, a Bastille-ban van, azon a helyen, amelyet áldozata oly hosszú ideig foglalt el.

- Szent Isten! Ki vitte oda?

- Én.

- Maga?

- Igen, a legegyszerűbb módon. Ma éjszaka elraboltam, és mialatt ő elsüllyedt a homályban, a másik felemelkedett a világosságra. Nem hiszem, hogy bárki észrevette volna. Senkit sem ébreszt fel az olyan villám, amelyet nem követ mennydörgés.

Fouquet-ból tompa kiáltás tört ki, mintha láthatatlan csapás érte volna, és görcsösen két kezébe fogta a fejét, rémülten mormolta:

- Ezt tette?

- Elég ügyesen. Mi a véleménye róla?
- Megfosztotta trónjától a királyt? Bebörtönözte?
- Így történt.
- És ezt itt követték el, Vaux-ban?
- Itt, Vaux-ban, a Morpheus-szobában. Hiszen valósággal ilyen tette számítva építették.
- Ez mikor történt?...
- Ma éjszaka.
- Ma éjszaka?
- Éjfél és egy óra közt.

Fouquet már-már nekironzott Aramisnak, de türtőztette magát.

- Vaux-ban! Az én házamban! - hörögte.
- Azt hiszem, hogy abban. Kivált azóta a háza, mióta Colbert nem rabolhatja el.
- Nálam követték el ezt a bűntettet?
- Bűntett? - ismételte megütközve Aramis.
- Ezt az ocsmány bűntettet! - folytatta Fouquet egyre növekvő felindulással. - Ezt a bűntettet, amely gyalázatosabb, mint a gyilkosság. Ezt a bűntettet, amely a nevémet örökre megbecs-teleníti, hogy borzadva fogja emlegetni az utókor!
- Ejnye, félrebeszél, uram! - felelte Aramis tétován. - Túlságosan hangosan beszél, vigyázzon.
- Olyan hangosan akarok kiáltani, hogy az egész világ meghallja.
- Fouquet úr, vigyázzon!

Fouquet odafordult a püspökhöz, és farkasszemet nézett vele.

- Igen - mondta a főintendáns -, maga megfosztott becsületemtől, amikor ezt az árulást, ezt az erőszakos cselekedetet követte el a vendégemmel, aki békésen pihent hajlékomban. Ó, jaj nekem!
 - Jaj annak, aki, az ön hajlékában, a vagyonától, az életétől akarta megfosztani nagyméltó-ságodat! Elfelejté ezt?
 - A vendégem volt, a királyom volt!
- Aramis vérbe borult szemmel, eltorzult arccal állt fel.

- Eszelőssel állnék szemben?
- Egy becsületes emberrel áll szemben!
- Örült!
- Olyan emberrel, aki meg fogja akadályozni, hogy művét siker koronázza!
- Örült!
- Olyan emberrel, aki inkább meghal, inkább megöli önt, semhogy teljesen megfosszák becsületétől.

És Fouquet odarohant az ágy fejpárnájához, ahova D'Artagnan tette a kardját, és elszántan suhogtatta villogó pengéjét.

Aramis összevonta szemöldökét, és az egyik kezét a kebelébe csúsztatta, mintha fegyvert keresne ott. Ez a mozdulat nem kerülte el Fouquet figyelmét, s a nagylelkűségében méltóság-teljes és nemes főintendáns eldobta magától a kardot, és az az ágy mögé gurult. Aztán olyan közel lépett Aramishoz, hogy fegyvertelen kezével megérintette vállát, és így szólt:

- Uram, szeretnék nyomban meghalni, hogy túl ne éljem gyalázatomat, és ha még baráti érelemmel viseltetik irányomban, akkor, kérve kérem, öljön meg!

Aramis szótlán maradt és mozdulatlan.

- Semmit sem felel?

Aramis lassan felemelte fejét, s még egyszer felvillant szemében a reménysugár.

- Gondolja meg nagyméltóságod - mondotta -, hogy mi vár ránk. Az igazságszolgáltatás megtörtént, a király még él, és bebörtönzése megmenti az ön életét.

- Igen - felelte Fouquet -, lehet, hogy az én érdekében cselekedett, de nem fogadom el szolgálatát. Azért természetesen nem akarom tönkretenni.

Aramis elfojtotta a megtört szívéből feltörni akaró villámot.

- Vendéglátó házigazdája vagyok mindüknek - folytatta Fouquet kimondhatatlan méltósággal. - És magát ugyanúgy nem áldozom fel, mint azt, akinek romlására tört.

- Hanem tulajdon személyét - kiáltotta Aramis tompán, látnoki hangon. - Igen, magát áldozza fel, magát!

- Elhiszem a jóslatot, D'Herblay úr, mégsem tart vissza semmi. Maga nyomban elhagyja Vaux-t, elhagyja Franciaországot; négy óra időt adok rá, hogy túl legyen a királyság határain.

- Négy órát? - kérdezte Aramis gúnyosan és hitetlenül.

- Olyan igaz, mint ahogy Fouquet a nevem, hogy a négy óra letelte előtt senki nem indul üldözésére. Négyórai előnye van azokkal szemben, akiket a király utána akar küldeni.

- Négy óra! - kiáltotta ismét Aramis.

- Több, mint amennyire szüksége van ahhoz, hogy hajóra szálljon és elérkezzék Belle-Isle-re, amelyet menedékhelyül ajánlok fel.

- Ó - mormogta Aramis.

- Belle-Isle ugyanúgy a rendelkezésére áll, mint Vaux a király számára. Menjen, D'Herblay úr, míg én élek, egy hajszála sem görbül.

- Köszönöm - mondta Aramis keserű iróniával.

- Induljon tehát; nyújtsa a kezét, aztán fussunk mind a ketten, maga az életét menteni, én a becsületemet.

Aramis kihúzta a kezét kebléből, ahova elrejtette. A kéz vörös volt a vértől; a körmök belemélyedtek Aramis mellébe, mintha meg akarták volna büntetni a keblet, amely olyan sok tervért hevült, melyek mind hiábavalóbbak, esztelenebbek, mulandóbbak voltak, mint az emberi élet. Fouquet megborzongott, szánalmat érzett, s kitérte Aramis felé karjait.

- Nem voltak fegyvereim - mormogta a püspök vadul és borzalmasan, mint Didó árnya. Aztán anélkül, hogy megérintette volna Fouquet kezét, elfordította tőle tekintetét, és két lépést hátrált. Utolsó szava átok volt, vértől piros kezének utolsó mozdulata kiátkozás, amely néhány vércseppet freccsentett Fouquet arcába.

És mindketten kirohantak a szobából, a belső udvarra vezető titkos lépcsőn.

Fouquet a legjobb lovait hozatta elő, Aramis pedig megállt annak a lépcsőnek az alján, amely Porthos szobájába vezetett. Sokáig tündődött, mialatt Fouquet hintaja sebes-vágtatva gördült végig a nagy udvar kövezetén.

„Egyedül elmenni - töprengett Aramis -, vagy értesíteni a herceget? Ó, tiszta örület!... Értesíteni a herceget, és azután mit tenni?... Vele együtt útnak indulni? Magammal cipelni mindenüvé ezt a vádló tanút?... Háborút, irgalmatlan polgárháborút?... Anyagi segélyforrások nélkül? Ó, jaj! Lehetetlen! Mi lesz vele nélkülem? Összeomlik, akárcsak jómagam... Ki tudja? Ám teljeseadjék be a végzet!... Kárhozatra ítéltetett, maradjon továbbra is elkárhozott!... Isten! Ördög! Te sötét, gonosz hatalom, amelyet az ember géniuszának neveznek, fuvallat vagy csupán, bizonytalanabb és haszontalanabb, mint a hegyekben süvítő szél; véletlennek hívnak, és semmi sem vagy, leheleted mindent átfog, magasba emelsz sziklatömböket meg hegyeket is, és egyszerre megtörsz az élettelen fakereszt előtt, amely mögött egy másik láthatatlan hatalom él... talán tagadtad, és most bosszút állva rajtad, összemorzsol, s még csak arra sem érdemesít, hogy megmondja a nevét! Elvesztem! El vagyok veszve! Mit tegyek?... Elmenjek Belle-Isle-re?... Igen! Porthos pedig itt marad, beszél, és mindent elmond! Porthos talán megszenved érte! Nem akarom, hogy Porthos szenvedjen. Porthos testemnek egyik tagja, az ő fájdalma az én fájdalmam. Porthos velem jön, osztozni fog sorsomban. Így kell lennie!”

És Aramis, gondosan ügyelve rá, hogy senkivel ne találkozzék, akiben nagy sietsége gyanút kelthetne, Aramis felment a lépcsőn, anélkül, hogy valaki észrevette volna.

Porthos, alighogy visszaérkezett Párizsból, már az igazak álmát aludta. Hatalmas teste megfeledkezett a fáradtságáról, szelleme a gondolkodásról.

Aramis könnyedén, mint az árnyék, belépett, és az óriás vállára tette idegesen remegő kezét.

- Fel - kiáltotta -, fel, Porthos, fel!

Porthos engedelmeskedett, felült és kinyitotta a szemét, még mielőtt felocsúdott volna.

- Indulunk - mondta Aramis.

- Igen? - szólt Porthos.

- Lóháton tesszük meg az utat, és jobban fogunk száguldani, mint valaha.

- Igen? - ismételte Porthos.

- Öltözzék fel, barátom.

És segített az óriásnak felöltözködni, s berakta a zsebébe aranyait és gyémántjait.

E tevékenysége közben halk zörejt ütött meg a fülét.

D'Artagnan nézett be az ajtó nyílásán.

Aramis megijedt.

- Mi az ördögöt mívelnek itt olyan sietve? - kérdezte a testőr.

- Csend! - súgta oda Porthos.

- Küldetésbe indulunk - tette hozzá a püspök.

- Boldog emberek! - felelte a testőr.

- Ugyan! - mondta Porthos. - Fáradtnak érzem magam, jobb szerettem volna aludni, de a király szolgálata...

- Találkozott Fouquet úrral? - kérdezte Aramis D'Artagnantól.

- Igen, az imént ült hintóba.

- És mit mondott?

- Istenhozzádot.

- Mást nem?

- Mit mondott volna még? Nem tudom-e nagyon jól, hogy mindannyian ismét kegyben állanak a királynál?

- Figyeljen rám - szólt Aramis, és megölelte a testőrt -, a maga napja felvirradt; többé sohasem kell irigyelnie senkit.

- Ugyan már!

- Megjósolok a mai napra egy eseményt, amely állását kétszeresen megszilárdítja.

- Igazán?

- Tudja, hogy mindenről értesülök.

- Ó, hogyne!

- Fel, Porthos! Elkészült? Induljunk!

- Induljunk.

- És öleljük meg D'Artagnant!

- De még mennyire!

- A lovak?

- Van itt elég. Akarja az enyémet?

- Nem. Porthosnak van saját istállója. Isten vele, Isten vele!

A két szökevény lóra szállt, a testőrök kapitányának szeme láttára, aki Porthosnak tartotta a kengyelvasat, és szemmel kísérte barátait, míg el nem tűntek a távolban.

„Más körülmények között - gondolta magában a gascogne-i - azt mondtam volna, hogy elmenekülnek, de napjainkban úgy megváltozott a politika, hogy ezt ma küldetésnek nevezik. Ám legyen. Lássunk a dolgunk után.”

És nagy bölcsen visszatért a szállására.

Hogyan tisztelték a parancsot a Bastille-ban?

Fouquet száguldott, s az úton iszonyodva rágódott a hallottakon.

„Milyen volt hát - gondolta magában - a fiatalsága ezeknek a csodálatos embereknek, akik az öregedés napjaiban is még ilyen terveket tudnak kieszelni és ilyen vakmerően végrehajtani?!”

A főintendáns olykor már-már azt képzelte, hogy álom mindaz, amit Aramis mondott el neki, s, hogy az egész történet csupán kelepce, és hogy őt, Fouquet-t, a Bastille-ba érkezésekor netán letartóztatási parancs fogadja, amely a trónfosztott király mellé helyezi.

Erre gondolt, s mialatt befogták a lovakat, néhány lepecsételt parancsot adott D'Artagnannak, azon ezredek parancsnokainak címezve, amely ezredek hűségében nem lehetett kételkedni.

„Ily módon - gondolta Fouquet -, akár elfognak, akár nem, megtettem a szolgálatot, amivel becsületemnek tartozom. Mire a parancsok megérkeznek, már szabadon visszatérek, következképp nem török fel pecsétjüket, és én visszavehetem őket. Ha ellenben késlekednék, az azt jelenti, hogy szerencsétlenség ért, s ily módon segítséget kapok a magam és a király számára.”

Ilyen előkészületek után érkezett a Bastille elé. Óránként öt és fél mérföldet tett meg.

Ami sohasem történt meg Aramisszal a Bastille-ban, az megtörtént Fouquet úrral. Hiába mondta meg a nevét, hiába fedte fel kilétét, nem engedték be.

De mivel annyira könyörgött, fenyegetőzött és parancsolgatott, végül az egyik őr rászánta magát, hogy jelentse egy altisztnek, aki viszont az őrnagynak tett jelentést. Ami a parancsnokot illeti, őt nem merték zavarni ilyen csekélységgel.

Fouquet az erőd kapujában, hintájában tűkön ülve várta az altiszt visszaérkezését, aki végre bosszús arccal megjött.

- Nos hát? - kérdezte türelmetlenül Fouquet. - Mit mondott az őrnagy?

- Nos, *uram* - felelte a katona -, az őrnagy úr kinevetett. Azt mondta, hogy Fouquet úr Vauxban van, és ha Párizsban volna is, Fouquet úr akkor sem kelne fel ebben az órában.

- A mindenségit! Tökfilkók vagytok valamennyien! - kiáltotta a pénzügyminiszter, és kiugrott a kocsiból.

És még mielőtt az altisztnek ideje lett volna becsukni a kaput, Fouquet besurrant, és a katona segélykiáltásaira ügyet sem vetve, rohant befelé.

Fouquet térelőnyt szerzett, fittyet hányva a katona kiáltozásának, ám az utolérte őt, és a második kapu őrének kiáltotta:

- Vigyázz! Kapuőr! Vigyázz!

Az őr nekiszegelte pikáját a miniszternek; Fouquet azonban izmos volt és ügyes, azonkívül a harag is sarkallta, s kiragadva az őr kezéből a lándzsát, nagyot ütött vele az őr vállára. Az altiszt is, aki túlságosan közel jött, megkapta a magáét. Mind a ketten dühösen kiáltoztak, s erre már kivonult az előtér őrsége.

Ezek között az emberek között volt egy, aki megismerte a fő-intendánst, és felkiáltott:

- Nagyméltóságod!... Jaj, a nagyméltóságú úr... megálljatok, halljátok-e!

És sikerült is visszatartania az őroket, akik meg akarták bosszulni társaikat.

Fouquet azt követelte, hogy nyissák ki neki a rácsot, de az őrség a parancsra hivatkozott.

Erre Fouquet elrendelte, hogy értesítsék a parancsnokot. De az addigra már tudta, hogy milyen zűrzavar támadt a kapunál, és egy húszas létszámú osztag élén, őrnagyától követve, odasietett, abban a hiedelemben, hogy támadást intéztek a Bastille ellen.

Baisemeaux ugyancsak megismerte Fouquet-t, és elejtette harciasan suhogtatott kardját.

- Ó, nagyméltóságod itt... - hebegte -, bocsásson meg...

- Uram! - szólt a pénzügyminiszter a haragtól kipirulva és egész testében izzadva -, fogadja elismerésemet: emberei kitűnően látják el a szolgálatot.

Baisemeaux elsápadt, mert azt hitte, a pénzügyminiszter gúnyolódik, és nyomban kirobban vad haragja. Fouquet azonban kifújta magát, és odaintette az őrt és az altisztet, akik a vállukat tapogatták.

- Az őt húsz pisztollalért kap, az altiszt ötvenet - mondta. - Gratulálok, uraim, meg fogom említeni a királynak is. Most pedig térjünk rá a kettőnk ügyére, Baisemeaux úr!

És az általános meglepedettség moraja közepett követte a parancsnokot az irodába.

Baisemeaux már reszketett szégyenében és izgalmában. Úgy tetszett neki, hogy Aramis reggeli látogatásának e percben olyan következményei lettek, amelyekből egy tisztségviselő méltán retteghet.

Hát még amikor Fouquet határozott hangon és parancsoló tekintettel ezt kérdezte:

- Beszél ma reggel D'Herblay úrral, uram?

- Igen, szolgálatára.

- Nos, uram, és nem borzad el attól a büntettől, amelyhez büntársul szegődött?

„No, szépen vagyunk!” - gondolta Baisemeaux, aztán hangosan így szólt: - Milyen büntetetre gondol nagyméltóságod?

- Megérdemelné, hogy felnégyeljék miatta, gondolja meg jól. A pillanat azonban nem alkalmas a méltatlankodásra. Vezessen tüstént a fogolyhoz.

- Melyik fogolyhoz? - kérdezte reszketve Baisemeaux.

- Úgy tesz, mint aki semmiről sem tud. Jó, ennél okosabbat úgysem tehet. Hiszen ha bevallaná cinkosságát egy ilyen bűnben, maga fölött mondaná ki az ítéletet. Úgy fogok tehát tenni, mintha elhinném, hogy nem tud a dolgról semmit.

- Nagyon kérem nagyméltóságodat...

- Jó, vezessen a fogolyhoz.

- Marchialihoz?

- Ki az a Marchiali?

- A fogoly, akit ma reggel hozott D'Herblay úr.

- Szóval Marchialinak hívják? - kérdezte a főintendáns, akit meggyőződésében megingatott Baisemeaux naiv biztonsága.

- Igen, ezen a néven van beírva itt.

Fouquet Baisemeaux szívének legtitkosabb rejtekébe látott, azzal a biztossággal, amelyre a hatalom hosszas gyakorlása során tett szert, és teljes őszinteséget olvasott ki belőle. De

különben maga sem értette, egy pillanatig tanulmányozván ezt az ábrázatot, hogyan is hihette, hogy Aramis ilyen bizalmast választott volna?

- Ez hát ugyanaz a fogoly - kérdezte a parancsnoktól -, akit D'Herblay úr tegnapelőtt elvitt magával?

- Igen, nagyméltóságú úr.

- És akit ma reggel ismét visszahozott? - tette hozzá gyorsan Fouquet, aki nyomban átlátott Aramis tervén.

- Igen, úgy van, nagyméltóságú úr.

- És Marchialinak hívják?

- Marchialinak. Ha nagyméltóságú úr azért jött, hogy elvigye magával, annál jobb, mert már írni akartam az ügyében.

- Miért, mit csinál?

- Ma reggel óta éppenséggel nem vagyok megelégedve vele, olyan dührohamai vannak, hogy azt hisszük néha, összedől miatta a Bastille.

- Meg fogom szabadítani tőle - mondta Fouquet.

- Ó, annál jobb.

- Vezessen a börtönébe.

- Lesz olyan jó, nagyméltóságod, a parancsot ideadni...

- Milyen parancsot?

- A király parancsát.

- Várjon, rögtön kiállítok egyet.

- Ez nem lesz elég, nekem a király parancsára van szükségem. Fouquet ismét bosszús arcot vágott.

- Ha olyan lelkiismeretes a foglyok szabadonbocsátásában, mutassa meg nekem a parancsot, amellyel ezt kiengedte.

Baisemeaux megmutatta a parancsot, hogy helyezze szabadlára Seldont.

- Csakhogy Seldon nem Marchiali.

- De Marchialit nem is engedtem ki, nagyméltóságú uram, mert az itt van.

- Hiszen azt mondja, hogy D'Herblay úr elvitte magával és visszahozta.

- Ezt nem mondtam.

- Olyan bizonyosan mondta, hogy nekem úgy tetszik, mintha még mindig hallanám.

- Akkor megbicsaklott a nyelvem.

- Vigyázzon magára, Baisemeaux úr!

- Nincs mitől félnem, nagyméltóságú uram, nekem rendben van a szénám.

- Ezt meri mondani?

- Még egy apostol előtt is ezt vallanám. D'Herblay úr Seldonra vonatkozó szabadonbocsátási parancsot hozott, és Seldon kiszabadult.

- Én pedig azt mondom, hogy Marchiali távozott a Bastille-ből.

- Ezt be kell bizonyítania nagyméltóságodnak.
 - Beenged hozzá?
 - Nagyméltóságodnak, aki ezt az országot kormányozza, jól kell tudnia, hogy a király határozott parancsa nélkül senkit sem szabad a foglyokhoz beengedni.
 - D'Herblay urat mégis beengedte!
 - Ezt be kell bizonyítania nagyméltóságodnak.
 - Baisemeaux úr, még egyszer mondom, jobban ügyeljen a szavaira.
 - Az iratok bizonyítanak.
 - D'Herblay úr megbukott.
 - Megbukott? D'Herblay úr? Lehetetlen!
 - Látom, hogy befolyásolta magát.
 - Engem csak a király szolgálata befolyásol; a kötelességemet teljesítem; adja át nekem a király parancsát nagyméltóságod, és beléphet.
 - Hallja-e, parancsnok úr, szavamat adom rá, hogy ha beenged a fogolyhoz, abban a pillanatban megkapja a királyi parancsot.
 - Adja ide a parancsot előre nagyméltóságod.
 - Ha vonakodik, tüstént elfogatom az összes tisztjeivel együtt.
 - Mielőtt elköveti ezt az erőszakos cselekedetet - felelte Baisemeaux nagyon sápadtan -, meg kell gondolnia, hogy csak a királyi parancsnak engedelmességek, és nagyméltóságod ugyanolyan gyorsan kaphat parancsot arra, hogy Marchialit meglátogathassa, amilyen gyorsan bajba hozhat engem, az ártatlant.
 - Igaz! - kiáltotta feldühödve Fouquet. - Igaz! Nos hát, Baisemeaux úr - folytatta ércesen csengő hangon, és beszéd közben magához húzta a szerencsétlent -, tudja, miért akarok olyan makacsul beszélni ezzel a fogollyal?
 - Nem tudom, de kérem nagyméltóságodat, vegye figyelembe, hogy milyen félelmet kelt bennem; remegek, és közel vagyok az ájuláshoz.
 - Nemsokára még biztosabban el fog ájulni, Baisemeaux úr, ha megmondom, hogy tízezer emberrel és harminc ágyúval jövök vissza.
 - Istenem! Most meg nagyméltóságod örült meg.
 - Ha fellázítom az egész párizsi népet maga ellen és az átkozott tornyai ellen, ha betörettem a kapukat, magát pedig felköttem a szeglettorony ormára.
 - Irgalmazzon nagyméltóságod! Irgalmazzon!
 - Tíz perc gondolkodási időt adok - tette hozzá nyugodtan Fouquet -, leülök ebbe a karosszékbe, és várok. Ha még tíz perc múlva is ellenszegül, akkor elmegyek, olyan örültnek tarthat, amilyennek tetszik, de majd meglátja, mi lesz belőle!
- Baisemeaux ide-oda topogott, mint aki kétségbe van esve, de nem felelt.
- Ezt látva, Fouquet pennát és ténzt kerített, és ezt írta.

Parancs a városi előljárók számára, hogy gyűjtsék össze a polgárőrséget, és öfelsége a király szolgálatában induljanak a Bastille ellen.

Baisemeaux vállat vont; Fouquet tovább írt:

Parancs Bouillon herceg és Condé herceg számára, hogy vegyék át a svájciak és a gárdisták vezényletét, és öfelsege a király szolgálatában induljanak a Bastille ellen.

Baisemeaux gondolkodott. Fouquet írt.

Parancs minden katona, polgár és nemesember számára, hogy fogja el és tartóztassa le, akárhol találja, D'Herblay lovagot, Vannes püspökét és cinkostársait, név szerint: először is Baisemeaux urat, a Bastille parancsnokát, pártütés, lázadás és felségsértés gyanúja miatt...

- Hagyja abba nagyméltóságod! - kiáltotta Baisemeaux. - Mit sem értek a dologból, mivel azonban itt két órán belül annyi szörnyűség történhetik, még ha maga az őrület szabadítja is őket ránk, hogy a király, aki ítékezni fog felettem, elbírálja majd, helytelenül cselekedtem-e, midőn ezeknek a fenyegető veszedelmeknek engedtem. Menjünk az erőd tornyába, ott nagyméltóságod megláthatja Marchialit.

Fouquet kirohant a szobából, Baisemeaux követte, a homlokáról gyöngyöző verejtéket törölgetve.

- Milyen rettenetes reggel! - mondta. - Milyen szerencsétlenség!

- Siessen! - kiáltott rá Fouquet.

Baisemeaux intett a porkolábnak, hogy menjen előre. Félt a kísérijétől. Fouquet észrevette ezt, és keményen leintette.

- Elég a gyerekességekből. Ez az ember maradjon itt, maga fogja a kulcsokat és mutassa nekem az utat. Értse meg jól: senkinek sem szabad hallania azt, ami itt történni fog.

- Ahá - szólt tétovázva Baisemeaux.

- Már megint! - kiáltotta Fouquet. - Mondjon egyenesen nemet! És máris elhagyom a Bastille-t, hogy magam vigyem el a parancsokat.

Baisemeaux lehorgasztotta a fejét, kezébe vette a kulcsokat, és kísérő nélkül ment fel a miniszterrel a torony lépcsőjén.

Amint felfelé haladtak a tekervényes lépcsőn, egyre jobban hallották a tompa hangon kongó, világosan érthető rettenetes szitkokat.

- Mi ez? - kérdezte Fouquet.

- Ez nagyméltóságod Marchialija - felelte a parancsnok. - Most hallhatja, hogyan üvöltönek a bolondok!

És ezt a feletét olyan pillantással kísérte, amelyben inkább sértő célzások rejlettek, semmint Fouquet-nak szóló udvariasság.

A főintendáns elborzadt, mert a rettenetes kiáltásokban mind világosabban felismerte a király hangját.

A legfelső lépcsőfokon megállt, és kivette Baisemeaux kezéből a kulcsköteget. A parancsnok azt hitte, hogy az új örült be fogja zúzni a kulcsokkal a koponyáját, és így szólt:

- Hej, erről D'Herblay úr semmit sem szólt.

- Adja már ide a kulcsokat - kiáltott Fouquet, és kitepte a kulcsköteget Baisemeaux kezéből. - Hol az ajtó, amelyet ki akarok nyitni?

- Ez az.

Irtózatossá kiáltástól és az ajtóra mért rettenetes csapástól visszhangzott a lépcső.

- Vonuljon vissza - mondta Fouquet Baisemeaux-nak, fenyegető hangon.

„Mit sem óhajtok jobban, mint ezt - mormolta magában a parancsnok. - Két őrvő akarja szemtől szemben látni egymást. Meggyőződésem, hogy fel fogják falni egymást.”

- Menjen már! - ismételte Fouquet. - Ha a lépcsőre teszi a lábát, mielőtt hívom, biztos lehet benne, hogy a legnyomorultabb helyet kapja a Bastille foglyai közt.

- Akkor meghalok, ez bizonyos! - mormogta Baisemeaux, és támolygó léptekkel eltávozott.

A fogoly kiáltása mind félelmetesebben hangzott. Fouquet meggyőződött róla, hogy Baisemeaux megérkezett a lépcső aljára. Bedugta a kulcsot az első zárba.

Ekkor világosan hallotta a király tompa hangját, amint dühösen ezt kiáltotta.

- Segítség! Én vagyok a király! Segítség!

A második ajtót nem ugyanaz a kulcs nyitotta, amely az elsőt. Fouquet-nak keresgélnie kellett a kulcskötegben.

Ezalatt a király őrvője, torkaszakadtából ezt kiáltozta:

- Fouquet hozatott ide! Segítség, Fouquet ellen! Én vagyok a király! Segítsenek a királynak Fouquet ellen!

Ez a szitkozódás a miniszter szívét hasogatta. Aztán azok a rettenetes ütések hangzottak az ajtón, amelyeket a király a faltörő kosnak használt székkel mért rá. Végre Fouquet megtalálta a kulcsot. A király minden erejét megfeszítette, már nem kiáltozott: ordított.

- Halál Fouquet-ra! - üvöltözte. - Halál a gyalázatos Fouquet-ra! Az ajtó kinyílt.

229
A király hálája

A két férfi egymás felé rohant, s midőn hirtelen szemben álltak egymással, a rémület kiáltása tört ki ajkukon.

- Azért jött, hogy megöljön? - kiáltotta a király, midőn megismerte Fouquet-t.

- A király ilyen állapotban! - mormogta a főintendáns.

Valóban nem képzelhető borzalmasabb látvány, mint a fiatal uralkodó alakja abban a pillanatban, midőn Fouquet lépett eléje. A ruhája rongyokban lógott, nyitott és széttépett inge át volt itatva az izzadsággal és a vérrel, amely a király vérző melléről és karjáról csurgott!

A komor, sápadt, tajtékzó és összeborzolt hajú XIV. Lajos mint a kétségbeesés, az éhség és a félelem szobra állt ott. Fouquet annyira megindult és megzavarodott, hogy kitért karral, könnyes szemmel futott a király elé.

Lajos Fouquet-ra emelte azt a fadarabot, amellyel az imént olyan dühödten ütögette az ajtót.

- Nos - szólt Fouquet remegő hangon -, nem ismeri meg leghívebb barátját?

- Hű barátom, maga? - kiáltotta Lajos, és fogcsikorgatása gyűlöletet és bosszúvágyat fejezett ki.

- Alázatos szolgáját - mondotta Fouquet, és térdre esett.

A király elejtette fegyverét. Fouquet közeledett hozzá, megcsókolta térdét, és gyengéden átfonta karjaival.

- Királyom, gyermekem - szólt gyöngéden -, milyen sokat szenvedhetett!

Lajos ráeszmélt megváltozott helyzetére, magára pillantott, elszégyellte magát rendetlenségéért, szégyellte őrzöngését, szégyellte a védelmet, amelyben részesítik, és hátrahőkölt.

Fouquet nem értette ezt a mozdulatot. Nem érezte, hogy a király gögje sohasem fogja neki megbocsátani, hogy gyengeségének szemtanúja volt.

- Jöjjön, felség, szabad - mondotta.

- Szabad? - ismételte a király. - Ó, kiszabadít, miután előbb merészelt kezem emelni rám?

- Csak nem hiszi! - kiáltotta Fouquet elkeseredetten. - Csak nem hiszi felséged, hogy bűnös vagyok a történetekben?!

És gyorsan, szinte hévvel elbeszélte a királynak a cselszövényeket, amelyeket ismerünk.

Az elbeszélés alatt a legszörnyűbb aggodalom szorította el a király szívét, és midőn Fouquet befejezte szavait, Lajost jobban megrendítette a veszély, amely fenyegette, mint az ikertestvéreire vonatkozó titok.

- Uram! - mondotta hirtelen Fouquet-nak. - Az ikrek születéséről szóló történet hazugság; lehetetlen, hogy félrevezethették vele.

- Felség!

- Lehetetlen, mondom, hogy kételkednek anyám becsületében, jó erkölcsében. És a főminiszterem nem állította még a bíróság elé a rágalmazókat?

- Fontolja meg jól, felség, mielőtt elragadtatja magát - felelte Fouquet. - Fivérének születése...

- Csak egy fivérem van, és ez Monsieur. Éppúgy ismeri őt, mint én. Összeesküvést szöttek, mondom, amelynek élén a Bastille parancsnoka áll.

- Vigyázzon, felség, ezt az embert, mint mindenki mást, megtevesztette a herceg hasonlatossága.

- Hasonlatosság? Ugyan!

- Pedig ez a Marchiali nagyon hasonlít felségedhez, ha mindenkinek a szemét meg lehet téveszteni vele - jegyezte meg Fouquet.

- Bolondság!

- Ne mondja ezt, felség. Az emberek, akik készek őt felséged miniszterei, édesanyja, tisztjei, családjának tagjai elé állítani, ugyancsak meg lehetnek győződve erről a hasonlatosságról.

- Valóban - mormogta a király. - És hol vannak ezek az emberek?

- Hát Vaux-ban.

- Vaux-ban? És megtűri ott őket?

- Azt tartottam, a legsürgetőbb, hogy felségedet kiszabadítsam. Eleget tettem a kötelességemnek. Most tegyünk azt, amit a király parancsol. Várom.

Lajos kis ideig gondolkodott, aztán így szólt:

- Gyűjtsük össze a párizsi csapatokat.

- Erre vonatkozólag már kiadtam a parancsot - felelte Fouquet.

- Parancsot adott? - kiáltotta a király.

- E tekintetben igen. Egy óra múlva felséged tízezer ember élén fog állni.

A király felelet helyett olyan meghatottan ragadta meg Fouquet kezét, hogy könnyen kitészett: e szavakig, beavatkozása ellenére is, mennyire gyanakodott pénzügyminiszterére.

- És ezekkel a csapatokkal - folytatta a király - meg fogjuk ostromolni házában a lázadókat, akik ott berendezkedtek és elsáncolták magukat.

- Ezen csodálkoznám - felelte Fouquet.

- Miért?

- Mert lelepleztem vezérüket, a vállalkozás lelkét, aki elhamarkodva közölte velem tervét, s az ilyenformán meghíúsult.

- Leleplezte az álherceget?

- Nem, őt nem láttam.

- Hát kit?

- A vállalkozás vezére nem azonos a szerencsétlennel. Ő csak eszköz, és hogy egész életére nyomorúságra van kárthatva, ezt jól látom.

- Ez teljesen bizonyos!

- D'Herblay abbé, Vannes püspöke a lázadók vezére.

- A barátja?

- Barátom volt, felség - felelte Fouquet méltóságteljesen.

- Milyen végzetes dolog ez az ön számára - felelte a király, kevésbé hálás hangon.

- Az ilyen barátság nem megbecstelenítő, felség, hiszen a büntetről nem tudtam.
 - Előre kellett volna látnia.
 - Ha bűnös vagyok, felséged kezére adom magam.
 - Ó, Fouquet úr, nem ezt akartam mondani - felelte a király, akit bosszantott, hogy elárulta titkos gyanúját. - De kijelentem, hogy az álarc ellenére, amellyel a nyomorult az arcát elfedte, valami homályos gyanú azt súgta nekem, hogy ez csakis ő lehet. Az összeesküvés vezérének kívül még egy cinkosról tudok. Ki volt az, aki herculesi erejével fenyegetett engem?
 - Alighanem D'Herblay barátja, az egykori testőr, Du Vallon báró.
 - D'Artagnan barátja? La Fère gróf barátja?... Ahá - kiáltotta a király ennél a névnél -, ne hagyjuk figyelmen kívül az összeesküvők és Bragelonne vicomte között lévő kapcsolatot.
 - Felség, felség, ne ragadtassa el magát. La Fère gróf Franciaország legbecsületesebb embere. Érje be azokkal, akiket én szolgáltatok ki.
 - Azokkal, akiket kiszolgált. Jó! Mert hiszen a bűnösöket kiszolgáltatja, ugye?
 - Hogy érti ezt, felség? - kérdezte Fouquet.
 - Úgy értem - felelte a király -, hogy hadainkkal Vaux ellen vonulunk, rátesszük kezünket arra a darázsfészekre, úgyszólván egy se menekülhessen onnan, igaz?
 - Felséged meg akarja öletni azokat az embereket? - kiáltotta Fouquet.
 - Az utolsó szálig.
 - Ó, felség!
 - Értsük meg egymást jól, Fouquet úr - mondta büszkén a király. - Már nem élünk abban a korban, amelyben a gyilkosság volt a király egyedüli s végső érve. Nem, hála Istennek! Van parlamentem, amely az én nevemben hoz törvényt, és vannak vérpadjaim, amelyek teljesítik legfelsőbb akaratomat.
- Fouquet elsápadt.
- Bátorodom megjegyezni felségednek, hogy minden, ebben az ügyben folytatott per halálos botrány a trón méltóságára nézve. Ausztriai Anna nevét nem szabad a népnek gúnyosan mosolygó ajakkal emlegetnie.
 - Uram, igazságot kell szolgáltatnunk!
 - Igen, felség, de a vérpadon nem szabad királyi vérnek folynia.
 - Királyi vérnek! Elhiszi ezt? - kiáltotta a király, és dühösen dobbantott. - Az ikrek születéséről szóló történet kitalált mese, és különösen abban, hogy ezt kieszelte, látom bűnösnek D'Herblayt, akit jobban meg akarok büntetni ezért, mint a rajtam esett erőszakosságért és gyalázatért.
 - Halálbüntetéssel?
 - Igen, halálbüntetéssel.
 - Felség - mondotta határozottan a főintendáns, és hosszú ideje lehorgasztott fejét büszkén felemelte -, felséged leütheti Franciaországi Fülöpnek, fivérének a fejét; ez felséged dolga, és majd megtanácskozza édesanyjával, Ausztriai Annával. Amit elrendel, az úgy lesz jó. Nem kívánok ezentúl beleavatkozni még koronája becsületének érdekében sem. De egy kegyet kell kérnem felségedtől, s azt kérem is.
 - Beszéljen - szólt a király, roppantul megütközve a miniszter utolsó szavain. - Mit kíván?

- Kegyelmet kérek D'Herblay úrnak és Du Vallon úrnak.
- Gyilkosaimnak?
- Két rebellis ez, felség, nem más.
- Ó, megértem, hogy kegyelmet kér tőlem barátainak!
- Barátaimnak! - felelte Fouquet mélyen megsértődve.
- Barátainak, igen! Ám de országom biztonsága azt követeli, hogy a bűnösök példás büntetésben részesüljenek.
- Nem akarom felségedet arra emlékeztetni, hogy visszaadtam szabadságát és megmentettem életét.
- Uram!
- Nem akarom eszébe juttatni, hogy D'Herblay úr, ha a gyilkos szerepére vállalkozott volna, ma reggel egész egyszerűen megölhette volna felségedet a sénart-i erdőben, és minden be van fejezve.

A király összerezent.

- Egy pisztolylövés a fejébe - folytatta Fouquet -, és XIV. Lajos felismerhetetlenné vált arca örökké biztosította volna D'Herblay számára a büntetlenséget.

A király halálsápadt lett, midőn erre a veszélyre gondolt, amelytől megmenekült.

- D'Herblay úr - folytatta Fouquet -, ha gyilkos volna, nem mondta volna el nekem tervét, hiszen nélkül is boldogult volna. Elteszi láb alól az igazi királyt, senki le nem leplezheti az álkirályt. Még ha Ausztriai Anna felismeri is a bitorlót, akkor is az ő fia. D'Herblay úr lelkiismerete számára a bitorló mindenképpen XIII. Lajos véreből származó király lett volna. Mi több, az összeesküvő megőrizte volna biztonságát, titkát, büntetlenségét. Mindezt megszerezte volna számára a pisztolylövés. Kegyelmezzem meg neki felséged, a tulajdon üdvére kérem!

A király nemhogy megindult volna Aramis nemeslelkűségének hallatán, inkább úgy érezte, hogy rettenetesen megalázták. Határtalan büszkesége nem tudta elviselni a gondolatot, hogy egy ember ujjai közt tartotta a királyi élet fonalát. Minden egyes szó, amelyet Fouquet alkalmasnak tartott rá, hogy kieszközölje vele barátainak a megkegyelmezést, újabb méregcseppet öntött XIV. Lajos haragra gyúlt szívébe. A királyt tehát semmi sem tudta meghajlítani, s türelmetlenül fordult Fouquet-hoz:

- Valóban nem tudom, uram, hogyan kérhet kegyelmet tőlem ezeknek az embereknek? Miért kérni azt, amit nélkül is elnyerhetünk.
- Nem értem, felség!
- Nagyon egyszerű. Hol vagyok itt?
- A Bastille-ban, felség!
- Igen, börtönben. És bolondnak tartanak, ugyebár?
- Ez igaz, felség.
- Itt csak Marchialit ismerik.
- Úgy van.
- Nos hát, ne változtasson semmit a helyzeten. Hagyja a bolondot a börtönben, és D'Herblay s Du Vallon uraknak nincs szükségük a kegyelemre. Új királyuk majd felmenti őket.

- Felsőged igazságtalan hozzám, és rosszul teszi - felelte szárazon Fouquet. - Nem vagyok olyan gyermek, és D'Herblay sem olyan ostoba, hogy mindezt végig ne gondolta volna, és ha új királyt akartam volna trónra ültetni, nem döngtettem volna a Bastille kapuját, hogy felsőgedet kiszabadítsam. Ez nyilvánvaló! Felsőgedet elfogulttá teszi a harag, különben nem sértené meg azt, aki a leghívebb szolgálója, és a legnagyobb szolgálatot tette felsőgednek.

Lajos rádöbbsent, hogy túlságosan elragadtatta magát, hogy a Bastille kapuja még nem zárult be mögötte, viszont lassanként kinyílnak a zsilipek, amelyek visszatartották a nemes Fouquet haragját.

- Nem azért mondtam, hogy magát megalázzam, Fouquet úr, Isten ments! - felelte a király. - De azért fordult hozzám, hogy kegyelmet eszközöljön ki, és én lelkiismeretem szerint felelek. Márpedig a bűnösöket, akiről szó van, lelkiismeretem szerint nem tartom méltóknak sem a kegyelemre, sem a bocsánatra.

Fouquet nem felelt.

- Amit én teszek - folytatta a király -, az ugyanolyan nagylelkű tett, mint a magáé; mert hiszen a kezében vagyok. Sőt azt mondom, hogy még nagylelkűbb, mert maga olyan feltételeket szab nekem, amelyektől a szabadságom, az életem függhet, és a visszautasítással feláldozom őket.

- Valóban, nincs igazam - mondta Fouquet. - Igen, úgy tettem, mintha kegyelmet akarnék kicsikarni. Bánom már, és bocsánatot kérek felsőgedtől.

- És én megbocsátok, kedves Fouquet uram! - felelte a király mosolyogva, s arca, amelyet előző este óta olyan sok esemény tett komorrá, teljesen felderült.

- Magamnak elnyertem a bocsánatot - felelte a főintendáns, s nem tágított -, de mi lesz D'Herblay és Du Vallon urakkal?

- Sohasem fogják elnyerni a bocsánatomat, míg élek - felelte a király határozott hangon. - Tegye meg a kedvemért, hogy többé sohasem említi őket.

- Engedelmeskedni fogok felsőgednek.

- És titokban sem fog neheztelni rám?

- Ó, nem, felsőged, mert előre láttam ezt a lehetőséget.

- Előre látta, hogy ezektől az uraktól meg fogom tagadni a kegyelmet?

- Igen, és ehhez képest tettem meg az intézkedéseimet.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte csodálkozva a király.

- D'Herblay úgyszólván kezembe adta magát, és abban a szerencsében részesített, hogy megmenthettem királyomat és országomat. Nem ítéltettem halálra D'Herblayt, és ugyanolyan kevéssé szolgálhattam ki őt felsőged teljesen jogos haragjának. Ez annyi lett volna, mintha magam öltem volna meg.

- Nos hát, mit tett?

- Felsőged, legjobb lovaimat adtam D'Herblaynek, és négyórai előnyt mindazokkal szemben, akiket felsőged utánaküldhet.

- Nem bánom - mormogta a király -, a világ elég nagy ahhoz, hogy az én fullajtárjaim behozzák a négyórai előnyt, amit D'Herblay úrnak adott.

- Ezzel a négy órával az életet ajándékoztam D'Herblaynek. Tudtam ezt, és nem fogja életét veszteni.

- Hogyan?

- Ha megőrzi négyórái előnyét felséged testőreivel szemben, akkor eléri belle-isle-i kastélyomat, ahol menedékhelyet adtam számára.

- Jó, de elfelejti, hogy Belle-Isle-t nekem ajándékozta.

- De nem azért, hogy barátaimat elfogják.

- Tehát visszaveszi tőlem?

- Ez okból igen, felség!

- A testőreim el fogják foglalni, és minden rendben lesz.

- Sem a testőrei, sem a hadserege, felség - mondotta hidegen Fouquet. - Belle-Isle bevehetetlen.

A király halálsápadt lett, a szeme villámokat szórt. Fouquet úgy érezte, hogy el van veszve, de nem tartozott azok közé, akik a becsület szava elől meghátrálnak. Állta a király dühös tekintetét. Lajos elfojtotta haragját, és rövid hallgatás után így szólt:

- Vaux-ba megyünk?

- Szolgálatára állok felségednek - felelte Fouquet, és mélyen meghajolt -, de azt hiszem, felségednek ruhát kell váltania, mielőtt az udvarban megjelenik.

- A Louvre-on át vesszük majd utunkat - mondta a király. - Induljunk!

És elhaladtak az elrémült Baisemeaux mellett, aki egyszer már látta elmenni Marchialit; a parancsnok kitépte azt a kevés haját, ami még megmaradt.

Fouquet egyébként a fogoly szabadonbocsátásáról szóló parancsot állított ki Baisemeaux számára, amely alá a király ezt írta: *Láttam és helybenhagytam, Lajos; Baisemeaux, aki képtelen volt két gondolatot egybefűzni, hősiecsapással fogadta ezt az örületet, és ezt az ökölcsapást a saját állkapcsára mérte.*

230
Az álkirály

A trónbitorló ezalatt Vaux-ban bátran tovább játszotta szerepét.

Fülöp kiadta a parancsot, hogy a kora reggeli kis ceremóniára azokat bocsássák be, akik már a második fogadtatásra váraoztak. Elhatározta, hogy kiadja ezt a parancsot, ámbar D'Herblay eltávozott, és azokból az okokból nem tért vissza, amelyeket olvasóink ismernek. A herceg azonban nem hitte, hogy Aramis soká lesz távol, ezért, mint minden vakmerő természetű ember, védelem és tanács nélkül akarta kipróbálni erejét és szerencsáját.

Még egy ok készítette erre. Ausztriai Anna jövetelét jelentették; a bűnös anya tehát meg fog jelenni feláldozott fia előtt. Fülöp nem akarta, hogy a találkozásnak és esetleges ellágyulásának tanúja legyen az az ember, akivel szemben a jövőben olyan erősnek kell majd mutatkoznia.

Fülöp kitérte az ajtó mindkét szárnyát, és több személy lépett be szóltanul. Fülöp meg sem mozdult, mialatt komornyikjai felöltöztették. Előző nap látta, hogyan viselkedett öltözködés közben a fivére. Úgy játszotta a királyt, hogy a legcsekélyebb gyanút sem keltette.

Vadászruha volt rajta, midőn a látogatók megjelentek. Emlékezőtehetsége és Aramis jegyzetei mindent megmondtak neki előre Ausztriai Annáról, akinek Monsieur nyújtotta karját, aztán Madame érkezett, Saint-Aignan gróffal.

Fülöp mosolygott, midőn megpillantotta ezeket az arcokat, és megremegett, amint anyját látta.

Ez a nemes, méltóságteljes arc, amelyre barázdákat szántott a fájdalom, szíve mélyén védelmet nyert a híres királyné számára, aki az államérdeknek feláldozott egy gyermeket. Szépnek látta anyját. Tudta, hogy Ausztriai Annát szereti XIV. Lajos, és megfogadta magában, hogy ő is szeretni fogja a királynét, és öregségére nem lesz kegyetlen büntetése.

A fivérére könnyen, érthető megindultsággal tekintett. Hiszen Monsieur semmit sem bitorolt, semmit sem tett tönkre életéből. Mint mellékág, hagyta, hadd nőjön a törzs, és nem akart sem magasabba törni, sem fenségesebben élni. Fülöp elhatározta, hogy jó fivére lesz ennek a hercegnek, aki beéri az örömet szerző arannyal.

Barátságosan üdvözölte Saint-Aignant, aki mosolyokra és meghajlásokra pazarolta erejét, és remegve nyújtotta oda kezét Henriette-nak; sógornőjének szépsége elragadta őt. De a hidegségnek valamilyen maradványát vette észre Madame szemében, aminek örült, mert könnyebbé fogja tenni a további érintkezést.

„Mennyivel jobb szeretném - gondolta Fülöp -, ha a fivére volnék ennek a nőnek, mint a kedvese, mert olyan hidegséget tanúsít velem szemben, amilyen a fivérem részéről őt nem érhet, és ami nagy feladatot ró rám.”

Az egyetlen látogatás, amelytől Fülöp ebben a pillanatban félt, a királyné látogatása volt; ez a hatalmas próba annyira megrendítette szívét és lelkét, hogy bármily keménykötésű volt is, talán nem tudott volna elviselni egy újabb hatalmas megrázkódtatást. Szerencsére a királyné nem jött.

Ekkor Ausztriai Anna politikai előadásba kezdett a fogadtatásról, amelyben Fouquet úr részesítette a francia királyi házat. Gyűlölködő szavaiba a királyhoz intézett bókákat vegyített, kérdéseket intézett hozzá hogylétére vonatkozólag, és felhasználta az apró anyai hízelgéseket és diplomáciai fogásokat.

- Nos hát, fiam - mondta Ausztriai Anna -, megalkotta-e már véleményét Fouquet úrról?

- Saint-Aignan - szólt Fülöp -, kérem, nézzen utána, mi van a királynéval.

Ezek voltak az első szavak, amelyeket Fülöp hangosan kimondott; az anyai fül egy kis különbséget vett észre e hang és XIV. Lajos hangja közt, és Ausztriai Anna figyelmesen szemügyre vette fiát.

Saint-Aignan elment. Fülöp folytatta.

- Nem szeretem, ha rosszakat mondanak Fouquet úrról, Madame ezt tudja, hiszen maga mondott nekem róla sok jót.

- Igaz, éppen azért csak azt kérdeztem, hogy mi a véleménye Fouquet úrról.

- Felség - szólt közbe Henriette -, én mindig szerettem Fouquet urat. Derék ember és jó ízlése van.

- Olyan pénzügyminiszter, aki nem zsugori - tette hozzá Monsieur -, és minden nyugtámat arannyal fizeti ki.

- Itt mindenki csak magára gondol - mondta az anyakirályné. - Senki sem gondol az államra. Fouquet úr tönkreteszi az államot, annyi bizonyos.

- Ugyan, anyám - felelte Fülöp mélyebb hangon -, hát már anyám is Colbert úr nótáját fújja?

- Hogyan? - kérdezte az öreg királyné megütközve.

- Csak azért - felelte Fülöp -, mert úgy beszél, mintha régi barátnője, Chevreuse-né asszony beszélne.

Erre a névre Ausztriai Anna elsápadt és ajkába harapott. Fülöp felingerelte a nőstény oroszlánt.

- Mit beszél nekem Chevreuse-né asszonyról - felelte az anyakirályné -, és miért ellenséges ma velem?

Fülöp folytatta:

- Nem szövetkezett-e Chevreuse-né asszony folyton valaki ellen? Nem látogatta meg Chevreuse-né asszony anyámat?

- Uram - felelte az anyakirályné -, úgy beszél hozzám, hogy szinte azt hiszem, királyi atyját hallom.

- Atyám nem szerette Chevreuse-né asszonyt, és igaza volt - mondotta a herceg. - Én még kevésbé szívélhetem, és ha Chevreuse-né asszonynak eszébe jutna, hogy eljöjjön, mint azelőtt, hogy gyűlöletet és viszálykodást szítson pénzkoldulás ürügyén, akkor...

- Akkor? - kérdezte Ausztriai Anna gőgösen, maga idézve fel a vihart.

- Nos hát - felelte eltökélten a fiatalember -, akkor elkergetném Chevreuse-né asszonyt az országból, és vele együtt a titkok és rejtélyek összes mestereit.

Fülöp nem számította ki ennek a rettenetes szónak horderejét, vagy talán ki akarta próbálni a hatását, mint azok, akik valamilyen idült betegségben szenvednek, és a szüntelen fájdalmat azzal akarják csillapítani, hogy sebükre támaszkodnak, ami még nyilallóbb fájdalmat okoz.

Ausztriai Anna csaknem elalélt; tágra nyílt, merev szeme kis ideig semmit sem látott; kinyújtotta a karját a másik fia felé, aki nyomban megölelte, anélkül, hogy attól félt volna, hogy a királyt megharagítja vele.

- Felséged - mormogta az anyakirályné - kegyetlenül bánik anyjával.

- De miért, asszonyom? - kérdezte Fülöp. - Hiszen csak Chevreuse-né asszonyról beszélek; anyám, talán csak nem becsüli többre Chevreuse-nét, mint országomnak jólétét és személyes biztonságomat? Nos hát, azt mondom, hogy Chevreuse asszony azért jött Franciaországba, hogy pénzt szerezzen, de mert nem kapott, Fouquet úrhoz fordult, hogy egy bizonyos titkot eladjon neki.

- Egy bizonyos titkot? - szólt Ausztriai Anna.

- Állítólagos lopásokra vonatkozólag, amelyeket a főintendáns követett volna el, ami azonban nem igaz - folytatta Fülöp. - Fouquet úr bosszankodva elkergette, mert becsesebb volt számára a király barátsága, mint a cselszövőkkel való közösség. Erre Chevreuse-né asszony eladta Colbert úrnak a titkot, és mert telhetetlen, s nem érte be annyival, hogy százezer tallért kizsarolt, ezért még magasabb és bőségesebb segélyforrásokat igyekezett találni. Igaz ez, asszonyom?

- Felsőged mindent tud - mondotta a királyné, inkább nyugtalankodva, mint haragudva.

- Akkor hát jogom van haragudni erre a fúriára - folytatta Fülöp -, aki udvaromban némelyeket becsületétől foszt meg, másokat tönkretesz. Ha Isten megengedte, hogy bizonyos bűnöket elköveessenek, ha kegyelme árnyékába burkolta őket, én nem engedhetem meg, hogy Chevreuse-né asszonynak hatalma legyen az Isten szándékait megghiúsítani.

Fülöp beszédének ez a része annyira megrendítette az anyakirálynét, hogy a fia megszánta. Ajkához emelte és gyengéden megcsókolta anyja kezét, és Ausztriai Anna nem érezte, hogy ebben a csókban, amelyet Fülöp szívének lábadozása és haragja ellenére lehelt kezére, nyolcesztendei rettenetes szenvedésének bocsánata rejlik.

A rövid hallgatás alatt Fülöp igyekezett elrejtetni azokat az érzelmeket, amelyek erőt vettek rajta. Aztán valamelyest vidámabban így szólt:

- Ma még nem utazunk el, van egy tervem.

Az ajtó felé fordult, abban a reményben, hogy megpillantja Aramist, akinek távolléte már nyomasztóan kezdett ránehezedni.

Az anyakirályné el akart távozni.

- Maradjon, anyám - mondotta a herceg -, azt akarom, hogy békét kössön Fouquet úrral.

- Hiszen nem haragszom Fouquet úrra, csak a tékozlásától félttem.

- Rendet fogunk teremteni, és a pénzügyminiszterrel csak a jó tulajdonságait fogjuk megőriztetni.

- Kit keres felsőged? - kérdezte Henriette, midőn azt látta, hogy a király ismételten az ajtó felé fordul; tövist akart szúrni a király szívébe, mert azt hitte, hogy Lajos La Vallière-t várja, vagy levelet vár tőle.

- Nővérem - mondta a fiatal király, átlátva Henriette szándékán, azzal a csodálatos éleslátással, amellyel a szerencse felruházta -, nővérem, egy különösen kiváló férfiút várok, aki egyike a legügyesebb tanácsadóknak, és akit be akarok mutatni mindannyiuknak és kegyükbe akarok ajánlani.

D'Artagnan megjelent.

- Mit kíván felsőged?

- Ugyan mondja, hol van barátja, a vannes-i püspök?

- De felsőged!...

- Várom őt, és nem látom jönni. Menjenek el érte.

D'Artagnan egy pillanatra elámult, de aztán eszébe jutott, hogy Aramis a király megbízásából titokban hagyta el Vaux-t, s a testőr ebből azt következtette, hogy a király meg akarja őrizni a titkot.

- Felsőged mindenáron azt akarja, hogy elmenjenek D'Herblay úráért? - kérdezte végül.

- Mindenáron, az nem találó szó - felelte Fülöp. - Nincs rá sürgősen szükségem, de ha látják valahol...

„Eltaláltam” - gondolta D'Artagnan.

- Ez a D'Herblay úr - mondotta Ausztriai Anna - Vannes püspöke?

- Igen, Madame!

- Fouquet úr egyik barátja?

- Igen, Madame, egykori testőr.

Ausztriai Anna elpirult.

- Egyike a négy derék testőrnek, akik hajdanán olyan csodálatos dolgokat vittek véghez.

Az öreg királyné megbánta, hogy harapni akart; félbeszakította a beszélgetést, hogy megőrizze megmaradt fogait.

- Akármilyen lesz a választása, felség, kitűnőnek fogom tartani.

Valamennyien meghajoltak.

- Majd meglátják - folytatta Fülöp -: Richelieu alapossága van meg benne, Mazarin fukarsága nélkül.

- Miniszterelnök lesz, felség? - kérdezte Monsieur ijedten.

- Majd elbeszélem, fivérem; de különös dolog, hogy D'Herblay úr nincs itt!

S parancsot adott:

- Jelentsék Fouquet úrnak, hogy beszélni akarok vele... Ó, mindannyiuk jelenlétében... Ne távozzanak el.

Saint-Aignan visszatért, és kielégítő híreket hozott a királynéről, aki csak elővigyázatosságból őrzi az ágyat, hogy ereje legyen minden dologban a király akaratát követni.

Mialatt mindenütt keresték Fouquet urat és Aramist, az új király nyugodtan tovább folytatta kísérleteit, és az összes jelenlévők, a család tagjai, a tisztek, a szolgák, felismerték a királyt az arcáról, a hangjáról és a mozdulatairól.

Fülöp pedig mindenkire a bűntársa, Aramis jegyzeteiből és rajzaiból szerzett ismereteit alkalmazta, úgyhogy még a legközelebbi környezetében sem keltett gyanút.

A bitorlót immár semmi sem nyugtalaníthatta. Milyen különös könnyedséggel döntötte romba a Gondviselés a legnagyobb boldogságot, hogy a legalacsonyabb sorsban élőt juttassa a helyére!

Fülöp csodálta Istennek vele szemben való jóságát, és kiváló egyéniségének minden képességével elő akarta segíteni a Gondviselés művét. Koronként azonban úgy érezte, hogy árnyék vetődik új dicsőségének sugaraira. Aramis nem mutatkozott.

A társalgás elakadt a királyi családban; Fülöpöt túlságosan lekötötte a fő gondja, s elfelejtette elbocsátani fivérét és Henriette-et. Ezek elcsodálkoztak, és kezdték elveszíteni türelmüket. Ausztriai Anna odahajolt fiához, és néhány szót szólt hozzá spanyolul.

Fülöp nem értett ezen a nyelven, és elsápadt a váratlan akadályra. De mintha csak a rettenthetetlen Aramis szelleme óvta volna csalthatatlanságával, a herceg, ahelyett, hogy elvesztette volna lélekjelenlétét, felállt.

- Nos hát, feleljen - mondotta Ausztriai Anna.

- Milyen zaj ez? - kérdezte Fülöp, és a titkos lépcső ajtaja felé fordult.

Egy hangot lehetett hallani, amely így szólt:

- Erre, erre! Még néhány lépcső, felség.

- Fouquet úr hangja? - szólt D'Artagnan, aki az anyakirályné mellett állt.

- Akkor mindjárt itt lesz D'Herblay úr is - tette hozzá Fülöp. De amit látott, arra álmában sem számított.

Mindenki arra az ajtóra függesztette szemét, amelyen Fouquet-nak kellett belépnie, ám nem a főintendáns lépett be.

Rettenetes kiáltás töltötte be a szobát, minden egyes zugát, a király és a jelenlévők fájdalmas sikolya.

Nem adatott meg az embereknek, még azoknak sem, akiknek életsorsa a legkülönösebb dolgokból és legcsodálatosabb eseményekből tevődött össze, hogy olyan színjátéknak lehessenek szemtanúi, amilyen ebben a pillanatban a királyi szobában lejátszódott.

A félig csukott redőnyök közt csak gyér világosság szűrődött be, amelyet még a nagy, vastag selyemmel bélelt bársonyfüggönyök is csökkentettek.

Ebben a lágy félhomályban a szemek fokozatosan kitértek, de mindenki inkább csak tudta, hogy a többiek ott vannak, semmint hogy határozottan látta volna. Ilyen események alkalmával azonban mégsem kerüli el az ember figyelmét a legcsekélyebb részlet sem, és az új dolgot, amely megragadja figyelmünket, olyan világosan látjuk, mintha a nap világítaná meg.

Ez volt az eset, midőn XIV. Lajos sápadtan, és szemöldökét ráncba vonva, előlépett a titkos lépcső függőnye mögül.

Lajos mögött előtűnt Fouquet komoly és bánatos arca.

Az anyakirályné, aki Fülöp kezét fogta, midőn megpillantotta XIV. Lajost, úgy sikoltott fel, mintha kísértetet látna.

Monsieur, mint akinek káprázik a szeme, elfordította tekintetét a két király közül arról, aki előtte állott, és ránézett a mellette állóra.

Madame előrelépett egy lépést, mert azt hitte, hogy tükörben látja sógorának alakját.

Ez az optikai csalódás valóban lehetséges volt.

A két királyi herceg - mindkettő feldúltan, és ha eltekintünk Fülöp rettenetének ecsetelésétől, mindkettő remegve, mindkettő görcsösen ökolbe szorítva a kezét - végigmérte egymást, és tekintetük éles törként hatolt a másik lelke melyéig. Némán, zihálva, meggörnyedve álltak ott, mint akik készek nekirontani az ellenségnek.

Ez a hallatlan hasonlatosság, az arc, a mozdulatok és a termet tekintetében, sőt még az öltözködés tekintetében is, mert XIV. Lajos a Louvre-ban ibolyakék bársonyruhát vett fel, a két hercegnek ez a tökéletes hasonlósága végképp felbolygatta Ausztriai Anna lelkét.

Pedig még mindig nem találta ki az igazságot. Vannak olyan szerencsétlenségek, amelyeket az életben senki sem akar elhinni. Inkább hiszünk a természetfeletiben, a lehetetlenben.

Lajos nem számított ezekre az akadályokra. Azt várta, hogy belépésekor mindjárt rá fognak ismerni. Mint eleven Nap, nem szenvedhette senki részéről a hasonlatosságnak még az árnyékát sem. Nem tűrte, hogy minden fáklya lángja homályba ne boruljon, mihelyt az ő győzedelmes sugarai világítani kezdenek.

Ezért Fülöp láttán még jobban megrettent, mint mindenki más, aki körülöttük állt, hallgatása és mozdulatlansága az erőgyűjtésnek az az ideje volt, amely a düh heves kitörését előzi meg.

Hanem Fouquet! Ki tudná leírni az ő megrendülését és ámulatát urának élő képmása előtt? Fouquet azt gondolta magában, hogy Aramisnak igaza volt, hogy a jövevény ereiben éppolyan tiszta királyi vér kering, mint a másikéban, és hogy amiért nem akart részt venni a jezsuiták rendfőnöke által oly ügyesen végrehajtott államcsínyben, csak lelkes bolondnak lehet nevezni, aki örökre méltatlanná vált rá, hogy politikai ügyekbe ártsa magát.

Elvégre XIII. Lajos vére volt az, akit Fouquet XIII. Lajos véérért feláldozott; egy nemes becsvágyat áldozott fel egy önző becsvágynak; a megtartó jogának áldozta fel a megszerző jogát. Hibája egész nagyságában feltárult előtte a trónkövetelő láttán.

A jelenlevők mit sem vettek észre abból, ami Fouquet lelkében lezajlott. Öt perc ideje volt elmélkedését erre a lelkiismereti kérdésre összpontosítani; öt perc, vagyis öt évszázad, ami alatt a két király és családja alig tudott a hatalmas megrázkódtatásból magához térni.

D'Artagnan a falnak támaszkodva állt, Fouquet-val szemben, a homlokára tett kézzel, és ennek a csodálatos eseménynek a magyarázatán tépelődött. Nem tudta volna nyomban megmondani, miért kételkedett; de biztosan tudta, hogy jogosan kételkedik, és hogy a két XIV. Lajosnak ebben a találkozásában rejlik az egész bonyodalom, amely az utóbbi napokban a testőr előtt olyan gyanússá tette Aramis viselkedését.

Ezeket a gondolatokat azonban sűrű fátyol burkolta. Úgy látszott, mintha a jelenet szereplői valami zűrzavaros ébredés kódében tapogatóznának. Egyszer csak XIV. Lajos, aki türelmetlenebb volt, és jobban hozzászólt a parancsoláshoz, odafutott az egyik ablaktáblához és kinyitotta, közben szétszagatva a függönyöket. Ragyogó fénysugár áradt a szobába, és Fülöp az alkóvig hátrált.

Ez a mozdulat feltűzelte Lajost, és odafordult az anyakirálynéhoz.

- Anyám, nem ismeri meg a fiát, ha már itt senki sem ismeri fel a királyt?

Ausztriai Anna összerezzen, és égnék emelte a karját, anélkül, hogy egy szót tudott volna szólni.

- Anyám - mondotta Fülöp nyugodt hangon -, nem ismeri meg a fiát?

Ezúttal Lajos hátrált.

Ausztriai Anna pedig elvesztette egyensúlyát, mert eszén és szívéen erőt vett a lelkiismeret-furdalás. Mivel senki sem sietett segítségére, mert hiszen mindannyian megdermedve álltak ott, gyenge sóhajjal hátrahanyatlott karosszékeiben.

Lajos ezt a látványt, ezt a gyalázatot nem tudta elviselni. Odaugrott D'Artagnanhoz, aki már-már beleszédült az eseményekbe, és tántorogva kapaszkodott meg az ajtófélfában.

- Ide hozzám, testőr! - kiáltotta Lajos. - Nézzen az arcunkba, kettőnk közül melyik a sápadtabb, ő vagy én?

Ez a kiáltás felébresztette D'Artagnant, és megpendítette szívében az engedelmesség húrjait. Ránccba vonta homlokát, habozás nélkül odalépett Fülöphöz, és a vállára tette a kezét.

- Uram, a foglyom!

Fülöp nem emelte égnek a szemét, nem mozdult állító helyéről, mintha földbe gyökerezett volna a lába, és szemét fivérére, a királyra meresztette. Méltóságteljes hallgatással szemére vetette minden kiállott szerencsétlenségét és jövőre szenvedését. A léleknek e beszédjével szemben a király többé nem érzett magában elegendő erőt, lesütötte szemét, sietve magával vonta fivérét és sógornőjét, megfélemlítve anyjáról, aki mozdulatlanul ült, három lépésnyire attól a fiától, akit engedelmeivel most másodszor ítélték halálra.

Fülöp odalépett Ausztriai Annához, és szelíd, emelkedett, megindult hangon így szólt hozzá:

- Ha nem volnék a fia, akkor megátkoznám, anyám, amiért olyan szerencsétlenné tett.

D'Artagnan érezte, hogy csontja velejéig megborzong. Tiszteletteljesen meghajolt a fiatal herceg előtt, és félig meggörnyedve így szólt:

- Bocsásson meg, fenség, én csak katona vagyok, és annak esküdtem fel, aki a szobából távozott.

- Köszönöm, D'Artagnan úr! De mi történt D'Herblay úrral?

- D'Herblay úr biztonságban van, fenség - szólalt meg mögöttük egy hang. - Míg én élek, egy hajszála sem görbül meg.

- Fouquet úr! - szólt a herceg bánatos mosollyal.

- Bocsásson meg nekem, fenség! - felelte Fouquet térdre ereszkedve. - De az, aki innen távozott, a vendégem volt.

- Lám - rebegette Fülöp sóhajtva -, milyen derék barátok és nemes szívek. Megsajnálhatják velem, hogy el kell hagynom ezt a világot. D'Artagnan úr, a magáé vagyok!

Abban a pillanatban, mikor a testőrkapitány távozni készült, megjelent Colbert, átadta D'Artagnannak a király parancsát, és már ment is.

D'Artagnan elolvasta a parancsot, és dühösen összegyűrte a papirost.

- Mi az? - kérdezte a herceg.

- Olvassa, fenség - felelte a testőr.

Fülöp elolvasta a szavakat, amelyeket XIV. Lajos keze kapkodva papírra vetett.

D'Artagnan úr, elviszi a foglyot a Szent Margit-szigetekre. A fogoly arcát el fogja takarni egy vasálarccal, amelyet a fogolynak halálbüntetés terhe alatt tilos levetnie.

- Igaza van - mondotta Fülöp beletörődve sorsába. - Készen vagyok.

- Aramisnak igaza volt - súgta Fouquet a testőr fülébe -, ez éppoly király, mint a másik.

- Sőt még inkább - felelte D'Artagnan. - Csak mi ketten kellettünk volna mellé.

Amelyben Porthos azt hiszi, hogy hercegség után fut

Aramis és Porthos jól kihasználták az időt, amelyet Fouquet a menekülésre engedett, s gyorsaságukkal becsületet szereztek a francia lovasságnak.

Porthos nem láthatta be, miféle küldetéshez szükséges az ő személye, hogy ilyen sebességet kell kifejtenie, de mivel látta, hogy Aramis veszettül sarkantyúzza a lovát, ő is dühösen sarkantyúzta a magát.

Így csakhamar tizenkét mérföldnyire jutottak Vaux-tól; azután lovat kellett váltaniok, s rendezni valamiképp a postalovak váltását. Egyik váltás alkalmával Porthos óvatosan kérdést mert intézni Aramishoz.

- Hallgasson! - felelte Aramis. - Csak annyit mondok, hogy gyorsaságunktól függ a szerencsénk!

Porthos továbbvágatott, mintha még most is az a pénztelen, ágrólszakadt testőr volna, mint 1626-ban. A „szerencse” szó varázserejű, mindig mond, jelent valamit az emberi fülnek. Akiknek nincs semmijük, azt jelenti, *lesz elég*, és akiknek elegendőjük van, azt jelenti, *lesz sok!*

- Herceg lesz belőlem - szólta Porthos hangosan, mert szeretett magában beszélgetni.

- Lehetséges - felelte Aramis az ő sajátos mosolyával, mikor Porthos elvágatott mellette.

Aramis agya lángolt; testi tevékenysége még nem szárnyalta túl szellemi tevékenységét. Amit csak az üvöltő düh, a hasogató fájdalom, a halálos fenyegetés magában rejt, az mind marcangolta, tépdeste, háborgatta a menekülő püspök lelkét.

Ábrázatán világosan kiütköztek a nehéz küzdelem jelei. A széles országúton szabadon átengedte magát a pillanat benyomásának, és szitkozódott, ha a ló félreugrott, káromkodott, ha az út hepehupás volt. Hol forró verejték öntötte el sápadt arcát, hol jéghidegre dermedt; agyonhajszolta lovát és véresre sarkantyúzta oldalát.

Porthos is sóhajtozott emiatt, pedig az ő gyengéje nem éppen az érzékenység volt. Így vágattak teljes nyolc órán át, míg Orléans-ba nem érkeztek.

Délután négy óra volt. Aramis, emlékeit felidézve, úgy vélekedett, hogy üldözésük nem látszik valószínűnek.

Példátlan lett volna, hogy egy csapat, amely elég erős Porthos és az ő elfogására, megfelelő váltólovakat kapjon, hogy negyven mérföldet tegyen meg nyolc óra alatt. Ha az üldözést megkezdték is, ami nem biztos, a menekülőknek ötórás előnyük volt.

Aramis úgy gondolkozott, hogy nem volna rossz pihenőt tartani, de útjukat folytatni nyert ügyet jelentene; valóban, ha húsz mérfölddel többet tesznek meg ilyen gyorsasággal, ha húsz mérföldet nyargalnak, senki, még maga D'Artagnan sem érheti utol a király ellenségeit.

Aramis tehát, Porthos nagy bánatára, úgy döntött, hogy újból lóra ülnek. Este hét óráig vágattak, és már csak egy postaállomásuk volt Blois-ig.

Itt azonban Aramis számítását az ördög keresztelte, ami nyugtalansággal töltötte el. A postaállomáson nem voltak lovak.

A püspök azon töprengett, hogy ellenségei milyen pokoli mesterkedéssel fosztották meg a továbbutazás lehetőségétől; ő, aki nem ismerte el a véletlent istenségnek, ő, aki minden okozatnak megtalálta az okát, inkább azt hitte, hogy a postamester vonakodása ilyen időben,

ezen a vidéken, egy magasabb parancs következménye lehet, olyan parancs, amelynek célja, hogy a pártütőt menekülésében feltartóztassa.

De abban a pillanatban, mikor már-már erélyesen követelte volna, hogy magyarázatot vagy lovat kapjon, egy ötlete támadt. Eszébe jutott, hogy La Fère gróf itt lakik a környéken.

- Nem megyek tovább - szólt. - Nem kell a teljes váltás. Adjon két lovat, hogy egy nagyurat, aki jóbarátom, s itt a közelben lakik, meglátogathassak.

- Melyik nagyurat? - kérdezte a postamester.

- La Fère gróf urat.

- Ó - szólt a postamester és tiszteletteljesen, emelte meg kalapját -, az érdekes nagyúr. De bármilyen szívesen is állnék szolgálatára, nem tudok két lovat adni, Beaufort herceg valamennyi postalovat lefoglalta.

- Ejnye! - kiáltott fel Aramis bosszankodva.

- Ellenben - folytatta a postamester -, ha méltóztatik felülni egy kis kocsira, akkor befogatok egy öreg, vak lovat, s elvitetem La Fère gróf úrhoz.

- Ez megér egy Lajos-aranyat - szólt Aramis.

- Nem, uram, nem kerül csak egy tallérba; ez az ára, amit Grimaud úr, a gróf úr intézője, minden alkalommal fizetni szokott, ha a kocsit igénybe veszi, s nem szeretném, ha a gróf úr a szememre vethetné, hogy a barátjával többet fizettetek magamnak.

- Legyen, ahogy akarja - szólt Aramis -, kivált ahogy La Fère gróf úr akarja, én belenyugszom. Megkapja a tallérját, de azért nekem jogom van a jó ötletért egy Lajos-aranyat adni.

- Hogyne - felelte a postamester örvendezve.

És maga a postamester fogta be a nyikorgó talyigába az öreg lovat.

Eközben Porthos kíváncsian nézett körül. Azt hitte, nyomára jött a titoknak, nagyszerű hangulatban volt, először, mert Athos meglátogatása roppant kellemes gondolat volt, és azután azért, mert ott jó ágyat, s finom, terített asztalt talál.

Mikor a postamester elkészült a befogással, szolgáját utasította, hogy az idegeneket vigye el La Fère grófhoz.

Porthos Aramisszal helyet foglalt a kocsiban, s az óriás társa fülébe súgta:

- Értem már!

- Ahá - felelte Aramis -, és mit ért, kedves barátom?

- A király megbízásából fogunk Athosnak valami fontos ajánlatot tenni.

- Ugyan! - szólt Aramis.

- Ne mondjon semmit - folytatta a jó Porthos, miközben igyekezett jól elhelyezkedni, hogy a kocsi ne rázza olyan nagyon. - Ne mondjon semmit, úgyis ki fogom találni.

- Helyes, találja ki, barátom, találja ki!

Este kilenc óra felé - ragyogó holdfényben - érkeztek meg Athoshoz.

A ragyogó holdfény nagyon tetszett Porthosnak, ellenben Aramis nem találta kellemesnek. Mondott is erre vonatkozóan valamit, mire Porthos megjegyezte:

- Jó, most már mindent tudok; a küldetésünk titkos.

Ezek voltak az utolsó szavai a kocsiban. A kocsis megszólalt:

- Uraim, megérkeztünk!

Porthos és társa kiszállott a kocsiból a kis kastély kapuja előtt.

Itt újból találkozni fogunk Athossal és Bragelonne-nal, akik La Vallière hűtlenségének felfedezése után mindketten eltűntek.

Ha van az életben igaz példaszó, ez az: a nagy szenvedések magukban hordják vigasztalásuk csíráját.

Raoult fájdalmas sebe ismét közelebb hozta atyjához, és csak Isten tudja, milyen édes volt a vigasz, mely a bölcs ajakról és a nemes szívből áradt feléje.

Raoul sebe ugyan nem hegedt be, de Athos addig beszélt a fiával, addig hasonlítgatta a maga életét a fiatalemberéhez, hogy végül megértette vele: az első hűtlenség miatt való fájdalom szükséges az emberi életben, és ezen mindenki átesik, aki szerelmes volt.

Raoul ezt sokszor hallotta, de nem hallgatott rá. A halálosan szerelmes szívben semmi sem pótolja a szeretett lány emlékét. Raoul így válaszolt apjának:

- Amit apám nekem mond, igaz; elhiszem, hogy szerelmében senki sem szenvedett többet apámnál, de éppen ezért apámuram mindenkinél megértőbb esze és sokat szenvedett szíve hivatott rá, hogy elnézze egy katona gyengeségét, aki először szenved. Nagy árat fizetek érte, másodszer nem fogok fizetni; engedje meg, hogy fájdalmamba annyira elmerüljek, annyira beletemetkezzem, amíg csak józan eszemet is el nem vesztem.

- Raoul! Raoul!

- Hallgasson meg, uram; soha nem fogok beletörődni a gondolatba, hogy Louise, a legtisztább és legártatlanabb nő, ilyen hitvány módon megcsalhatott egy olyan tisztességes és olyan szerelmes férfit, mint én vagyok; soha rá nem vihet a lélek, hogy a jóságos, édes arcot képmutató és kéjvágyó arcnak lássam. A bukott Louise, a csalárd Louise! Ó, uram, sokkal iszonyúbb ez nekem, mint hogy Raoul elhagyatott, Raoul boldogtalan!

Athos most a legerősebb, legradikálisabb gyógymódhoz folyamodott. Védelmébe vette Louise-t Raoullal szemben, s szerelmével igazolta eljárását.

- Ha egy nő enged a királynak, azért, mert ő a király - szólt -, megérdemli a gyalázatos nevet; de Louise szereti Lajost. Mindketten fiatalok, egyikük a rangjáról feledkezett meg, a másik esküjéről. A szerelem mindent megbocsát, Raoul. Ez a két fiatal szív őszintén szereti egymást.

S mikor Athos ezzel a törsvérrel nagyot sóhajtva megsebezte Raoul szívét, a fiatalember felugrott, elmenekült a sűrű erdőbe, vagy szobájába, ahonnan egy óra múltán sápadtan és remegve, de megszelídülve jött elő. Mosolyogva odalépett Athoshoz, megcsókolta a kezét, mint a kutya, amelyik a verés után gazdájának hízeleg, hogy jóvátége hibáját. Raoul csak a gyengeségéért lakolt, s csak a fájdalmát ismerte be.

Így múltak a napok ama jelenet óta, amikor Athos a király fékezhetetlen büszkeségét olyan szilaj kirobbanásra készítette. Ha fiával beszélgetett, soha nem tett célzást erre a jelenetre, soha nem részletezte azt a heves kirohanást, ami pedig talán megvigasztalta volna a fiatalembert, hiszen megalázva állott volna előtte a vetélytársa. De Athos nem akarta, hogy a megsértett szerelmes megfélemezze a királynak kijáró tiszteletéről.

És ha a felhevült, dühöngő, komor Bragelonne megvetéssel beszélt a király adott szaváról, aminek bizonyos ostoba emberek hitelt adnak, mert a trónról hangzik el, ha Raoul két századot repült át, mint madár, mely sebesen szárnyalja át a tengersizorost, hogy egyik

világrészből a másikba jusson, és megjövendölte azt az időt, mikor a királyok kisebbeknek fognak látszani az embereknél, Athos az ő vidám és meggyőző hangján így felelt:

- Igaza van, Raoul; amit mond, mind be fog következni; a királyok elveszítik tekintélyüket, miként a csillagok is elveszítik fényüket, amint bevégezték pályafutásukat. De mire ez a pillanat elérkezik, Raoul, mi már nem élünk; őrizze meg jól emlékezetében, amit most mondok: ezen a világon mindnyájan: férfiak, asszonyok és királyok, csak a jelenért élünk; a jövőben azonban csak Istenért fogunk élni.

Így beszélgetett, mint mindig, Athos és Raoul, a park hatalmas hársfái között sétálgatva, mikor hirtelen megszólalt a csengettyű, amely a grófnak vagy az étkezés idejét, vagy pedig látogató érkezését jelentette. Gépiesen, csöppet sem kíváncsian indult vissza fiával, és a fasor végén ott állt előttük Porthos és Aramis.

232
Az utolsó istenhozzád

Raoul örömkialtásban tört ki, és gyengéden karjaiba zárta Porthost. Aramis és Athos az öregek módján ölelkezett össze. Ez az ölelés Aramisnak mintegy kérdést is jelentett, mert nyomban így szólt:

- Barátom, csak rövid ideig maradunk magukkal.
- Kár - kiáltott fel a gróf.
- Csak addig - szólt közbe Porthos -, míg elmondom a szerencsémemet.
- Ejha! - szólt Raoul.

Athos némán nézett Aramisra, akinek komor arca nemigen látszott összhangban lenni a jó hírrel, amit Porthos említett.

- Milyen szerencse érte? Mondja el! - szólt Raoul mosolyogva.
- A király herceggé tesz - szólt titokzatosan a jó Porthos, a fiatalember füléhez hajolva. - Kinevezett herceggé!

Porthos bizalmas közlése azonban mindig úgy hangzott el, hogy az egész világ hallhatta; a suttogás hangereje ordításnak is beillett.

Athos meghallotta s felkiáltott, amibe Aramis beleremegett.

Karon fogta Athost s félrevonult vele, engedelmet kérve Porthos-tól néhány pillanatnyi beszélgetésre.

- Kedves Athos - szólt Aramis -, fájdalommal eltelve állok maga előtt.
- Fájdalommal? - kiáltott fel a gróf. - Ó, kedves barátom!
- Hallgasson meg, rövid leszek: én a király ellen összeesküvést szőttem; ez az összeesküvés balul ütött ki, s ebben az órában már kétségkívül üldöznek.
- Üldözik magát!... Összeesküvés miatt!... Ó, barátom! Miket nem mond!
- A szomorú valóságot! Elveszett ember vagyok.
- De Porthos... a hercegi címe? Mit jelent mindez?
- Látja, ez az én nagy fájdalmam; ez szívem legmélyebb sebe. Mivel a sikerben feltétlenül bíztam, Porthost is belevontam az összeesküvésbe. Egész erejével belevetette magát, ahogy szokta, hiszen ismeri őt; pedig azt se tudta, miről van szó, s most ő is éppen úgy bajba került, mint én, s elveszett ember, mint én.
- Szent Isten!

És Athos a boldogan mosolygó Porthos felé fordult.

- Mindent meg kell tudnia. Hallgasson meg! - folytatta Aramis. És elbeszélte a történetet, amit mi már ismerünk.

Athos az elbeszélés alatt többször érezte, hogy homlokát kiveri a verejték.

- Nagy gondolat - szólt -, de súlyos hiba volt!
- Meg is bűnhődöm érte, Athos.
- Akkor nem fejezem be a gondolatomat.

- Tegye meg.
 - Ez büntett.
 - Föbenjáró bűn, tudom. Felségsértés!
 - Porthos! Szegény Porthos!
 - Mit csináljak most? Az eredmény, mint mondtam, biztos volt.
 - Fouquet úr becsületes ember!
 - És én ostoba, hogy ilyen rosszul ítéltem meg őt - szólt Aramis. - Ó, emberi bölcsesség! Ó, te óriási malomkő, amely megőrlöd az egész világot, s egy napon mégis megállít egy homokszem, amely nem tudni, hogyan, kerekeid közé hullott!
 - Mondjon inkább gyémánszemet, Aramis! De végül is a baj megtörtént! Mit tervez jövőjére vonatkozólag?
 - Porthost magammal viszem. A király sohasem fogja elhinni, hogy ez a derék ember együgyűségből cselekedett, sohasem fogja elhinni, hogy Porthos azzal, amit elkövetett, hite szerint a királynak tett szolgálatot. A fejével fog fizetni az én bűnömért. És ezt én nem akarom.
 - Magával viszi őt, de hová?
 - Először Belle-Isle-re. Ez megközelíthetetlen menedékhely. Azután ott a tenger s egy hajó is, hogy elvitorlázzam rajta talán Angliába, ahol sok ismeretségem van.
 - Angliába?
 - Igen, vagy Spanyolországba, ahol még több az ismeretségem.
 - De Porthost a száműzetéssel tönkreteszi, mert a király elkönfiskálja a birtokát.
 - Mindent előre megfontoltam. Amint Spanyolországban leszek, kibékülök XIV. Lajossal, és Porthos számára kieszközlöm a kegyelmet.
 - Bizalma van a jövőben, amint látom - szólt Athos tapintatosan.
 - Nagyon sok, Athos barátom, mégpedig barátaim szolgálatában.
- Ezt a kijelentést őszinte kézszorítás kísérte.
- Köszönöm! - felelte a gróf.
 - És ha már itt tartunk - szólt Aramis -: maga is elégedetlen! Maga is, Raoul is haragot táplálnak a király ellen. Kövessék példámat. Jöjjenek Belle-Isle-re. A továbbiakat azután majd meglátjuk... Én becsületemmel kezeskedem róla, hogy egy hónapon belül Franciaország és Spanyolország között kitör a háború XIII. Lajos másik fia miatt, aki szintén örököse a trónnak, s akivel Franciaország olyan embertelenül bánik. De mivel XIV. Lajos ebből az indítóokból nem akar háborút, kezeskedem a kiegyezésről, melynek eredménye Porthost és engem nagyúrrá tesz, magának pedig, aki amúgy is spanyol grand, Franciaországban hoz hercegi rangot. Akarja?
 - Nem; nekem jobb, ha én róhatok fel valamit a királynak; nemzetségem természet adta büszkesége, hogy a királyi nemzetségnek fölébe helyezzük nemességünket. Ha megtenném, amire kér, lekötelezettje lennék a királynak; itt ezen a földön bizonyára nyernék vele, de lelkiismeretemben veszítenék. Köszönöm.
 - Akkor két dolgot kérek magától, Athos! Az egyik a feloldozása...

- Ó, ezt megadom, ha csakugyan a gyengét akarta megbosszulni, az elnyomottat megvédeni az elnyomóval szemben.

- Ez nekem elegendő - felelte Aramis elpirulva, ami nem látszott a sötétben. - Most pedig adja nekünk két legjobb lovát, hogy elérhessem a másik postaállomást, mivel itt azzal az ürüggyel tagadták meg tőlem a lovakat, hogy Beaufort herceg körutat tesz uradalmaiban.

- Megkapja két legjobb lovamat, Aramis, és még egyszer a figyelmébe ajánlom Porthost.

- Emiatt ne aggódjék. Még egy szót: gondolja, hogy az ő szempontjából helyesen cselekszem?

- Mivel a baj már megtörtént, igen; mert a király sohasem fog neki megbocsátani, s azután, bármit mond is, itt van támaszául Fouquet úr, aki nem fog magáról megfélemedezni, mivel ő szintén, hősies magatartása ellenére, erősen kompromittálva van.

- Igaza van. Tehát ahelyett, hogy haladéktalanul a tengerre szállnék, amivel elárulnám félelmemet s elismerném bűnösségemet, francia földön maradok. Belle-Isle azonban olyan talaj lesz számomra, amilyennek éppen én akarom: angol, spanyol vagy római, minden csak attól függ, hogy milyen lobogót fogok kitűzni.

- Hogyan?

- Belle-Isle-t én erősítettem meg, és senki sem fogja Belle-Isle-t bevenni, ha én védelmezem. És azután, ahogy mondja, itt lesz Fouquet úr. Az ő aláírása nélkül nem ostromolhatják meg Belle-Isle-t.

- De azért legyen okos. A király ravasz és erős.

Aramis mosolygott.

- És figyelmébe ajánlom Porthost - ismételte a gróf hideg állhatatossággal.

- Ami énvelem történik, gróf - felelte Aramis ugyanolyan hangon -, az lesz Porthos sorsa is!

Athos meghajolt, megszorította Aramis kezét, s Porthoshoz lépve, túlradó szeretettel megölelte.

- Szerencsésnek születtem, nemde? - dörögte Porthos elragadtatva, s beburkolózott köpenyébe.

- Jöjjön, drága barátom - szólt Aramis.

Raoul előrement, hogy parancsot adjon és a lovakat felnyergeltesse.

A csoport immár kétfelé oszlott. Athos nézte, mint készül távolodni két barátja, és mintha köd fátyolozta volna szemét és nyomasztotta volna a szívét.

„Különös! - gondolta magában. - Honnan jön ez a vágyam, hogy Porthost még egyszer megöleljem.”

Porthos is éppen akkor fordult vissza, és tárt karokkal jött öreg barátja felé.

Ez az utolsó ölelés gyengéd volt, mint az ifjúi korban, mint abban az időben, mikor a szív még forró volt és az élet boldog.

Azután Porthos lóra ült. Aramis is még egyszer visszatért, és karjával átfonta Athos nyakát.

Azután Athos látta, amint fehér köpenyeges barátainak árnyéka elnyúlik. Alakjuk, mint két kísértet, amelyik megnő a földtől távolodva, nem a ködben, nem az út lejtőjén veszett szem elől: a szemhatár szélén a két lovas mintha elrugaszkodott s a fellegek között köddé foszlott volna. Athos elszorult szívvel tért vissza a kastélyba, és így szólt Bragelonne-hoz:

- Valami azt súgja nekem, Raoul, hogy ezt a két embert utoljára láttam.

- Nem csodálkozom ezen, uram, hogy ilyen gondolata támadt - felelte a fiatalember -, mert ebben a pillanatban én is úgy érzem, hogy Du Vallon és D'Herblay urat soha többé nem látom.

- Ó - felelte a gróf -, maga más okból szomorú, és mindent feketén lát; hiszen még fiatal, s ha öreg barátait többé nem látná, annak az a magyarázata, hogy nem lesznek már ezen a világon, ahol magának még sok-sok évet kell leélnie...

Raoul szelíden ingatta fejét, s odaborult a gróf vállára, s egyikük sem talált szavakat túlradó szívében.

Egyszerre a távolból, a blois-i út felől, az országúton lódobogás és nyerítés hallatszott, s figyelmük abba az irányba terelődött.

Lovas fáklyavivők vidáman lengették fáklyáikat az országút fái alatt, s időről időre hátrafordultak, hogy az utánuk ügető lovasoktól messze ne távolodjanak.

A lángcsóvák, a zaj, a por, amelyet tizenkét gazdagon felkantározott ló vert fel az éjszakában, sajátságos ellentétben állott Porthos és Aramis árnyékának szomorú, komor eltűnésével.

Athos bement a lakásba.

De még be sem lépett a folyosóra, mikor a bejárat rácsos kapuja mintha lángba borult volna; valamennyi fáklyás lovas ott állott meg, és megvilágították az országutat. Kiáltás hangzott:

- Beaufort hercege!

Athos kisietett a kapuhoz.

A herceg éppen leszállt a lóról, s körülhordozta tekintetét.

- Itt vagyok, nagyméltóságú uram! - kiáltotta Athos.

- Ó, jó estét, kedves gróf! - felelte a herceg, azzal a nyíltszívűséggel, amellyel minden szívet meghódított. - Vajon nincs-e már nagyon késő egy jóbaráti látogatáshoz?

- Ugyan, hercegem! Lépjen be! - szólt Athos.

És Beaufort hercege Athos karjára támaszkodva belépett a házba, Raoul követte őket, tiszteletteljesen és szerényen lépkedve a herceg tisztjei között, akik között több barátja akadt.

233
Beaufort herceg

A herceg hátrafordult, abban a pillanatban, mikor Raoul, hogy magára hagyja őt Athossal, betette az ajtót, s a tisztekkel együtt a szomszéd terembe igyekezett.

- Ez az a fiatalember, akit a Hercegnő annyira dicsért? - kérdezte Beaufort.

- Igen, ő az, nagyméltóságú uram.

- Katonaember! Nem zavar, tartsa itt, gróf!

- Maradjon, Raoul! A herceg megengedi - szólt Athos.

- Milyen nagy és szép legény! - folytatta a herceg. - Nekem adná-e, uram, ha megkérném rá?

- Hogy érti ezt nagyméltóságod? - kérdezte Athos.

- Én búcsúzni jöttem ide.

- Búcsúzni?

- Bizony, bizony. Van róla fogalma, hogy mi lesz belőlem?

- Ami mindig is volt hercegséged: bátor herceg és kiváló nemes férfiú.

- Afrikai fejedelem leszek, beduin-nemes. A király küld oda, az arabok meghódítására.

- Mit nem mond nagyméltóságod!

- Ugye, különös? Én, az ízig-vérig párizsi, én, aki a külvárosokban uralkodtam, és akit a vásárcsarnok királyának neveztek, a Maubert térről átkerülök Dzsidszelli minaretjeihez,¹⁴ frondórból átalakulok kalandorrá.

- Ó, ha nem hercegséged mondaná...

- El sem hinné, nemde? De nekem higgye el, s mondjunk egymásnak istenhozódot. Látja, ilyen az, mikor az ember újra a király kegyébe jut.

- Királyi kegyet?

- Igen. Mosolyog? Tudja-e, kedves gróf, miért fogadtam el ezt a kegyet? Vajon tudja-e?

- Mert hercegséged legfőképp a dicsőséget szereti.

- Ó, nem! Mert, nézze csak, igazán nem nagy dicsőség azokra a vademberekre lövöldözni. A dicsőséget én nem így fogom fel, s valószínű, hogy ott egészen másvalami vár rám... De úgy akartam és akarom, érti, kedves gróf, hogy az ötven évem alatt megélt különösnél különösebb csillogásaimat életem végén ez az utolsó kis cizellálás tetőzze be. Mert végül is lássa be, elég különös, hogy én, a született királyfi, miután királyokkal hadakoztam, miután e század hatalmasai közé soroltak, miután megtartottam rangomat, IV. Henrik vérét éreztem magamban, s Franciaország nagy admirálisa vagyok, most Dzsidszselliben törökök, szaracénok és mórok közé megyek megöletni magam.

- Sajátságos - szólt Athos zavartan -, mennyire ragaszkodik ehhez a gondolatához hercegséged. Hogy képzeled, hogy egy ilyen ragyogó pálya ilyen nyomorúságos módon hunyjon ki?

¹⁴ Algériai kikötőváros.

- Hát azt hiszi, maga, aki igazságos és egyszerű ember, hogy én, ha ilyen nevetséges okból megyek Afrikába, nem fogok azon igyekezni, hogy onnan nevetség nélkül kerüljek elő? Nem fogok-e magamról beszéltetni? És azért, hogy beszéljenek rólam, most, mikor Condé herceggel, Turenne úrral és másokkal egy korban élek, én, Franciaország admirálisa, IV. Henrik ivadéka, Párizs királya, tehetek-e mást, mint hogy megölessem magam? A kutyafáját! Beszélni fognak róla, én mondom; s mindenkivel szemben és mindenki ellen tartom, hogy meg fognak ölni. Ha nem ott, akkor máshol.

- Ugyan - szólta Athos -, hercegséged túloz, pedig sohasem szokott túlozni, hacsak valami vitézi tette alkalmából nem.

- Kedves barátom, hiszen az is vitézi tett, hogy odamegyek a skorbut, a vérhas, a sáskák és mérgezett nyilak közé, mint ősöm, Szent Lajos. Tudja-e, hogy azok a fickók ott még ma is mérgezett nyíllal lövöldöznek? És azután, úgy gondolom, elég régóta ismer engem, és tudja, ha én akarok valamit, akkor igazán akarom.

- Ki akart kerülni Vincennes-ből is!

- Ó, akkor segítségemre volt maga, a tanítómesterem! De igaz is! Csak ide-oda forgolódom, anélkül, hogy az én öreg barátomat, Vaugrimaud urat látnám. Hogy van Vaugrimaud?

- Vaugrimaud úr változatlanul alázatos szolgája fenségednek - felelte Athos mosolyogva.

- Száz pisztolt hoztam neki örökségként. Az én végrendeletem kész, gróf!

- De kérem nagyméltóságodat!

- És megérti, ugye, hogy ha Grimaud nevét meglátnák a végrendeletemben...

A herceg felnevetett, azután odafordult Raoulhoz, aki a beszélgetés kezdete óta mély álmodozásba merült, s így szólt hozzá:

- Fiatalember! Ismerek itt egy jófajta vouvrayi bort, és azt hiszem...

Raoul gyorsan távozott, hogy a herceg kiszolgálásáról gondoskodják. Ezalatt a herceg megfogta Athos kezét, és így szólt:

- Mihez kezd vele?

- Jelenleg semmihez...

- Igen, persze, tudom már; amióta a király szerelmet érez... La Vallière kisasszony iránt.

- Igen, azóta, fenség.

- Hát mindez igaz? Ismertem, azt hiszem, ezt a kis La Vallière-t. Nem szép, úgy emlékszem...

- Nem bizony - szólta Athos.

- Tudja, hogy kire emlékeztet?

- Valakire emlékezteti fenségedet?

- Egy fiatal, nagyon kedves leányra emlékeztet, akinek az anyja a vásárcsarnoki negyedben lakott.

- Valóban! - szólta Athos mosolyogva.

- Régi szép idők! - jegyezte meg Beaufort herceg. - Igen, La Vallière arra a leányra emlékeztet.

- Akinek született egy fia, nemde?

- Azt hiszem, igen - felelte a herceg, olyan naiv elfogulatlansággal, önfelelt nemtörődöm-séggel, amelynek hangnemét és értelmét nem lehet visszaadni. - Igaz is, hiszen szegény Raoul a maga fia, nem?

- Az én fiam, úgy van, fenség.,

- És a király kiütötte a nyeregből szegény fiút, és most duzzogunk.

- Mi több, fenség, távol maradunk az udvartól.

- És maga tétlenségre kárhoztatja? Helytelenül teszi. Tudja mit? Adja őt nekem.

- Magam mellett kívánom tartani, fenség. Nincs senkim a világon, csak ő, és ameddig ő maradni akar...

- Jó, jó! - felelte a herceg. - Pedig én rendbe hoztam volna. Biztosítom, hogy olyan anyagból gyúrták, amilyenből Franciaország marsalljai születnek; nem egyet láttam már, akit ilyen fából faragtak.

- Lehetséges, nagyméltóságú uram. De Franciaországban a király nevezi ki a tábornokokat, és Raoul a királytól semmit sem fogadna el.

Raoul visszaérése félbeszakította a beszélgetést. A fiatalembert nyomon követte Grimaud, aki még mindig biztos kézzel hozott egy tálcát, rajta poharat és egy palackot a herceg kedvenc borából.

Mikor a herceg régi pártfogoltját meglátta, örvendezve kiáltott fel:

- Grimaud! Jó estét, Grimaud! Hogy van?

A szolga mélyen meghajtotta magát s éppúgy örvendett, mint maga a nemes vendég.

- Két jóbarát! - szólt a herceg, és erősen megrázta a becsületes Grimaud vállát.

Grimaud még mélyebben meghajolt és még boldogabb volt.

- Mit látok itt, gróf? Csak egy pohár?...

- Én nem iszom fenségeddel, hacsak erre fenséged fel nem szólít - felelte Athos mély hódolattal.

- A teremburáját! Igaza van, hogy csak egy poharat hozott, mindketten iszunk belőle, mint két fegyverbarát. Kezdje meg, gróf!

- Tiszteljen meg hercegséged velem! - felelte Athos, és szelíden visszatolta a poharat.

- Elbűvölő jóbarát! - kiáltott fel Beaufort herceg, ivott, s azután az aranyserleget odatolta barátjának. - De ez még nem minden! - folytatta a herceg. - Én még szomjas vagyok, és annak a szép fiatalembernek az egészségére akarok inni, aki ott áll. Vicomte, én szerencsét hozok! - szólt Raoulhoz. - Kívánjon magának valamit, mialatt az én poharamból iszik, és a pestis fojtson meg, ha az, amit kíván, nem teljesül!

A serleget odanyújtotta Raoulnak, aki nyomban az ajkához érintette, s gyors készséggel válaszolt:

- Kívántam magamnak valamit, fenség.

Szemében komor tűz csillant meg, a vér arcába szökött; Athost már pusztá mosolyával megrémítette.

- És mit kívánt magának? - kérdezte a herceg nyugodtan letelepedve karosszékébe, miközben odanyújtotta Grimaud-nak az üveget és egy erszényt.

- Megígéri-e nagyméltóságod annak teljesítését, amit kívánok?

- A teremburáját! Hiszen már megígértem!

- Azt kívántam, hogy fenségeddel mehessek Dzsidszellibe.

Athos elsápadt, és nem tudta elrejtteni megdöbbenését.

A herceg ránézett barátjára, mintha e váratlan csapás elhárításában segítségére akarna lenni.

- Bajos dolog, kedves vicomte, bajos! - szólt halkán.

- Bocsánat, fenség, szerénytelen voltam - felelte Raoul szilárd hangon -, de mivel nagyméltóságod maga szólított fel, hogy kívánjak valamit...

- Hogy engem kívánjon elhagyni? - szólt Athos,

- Ó, atyám, hogyan hiheti?

- Nos hát, teringette! - kiáltott fel a herceg. - A kis vicomte-nak igaza van. Mit csináljon itt? Csak penészedik itt bánatában.

Raoul elpirult, és a herceg élénken folytatta:

- A háború nagy pusztítás; mindent lehet rajta nyerni, és veszíteni csak egyet: az életet; akkor meg úgymint mindegy!

- Vagyis az emlékezést? - szólt Raoul. - Akkor annál jobb!

Megbánta, hogy meggondolatlanul beszélt, látva, hogy Athos feláll s kinyitja az ablakot.

Athos ezzel kétségkívül nyugtalanságát akarta palástolni. Raoul odasietett a grófhoz; de Athos már magába fojtotta a fájalmát, mert derűs, szenvtelen arccal tért vissza a világosságra.

- Nos - szólt a herceg -, nyilatkozzék: jön a fiú, vagy nem? Ha velem jön, gróf, akkor a szárnysegédem, a fiam lesz!

- Fenség! - kiáltott fel Raoul, és letérdelt.

- Fenség - szólt a gróf, s megfogta a herceg kezét -, Raoul azt teszi, amit akar!

- Ó, nem, uram, csak azt, amit atyám akar! - szólt közbe a fiatalember.

- Mennydörgős adta! - kiáltott a herceg. - Nem a gróf akarata lesz meg, sem a vicomte-é, hanem az lesz, amit én akarok. Magammal viszem a fiút. A tengerészet, barátom, nagyszerű jövő!

Raoul ismét oly szomorúan mosolygott, hogy ezúttal Athos szíve vérzett, és szigorú pillantást vetett a fiatalemberre.

Raoul mindent megértett, újból visszanyerte nyugalmát, s tartózkodott attól, hogy akár egy szót is szóljon.

A herceg felállt, látva, hogy az idő előrehaladott, s így szólt:

- Sietős az utam; de ha valaki azt mondja, hogy időmet barátommal való beszélgetéssel töltöttem el, azt fogom felelni: „Jó katonát toboroztam!”

- Bocsánat, herceg úr - szólt közbe Raoul -, ne mondja ezt a királynak, mert én nem a királyt fogom szolgálni.

- Hohó, barátom, hát kit szolgálasz? Elmúlt már az az idő, mikor azt mondhattad: „Én Beaufort úré vagyok!” Nem, manapság mindnyájan a királyéi vagyunk, a nagyok éppúgy, mint a kicsinyek. Ha tehát, kedves vicomte, az én hajóimon fogsz szolgálni, akkor bizony a királyt fogod szolgálni!

Athos türelmetlen örömmel leste a választ, amelyet erre a bonyolult kérdésre Raoul, a király engesztelhetetlen ellensége és vetélytársa, adni fog. Az apa azt remélte: ez az akadály felborítja Raoul kívánságát. Majdnem hálával gondolt Beaufort hercegre, akinek elfogulatlansága és nemes gondolkodása kétségessé tette fiának, egyetlen örömének a távozását.

De Raoul szilárdan és nyugodtan válaszolt:

- Azt az ellenvetést, amelyet nagyméltóságod tett, gondolatban már megoldottam. Én a nagyméltóságod hajóin fogok hadiszolgálatot teljesíteni, mivel fenséged abban a kegyben részesít, hogy magával visz, de én ott sokkal hatalmasabb urat szolgállok, mint a király, mert Istent fogom szolgálni!

- Istent! Hogyan? - kérdezte Athos és a herceg egyszerre.

- Az a szándékom, hogy fogadalmat teszek és máltai lovag¹⁵ leszek - szólt Bragelonne, s szavai, amint egymás után kimondta őket, sokkal jegesebbek voltak azoknál a cseppeknél, amelyek téli viharok után a fekete fákról hullanak.

Erre az utolsó csapásra Athos megingott, s maga a herceg is mélyen megrendült.

Grimaud tompán felnyögött, s elejtette az üveget, amely a szőnyegen összetört, anélkül, hogy valaki ügyet vetett volna rá.

A herceg a fiatalember arcába nézett, és noha Raoul lesütötte a szemét, vonásaiból oly szilárd elhatározást olvasott ki, mely előtt minden meghajlik.

Ami Athost illeti, ismerte ezt a gyengéd, de hajthatatlan lelket, nem is számított rá, hogy eltérítse a végzetes úttól, amelyet magának választott. Megszorította odanyújtott kezét.

- Gróf! - szólt a herceg. - Két napra Toulonba kell mennem. Felkeres-e Párizsban, hogy megtudjam elhatározását?

- Tiszteletemet fogom tenni, hogy jóságáért köszönetemet fejezzem ki hercegségednek - felelte a gróf.

- És mindenesetre hozza magával a vicomte-ot, akár velem jön Afrikába, akár nem! - szólt a herceg. - Szavamat adtam neki, és már csak a magáét kérem.

Miután a herceg balzsamot csepegtetett az atyai szív sebére, megcibálta az öreg Grimaud fülét, aki szokatlanul erősen pislogott, s azután kiment a teraszon várakozó kíséretéhez.

A kellemes éjszakában megpihent és felüdült lovak csakhamar megtették az utat a hercegi kastélyig. Athos és Bragelonne négy szemközt maradt.

Tizenegyet ütött az óra.

Apa és fia mély hallgatásba merült; de ebből a csendből minden fogékony lelkű megfigyelő jajszót és zokogást hallott volna ki.

Csakhogy ezt a két férfit olyan fából faragták, hogy bármilyen sajgó fájdalom, amit a szívük mélyére száműztek, visszahúzódott oda, és soha többé nem mutatkozott.

¹⁵ Világi, katonai jellegű egyházi szervezet tagja.

Komor, mély fájdalomba merülve ültek így éjfélig. Csak az óra ütése jelezte, hogy lelkük milyen hosszú utat tett meg a múlt emlékei és a jövőért való aggodás között.

Elsőnek Athos állt fel.

- Késő van... A holnapi viszontlátásra, Raoul!

Raoul szintén felállt, s megölelte atyját.

A gróf szívére szorította fiát, és elcsukló hangon így szólt hozzá:

- Két nap múlva tehát elhagy, örökre elhagy, Raoul?

- Uram - felelte a fiatalember -, én előbb azt terveztem el, hogy szíven szúrom magam a kardommal, de akkor gyávának ítélt volna; letettem tervemről, mivel el kellett volna válnunk egymástól.

- Hiszen elhagy engem, Raoul, ha elmegy.

- Hallgasson meg, atyám, esedezem. Ha nem megyek el, megöl itt a bánat és a szerelem. Tudom, mennyi időm van még hátra itt. Küldjön el minél előbb, atyám, mert itt a szeme előtt, a házában epedek el hitványul. Ez túlszárnyalja az akaratomat, túlszárnyalja az erőmet... Hiszen jól látja, hogy egy hónap alatt harminc évet éltem és létem vége előtt állok.

- Akkor tehát - szólt Athos hidegen - azzal a szándékkal megy el, hogy Afrikában megöleti magát? Ó, mondja meg... ne hazudjon!

Raoul elsápadt, néhány pillanatig hallgatott, amit apja kétórai haláltusának érzett, azután egyszerre megszólalt:

- Uram! Én felajánlottam magam Istennek. Ifjúságomnak és szabadságomnak feláldozásáért viszonzásul csak azt az egyet kérem tőle, hogy őrizzen meg engem apámnak, mert ő az egyetlen kötelék, amely engem még ehhez a világhoz fűz. Csak Isten adhat nekem erőt, hogy el ne feledjem: mindent apámnak köszönhetek, és ő mindenkinél előbbre való nekem.

Athos gyöngéden megölelte fiát, és így szólt:

- Becsületos férfi adott szavával felelt, Raoul! Két nap múlva Beaufort úrnál leszünk Párizsban, akkor tegyen úgy, ahogy jónak látja. Szabadon határozhat, Raoul! Isten vele.

És lassan bement hálósobájába.

Raoul kiment a kertbe, és az egész éjszakát a hársfák között töltötte.

234
Készülődés az útra

Athos nem vesztegetett több időt ennek a megváltozhatatlan elhatározásnak megmásítására. Minden gondját arra fordította, hogy a herceg által megszabott két nap alatt Raoul teljes felszerelése készen álljon. Ez a beszerzési gond a jó Grimaud-ra tartozott, aki nyomban szívvel-lélekkel munkához látott, ahogy mindig is szokta.

Athos utasította a derék szolgát, hogy induljon Párizsba, amint a felszerelés kész, és nehogy a herceget várakoztassa vagy Raoult késleltesse, a herceg látogatása utáni napon útnak indult fiával Párizsba.

Nagyon is érthető, hogy a szegény fiatalembert megrendítette Párizsba való visszatérése, ahol sokan ismerték és szerették.

Minden egyes arc valami szenvedésre emlékeztette őt, aki olyan sokat szenvedett, szerelmének valamely eseményére a szerelmes szívet. Amint Párizshoz közeledett, Raoul úgy érezte, halálán van. S mire megérkezett Párizsba, szinte már nem is élt. Mikor Guiche lakására érkezett, közölték vele, hogy Guiche Monsieur-nél van.

Raoul a Luxembourg-palota felé vette útját, s oda érkezve - meg sem fordult a fejében, hogy odamegy ahol La Vallière élt valaha - annyi zenét hallott ott, annyi illatot szívott magába, annyi vidám kacaj csengett fülébe és annyi táncoló árnyat látott, hogy ha komor, sápadt arcát meg nem szánja egy irgalmas szívű nő, csak egy pillanatig időzött volna, s azután eltűnik mindörökre.

Már az első előszobában megállt, hogy a boldog emberek közé ne keveredjen, akik a szomszédos termekben vidáman sűrögtek-forogtak.

S minthogy Monsieur egyik lakája felismerte, megkérdezte, hogy a herceghez, vagy a hercegnőhöz akar-e bejutni. Raoul alig válaszolt neki, s az ajtó bársonyfüggönye mellé leült egy padra; a falon lévő órát nézte, s észre sem vette, hogy mutatója mozdulatlanul áll egy órája.

A lakáj távozott; jött egy másik, aki még jobban volt értesülve, s megkérdezte Raoul, hogy bejelentse-e Guiche grófnak.

Ez a név felkeltette szegény Raoul figyelmét. A csökönyös lakáj bizalmasan elbeszélte, hogy Guiche egy új lottéria-játékot talált ki, s most a hölgyeket taníthatja rá.

Raoul nagy szemeket meresztett, mint Theophrasztosz „szórakozott”-ja,¹⁶ de nem válaszolt; szomorúságát azonban ez a közlés még csak növelte.

Fejét hátrahajtva, lábát kinyújtva, félig nyitott ajakkal, hogy a sóhajnak szabad útja legyen, ült Raoul, magára hagyatva, az előszobában, egyszerre csak a szomszédos terem ajtajában női ruha suhogott.

Fiatal, csinos, nevető arcú nő jött ki a teremből, egy szolgálattelvő tisztet korholva, s igen élénk kifejezéseket használt.

A tiszt nyugodtan válaszolt; inkább afféle szerelmi civódás volt, mint az udvarhoz tartozók perlekedése, s azzal ért véget, hogy a nő ujjai hegyére csókot kapott.

¹⁶ Sokoldalú görög természettudós és filozófus (i. e. 373-i. e. 288). Az emberi fonákságokat mutatja be, kitűnő megfigyelő és ábrázoló képességgel, *Jellemrajzok* című gyűjteményében.

Mikor a nő Raoult észrevette, elhallgatott, majd a tisztet eltolva így szólt:

- No de most már menjen, Malicorne! Nem gondoltam, hogy valaki itt lehet. Megátkozom, ha valaki látott vagy hallott minket!

Malicorne csakugyan elsietett; a fiatal nő közeledett Raoulhoz, s a háta mögött vidáman megjegyezte:

- Uraságod gáláns férfi és kétségkívül...

Elhallgatott, majd elvörösödve felkiáltott:

- Raoul!

- Montalais kisasszony! - szólt Raoul halálsápadtan.

Felállt, s támolyogva indult kifelé a síkos mozaiklapokon, de a nő megérezte a mély, kegyetlen fájdalmat, s felfogta, hogy Raoul menekülése vád vagy legalábbis gyanú őellene. De mint óvatos nő, nem szalaszthatta el az alkalmat, hogy kimagyarázza magát, Raoul azonban, akit megállított a galéria kellős közepén, úgy látszott, nem akarja magát olcsón megadni.

Oly hideg, kimért hangon beszélt, hogy ha valaki meglepi őket, Montalais kisasszony eljárásáról senkinek az udvarban nem lettek volna kétségei.

- Nohát, uram - szólt megvetőleg -, amit tesz, nem méltó nemesemberhez. Engem a szívem készítet rá, hogy magával beszéljek, és maga kompromittál engem a csaknem udvariatlan fogadtatással. Nincs igaza, uram! És összetéveszti az ellenségeit a barátaival. Isten vele!

Raoul megfogadta, hogy soha többé nem beszél Louise-ról, és soha nem néz olyasvalakire, aki Louise-t láthatta; elvonult egy egészen más világba, hogy senkivel se találkozhasék, aki Louise-t látta vagy érintette. De büszkeségének első megrázkódtatása után viszontlátta Montalais-t, Louise barátnőjét, aki eszébe juttatta Blois-ban a kastély kis oldaltornyát, ifjúságának örömeit, s elernyedtt ellenállóereje.

- Bocsásson meg, kisasszony! Eszem ágában sincs, nem is lehet, hogy udvariatlan legyek.

- Akar velem beszélni? - kérdezte hajdani mosolyával Montalais. - Nos, akkor jöjjön velem máshova; itt meglephetnek minket!

- Hová? - kérdezte a vicomte.

Aure az órára nézett, s rövid tanakodás után így szólt:

- Énhozzám; egy óra időnk van.

Könnyedén, mint valami tündér, futott fel szobájába, és Raoul követte. A leány most bezárta az ajtót, köpenyét átadta szobalányának, és így szólt Raoulhoz:

- Guiche grófot keresi?

- Igen, kisasszony.

- Meg fogom kérni a grófot, hogy jöjjön fel, mihelyt beszéltünk egymással.

- Tegye, kisasszony!

- Neheztel reám?

Raoul egy pillanatig a leányra nézett, s aztán szemét lesütve, megszólalt:

- Igen.

- Azt hiszi, hogy részem van a szakításuk létrejöttében?

- Szakítás? - szólt a vicomte keserűen. - Ó, kisasszony! Nincs ott szakítás, ahol soha nem volt szerelem.

- Téved - vágta rá Montalais -, Louise szerette magát.

Raoul összerezett.

- Nem szerelemmel, azt tudom, de szerette; és mielőtt elutazott Londonba, nőül kellett volna vennie.

Raoul komoran felkacagott, úgyhogy Montalais beleborzongott.

- Könnyen beszél, kisasszony! Hát az ember azt veszi nőül, akit akar? Elfelejtí, hogy a király már akkor magának tartotta fenn a szeretőjét, akiről beszélünk.

- Hallgasson meg - felelte a fiatal leány, Raoul hideg kezét kezébe véve -, egyáltalán nincs igaza; egy ilyen korú férfi az olyan korú nőt, mint Louise, sohase hagyja magára.

- Akkor nincs már többé a világon hűség! - felelte Raoul.

- Nincs, vicomte! - szólt a leány nyugodtan. - De azért meg kell mondanom: ahelyett, hogy Louise-t hideg, bölcselkedő szerelemmel szerette, inkább fel kellett volna benne ébreszteni a szerelmet!

- Kérem, kisasszony, elég! - szólt Raoul. - Úgy érzem, maguk mind más világhoz tartoznak, mint én. Tudnak kacagni, kellemesen tréfálkozni. Én szerettem La...

Raoul nem tudta kiejteni azt a nevet.

- Szerettem, mert hittem neki; most már fel vagyok az alól mentve, hogy szeressem.

- De vicomte! - szólt Montalais, és egy tükröt tartott eléje.

- Tudom, mit akar mondani, kisasszony! Nagyon megváltoztam, nemde? Tudja, hogy milyen okból? Az arcom a szívem tükre: belül éppúgy megváltoztam, mint kívül.

- Megvigasztalódott? - kérdezte keserűn Montalais.

- Nem. Sohasem fogok megvigasztalódni.

- Nem fogják soha megérteni, Bragelonne úr!

- Azzal keveset törődöm. Elég jól értem én magam!

- Meg sem kísérelte, hogy Louise-zal beszéljen?

- Én! - kiáltott fel villogó szemmel a fiatalember. - Én!... valóban, miért nem tanácsolja, hogy nőül vegyem? Talán a király most már beleegyeznék!

Dühösen felállt.

- Látom - szólt Montalais kisasszony -, hogy nem gyógyult meg, és Louise-nak eggyel több az ellensége.

- Eggyel több ellensége?

- Igen, a francia udvarnál nemigen szeretik a kegyencnőket.

- Ó, ameddig Louise-nak megmarad a kedvese, hogy védelmezze - nem elég ez neki? Ó olyan rangú férfit választott, akin ellenségei nem diadalmaskodhatnak. - Itt megállt a beszédben.

- És azután itt van maga, kisasszony, a barátnője - tette hozzá egy árnyalatnyi gúnnyal, amivel eltalálta ellenfele sebezhető pontját.

- Én? Ó, nem; nem tartozom már azok közé, akiket La Vallière kisasszony a pillantására érdemesít; hanem...

Ez a fenyegetéssel és viharral terhes *hanem* megdobogtatta Raoul szívét, annyi bánattal fenyegette azt, akit Raoul hajdan oly nagyon szeretett; ezt a rettenetes *hanem* szót, amely roppant sokatmondó az olyan nőnél, mint Montalais, meglehetősen hangos zaj zavarta meg, amit a két beszélgető az alkóvból, a faburkolat mögül hallott.

Montalais feszülten fülelt, és Raoul már felállott, mikor egy nő nyugodtan belépett a titkos ajtón, és bezárta maga után.

- Madame! - kiáltott fel Raoul, felismerve a király sógornőjét.

- Ó, én szerencsétlen! - mormogta Montalais, és a hercegnő elé vetette magát, de már későn. - Egy órával tévedtem.

Azért még volt annyi ideje, hogy figyelmeztesse a hercegnőt, aki Raoul felé tartott:

- Hercegnő! Bragelonne vicomte!

Madame erre a szóra megtántorodott, s most ő kiáltott fel:

- Királyi fenséged - szólt gyorsan Montalais kisasszony - igazán nagyon kegyes, hogy arra a lottójátékra gondolt...

A hercegnő már-már elveszítette a fejét.

Raoul igyekezett gyorsan távozni, anélkül, hogy mindent kitalált volna, de mégis érezve, hogy Madame-nak terhére van.

A hercegnő éppen valami átmenetet készült teremteni, hogy közben összeszedje magát, de ekkor az alkóvval szemben kinyílt egy szekrény, és Guiche gróf lépett ki belőle boldogságtól ragyogó arccal. A négy ember közül a legsápadtabb, meg kell vallanunk, Raoul volt. Pedig Madame közel járt az ájuláshoz, és az ágy karfájának támaszkodott.

Senki nem merte támogatni. A jelenetet pár percnyi csend követte.

A hallgatást Raoul törte meg. Odalépett a grófhhoz, akinek térde remegett a kimondhatatlan megrendüléstől, s megfogta kezét.

- Kedves gróf - szólt hozzá -, mondja meg, kérem, Madame-nak, nagyon is boldogtalan vagyok, semhogy ne nyerhetném el bocsánatát; mondja meg azt is, hogy életemben egyszer szerettem, és úgy irtózom az árulástól, hogy kérlelhetetlen vagyok minden más árulással szemben, amit körülöttem elkövetnének. Ezért, kisasszony - szólt Montalais-ra mosolyogva -, sohasem fogom kifecsegni barátom titkát, hogy magát látogatja. Kérje meg Madame-ot, hiszen Madame olyan megbocsájtó és nagylelkű, kérje meg, hogy ő is megbocsássa magának, ő, aki éppen az imént kapta rajta magukat. Szabadok mindketten, szeressék egymást és legyenek boldogok!

Madame egy percig olyan kétségbeejtő helyzetben volt, hogy leírni sem lehet. Bármilyen finom és tapintatos volt Raoul viselkedése, a hercegnőt bántotta, hogy ki van szolgálatva.

Lelkében ama kiút ellen is tiltakozott, amit Raoul e gyöngéd csalással felkínált. Izgatottan, idegesen küzdött e kétszeres bosszúság kettős tövise ellen.

Raoul megértette, s még egyszer segítségére jött. Térdet hajtott előtte, és halkán így szólott:

- Madame! Két nap múlva messze leszek Párizstól, tizennégy nap múlva pedig messze leszek Franciaországtól, és soha többé nem látnak itt újra!

- Elutazik? - suttogta a hercegnő örvendezve.

- Beaufort herceggel megyek!

- Afrikába! - kiáltott közbe Guiche. - Maga, Raoul? Ó, barátom, Afrikába? Hiszen ott elpusztul az ember!

És mindenről megfélelkezve, megfélelkezve arról is, hogy magafeledtsége jobban kompromittálja a hercegnőt, mint a jelenléte, így szólt:

- Háládatlan ember! Még tanácsot sem kért tőlem! - és karjába zárta Raoult.

Eközben Montalais segítette a hercegnőnek csöndben eltűnni, és maga is távozott.

Raoul végigsimította homlokát, s mosolyogva mondta:

- Álmodtam!

Azután élénken így szólt Guiche-hez:

- Barátom! Nem titkolózom maga előtt, mivel szívem meghitt barátja: én ott Afrikában meghalok; titka nem éli meg az új évet!

- Ó, Raoul! Egy férfi!

- Tudja, mi az elképzelésem? Hallgasson meg, Guiche!... Én inkább fogok élni, ha a föld alatt nyugszom, mint amennyire egy hónap óta élek. Az ember keresztény, barátom, s ha ez a kínszenvedés sokáig tartana, nem kezeskedném a lelkemért!

Guiche ellenvetést akart tenni, de Raoul tovább beszélt:

- Egy szót se többet rólam; egy tanácsot adok önnek, barátom!... Amit mondani akarok, sokkal fontosabb dolog.

- Mi az?

- Maga kétségkívül többet kockáztat nálam, mert magát szeretik.

- Ó!...

- Édes öröm nekem, hogy így beszélhetek. Nos tehát, Guiche! Ne bízzék Montalais-ban! - Ő jóbarátnő!

- Barátnője volt... tudja már kinek... Rossz útra vezette őt a gőg révén!

- Téved!

- És most, hogy tévútra vezette, meg akarja fosztani az egyetlen dologtól, ami az én szememben menti azt a nőt.

- Mitől?

- A szerelemtől.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani: összeesküvést szöttek ellene, aki a király kedvese, s ezt az összeesküvést itt Madame házában főzték ki.

- Elhiszi ezt?

- Biztos vagyok benne!

- Montalais kezdeményezésére?

- Ellenségei közül Montalais a legkevésbé veszedelmes ama nőre nézve, akit féltek.

- Barátom, beszéljen világosabban! Ha jól értem...

- Két szóval megmagyarázom: Madame féltékeny volt a királyra.

- Ezt tudom.

- Ó, ne féljen, szeretik magát, szeretik, Guiche! Megérti ennek a két szónak a teljes értékét? Ez azt jelenti, hogy emelt fővel járhat, nyugodtan alszik, életének minden percében hálát adhat Istennek. Szeretik; ez azt jelenti, hogy mindent meghallgathat, egy jó barátja tanácsát is, aki szeretné ezt a boldogságot megkímélni. Szeretve van, Guiche, szeretve! Nem fog olyan rettenetes, vég nélküli éjszakákat eltölteni, mint mások, akik kiszáradt szemmel, elsorvadt szívvel megérték a halál számára. Sokáig fog élni, ha úgy tesz, mint a zsugori, aki apránkint, morzsánkint szedi és halmozza fel az aranyat, a gyémántot. Szeretik! Engedje megmondanom, mit kell tennie, hogy mindig szeressék.

Guiche egy ideig elnézte ezt a szerencsétlen fiatalembert, aki a kétségbeeséstől félig eszét vesztette, s lelkében lelkifurdalás ébredt boldogsága miatt.

Raoul lázas izgalma lecsillapodott, és újra az érzéketlen ember hangját és arcát öltve magára, így folytatta:

- Szenvedést fognak okozni annak a nőnek, akinek nevét szeretném még kimondani, ha tehetném. Esküdjék meg, Guiche, hogy nemcsak nem fog ebben segédkezni, hanem inkább a lehetőség szerint védelmezni fogja őt, amint én magam tettem volna.

- Esküszöm! - szólt Guiche gróf.

- És ha majd egy napon - folytatta Raoul - valami fontos szolgálatot tesz neki, amiért köszönetet mond, ígérje meg nekem, hogy ezeket a szavakat fogja hozzá intézni: „Ezt a jó szolgálatot én Bragelonne úr kívánságára tettem magának, asszonyom, aki pedig olyan sokat vétett ellene.”

- Esküszöm! - mormogta Guiche gróf elérékenyülve.

- Ez minden. És most Isten vele! Holnap vagy holnapután indulok Toulonba. Ha van néhány szabad órája, töltse velem!

- Minden percemet! - kiáltotta Guiche gróf.

- Köszönöm!

- És hova készül? - kérdezte Guiche.

- Fel akarom keresni a gróf urat Planchet-nál, ahol, reméljük, D'Artagnan urat is megtaláljuk.

- D'Artagnan urat?

- Indulásom előtt meg akarom őt ölelni. Ő derék ember, s engem mindig szeretett. Isten vele, kedves barátom, kétségkívül várják. Amikor kedve tartja, megtalál engem a gróf lakásán. Isten vele!

A két férfi megölelte egymást. Aki így látta őket, bizonyára ezt mondta volna, Raoulra mutatva:

„Ez itt a boldog ember.”

235
Planchet leltára

Mialatt Raoul a Luxembourg-palotában járt, Athos csakugyan elment Planchet-hoz, hogy hírt kapjon D'Artagnan felől.

A Lombardok utcájába érve, a nemes gróf a fűszerüzlet előtt nagy tolongást látott; de nem valami olcsó áru vagy új áruk érkezése miatt gyülekeztek ott össze az emberek.

Planchet most nem trónolt zsákokon és hordókon, mint rendszeren. Nem bizony. Egy fiatal-ember, tollal a füle mögött, s egy másik ifjú, jegyzőkönyvvel a kezében, szorgalmasan jegyezgetett, mialatt a harmadik számolt és lemérte az árukat.

Leltározás volt itt. Athost, aki nem volt kereskedő, kissé feszélyezték az anyagi akadályok, és azok méltóságteljes viselkedése, akik itt tevékenykedtek.

Látta, hogy több vevőt elutasítottak, és már azon töprengett, hogy ő, aki semmit sem vásárol, nem alkalmatlan jövevény-e.

Meg is kérdezte illedelmesen a kereskedősegtől, vajon lehet-e beszélni Planchet úrral?

A válasz meglehetősen félvállról hangzott el: „Planchet úr csomagol.”

Ez a kijelentés felébresztette Athos figyelmét.

- Hogyan - szólt -, Planchet úr csomagol? Hát elutazik?

- Igen, uram, mégpedig ebben az órában.

- Nos, uraim, volnának olyan szívesek jelenteni neki, hogy La Fère gróf egy pillanatig beszélni óhajtana vele.

A La Fère név hallatára az egyik fiatalember, aki előtt ezt a nevet bizonyára mindig tisztelettel említették, kiment, hogy Planchet-t értesítse.

Ebben a pillanatban érkezett Raoul a fűszerüzletbe a Montalais-val való rettenetes találkozás után.

Planchet a fiatalember jelentésére azonnal elősietett.

- Ó, gróf úr - kiáltotta Planchet -, mennyire örvendek! Melyik szerencsecsillag hozta ide gróf urat?

- Kedves Planchet - szólt Athos, fiának kezét megszorítva, mivel észrevette komor vonásait -, mi azért jöttünk, hogy megtudjuk... De milyen állapotban találom magát? Hiszen olyan fehér, mint valami molnár; hol lisztezte be magát?

- Ó, az ördög vigye el! Vigyázzon, uram! Ne jöjjön hozzám közel, míg jól le nem ráztam magamról a port.

- Miért? Hiszen a liszt vagy rizspor csak fehérít.

- Jaj, dehogyis! Amit rajtam lát, az arzenikum!

- Arzenikum?

- Igen, patkányméreg, patkányirtás céljára raktározok el ebből a méregből.

- Ó, az ilyen áruraktárban, mint ez is itt, nagy szerepet játszanak a patkányok.

- Én már nem ezzel az áruraktárral foglalkozom, gróf úr. A patkányok épp eleget felfaltak itt, hogy most már ne jusson nekik több az enyémből.

- Mit akar ezzel mondani?

- Hiszen láthatja, gróf úr, a leltáramat készítik.

- Abbahagyja a kereskedést?

- Hát, Istenem, abba. Visszalépek az üzlettől egyik segédem javára.

- Tehát már elég gazdag?

- Irtózom a városi élettől, gróf úr. Lehet, hogy azért, mert megöregedtem, és mert, amint egyszer D'Artagnan úr mondta, ha az ember megöregszik, gyakrabban gondol ifjúkori emlékeire, szóval, egy idő óta érzem, hogy a falusi élet és a kertészkedés felé vonzódom, mert hiszen én valaha földműves voltam.

És Planchet ezt a vallomást kissé pöffeszkedő nevetéssel kísérte, ami nem illett eddigi alacsonyrendű foglalkozásához.

Athos helyeslően bólintott.

- Valami falusi birtokot vásárol? - kérdezte azután.

- Már meg is vettem, gróf úr.

- Ó, annál jobb!

- Egy kis házat vettem Fontainebleau-ban, és a környéken húsz hold földet.

- Nagyon szép, Planchet, fogadja elismerésemet.

- Hanem itt rossz helyen vagyunk. Ez az átkozott por köhögésre ingerli gróf urat. Teringettét! Még megmérgezem az ország legderekabb nemesurát, mint valami patkányt.

Athos nem nevetett Planchet úr tréfáján, amellyel a fűszerkereskedő nagyvilági viccjártasságát igyekezett bemutatni.

- Igen - szólt Athos -, beszéljessünk valahol máshol, talán a lakásában. Mert van lakása, ugye?

- Persze, gróf úr!

- Talán odafenn?

És Athos, látva, hogy Planchet zavarban van, segíteni akart rajta és előrement.

- Csakhogy... - hebegte Planchet.

Athos félremagyarázta vonakodását, annak a számlájára írta, hogy a fűszeresnek kínos, hogy csak középszerű vendéglátásban részesítheti őt.

- Mindegy, mindegy! - szólt a gróf, és csak ment előre. - Ebben a városrészben egy kereskedő lakása bizonyára nem palota... Tehát csak előre.

Raoul lassan előrement és belépett.

Hirtelen két kiáltás hangzott fel, bár mondhatnánk háromnak is.

De az egyik kiáltás túlharsogta a másikat; ez női kiáltás volt. A másik Raoul ajkáról hangzott el, és ez a meglepetés kiáltása volt. A fiatalember gyorsan be is csukta az ajtót.

A harmadik kiáltás a rémület kiáltása volt. Ez Planchet ajkáról röppent el.

- Bocsánat - szólt Planchet -, öngyűlölet öltözködik.

Raoul kétségtelenül látta, hogy Planchet igazat mond, mert elindult lefelé.

- Önagysága? - szólt Athos. - Ó, bocsánat, kedves barátom, nem tudtam, hogy itt fenn van...
- Ez Trüchen! - tette hozzá Planchet elpirulva.
- Akárki is, kedves Planchet, bocsássa meg tolakodásunkat.
- Nem, nem, most már menjünk csak fel, uraim.
- Azt már nem! - szólt Athos.
- Ó, most már önagysága tudja, hogy itt vannak, és volt ideje...
- Nem, Planchet! Isten velem!
- De, uraim! Csak nem teszik meg velem, hogy itt maradnak a lépcsőn, vagy elmennek, anélkül, hogy leültek volna!
- Ha tudjuk, hogy egy hölgy van odafönn - szólt Athos az ő szokott hidegvérűségével -, megkértük volna, hogy tiszteletünket tehessük nála.

Planchet urat ez a finom arcátlanság annyira kihozta a sodrából, hogy erőszakkal kinyitotta az ajtót, s a grófot és fiát betessékelte a szobába.

Trüchen már teljesen fel volt öltözve: a kereskedőné megillető csinos, kacér ruhába; a német nő szeme rávillant a francia urakra. Tisztességtudón hellyel kínálta a vendégeket, azután lement az üzletbe.

De előbb még hallgatózott az ajtónál, hogy megtudja, mit mondanak a nemesurak róla Planchet-nak.

Athos sejtette ezt, és nem terelte Trüchenre a beszédet.

Planchet alig várta, hogy kimagyarázkodhasson, amit Athos kerülni igyekezett.

De mivel bizonyos szívósság sokkal erősebb, mint sok más dolog, Athos kénytelen volt végighallgatni Planchet boldogságának idilljét, mindenesetre sokkal szemérmesebb nyelven, mint ahogy Longosz¹⁷ írt.

Planchet elbeszélte, hogy előrehaladott korát Trüchen édesíti meg, és oly szerencsét hozott neki üzletileg, mint Ruth Boáznak.¹⁸

- Így tehát az ön boldogságához már csak az örökösök hiányoznak! - szólt Athos.

- Ha volna örökösöm - felelte Planchet -, háromszáz ezer frankot kapna.

- Hát akkor legyen! - szólt hűvösen Athos. - Már csak azért is, hogy kis vagyona el ne kallódjék.

Ez a szó: *kis vagyon*, Planchet-t visszaállította a maga rangsorába, mint egykor az őrmester szava, mikor Planchet még csak pikás volt a Piemontei ezredben, ahova Rochefort helyezte el.

Athos megértette, hogy Planchet nőül veszi Trüchent, és így, ha tetszik, ha nem, családot alapít.

Ez annál nyilvánvalóbbnak tetszett, mert hallotta, hogy az a segéd, akinek Planchet az üzletét átadta, Trüchen unokafivére.

¹⁷ Görög író (i. sz. III. szd.); *Daphnisz és Khloé* című és más pásztorregényeivel hatott a XVII. századi pásztorköltészetre.

¹⁸ Bibliai utalás; az özvegyen maradt szorgalmas, derék Ruth szerencsét hozott Boáznak, második férjének.

Athos visszaemlékezett rá, hogy ez a fiatalember piros képű, mint a pipacs, a haja göndör és a válla széles.

Mindent tudott most már, amit egy fűszerkereskedő sorsáról tudni lehet és tudni kell. Trüchent nemcsak a Planchet-től kapott szép ruhák vigasztalták meg azért az unalmas életért, hogy egy öszülő ember társaságában kell falun kertészkedéssel foglalkoznia.

Miután Athos mindezt átlátta, minden átmenet nélkül megkérdezte:

- Mit csinál D'Artagnan úr? A Louvre-ban nem találtuk.

- Hej, gróf úr, D'Artagnan úr eltűnt!

- Eltűnt? - kiáltott fel csodálkozva Athos.

- Ó, uram, mi jól tudjuk, hogy ez mit jelent.

- De én nem tudom.

- Ha D'Artagnan úr eltűnik, annak mindig valami küldetés vagy államügy az oka.

- Beszélt erről magának?

- Soha.

- Pedig azelőtt tudott az angolországi útjáról.

- A spekuláció miatt - felelte Planchet könnyelműen.

- A spekuláció miatt?

- Akarom mondani... - hebegte zavartan Planchet.

- Jó, Jó! Sem a maga üzleti érdeke, sem barátunké nem forog kockán. Csupán D'Artagnan iránt való érdeklődésből kérdezősködtem. Mivel a testőrök kapitánya nincs itt, s mivel magától nem tudhatjuk meg, hogy hol található D'Artagnan, búcsút veszünk. Viszontlátásra, Planchet, viszontlátásra! Menjünk, Raoul.

- Gróf úr, szeretném, ha megmondhatnám...

- Nem, nem! Egy szolga titoktartását nem hibáztathatom.

Ez a szó: *szolga* a félmilliomos Planchet-t igen kellemetlenül érintette, de a tisztelet és jóindulat legyőzte büszkeségét.

- Nem fecsegés, ha gróf úrnak elmondom, hogy D'Artagnan úr itt járt nálam a napokban.

- Igazán?

- És hogy itt több órán át egy térképet tanulmányozott.

- Igaza van, barátom, erről elég ennyi!

- Ott a térkép - szólt Planchet, s bizonyítékul levette a falról a zsinóron függő térképet, amelyet a testőrkapitány tanulmányozni szokott, ha látogatóban volt Planchet-nál.

Franciaország térképe volt ez, amit Planchet a grófnak megmutatott, s a gróf gyakorlott szeme egy útirányt vett rajta észre, amely kis gombostűkkel volt megjelölve; ahová tú nem volt szúrva, ott a lyuk jelölte az irányt.

A gombostűket és a lyukakat megvizsgálva, Athos látta, hogy D'Artagnan dél felé vette az irányt, egészen a Földközi-tenger partvidékéig, Toulonig. Cannes-nál a kipontozott helyek véget értek.

A gróf egy darabig törte a fejét, hogy kitalálja, mi keresnivalója lehet a testőrnek Cannes-ban, és milyen ok indíthatta arra, hogy a Var partját megfigyelje.

A gondolkodás nem használt semmit Athosnak. Éles esze csődöt mondott. Raoul éppoly kevésbé találta ki, mint apja.

- Mindegy - szólt a fiatalember a grófhhoz, aki a térképen ujjával mutatta fiának D'Artagnan útjának irányát -, elmondhatjuk, hogy a Gondviselés mégis arra törekszik, hogy sorsunkat a D'Artagnané-val összekössük. Ő itt van Cannes közelében, apám pedig elkísér legalább Toulonig. Higgye el, D'Artagnant sokkal könnyebben megtaláljuk útközben, mint ezen a térképen.

Azután elbúcsúztak Planchet-tól, aki éppen legényeit, köztük Trüchen unokafivérét, az utódját is korholta, s azután útnak indultak, hogy látogatást tegyenek Beaufort hercegnél.

Amint a fűszerüzletből kiléptek, egy kocsit pillantottak meg, mely a bájos Trüchen kis-asszonyra és Planchet tallérokkaal teli zsákjaira várakozott.

- Mindenki azon az úton halad szerencséje felé, amelyiket maga választ magának! - szólt Raoul szomorúan.

- Fontainebleau-ba! - kiáltotta oda Planchet a kocsisának.

Beaufort herceg leltára

Athos és Raoul mintegy az utolsó istenhozzádót mondták a főváros örökös zajának s korábbi életüknek azzal, hogy Planchet-nál D'Artagnan felől kérdezősködtek, hogy látták a fűszeres elvonulását Párizsból a falusi magányba.

Mit is hagyott maga mögött ez a két ember, akik közül az egyik kimerítette egy egész évszázad minden dicsőségét, a másik pedig az új kor minden boldogtalanságát? Nyilvánvaló, hogy sem az egyik, sem a másik nem kérhetett többet kortársaitól.

Már csak Beaufort hercegnél kellett tisztelkedniök, és megállapítaniok Raoul indulásának feltételeit.

A herceg pompás palotában lakott Párizsban. Olyan nagy lábon élt, amilyen virágzásra csak öreg emberek emlékeztek III. Henrik szabadosidejéből.

Akkor egyes nagyurak valóban gazdagabbak voltak, mint maga a király. Tudták ezt, éltek is vele, és nem mondtak le arról az élvezetről, hogy a királyt egy kissé megalázzák. Ez volt az az önző arisztokrácia, melyet Richelieu rákényszerített, hogy vérével, pénzével és hódolatával adózzon annak, amit azóta a király szolgálatának neveznek.

XI. Lajostól, a nagyurak eme rettenetes kaszásától Richelieu-ig hány család emelte magasba a fejét! És Richelieu-tól XIV. Lajosig hány család feje hajolt meg, és soha többé nem emelkedett fel! Ám Beaufort hercegnek született, s olyan vérből, mely nem a vérpadon ömlik ki, hacsak nem népitélet követeli így.

Ez a herceg tehát megőrizte szokását, hogy nagy lábon éljen. Hogy miből fizette lovait, embereit, háztartását? Senki nem tudta, ő maga éppoly kevéssé, mint mások. Csakhogy abban az időben a királyi sarjnak kiváltsága volt, hogy senki sem vonakodott hitelezni nekik, akár tiszteletből, akár alázatból, akár abból a meggyőződésből, hogy egy napon megkapja a pénzét.

Athos és Raoul tehát a hercegnél éppolyan felfordulást talált, mint Planchet-nál.

A herceg is leltárát készítette, vagyis palotájának minden tekintélyesebb értékét széjjelosztotta barátai és hitelezői között.

Beaufort herceg mintegy kétmillióval tartozott, ami abban az időben óriási összeg volt, és kiszámította, hogy afrikai útjához csinos összegre volna szüksége; és hogy ezt az összeget felhajtsa, hitelezői között szétosztotta asztali edényeit, hímzéseit, fegyvereit, ékszereit és berendezési tárgyait, ami sokkal előkelőbb volt, mintha eladja őket, és ráadásul kétszeresét jövedelmezte.

Mert hiszen akinek tízezer frankkal tartoznak, miért vonakodnék elfogadni egy hatezer fontot érő ajándékot, amelynek értékét még növeli, hogy IV. Henrik leszármazottjáié volt; és ha boldoggá tette őt az ajándék, miért vonakodnék ennek a nemes szívű nagynak újabb tízezer frankot kölcsönadni?

Így is történt. A hercegnek nem volt már háztartása, ilyesmire semmi szüksége egy admirálisnak, akinek lakása a hajója. Nem kellett neki fölös számban fegyverek, mikor ágyú között élt, nem volt szüksége ékszerekre, amiket a tenger elnyelhet, viszont volt három- vagy négyszázezer tallérja a ládafiában!

A palotában pedig mindenütt örömteli hangulat uralkodott az emberek között, akik azt hitték magukról, hogy kifosztják a fenséges urat.

A herceg nagyszerűen értett ahhoz a művészethez, hogy a legsiránkozóbb hitelezőt is boldoggá tegye. Minden megszorult ember, minden üres tárca türelemre és belátásra talált a hercegnél.

Egyesekhez így szólt:

- Nagyon szeretném, ha az enyém volna az, ami a magáé, mert akkor odaadnám.

Másokhoz így:

- Nincs semmim, csak ez az ezüstkancsó, de ez legalább ötszáz frankot ér, legyen a magáé.

És az ilyen barátságos viselkedés annyira felér a készpénzfizetéssel, hogy a herceg így újra meg újra megtarthatta hitelezőit.

Ezúttal azonban elhagyta a szertartást, és mindenét odaadta, úgyhogy ezt kifosztásnak is lehetett volna nevezni.

Van egy keleti mese a szegény arabról, aki egy palota kifosztása alkalmával egy fazekat vitt el, amibe egy zacskó aranyat rejtett, és mindenki irigykedés nélkül engedte távozni. Ez a mese a hercegnél valóra vált. A szállítók jó része a herceg tálalóiból elégítette ki követelését.

Így például az élelmiszerszállítók, ha a ruhatárat és a nyergeskamrákat fosztották volna ki, kevés értékes dolgot találnak, minthogy ezeket csak a szabók és nyergesek értékelnék sokra.

Ellenben versengve vitték haza feleségüknek a hercegtől kapott befőtteket, vidáman szökdelve cipelték a súlyos tálakat és palackokat, amelyeket a pompás hercegi címer díszített.

A herceg végül lovait és szénáját is elajándékozta. Harminc embert tett boldoggá konyhai edényeivel, és háromszáz embert pincéje boraival.

Ráadásul mind azzal a meggyőződéssel távozott, hogy Beaufort herceg azért teszi ezt, mert új vagyona van kilátása, amely az arab sátrak alatt rejtőzik.

Mialatt lakását kifosztották, egyre azt hajtogatták, hogy a király csak azért küldi a herceget Dzsidsellibe, hogy elvesztett vagyonát visszaszerezze; hogy Afrika kincsein az admirális és Franciaország királya osztozik majd; és hogy ezek a kincsek gyémántbányákból és más mesés drágakő-lelőhelyekből állnak; az Atlasz-hegység ezüst- és aranybányáit nem is tartották említésre érdemesnek.

A bányákon kívül, amelyeket csak a hadjárat befejezése után fognak kiaknázni, ott lesz még a hadsereg zsákmánya is.

Beaufort herceg mindenre ráteszi a kezét, amit a gazdag tengeri rablók a kereszténységtől a lepantói csata óta elraboltak. És mindez mesés összegekre fog rúgni.

Miért is őrizgetné korábbi életének szegényes holmiját, aki a legritkább kincsek meghódítására indul? És viszont: miért sajnálnák annak a vagyonát, aki maga sem sajnálja?

Így állt a dolog, és Athos fürkésző tekintete tüstént felismerte a helyzetet.

Franciaország admirálisa egy kissé kába volt, mert éppen az asztal mellől állott fel, ahol ötven teríték volt, és sokáig ittak az expedíció sikerére; asztalbontás után a maradékot a kiszolgáló személyzet kapta, az üres tálakat pedig a kíváncsiak.

A herceget mámorossá tette egyrészt tönkremenése, másrészt pedig nagy népszerűsége. Régi borait jövődő borainak egészségére ürítette.

Mikor Athost és Raoult meglátta, felkiáltott:

- No lám, itt hozzák a szárnysegédemet! Erre, gróf; erre, vicomte!

Athos utat keresett egy halom asztali készlet és fehérnemű között.

- Ó, lépjen csak keresztül rajtuk! - szólt a herceg.

És odanyújtott Athosnak egy teli poharat; a gróf ivott, Raoul ellenben alig nedvesítette meg ajkát.

- Itt a megbízatása - szólt a herceg Raoulhoz -, már előkészítettem, számítva rá, hogy velem jön. Előre fog menni Antibes-ig.

- Igenis, fenség.

- Itt a parancs.

És a herceg átadta a parancsot Bragelonne-nak.

- Ismeri a tengert? - kérdezte tőle.

- Igen, fenség, a Hercegúrral jártam már tengeren.

- Helyes. Valamennyi dereglye és rakodó bárka várjon készenlétben, hogy kíséretemül szolgáljon, és az élelmiszerkészletét felvegye. A hadsereget legkésőbb tizennégy nap múlva be kell hajózni.

- Meglesz, fenség.

- Ez a parancs feljogosítja rá, hogy körülnézzen valamennyi tengerpart menti szigeten; végezze ott el a sorozásokat és rekvirálásokat tetszése és mérlegelése szerint.

- Igen, herceg!

- És mivel tevékeny ember és sokat fog dolgozni, sok pénzt is fog kiadni.

- Remélem, nem, fenség.

- Én meg azt remélem, hogy igen. Intendánsomnak ezer frankra szóló utalványai vannak készenlétben, fizetendő a délvidék városai által. Ebből százat maga kap. Menjen, kedves vicomte.

Athos félbeszakította a herceget.

- Vigyázzon a pénzére, fenség! Az arabokkal való háborúhoz nemcsak ólom kell, hanem még inkább pénz.

- Én az ellenkezőjét szeretném kipróbálni - felelte a herceg -, meg aztán, tudja, mi az elképzelésem az expedícióról: nagy csinnadratta, nagy tűz, én pedig, ha meg kell lenni, eltűnök a füstben.

E szavaknál a herceg nevetni próbált, de Athosnál és Raoulnál nem volt szerencséje, amit nyomban észrevett.

- Hej - szólt rangjának és korának udvarias önzésével -, olyan emberek maguk, akik nem étkezés utáni társak: hidegek, merevek és mosolytalanok, mikor én csupa tűz, csupa hajlékonyság és csupa bor vagyok. Nem, az ördög vigye, magát ezentúl csak éhomra akarom látni, vicomte, maga pedig, gróf, ha ilyen arcot vág nekem, soha többé nem láthat.

Míg a herceg mindezt elmondta, Athos kezét szorongatta, aki mosolyogva válaszolt:

- Hercegséged azért ilyen harsányan jókedvű, mert sok a pénze. De egy hónap se telik bele, megjósolhatom, hogy ott áll a pénzesládája előtt mosolytalanul, mereven és hidegen, és ha akkor Raoulra néz, meglepve látja majd, hogy ő milyen vidám, tette kész és nagylelkű, mert új tallérokat ajánlhat fel fenségednek.

- Bár Isten meghallgatná! - kiáltott fel a herceg. - Maradjon velem, gróf!
- Nem; elmegyek Raoullal; a küldetés, amivel megbízta hercegséged, nehéz és fáradtságos. Egyedül aligha győzné. Nem veszi figyelembe hercegséged, hogy nagy felelősséggel járó parancsnokságot bízott rá.
- Ugyan!
- És hozzá még a tengerészetben!
- Ez igaz. De nem képes-e mindenre az olyan ember, mint Raoul?
- Sehol sem találhat nagyméltóságod annyi igyekezetet, értelmességet és igazi bátorságot, mint Raoulnál; de ha a behajózást elvétí, akkor csak azt kapná fenséged, amit megérdemel.
- Nézze meg az ember, hogy dorgál!
- Fenség, egy flottát felszerelni, egy flottillát összehozni, s hozzá tengerész katonákat toborozni, mindehhez egy admirálisnak legalább egy évre van szüksége. Raoul pedig lovaskapitány, és tizennégy napi időt ad neki!
- Én mondom, hogy végre fogja hajtani!
- Azt elhiszem, mert én segítségére leszek.
- Mindenesetre, számítottam erre, és még arra is számítok, hogy ha már Toulonban leszünk, nem engedi egyedül tovább!
- Ó - szólt Athos fejcsóválva.
- Türelem! Türelem!
- Engedje meg nagyméltóságod, hogy búcsút vegyünk.
- Menjenek, és az én szerencsém kísérje magukat!
- Istennek ajánlom hercegségedet! Kísérje továbbra is tulajdon szerencséje!
- No, az expedíció jól kezdődik! - szólt Athos a fiához. - Nincs élelem, nincs tartalék, nincs szállítóflottilla!... Mihez kezd így az ember?
- No - szólt Raoul -, ha mindenki úgy tesz, mint én, akkor az élelmiszerekben nem lesz hiány!
- Raoul! - válaszolt Athos szigorúan. - Ne legyen igazságtalan és ostoba az önzésben, vagy a fájdalomában, ahogy jobban tetszik. Ha azzal a szándékkal megy el a háborúba, hogy meghaljon, akkor senkire sincs szüksége, és kár volt beajánltnia magát Beaufort herceghez. Mihelyt a parancsnokló herceg környezetébe kerül, mihelyt a hadseregben magára vállalja egy tiszt rang felelősségét, többé nem magáról van szó, hanem mindazokról a szegény katonákról, akiknek éppúgy, mint magának, egy szívük, egy testük van, akik megsiratják a hazát s az emberi sors minden nélkülözését fogják elszenvedni. Tudja meg, Raoul, hogy egy tiszt éppoly hasznos szolgáljuk, mint egy lelkész, s hogy még több felebaráti szeretetet kell éreznie, mint egy lelkésznek.
- Tudtam én ezt, uram, és be is bizonyítottam; és még be fogom bizonyítani, de...
- Aztán ne feledje azt sem, hogy olyan ország fia, amelyik büszke katonai hírnevére; menjen a halálba, ha így akarja, de ne haljon meg dicstelenül, úgy, hogy Franciaországnak ne származna haszna. No, Raoul, ne komorodjon el szavaimtól, szeretem, fiam, s azt kívánnám, hogy tökéletes legyen.
- Szívesen hallgatom feddő szavait, apám - szólt a fiatalember szelíden. - Meggyógyítanak, s azt bizonyítják, hogy valaki még szeret engem!

- És most induljunk, Raoul! Az idő szép, az ég tiszta; az ég, amely mindig itt lesz fölöttünk, s amelyet Dzsidzselliben még tisztábbnak fog látni, amely ott rólam fog beszélni, miként itt nekem Istenről beszél.

S miután ebben a pontban megegyeztek, rátértek a herceg bolondos dolgaira, és egyetértettek abban, hogy az expedíció szelleme és gyakorlata igen tökéletlenül szolgálja Franciaországot, s ezt a politikát, összefoglalva, a „hiúság” kifejezéssel jelölték meg; aztán útnak indultak, hogy engedelmeskedjenek, nem annyira a végzetnek, mint inkább a maguk akaratának.

Az áldozat beteljesedett.

237
Az ezüstitál

Az utazás kellemes volt. Athos és fia keresztülvágott egész Franciaországon, naponta ötven mérföldnyi utat is megtettek, gyakran többet is, ha Raoul bánata megkétszereződött.

Toulonig tizennégy napra volt szükségük, és Antibes-ban elvesztették D'Artagnan nyomát.

Azt kellett hinnük, hogy a testőrkapitány meg akarta őrizni inkognitóját a környéken, mert tudakozódása során Athos meggyőződött róla, hogy látták az általa leírt lovast, amint lovait Avignonnál csukott kocsira cserélte.

Raoul kétségbeesett, hogy nem találkozhatik D'Artagnannal, mert gyengéd lelkének hiányzott az acélszívű férfi vigasza és istenhozzádja.

Athos tapasztalatból tudta, hogy ha D'Artagnan fontos ügyben jár el, akár a saját szakállára, akár a király szolgálatában, akkor kifürkészhetetlen lesz.

Még félt is, hogy megsérti barátját, vagy árt neki, ha túl szorgosan kutat utána. És mégis, miközben Raoul megkezdte munkáját a herceg flottillájának kiválasztásával, és a teherhajókat meg a naszádokat összegyűjtötte, hogy Toulonba irányítsa, az egyik halász elmondta a grófnak, hogy hajóját éppen javítják, mert megsérült egy út alkalmával, amelyet egy nemesemberrel tett meg, akinek igen sürgős volt a hajóraszállítás.

Athos azt hitte, hogy a halász hazudik, hogy otthon maradjon és több pénzt kereshessen halászzal, ha majd társai távol lesznek, ezért nem érte be ennyi magyarázattal.

A halász elbeszélte, hogy körülbelül hat nappal ezelőtt, éjszakának idején, egy férfi kibérelte hajóját, hogy látogatást tehessen a Saint-Honorat szigeten. Megállapodtak a viteldjban, csak hogy a nemesúr egy nagy kocsiival érkezett, s azzal együtt akart hajóra szállni, nem törődött vele, hogy ez a művelet milyen nagy nehézségekbe ütközik. A halász vissza akart lépni, de a nemesúr fenyegetőzött, és végül a botjával hatalmas ütésekkel mért a halászra. A halász szitkozódott, segítségül hívta antibes-i céhtársait, akik kölcsönösen megvédik egymást és igazságot tesznek; ám a nemesúr felmutatott egy írást, amelynek láttára az előljárójuk a földig hajolt, a halászt engedelmességre szólította fel, s ellenszegüléséért megkorholta. Ekkor a rakománnyal útnak indultak.

- De mindez semmit sem mond arról - szólt Athos -, hogy hogyan sérült meg a hajó.

- Mondom már: elindultam Saint-Honorat irányában, amint ezt a nemesúr követelte, de ő közben megváltoztatta szándékát s azt állította, hogy én nem tudok elhajózni a sziget déli részén lévő apátságánál.

- Miért nem?

- Azért, mert a bencés kolostor négyszögletű tornyával szemben, a sziget déli csúcsánál ott a Barátok padja.

- Egy zátony? - kérdezte Athos.

- A víz színén és víz alatt; veszedelmes az átkelés, de én már ezerszer is megtettem; a nemesúr azonban azt követelte tőlem, hogy Sainte-Marguerite szigetén tegyem őt le.

- No és?

- No és, uram? - felelte a halász, provence-i tájszólásával. - Vagy tengerész az ember, vagy nem; vagy ismeri a maga útját, vagy pedig csak amolyan édesvízi patkány. Én megmaka-csoltam magam, hogy igenis arra hajózok. A nemesúr torkon ragadott, és nyugodt hangon

megfenyegetett, hogy megfojt. A legényemnél volt egy fejsze, nálam szintén. Még az éjszakai verést és szidalmat akartuk megbosszulni. De a nemesúr kardot rántott, s úgy forgatta, hogy nem bírtunk közelébe se jutni. Én már-már célba vettem a fejszével, és jogosan tettem volna, ugye, uram, mert a halász úr a maga hajóján, éppúgy, mint a polgár a házában; én tehát, hogy védelmezem magam, a nemesurat ketté akartam hasítani, mikor egyszerre, akár hiszi, akár nem, az a nagy batár felnyílt, és kipattant belőle, nem is tudom, miképp, egy fekete sisakos és fekete álarcos kísértet, szóval valami hátborzongató jelenség, aki öklével fenyegetett minket.

- És ki volt ez? - kérdezte Athos.

- Maga az ördög, uram, mert mikor a nemesúr meglátta őt, örvendve kiáltott fel: „Ó, köszönöm, fenség!”

- Különös - dörmögte a gróf, és Raoulra nézett.

- S maguk mit csináltak? - kérdezte Raoul.

- Értse meg, uram, már két nemesúr ellen is kevesen voltunk ketten, hát még az ördöggel szemben!... Nem sokat tanakodtunk, hanem beugrottunk a tengerbe, körülbelül hét-nyolcszáz láb távolságra a parttól.

- És azután?

- És azután, uram, mivel könnyű délnyugati szél járt, a bárka egyre tovább siklott, és a Sainte-Marguerite sziget homokzátonyain megfeneklett.

- Ó!... hát a két utas?

- Eh! azokért egy cseppet se aggódjék! Lám, ez bizonyítja, hogy egyikük az ördög volt, és védte a másikat, mert mikor újra odamerészkedtünk a hajóhoz, akkor nemhogy az ütődéstől összetört két élőlényt nem találtuk, de még a hintót sem.

- Különös! Különös! - ismételte a gróf. - És mit tettek azután, barátom?

- Panaszt tettem Sainte-Marguerite kormányzójánál, de ő elhallgattatott, s kijelentette, hogy ha ilyen ostoba fecsegéssel hozakodom elő, megvesszőztes.

- A kormányzó?

- Igen, uram. Pedig a hajóm szétzúzódott, s alaposan, mert az orra beleütközött a Sainte-Marguerite fokba, ott maradt, és a hajóács huszonöt frankot kér tőlem a javításért.

- Jól van - szólt Raoul. - Felmentem a hadiszolgálat alól. Elmehet.

- Elmenjünk Sainte-Marguerite szigetére? - kérdezte Athos Bragelonne-tól.

- Igen, atyám, fel kell fednünk, ami itt homályos, mert ez a halász, úgy látom, nem mondott igazat.

- Én is azt hiszem, Raoul. Az álarcos nemesről és az eltűnt kocsiról szóló história szerintem inkább azt takarja, hogy ez a durva fickó a nyílt tengeren valami gázságot követhetett el utasával szemben, hogy bosszút álljon erőszakosságáért, amellyel a behajózást követelte.

- Nekem is ez a gyanúm, és a hintóban is inkább értéktárgyak lehettek, mint egy ember.

- Majd meglátjuk, Raoul! Ez a nemesúr azonban nagyon hasonlít D'Artagnanhoz; ráismerek a módszereiről. Ó, nem vagyunk már a régi legyőzhetetlen fiatalemberek. Ki tudja, vajon a gonosz hajós csáklyája nem végezte-e el, amit negyven év óta Európa legfinomabb kardjai, ágyúi és ólomgolyói nem tudtak elvégezni!

Még aznap elhajóztak Sainte-Marguerite-ra egy halászhajón, amely parancsra érkezett Toulonból.

A benyomás, amit a partraszálláskor éreztek, nagyon különös volt. A sziget tele volt virággal és gyümölcscsel; megművelt része a kormányzó kertjéül szolgált. A narancs-, gránátalma- és fügefák ágai földig hajoltak aranszínű és azúrkék gyümölcsük terhe alatt. E kert körül, a megműveletlen részen, a szederbokrok és borókacserjék között, csapatostul röpdöstek a vörös fogolymadarak, s a gróf és Raoul minden lépésére egy-egy megrémült nyúl futott ki a majoránna és hangafű közül, hogy búvóhelyére meneküljön.

Ez a boldog sziget lakatlan volt. Hajó csak egyetlen öblében köthetett ki, s a csempészek, a kormányzó oltalma alatt, aki osztozott velük, raktárnak használták a szigetet, azzal a feltétellel, hogy egyetlen vadat sem ölnek meg, és a kertet nem dűlják fel. A kormányzó beérte nyolc katonával a vár őrzésére, amelyben tizenkét ágyú penészedett. Így tehát a kormányzó boldog kertész volt, szőlőt, fügét, olajbogyót és narancsot szüretelt, és a várbörtönben citromot, cédrusalmát érlelt. A mély árokkal, mint egyetlen védőművel körülvett vár három tornya mohával borított teraszok felett emelkedett az ég felé.

Athos és Raoul egy ideig a kert sövénye mellett lépkedett tova, anélkül hogy valakivel találkoztak volna, aki a kormányzóhoz vezesse őket. Végre beléptek a kertbe. Éppen a nap legforróbb órája volt.

Ilyenkor minden élőlény elrejtőzik a fű és a sziklák között. Az ég terjegeti tűfüggőnyeit, mintha minden zajt el akarna fojtani, minden élőlényt be akarna fedni. A fogolymadarak a rekettyebokrok, a legyek a levelek árnyékában szunnyadoznak, miként a hullámok a derült ég alatt.

Athos a második és harmadik udvar között a teraszon csupán egyetlenegy katonát vett észre, aki egy kosárban valami élelmiszert vitt a fején. Ez a katona csakhamar kosár nélkül tért vissza, és eltűnt az őrházikó árnyékában.

Athos megértette, hogy ez az ember valakinek ennivalót vitt, s az elvégzett szolgálat után most visszatér a saját ebédjéhez.

Egyszerre hívó szót hallott, és amint fejét felütötte, az egyik rácsos ablak nyílásában megpillantott valami fehérséget, mintha egy kéz lett volna, ami integet, s valami fénylő tárgyat, mintha fegyveren csillanna meg a napsugár.

És mielőtt még számot adhatott volna magának arról, amit látott, villogó fénysáv hasította át sűvítve a levegőt, és Athos figyelmét a toronyról a föld felé irányította.

Az árokban tompa zörejt hallatszott, Raoul odasietett, s felemelt egy ezüsttálat, mely elgurult egészen a kiszáradt homokba.

A kéz, mely a tálcát ledobta, jelt adott a két nemesnek, azután eltűnt.

Ekkor Athos odahajolt Raoulhoz, s együtt vizsgálták a por borította tálat, végül az alján írást vettek észre, amit késheggyel véstek bele.

Én Franciaország királyának fivére vagyok, ma még fogoly, holnap már örült.
Francia nemesek és keresztények! Imádkozzatok uratok fiának lelkéért és ép eszéért!

A tál kihullott Athos kezéből, s Raoul a komor szavak titokzatos értelmébe igyekezett behatolni.

Ebben a pillanatban kiáltás hangzott a toronyból. Raoul, mint a villám, gyorsan lekapta fejét, s atyját is kényszerítette, hogy ugyanígy cselekedjék. A fal lövésében puskacső villant. Fehér füstfelleg gomolygott a puszka torkából, és a golyó a két nemesből hat hüvelyk távolságra csapódott le a kőbe. Még egy másik puszka is megjelent a nyílásban, lövésre készen.

- Mordizomadta! - kiáltotta Athos. - Hát itt így lövöldöznek az emberre? Gyertek le, ti gyávák, onnan!

- Igen, gyertek le! - kiáltotta Raoul s öklével fenyegette a várat.

Az egyik támadó, aki éppen újból tüzelni akart, erre a kiáltásra a meglepetés felkiáltásával felelt, s mikor társa, folytatni akarva a támadást, újból célzott, a kiáltó katona felcsapta a magasba társának puskáját, úgyhogy a golyó célt tévesztett.

Athos és Raoul, látva, hogy a vár falairól eltűnnek a katonák, arra gondolt, hogy lejönnek hozzájuk, és szilárd elhatározással várakoztak.

Alig telt el öt perc, dobpergés hallatszott, mire az őrség nyolc katonája megjelent az árok túlsó partján, fegyverrel a kézben. Az élen egy tiszt állt, akiben Bragelonne vicomte felismerte azt, aki először tüzelt rájuk.

Ez a tiszt parancsot adott a katonáknak, hogy lövésre készen álljanak.

- Még agyonlőnek bennünket! - kiáltotta Raoul. - Legalább a kardot vegyük kezünkbe, és ugorjunk át az árkon. Levágunk belőlük legalább egyet-egyet, amint elsütötték puskáikat!

És Raoul, akinél a tett nyomon követte a szót, már előrerohant; Athos követte, ám ekkor ismerős hang csendült fel a hátuk mögött.

- Athos! Raoul! - kiáltotta ez a hang.

- D'Artagnan! - kiáltotta egyszerre a két nemes.

- Le a fegyverrel! - kiáltott oda a testőrkapitány a katonáknak. Tudtam én, hogy mit mondok!

A katonák lábhoz tették puskáikat.

- Mi történik itt? - kérdezte Athos. - Hogy a csudába! Figyelmeztetés nélkül lőnek az emberre?

- Én akartam magukat lelőni! - felelte D'Artagnan. - És ha a kormányzó lövése célt tévesztett, én bizonyára nem hibáztam volna el, kedves barátaim! Milyen szerencse, hogy szokásom szerint hosszasan célzok, sosem lövök vaktában. Felismerni véltem magukat. Ó, kedves barátaim, milyen szerencse!

És D'Artagnan a homlokát törölgette, mert gyorsan is futott, meg a felindulást sem színlelte.

- Hogyan - kérdezte Athos -, az az úr, aki reánk lőtt, a vár kormányzója?

- Személyesen!

- És miért tüzelt reánk? Mit vétettünk ellene?

- Az ördögbe! Felvették azt, amit a fogoly ledobott.

- Ez igaz!

- Azt a tálat... a fogoly valamit írt rá, nemde?

- Igen.

- Mindjárt sejtettem. Ó, Istenem!

És D'Artagnanon halálos nyugtalanság látszott, amint a tál után nyúlt, hogy elolvassa az írást. Elolvasta, s halálsápadtan megismételte:

- Ó, én Istenem!

- Tehát igaz? - kérdezte Athos suttogva. - Igaz?

- Csend! Itt jön a kormányzó.

- És mit tehet velünk? Hát a mi bűnünk?

- Csend, mondom, hogy csend! Ha azt hiszik, hogy maguk tudnak olvasni, ha feltételezik, hogy megértették a szöveget, hát... én nagyon szeretem magukat, kedves barátaim, képes volnék magukért a halálba menni, de...

- De?... - kérdezte Athos és Raoul.

- De ha megmenteném is magukat a haláltól, nem tudnám megmenteni az örökös fogságtól. Tehát csend, még egyszer: csend!

A kormányzó odajött az árkon átfektetett deszkán át.

- Nos - szólt D'Artagnanhoz -, mit késlekedünk?

- Maguk spanyolok, egy szót sem értenek franciául - súgta gyorsan D'Artagnan barátai fülébe.

- Nos hát - szólt D'Artagnan a kormányzóhoz fordulva -, igazam volt, ezek az urak spanyol kapitányok, az elmúlt esztendőben Ypermben ismertem meg őket. Egy szót sem értenek franciául.

- Igazán? - kiáltott fel gyanakvón a kormányzó, s igyekezett a tálon lévő írást elolvasni.

D'Artagnan kivette kezéből a tálat, s a betűket levakarta kardja hegyével.

- Hogyan? - kiáltotta a kormányzó. - Mit csinál? Tán nem olvashatom el?

- Ez államtitok - felelte D'Artagnan kurtán -, s tudja, hogy a király parancsa szerint mindenkit, aki kifürkészi, halálbüntetéssel sújtanak; ha akarja, megengedem, hogy elolvassa a szöveget, de nyomban utána agyonlövetem.

E félig komoly, félig gúnyos megjegyzés alatt Athos és Raoul hidegvérűen hallgatott.

- De lehetetlen - szólt a kormányzó -, hogy ezek az urak legalább néhány szót ne értenének franciául.

- Ej, mit! Még ha a beszédet megértik is, elolvasni nem tudják, ami franciául van írva. Még spanyol nyelven sem tudnák elolvasni. Egy spanyol nemesnek, emlékezzék csak, nem szabad megtanulnia az olvasást.

A kormányzónak meg kellett elégednie ezzel a magyarázattal, de azért gyanakodott.

- Hívja meg ezeket az urakat a várba! - szólt.

- Szívesen, éppen most volt szándékomban ezt javasolni - felelte D'Artagnan.

A valóságban azonban egészen más gondolata volt a testőrkapitánynak; szerette volna, ha barátait száz mérföld távolságra tudja innen. De ezt bölcsen magába zárta. A két nemesurat spanyolul meghívta a várba, s ők elfogadták a meghívást.

Megindultak az erőd bejárata felé, s mivel az incidens véget ért, a nyolc katona kényelmesen visszavonult, anélkül, hogy a szokatlan kaland egy pillanatig is nyugtalanította volna őket.

238
A fogoly és őrei

Mikor az erődbe bejutottak s míg a kormányzó vendégei fogadására némi előkészületet tett, Athos így szólt:

- Magyarázza meg gyorsan a dolgot, amíg magunk vagyunk.

- Nagyon egyszerű ügy - felelte a testőrkapitány. - Idehoztam a szigetre egy foglyot, akit a király parancsa szerint senkinek sem szabad látnia. Maguk idejöttek, a fogoly ledobott valamit az ablakából; én éppen a kormányzónál étkeztem, s láttam, amint a tárgy a földre esett és Raoul felvette. Nem sok idő kell nekem ahhoz, hogy valamit megértsek, meg is értettem, s azt hittem, a fogoly cinkosai, így tehát...

- Így tehát parancsot adott, hogy minket agyonlőjenek...

- Igaz, ami igaz, bevallom! Én voltam az első, aki puskát ragadott, de szerencsére, én voltam az utolsó, aki magukat célba vette.

- Ha megölt volna, D'Artagnan, az a szerencse jutott volna osztályrészemül, hogy a francia királyi házért halok meg; s megtiszteltetés olyan kézből kapni a halált, mint a magáé, aki mindig legnemesebb és legbecsületesebb védelmezője volt.

- Jó, jó! De Athos, mit beszél itt királyi házról? - hebegte D'Artagnan. - Hogyan! Maga, gróf, aki olyan értelmes és jól értesült férfi, hitelt ad ennek az örületségnek, amit egy eszeveszett írt?

- Hiszek neki.

- Annál indokoltabban, kedves lovagom, mivel maga parancsot kapott rá, hogy mindazokat megölje, akik ebben hisznek! - fűzte hozzá Raoul.

- Azért, mert a rágalom - felelte a testőrkapitány -, ha teljes képtelenség, csaknem bizonyosan népszerű lesz.

- Nem, D'Artagnan - felelte Athos halkán -, hanem azért, mert a király nem akarja, hogy családi titka a nép közé jusson, és gyalázzal borítsa be XIII. Lajos fiának hóhérait.

- Ugyan, ugyan, ne beszéljen már ilyen gyerekségeket, Athos, vagy visszavonom, hogy értelmes ember. Különbén magyarázza meg nekem, hogy XIII. Lajos fia hogy kerül a Sainte-Marguerite szigetre?

- A király fia, akit maga idehozott álarcban, egy halászbárkán; miért ne? - felelte Athos.

D'Artagnannak elállt a szava.

- Ejha - szólalt meg végre -, honnan tudja, hogy egy halászbárka?...

- ...hozta magát s egy kocsit Sainte-Marguerite szigetére, s a kocsiban a fogoly volt, akit maga fenségnek szólított. Ó, tudom én - kiáltott fel a gróf.

D'Artagnan a bajuszát harapdálta.

- Ha igaz volna is, hogy egy álarcos foglyot hoztam ide - mondta aztán -, az még nem bizonyítja, hogy a fogoly egy herceg... a francia királyi házból való herceg.

- No, ezt kérdezze meg Aramistól! - felelte Athos hidegen.

- Aramis! - kiáltott fel a testőr elképedve. - Hát beszélt Aramisszal?

- Igen, beszéltem a Vaux-ból menekülő Aramisszal, igen, beszéltem az üldözött, elveszett Aramisszal, s ő eleget mondott ahhoz, hogy hitelt adjak a vádnak, amit ez a szerencsétlen az ezüsttátra felírt.

D'Artagnan lehorgasztotta a fejét.

- Látja, mint játssza ki Isten, amit az emberek az ő bölcsességüknek neveznek! Szép kis titok, aminek a cafatait e pillanatban tízen vagy tizenöten tartják a kezükben! Athos! Athos! Átkozott a véletlen, amely szembeállította velem ebben az ügyben, mert most...

- Nos - szólt szelíden közbe Athos -, hát a maga titka nem titok többé, mert én tudok róla? Hát nem hordtam-e életemben egy ilyen súlyos titkot? Emlékezzék csak vissza, kedves barátom.

- Ilyen veszedelmes titkot nem őrzött még - felelte szomorúan D'Artagnan. - Valami sötét gondolat azt súgja nekem, hogy mindazok, akik ebbe a titokba bele vannak avatva, meghalnak, igen, nyomorultul fognak meghalni.

- Legyen meg az Isten akarata, D'Artagnan!... De itt jön a kormányzó!

D'Artagnan és barátai nyomban átvették szerepüket.

A gyanakvó és szigorú kormányzó D'Artagnannal a talpnyalásig udvarias volt. Beérte annyival, hogy a két utasnak jó ebédet szolgáltatott fel, és alaposan szemügyre vette őket.

Athos és Raoul észrevette, hogy gyakran hirtelen megszólítással igyekezett őket zavarba ejteni, vagy váratlanul csapott rájuk valami kérdéssel, de sem az egyik, sem a másik nem esett ki a szerepéből. Amit D'Artagnan mondott, az valószínűnek látszhatott, ha a kormányzó nem hitte is el egészen.

Asztalbontás után pihenőre tértek.

- Hogy hívják ezt az embert? Gonosz arca van! - szólt Athos spanyolul D'Artagnanhoz.

- De Saint-Mars - felelte a kapitány.

- Tehát ő lesz a fiatal herceg foglárja?

- Ki tudja azt? Talán én is állandóan itt maradok Sainte-Marguerite szigetén!

- Ugyan! Maga?

- Barátom, én az olyan ember helyzetébe kerültem, aki kincset talál a sivatag közepén. Szeretné magával vinni, de nem tudja; szeretné ott hagyni, de nem meri. A király, féltében, hogy más nem bizonyul olyan jó őrzőnek, mint én, nem fog visszahívni; sajnálja, hogy nem vagyok mellette, mivel jól tudja, hogy közelében nincs senki, aki úgy szolgálná, mint én. Végül úgyis úgy lesz, ahogy Istennek tetszik!

- Éppen mert nem tud bizonyosat - jegyezte meg Raoul -, ez mutatja, hogy helyzete itt ideiglenes, s vissza fog térni Párizsba.

- Kérdezze meg az urakat - szakította félbe Saint-Mars -, hogy mit keresnek itt Sainte-Marguerite szigetén?

- Azért jöttek, mert tudták, hogy Saint-Honorat-ban van egy bencés kolostor, amit látni akartak. Sainte-Marguerite szigetén pedig pompás vadászatot reméltek.

- Parancsoljanak - felelte Saint-Mars -, s kapitány úr szintén.

D'Artagnan köszönetet mondott.

- Mikor szándékoznak távozni? - kérdezte a kormányzó.

- Holnap - felelte D'Artagnan.

Saint-Mars ellenőrző körútjára indult, s D'Artagnant ott hagyta a két állítólagos spanyollal.

- Ó - kiáltott fel a testőr -, látja, ez az élet és ez a társaság nem nagyon tetszik nekem. Én parancsolok ennek az embernek, mégis kényszerhelyzetben vagyok, az ántiját! Nos, ne lőjünk egymár nyulat? A séta kellemes, és nem nagyon fárasztó. A sziget csupán másfél mérföld hosszú és egy mérföld széles; valóságos park; szórakozzunk egy kissé.

- Menjünk, ahová akarja, D'Artagnan, nem éppen szórakozni, hanem inkább, hogy beszélgessünk.

D'Artagnan intett egy katonának, aki nyomban megértette, s vadászfegyvereket hozott a nemesuraknak, azután visszament az erődbe.

- És most - szólt a testőr - feleljen arra a kérdésre, amit ez a sötét lelkű Saint-Mars is feltett: mit keresnek a Lérins-szigeteken?¹⁹

- Magának akarunk istenhozzádot mondani.

- Nekem, istenhozzádot? Hogyan? Raoul elmegy?

- Igen.

- Fogadok, hogy Beaufort herceggel.

- Igen, vele. Maga mindent kitalál, kedves barátom!

- A megszokás...

Mialatt a két barát beszélgetésbe merült, Raoul zúgó fejjel, nehéz szívvel ült egy mohos sziklán, fegyverét térdére fektetve, s míg a végtelen tengert, az eget nézte, lelkének panaszos hangját hallgatta, a két vadász lassankint egyre távolabb került tőle.

D'Artagnan észrevette elmaradását.

- Még mindig vérzik a szíve, ugye? - szólt Athoshoz.

- Halálosan.

- Ó, túloz, azt hiszem. Raoult nem olyan fából faragták. Minden ilyen nemes szív felett van egy második burok is, amely páncélt alkot. Az első vérzik, a második ellenáll!

- Nem - felelte Athos -, Raoul belepusztul.

- Az ántiját! - kiáltott fel komoran a testőr.

E felkiáltáshoz semmi megjegyzést nem fűzött. Egy pillanat múlva azután megkérdezte:

- Miért engedi elmenni?

- Mert ő akarja!

- És miért nem megy vele?

- Mert nem akarom látni, amint meghal.

D'Artagnan a barátja szemébe nézett.

- Egyet maga is tud rólam - folytatta a gróf, a kapitány karjára támaszkodva -, tudja, életemben kevés dologtól félttem. Most azonban valami leküzdhetetlen félelem rágódik

¹⁹ Földközi-tengeri szigetcsoport, Cannes közelében; két legnagyobb szigete a Saint-Honorat és a Sainte-Marguerite sziget.

folyton lelkemen; félek annak a napnak eljövételétől, mikor ennek a gyermeknek holttestét a karomban fogom tartani.

- Ó - kiáltott fel D'Artagnan -, ó, nem!

- Meg fog halni, tudom, meg vagyok róla győződve; nem akarom látni, amint meghal!

- Hogyan, Athos? Miközben arra az emberre támaszkodik, akinél bátrabbat állítólag nem ismer, a maga D'Artagnanjára, a páratlan emberre, ahogy őt hajdanán nevezte, neki mondja most, összefont karral, hogy fél a fiát halva látni, maga, aki mindent látott, amit a világon látni lehet? Miért fél hát ettől, Athos? Az embernek itt a földön mindennel számolnia kell, mindennel bátran szembe kell néznie!

- Hallgasson ide, barátom. Leéltem az életem ezen a földön, amelyről maga beszél, csak két dolgot tisztellek vallásos áhítattal: az életben baráti kapcsolataimat, apai kötelességemet, az örökkévalóságban pedig a szeretetet és Isten iránti tiszteletet. És most az a belső sugallat támadt bennem, hogy ha Isten túrné, hogy egy barátom vagy a fiam szemem láttára lehelje ki lelkét... Nem, D'Artagnan, ezt még magának sem akarom kimondani!

- Csak mondja, mondja!

- Én mindennel szemben elég erős vagyok, kivéve azoknak a halálát, akiket szeretek. Egyedül erre nincs gyógyír. Aki meghal, nyer, aki megéli a másik halálát, mindent veszít. Mert nézze: tudni azt, hogy soha többé nem fogok találkozni e földön azzal, aki most szívemnek öröme, tudni, hogy sem D'Artagnan, sem Raoul nem lesz többé, ó!... Öreg vagyok, látja, elapadt a bátorságom; kérem Istent, kímélje gyöngeségemet; de ha ilyen módon akarna földre tiporni, perbe szállok vele! Egy keresztény nemes soha ne átkozza Istent, D'Artagnan; már az is elég, hogy egy királyt átkozott meg!

- Hm! - dörmögte D'Artagnan, kissé megdöbbenve a szenvedés heves kitörésétől.

- D'Artagnan, barátom! Maga szereti Raoult, nézzen rá! - folytatta Athos a fia felé mutatva. - Nézze, milyen bánatos, és örökké ilyen. Tud-e valami iszonyúbbat, mint ennek a szegény szívnek a szakadatlan halálküzdelmét végignézni?

- Hadd beszéljek vele én, Athos. Ki tudja?

- Próbálja meg; de meggyőződése, hogy nem fog sikerülni.

- Nem vigaszt akarok neki nyújtani, inkább szolgálatára leszek.

- Maga?

- Igen. Hát ez volna az első eset, hogy egy nő megbánja a hűtlenségét? Én mondom, odamegyek Raoulhoz!

Athos a fejét csóválta, és egyedül folytatta sétáját. D'Artagnan átcörtetett a bozótton, odalépett Raoulhoz, s kezét nyújtotta.

- Nos - szólt D'Artagnan Raoulhoz -, szóval beszélni akar velem?

- Egy szolgálatra szeretném kérni! - felelte Bragelonne.

- Halljuk!

- Visszatér Franciaországba?

- Remélem!

- Írjak La Vallière kisasszonynak?

- Nem, ne tegye.

- Pedig annyi mondanivalóm volna!
- Mondja el személyesen!
- Azt nem.
- De hát milyen erőt tulajdonít egy levélnek, ha szavai hatásában nem bízunk?
- Igaza van.
- La Vallière szereti a királyt - szólt D'Artagnan nyersen. - Tiszteletre méltó leány!

Raoul összerezte.

- És magát, Raoul, akit elhagyott, talán még jobban szereti, mint a királyt, csak hogy más módon.
- D'Artagnan! Valóban azt hiszi, hogy szereti a királyt?
- A bálványozásig szereti. Szíve minden más érzelm számára megközelíthetetlen. Maga ott élhetne mellette, s akkor a legjobb barátja volna.
- Ó! - kiáltott fel szenvedélyesen Raoul, e fájdalmas reménység hallatára.
- Akarja?
- Gyávaság volna!
- Látja, ez oktalán beszéd, s kétségeket ébreszt bennem lelki emelkedettsége tekintetében. Soha nem gyávaság - Raoul, hallja? - azt cselekedni, amire az erősebb érzelm kényszerít. Ha a szíve azt mondja: „Menj oda, vagy halj meg!” - akkor menjen oda, Raoul. Hát ő gyáva vagy erős volt-e, ő, aki szerette magát, mikor magával szemben a királynak kedvezett, mert szíve azt parancsolta, hogy a királynak kedvezzon. Nem, a legderekabb volt az összes nők között. Kövesse az ő példáját, engedelmeskedjék saját magának. Tudja-e, hogy egy dologban biztos vagyok, Raoul?...
- Miben?
- Abban, hogy ha a közelébe kerülne, és a féltékeny férfi szemével látná...
- Nos?
- Akkor megszűnnék iránta való szerelme!
- Kedves D'Artagnan, rábeszél engem.
- Hogy azonnal induljon viszontlátására?
- Nem; hogy azonnal induljak, és soha viszont ne lássam. Én örökké akarom őt szeretni!
- Még ilyet! - felelte D'Artagnan. - Ezt az elhatározást igazán nem vártam.
- Hallgasson meg, barátom! Maga viszontlátja őt még; kérem, adja át majd neki ezt a levelet, amely, amikor maga alkalmasnak találja, felvilágosítja őt is, éppúgy, mint magát, arról, ami az én szívemben forrong. Olvassa el, az éjjel írtam. Valami azt súgta nekem, hogy ma találkozom magával.

Átnyújtotta D'Artagnannak a levelet, s a testőr elolvasta:

Kisasszony! Az én szememben maga nem bűnös, amiért engem nem szeret. Csak egy dolgot tett rosszul: hagyta hinnem, hogy szeret. Ez a tévedés az életembe kerül. Megbocsátom magának, de nem magamnak. Azt tartják, hogy a boldog szerelmes süket a mellőzött kedves panaszára. Ez nem lehet érvényes magára, mivel sosem szeretett engem, hacsak nem félelemből. Bizonyos vagyok benne,

hogy ha csökönyösen ostromolom avégből, hogy barátságából szerelem legyen, meghallgatott volna, abbeli félelmében, hogy megölhet engem, vagy elveszíti a személye iránt érzett tiszteletemet. Számomra édes a halál abban a tudatban, hogy szabadnak és megelégedettnek érezheti magát.

Meg aztán, mennyire fog szeretni, ha nem kell többé félnie tekintetemtől vagy szemrehányásaimtól. Szeretni fog engem, mert bármilyen varázsereje van is az új szerelemnek, Isten nem teremtett engem sem hitványabbnak, mint szíve választottját, s mert odaadásom, áldozatkészségem és fájdalmas elmúlásom bizonyos mértékig fölébe helyez engem a maga szemében. Naiv szívem hiszékenységében elvesztette a kincset, amelyet kezeim között tartottam. Sokan azt mondják nekem, hogy maga eléggé szeretett engem ahhoz, hogy egyszer még nagyon szerethessen. Ez a gondolat minden keserűséget száműz lelkemből, és arra ösztönöz, hogy magamat tekintsem egyedüli ellenségemnek.

El fogja fogadni ezt az utolsó istenhozzádot, és áldani fog, hogy arra a sérthetetlen menedékhelyre menekültem, ahol megszűnik minden gyűlölet, és örökké él a szeretet.

Isten vele, kisasszony! Ha boldogságát vérem hullásával tudnám megvásárolni, odaadnám minden véretem. Így azonban csak nyomorúságomnak áldozom fel!

Raoul Bragelonne vicomte

- A levél jó - szólt a kapitány. - Csak egyet kifogásolok benne.

- Mondja meg, mit? - kiáltott fel Raoul.

- Azt, hogy mindenféléről beszél, csak arról nem, ami mint halálos mérég tör elő szeméből, szívéből; csak arról az esztelen szerelemről nem, ami most is emészt.

Raoul elsápadt és hallgatott.

- Miért nem írt egyszerűen csupán ennyit:

Kisasszony!

Nem átkozom magát, szeretem és meghalok!

- Ez igaz! - szólt Raoul komor örömmel.

És a megírt levelet visszavette, széjjeltépte, majd egy lapra a következő sorokat írta:

Azért a boldogságért, hogy még egyszer elmondhassam magának, hogy szeretem, elkövetem azt a gyávaságot, hogy írok magának, és hogy ezért a gyávaságért megbüntessem magam, meghalok!

És aláírta a levelet.

- Ugye, átadja neki ezt a levelet, kapitány? - szólt D'Artagnanhoz.

- Mikor? - kérdezte a testőr.

- Azon a napon - szólt Bragelonne, és az utolsó szóra bökött -, amikor ideírja a keltezését.

Azzal gyorsan Athos elé sietett, aki lassú léptekkel jött feléje.

Mikor visszafelé indultak, a tengernek hullámozó kedve támadt, s a Földközi-tengeren gyakori fergeteg, szokott dühével, az elemek gonosz szeszélye viharrá fejlődött.

A hullámoktól ide-oda sodorva valami formátlan tárgy tűnt fel a part mentén.

- Mi az? - kérdezte Athos. - Egy összetört bárka?

- Nem bárka az - szólt D'Artagnan.

- Bocsánat - szólt Raoul -, az egy bárka, amelyik gyorsan a kikötő felé evez.

- Valóban bárka, s az öbölben keres, nagyon helyesen, menedéket, de az, amit Athos mutat, a homokba fúródva...

- Igen, igen, látom!

- Az az a kocsi, amelyet a tengerbe dobtam, mikor a fogollyal partra szálltam.

- Nos - szólt Athos -, ha megfogadja a tanácsomat, D'Artagnan, akkor égesse el a kocsit, hogy nyoma se maradjon, különben az antibes-i halászok, akik azt hitték, az ördöggel van dolguk, utánajárhatnak a dolognak és bebizonyíthatják, hogy a fogoly csupán ember volt.

- Dicsérem jó tanácsát, Athos, s még ma éjjel végrehajtom, vagyis inkább magam fogom végrehajtani; de forduljunk vissza, mert esik az eső s rettentően villámlik!

Mikor a vársáncon keresztül az egyik körfolyosóra jutottak, amelynek kulcsa D'Artagnannál volt, látták, amint Saint-Mars a fogoly szobája felé tart.

D'Artagnan jelt adott, s mind a hárman elrejtöztek a lépcső egyik sarkába.

- Mi történik? - kérdezte Athos.

- Mindjárt meglátja. Oda nézzen: a fogoly most jön vissza a kápolnából.

És látni lehetett a villám vörös fényénél, a violakék színű ködben, amit a szél az ég alja fölött gomolygatott, hat lépéssel a kormányzó mögött lassan lépkedni egy férfit, fekete ruhában, arcán fényesre csiszolt acélrostély, hozzáferrasztva egy ugyanolyan sisakhoz, és az egész fejét beborítva.

Az ég tüze rőt fényt vetett erre a csiszolt felületre, és a szeszélyesen csapongó visszfény mintha a szerencsétlen ember átok helyett villámló haragos tekintetéből verődött volna vissza.

A körfolyosó közepén a fogoly egy pillanatra megállt, elnézte a végtelen szemhatárt, magába szívta a vihar kénes illatát, mohón szürcsölte a langyos esőt, és felsóhajtott, ami inkább nyögéshez hasonlított.

- Jöjjön, uram! - szólt Saint-Mars durván a fogolyhoz, mert már nyugtalanította, hogy olyan sokáig nézeget a falakon túl. - Jöjjön már, uram!

- Szólítsa fenségnek! - kiáltotta Athos Saint-Mars felé olyan ünnepélyes és rettenetes hangon, hogy a kormányzó tetőtől talpig beleremegett.

Athos mindig hódolatot követelt a bukott felséggel szemben.

A fogoly megfordult.

- Ki szólt? - kérdezte Saint-Mars.

- Én! - felelte D'Artagnan, nyomban előlépve. - Jól tudja, hogy ez a parancs.

- Ne szólítson engem sem úrnak, sem fenségnek - szólt a fogoly olyan hangon, amely Raoult lelke mélyéig meghatotta -, szólítson engem *átkozottnak!*

És továbbment.

A vaskapu csikorogva csapódott be mögötte.

- Lám, ez aztán a szerencsétlen ember! - dörmögte a testőr tompán, mialatt Raoulnak megmutatta a szobát, amelyben a herceg lakott.

239
Ígéretek

Alig tért vissza D'Artagnan barátaival a lakásába, mikor egy katona lépett be, és jelentette, hogy a kormányzó kéreti.

Az a bárka, amelyet Raoul a tengeren észrevett, s amelyik sietve igyekezett a kikötőbe, fontos sürgönyt hozott a testőrkapitánynak.

D'Artagnan felbontotta a levelet, és megismerte a király írását:

Gondolom - írta a király -, parancsaimat maradéktalanul végrehajtotta,
D'Artagnan úr. Jöjjön vissza tehát azonnal Párizsba, hozzám, a Louvre-ba.

- No, véget ért a száműzetésem! - kiáltott fel örömmel a testőr. - Legyen áldott Isten, nem leszek többé börtönőr.

És megmutatta Athosnak az írást.

- Így hát elhagy minket? - kérdezte Athos szomorúan.

- Csak a közeli viszontlátásig, kedves barátom! Hiszen Raoul már felnőtt fiatalember, s Beaufort herceggel egyedül is útra tud kelni; és szívesebben is veszi, ha atyja D'Artagnan társaságában tér vissza, semhogy arra kényszerítené, hogy La Fère-ig egyedül tegye meg a kétszáz mérföldes utat. Nemde, Raoul?

- Mindenesetre - hebegte Raoul, a gyengéd sajnálkozás kifejezésével.

- Nem, barátom - szólt Athos -, én Raoult csak azon a napon fogom elhagyni, mikor hajója a szemhatáron eltűnik. Amíg Franciaország földjén van, addig el nem válok tőle!

- Ahogy akarja, drága barátom! De azért Sainte-Marguerite szigetéről mégiscsak együtt megyünk el; vegyék igénybe azt a bárkát, amelyik engem visszavisz Antibes-ba.

- Ezer örömmel! Alig várjuk, hogy hátat fordíthassunk, s minél messzebb kerüljünk ettől az erődtől és ettől a szomorú látványtól, amely az imént úgy elbúsított.

A három barát tehát odahagyta a kis szigetet, miután búcsút vettek a kormányzótól és az elvonuló vihar utolsó villámlobbanásaitól, utolsó pillantást vetettek a fehérlő várfalra.

D'Artagnan még azon az éjszakán elbúcsúzott barátaitól, miután a Sainte-Marguerite sziget partján meglátta lángolni a kocsit, amelyet Saint-Mars a kapitány utasítására felgyújtatott.

Még mielőtt lóra ült volna, s miután kibontakozott Athos karjából, így szólt:

- Barátaim, maguk ketten nagyon is hasonlítanak két olyan katonához, akik elhagyják őrhelyeiket. Valami azt súgja nekem, hogy Raoulnak szüksége lesz rá, hogy maga támogassa őt tisztének ellátásában. Kérjem-e Afrikába való küldetésemet, száz jó katona élén? A király nem fogja elutasítani, és én magát magammal viszem, Athos!

- D'Artagnan úr - felelte Raoul, melegen megszorítva a testőr kezét -, köszönöm ajánlatát, amely nekünk, a gróf úrnak és nekem, sokkal többet nyújtana, mint amire szükségünk van. Én még fiatal vagyok, szellemi és testi munkára vágyódom; atyámnak a legnagyobb nyugalomra van szüksége. Maga az ő legjobb barátja: vigyázzon rá. Ha reá vigyáz, mindkettőnk lelkét keze között tartja.

- Mennem kell; lovam nagyon nyugtalan - szólt D'Artagnan, akinél a beszéd fonalának megváltoztatása világosan jelezte az érzelmek túláradását. - Mondja, gróf, hány napig marad még itt Raoul?

- Legfeljebb három napig.

- És mennyi időre van szüksége magának a hazatéréshez?

- Ó, nagyon sok időre! - felelte Athos. - Nem akarok túl gyorsan elszakadni Raoultól. Az idő úgyszólván elég gyorsan hajtja majd Afrika partja felé, akkor is, ha én nem segítek növelni a távolságot. Én csak félnapos szakaszokban fogok haladni.

- Mire való ez, barátom? Az embert csak elcsüggeszti a lassú tempó, és a szállodákban való élet már nem való a magafajta férfinak.

- Barátom, én postalovakkal jöttem, de most két jó paripát szándékszem venni. Ha azt akarom, hogy jó állapotban érjenek haza, esztelenség volna naponta hét-nyolc mérföldnél többet megtenni velük.

- Hol van Grimaud?

- Hajnalban érkezett meg Raoul felszerelésével, és most pihen.

- Hát itt már nincs mit tenni! - szaladt ki a szó D'Artagnan ajkán. - Akkor hát a viszontlátásra, kedves Athos; ha gyorsabban ér haza, nos, akkor hamarabb fogom keblemre ölelhetni.

Ezzel lábát a kengyelvasba tette, amelyet Raoul tartott.

- Isten vele - szólt a fiatalember, átölelve a testőrt.

- Isten veled! - szólt D'Artagnan, és nyeregbe pattant.

A ló nagyot ugrott, és D'Artagnan elvált barátaitól.

Ez a jelenet az előtt a ház előtt játszódott le, amelyet Athos Antibes kapuja mellett választott ki, s ahova vacsora után D'Artagnan a lovát rendelte.

Azon túl már az országút kezdődött, amely fehéren kígyózott a párás éjszakában. A ló prüszkölve szívta magába a mocsarokból áradó erős, sós illatot.

D'Artagnan ügetve indult neki az útnak, Athos és Raoul pedig szomorúan fordult vissza.

Egyszerre közeledő lódobogást hallottak, és eleinte visszhangnak gondolták, ami kanyargó utak hajlatainál szokta megtéveszteni a fület.

Pedig D'Artagnan volt az, vágatva érkezett vissza barátaihoz, akik felkiáltottak örömben; a kapitány, mint valami fürge ifjú, pattant le a nyeregből, és karjával magához ölelte szeretett Athosának és Raouljának fejét.

Sokáig tartotta őket átölelve anélkül, hogy egy szót szólt volna, hogy a szívét szaggató sóhaj elröppent volna ajkáról. Azután éppolyan gyorsan, ahogy jött, elvágatott, megsarkantyúzva toporzékoló lovát.

- Ó, jaj! - sóhajtott halkán Athos. - Ó, jaj!

„Rossz előjel! - gondolta magában D'Artagnan, mialatt az elvesztett időt behozta. - Nem bírtam rájuk mosolyogni. Rossz előjel!”

Másnap reggel Grimaud újból talpon volt. Beaufort herceg parancsát szerencsésen végrehajtották. A flottilla, Raoul utasításai szerint, elindult Toulonba, s nyomában az apró, alig látható bárkák hosszú sora vitte az asszonyokat, a halászok barátait és a csempészeket, akiket a flottán teljesítendő szolgálatra szedtek össze.

Az a rövid idő, amit Athos és Raoul még együtt tölthetett, szinte elrepült, aminthogy mindennek növekszik gyorsasága, ami az örökkévalóság mélységébe zuhan alá.

Athos és Raoul visszatért Toulonba, amelyet kocsik robogása, fegyveres katonák lármája és lovak nyerítése vert fel. A kürtök büszke indulókat harsogtak, a dobok peregtek, az utcákat katonák, szolgák és kereskedők raja lepte el.

Beaufort herceg mindenütt ott volt, és a behajózás munkáját a jó parancsnok buzgalomával és éberségével vezette. Bajtársainak, még a közlegénynek is, kedveskedett; korholta tisztjeit, még a legrangosabbakat is.

Tüzérséget, élelmiszerkészletet, poggyászt, mindent személyesen, akart ellenőrizni, megvizsgálta minden egyes katonának a felszerelését, meggyőződött a lovak egészségéről. Az odahaza oly gondtalan, kérkedő, önző nemesből itt, a magára vállalt felelősséggel szemben, érezhetően katona lett, legfőbb parancsnok.

De be kell vallani, hogy bármilyen nagy gondot fordítottak is az elindulásra, mégis meglátszott rajta az elhamarkodottság, az előrelátás hiánya, amely körülmény a francia katonát a világ legelső katonájává avatja, mert többnyire a tulajdon fizikai és morális erejére van utalva.

Miután az admirális mindennek eleget tett, vagy legalábbis eleget tenni látszott, megdicsérte Raoult, s kiadta parancsát a kifutásra, amelynek időpontját másnap virradóra tűzte ki.

A grótot és fiát meghívta vacsorára, de ők szolgálati ügyeikre hivatkozva kimentették magukat. A főtéri szállodájukba érve, gyorsan elfogyasztották vacsorájukat, és Athos felvezette Raoult a város felett emelkedő sziklára; nagy, szürke hegyek voltak ezek, ahonnan a kilátás végtelen, s a szemhatár a tengeren oly messzire nyílik, hogy a szikla szintjével egy vonalban látszik lebegni.

Az éjszaka szép volt, mint mindig ebben a boldog országban. A sziklák mögül felkelő hold ezüst lepellel vonta be a tenger kék szőnyegét. A kikötőben zajtalanul manővereztek a hajók, hogy a behajózás megkönnyítésére felzárkózzanak.

A poggyászt és muníciót rakodó bárkák vízvonala alatt megcsillant a foszforeszkáló tenger; a hajóorr minden egyes rázkódása fehéren szikrázó örvényt kavart, és minden evezőlapátról folyékony gyémántcseppek hulltak. Odahallatszott az admirális bőkezűségétől vidám matrózok mélabús, naiv dalolása. A lánccsörgés zajába belevegyült a golyók dübörgése, amint lezuhantak a hajók rakodóterére. Ez a látvány, ez az összhang összeszorította a szívet, akár a félelem, és felszabadította, akár a felcsillanó remény. Volt valami halálos íz ebben az egész elevenségben.

Athos a fiával együtt leült a mohos, bozótos szikla lejtőjére. Fejük körül hatalmas denevérek röpködtek, vak vadászat rémítő forgatagában. Raoul lába kinyúlt a szikla peremén a mélység fölé, amely megszedíti a fejet és a megsemmisülésre csábít...

Mikor a telihold egészen a szikla fölé emelkedett, és sugarai a szomszédos sziklaormokat cirógatták, mikor a víz tükrét egész terjedelmében megvilágította, és apró, piros lángok csillantak fel a hajók sötét tömegén, Athos összeszedte bátorságát, gondolatait, s így szólt fiához:

- Mindent, amit látunk, Isten teremtett, Raoul; minket is Isten teremtett, minket, szegény atomokat, akiket behelyezett a nagy mindenségbe; ragyogunk, mint azok a lángok, mint azok a csillagok, sóhajtozunk, mint ezek a hullámok; mi szenvedünk, mint ezek a nagy teherhajók, amelyek a víz színét szántják, engedelmeskedve a szélnek, mely céljaik felé hajtja őket, miként minket terel Isten lehelete egy kikötő felé. Minden élni szeret, Raoul, és minden szép abban, ami él!

- Atyám - felelte a fiatalember -, valóban szép látvány tárul elénk.

- Milyen jó ember ez a D'Artagnan! - szakította félbe Athos. - És milyen ritka boldogság, ha az ember egész életében ilyen baráttra támaszkodhatik. Lám, ez hiányzott magának, Raoul!

- Egy jóbarát? - kiáltott fel az ifjú. - Hogy nekem nem lett volna barátom?

- Guiche gróf nagyon kedves bajtárs - felelte a gróf hidegen -, de azt hiszem, hogy mostanában az emberek többet törődnek a maguk ügyeivel, mint a mi időnkben. Maga, fiam, a magányos életet kereste; ez szerencse, de felőrölte az erejét. Mi négyen egy kevéssé elszoktunk a gyöngédségektől, amik a maguk fő örömét jelentik, de ha ránk szakadt a szerencsétlenség, nagyobb ellenállóképességgel rendelkezünk.

- Nem azért szoltam közbe, atyám, hogy azt mondjam, van egy barátom, és ez a barátom Guiche gróf. Ő jó, nemes barát valóban, és szeret is engem. Én más barátság védőszárnya alatt éltem, amely éppen olyan drága és erős volt, mint az, amelyre atyám gondol, mert ez az atyám barátsága.

- Én nem voltam jó barátja, Raoul - felelte Athos.

- Miért, uram?

- Mert okot adtam azt hinnie, hogy az életnek csak egy oldala van; mert én, a komoly és szigorú férfi, akaratom ellenére, sajnos, mind lenyesegettem a mosolygó bimbókat, amelyek az ifjúság fáján fakadnak; egyszóval, mert ebben a pillanatban azt siratom, hogy nem neveltem magából közlékeny, költekező, roppant jókedvű férfit!

- Tudom, miért mondja ezt nekem, atyám. Nem, nincs igaza, mert nem atyám tett olyanná, amilyen vagyok, hanem a szerelem, mely akkor vett erőt rajtam, amikor a gyermeknek még csak hajlamai vannak. Ez jellememnek természetes megnyilatkozása, ami másoknál csak megszokás. Én azt hittem, hogy mindig olyan leszek, mint amilyen voltam; azt hittem, hogy Isten engem sima, egyenes, és virággal, gyümölcscsel szegélyezett ösvényen vezet. Atyám ébersége, ereje örködött felettem. Magam is ébernek, erősnek gondoltam magam. Felkészületlen voltam, és az első bukás után egész életemre elvesztettem bátorságomat. Igaz, össze is zúztam magam. Ó, atyám az én múltamban csak boldogságot jelentett, jövőmben pedig egyedüli reménységem. Nem, semmi szemrehányást nem tehetek azért az életért, amelyet nekem nyújtott; áldom érte, szívem egész melegével szeretem!

- Kedves Raoulom, milyen jólesnek szavai. Azt bizonyítják, hogy az elkövetkező időkben egy kissé az én kedvem szerint fog cselekedni!

- Csakis atyám kedvére fogok cselekedni.

- Amit eddig elmulasztottam, azt a jövőben meg fogom tenni, Raoul! Barátja leszek ezentúl, s nem az apja. Sokat járunk majd társaságba, amint visszatér, s nem úgy élünk majd, mint a foglyok. Mert hamarosan visszatér, ugye?

- Minden bizonnal, uram, hiszen egy ilyen expedíció nem tarthat sokáig.

- Minél hamarább, Raoul, minél hamarább, s nem fogunk takarékosan éldegélni az én jövedelmemből, hanem birtokaim egész jövedelmét átengedem. Elegendő lesz ahhoz, hogy belevesse magát a nagyvilági életbe, a halálomig, de remélem, hogy még mielőtt ez elkövetkezik, megkapom magától azt a vigaszt, hogy családfámon új hajtás fakad.

- Azt fogom tenni, amit atyám parancsol! - szolt Raoul meghatódva.

- Ne tegye ki magát szárnysegédi minőségében veszedelmes kalandoknak, Raoul. Bizonyosságát adta már, hogy a tűzben bátran megállja a helyét. Jusson eszébe, hogy az arabokkal való háborúskodás tele van kelepccével, alattomosással és orgyilkossággal.

- Igen, ezt mondják, atyám.

- Nem valami nagy dicsőség, ha az embert alattomosan teszik el láb alól. Az ilyen halál mindig vakmerőségre vagy vigyázatlanságra vall. Gyakran nem is sajnálják, hiába ontották vérüket. A győző még kacag is rajtuk, s mi nem tűrhetjük, hogy ezek az ostoba hitetlenek a mi hibánkból diadalmaskodjanak. Érti-e, mit akarok mondani, Raoul? Isten a tudója, nem arra akarom inteni, hogy távol maradjon a harctértől.

- Okos leszek, apám, és ezenkívül igazán szerencsém is van - szólt Raoul, olyan mosollyal, ami megdermesztette a szegény apa szívét -, mert - tette hozzá sietve a fiatalember - húsz ütközetben vettem részt, s csak egy sebet kaptam!

- Ezenkívül - folytatta Athos - az éghajlat miatt is vigyáznia kell magára: a láz is ocsmány halált okoz. Szent Lajos király azért könyörgött Istenhez, hogy inkább nyíl vagy pestis által pusztuljon el, csak lázat ne küldjön reá!

- Ó, atyám, józansággal, okos életmóddal...

- Beaufort hercegtől megtudtam - szólt Athos -, hogy kéthetenként küld üzenetet Franciaországba. Mint az ő szárnysegéde, maga fogja elküldeni, s bizonyára nem fog megfélemlíteni rólam.

- Nem, atyám! - szólt Raoul elcsukló hangon.

- S végül, mivel jó keresztény, Raoul, s mivel én is az vagyok, számítanunk kell Isten vagy védangyalunk különös oltalmára. Ígérje meg, ha valami szerencsétlenség éri, mindenekelőtt énrám gondol.

- Mindenekelőtt, ó, hogyne, atyám!

- És hogy hívni fog!

- Nyomban!

- Szokott-e rólam álmodni, Raoul?

- Minden éjjel, atyám! Gyermekkorom álmaiban láttam, amint nyugodtan, szelíden, mosolyogva kiterjeszti karját fejem felett, azért is aludtam olyan édesen... valamikor!

- Mi sokkal jobban szeretjük egymást - szólt a gróf -, semhogy abban a pillanatban, mikor egymástól elválunk, lelkünk egy része el ne kíséressen mindkettőnket és ne lakozzon ott, ahol magunk lakozunk. Ha szomorú lesz, Raoul, az én szívemre szomorúság fog borulni, s ha reám gondolva mosolyogna, legyen meggyőződve róla, hogy örömének egy sugarát elküldi nekem onnan.

- Azt nem ígérem, hogy vidám leszek - felelte a fiatalember -, de arról biztosítom, hogy egyetlen órámm sem fog elmúlni, hogy ne gondolnék atyámra, egyetlenegy óra sem, esküszöm, amíg csak élek!

Athos nem tudott magán tovább uralkodni; karját fia nyaka köré fonta, és minden erejével szívéhez szorította.

A hold belesápadt a hajnal ragyogó fényébe, a szemhatár felett aranyló sáv hirdette a napkeltét.

Athos Raoul vállára borította köpenyét, s visszavezette őt a városba, ahol nyüzsgött már a sok tehervivő és rakomány, akár egy hatalmas hangyabolyban. Ahogy Athos és Raoul a sziklapárkányról lejött, valami bizonytalanul imbolygó árnyék tűnt szemükbe, mely mintha szégyellné, hogy meglátták. Grimaud volt, aki nyugtalanzkodott, s urát nyomon követte s várta.

- Ó, jó Grimaud - kiáltott rá Raoul -, mit akarsz? Ugye, azért jössz, hogy megmondd: itt az indulás ideje?

- Egyedül? - kérdezte Athostól Grimaud, Raoulra mutatva, szemrehányó hangon, amiből kitűnt, hogy mennyire meg van rendülve az öreg szolga.

- Ó, igazad van, Grimaud - szólt a gróf. - Raoul nem fog egyedül útra kelni; nem, nem marad magára idegen földön, jóbarát nélkül, aki vigasztalja s mindenre emlékeztesse, amit szeretett.

- Én? - kérdezte Grimaud.

- Te? Igen, igen! - kiáltotta Raoul, szíve mélyéig meghatva.

- De sajnos, te már nagyon öreg vagy, jó Grimaud - szólt Athos.

- Annál jobb! - felelte az öreg kimondhatatlanul mély megértéssel és érzéssel.

- De látod, a behajózás már megtörtént, és te nem készültél fel az útra.

- Dehogynem! - felelte Grimaud, és felmutatta útiböröndjének kulcsát a Raoul kulcsai közé vegyítve.

- Igen, de csak nem hagyod magára a gróf urat - szólt Raoul -, hiszen még soha el nem mozdultál mellőle?!

Grimaud tekintete elsötétült, ahogy Athosra nézett, mintha meg akarná latolni, melyikük az erősebb.

A gróf nem válaszolt.

- A gróf úrnak kedvesebb lesz így - szólt Grimaud.

Athos helyeslően bólintott.

Ebben a pillanatban megperdültek a dobok, s a kürtök vidám harsogással töltötték be a levegőt.

A városból kivonultak az expedícióban részt vevő ezredek. Szám szerint öt, s mindegyik negyven századból állt. A királyi ezred haladt elöl, kék hajtókás fehér egyenruhában. Az aranyliliommal hintett, kereszt alakban négyfelé osztott viola- és hervadtlevél-színű csapatzászlók között kimagaslott a fővezér fehér színű, Bourbon-liliomos kereszttel díszített zászlója.

A muskétások a szárnyakon, villa alakú bottal a kézben és muskétával a vállon; a pikások a közepén, tizennégy láb hosszú lándzsákkal; vígan meneteltek mind a szállítóbárkákhoz, amelyek apránként átvitték őket a tengeri hajókra.

Ezután jött a picardiai, navarrai, normandiai és a királyi tengerészezred.

Beaufort herceg jól összeválogatta az ezredeket. Ő maga a vezérkarával zárta le a menetet.

Jó egy órába tellett, míg a tengerhez érkezett.

Raoul és Athos lassan lépkedett a part felé, hogy abban a pillanatban, mikor a herceg odaér, Raoul elfoglalhassa helyét.

Grimaud izgatottan, mint valami forrófejű fiatal, az admirális hajójára vitette Raoul csomagjait.

Athos fia oldalán haladt, akit hamarosan elveszít, fájdalmas gondolatokba merült, és a zajtól, tolongástól egészen elkábult.

Egyszerre a herceg egyik tisztje lépett oda, azzal az üzenettel, hogy a herceg Raoult az oldalán óhajtja látni.

- Legyen olyan jó, és mondja meg a hercegnek, uram - szólt Raoul -, csak ezt az egy órát kérem még, hogy atyámmal tölthessem.

- Nem, nem! - szólt közbe Athos. - A szárnysegédnek nem szabad elhagynia tábornokát. Mondja meg, uram, a hercegnek, hogy a vicomte azonnal jelentkezik nála.

A tiszt elvágatott.

- Akár itt válunk el, akár ott - szólt a gróf -, mindenképpen el kell válunk.

Gondosan leporolta fia ruháját, és menet közben megsimogatta Raoul haját.

- Hallgasson rám, Raoul! - szólt. - Pénzre lesz szüksége; Beaufort herceg nagy lábon él, s én biztos vagyok benne, hogy magának is kedve kerekedik majd lovakat és fegyvereket vásárolni, ami arrafelé nagy érték. Mivel sem a királyt, sem pedig a herceget nem szolgálja, hanem a maga ura lesz, sem zsoldra, sem pedig ajándéokra nem számíthat. Én pedig azt akarom, hogy Dzsidszselliben mindene meglegyen. Itt van kétezer tallér. Költse el, Raoul, ha örömet akar nekem szerezni.

Raoul megszorította atyja kezét, s az út kanyarulatában már meg is pillantották Beaufort herceget, pompás, hófehér spanyol paripáján, amint kecsesen bókolgatva köszöni meg a város asszonyainak tapsát.

A herceg maga mellé hívta Raoult, s a grófnak kezét nyújtotta. Sokáig beszélgetett vele, olyan biztatóan, hogy a szegény apának egy kissé megnyugodott a szíve.

Mindketten, apa is, fiú is úgy érezték, mintha a vérpadra menetelnének. Borzasztó perc volt, mikor a matrózok és katonák családjaikkal és barátaikkal az utolsó csókot váltották: a végső pillanat, amikor a tiszta ég, a ragyogó nap, a balsamos levegő, az ereken keringő pezsgő élet ellenére minden feketének, keserűnek érzett és kétséget támasztott Isten iránt, holott Istenről beszélt minden.

Szokás volt, hogy az admirális és kísérete utolsónak száll hajóra: az ágyúk mennydörgő szava csak abban a pillanatban hangzott fel, mikor a vezér fellépett a hajójára.

Athos megfélekedett az admirálisról, a flottáról; a maga méltóságáról, erős férfi voltáról, kitarta karját és görcsösen magához ölelte a fiát.

- Kísérjen el a fedélzetig - szólt a herceg megilletődve. - Egy jó félórát nyer ezzel is!

- Nem - felelte Athos -, nem, az istenhozzádot elmondtam, másodszor nem akarom elmondani.

- Nos, vicomte, akkor szálljon gyorsan hajóra! - szólt a herceg, hogy megkímélje a két férfit a szívüket égető könnyek ontásától.

És atyaián, gyöngéden, oly erővel, mintha Porthos lett volna, karjába emelte Raoult, s elhelyezte a dereglyén, amelynek evezői adott jelre nyomban munkához láttak.

Ő maga, minden ceremóniáról megfélekedve átugrott a csónakba, s erős lábával elrúgta a parttól.

- Isten vele! - kiáltotta Raoul.

Athos válaszképpen csak intett; de valami forróságot érzett a kezén: Grimaud tiszteletteljes csókjá volt, a hűséges szolga utolsó istenhozzádjá.

A kézcsók után Grimaud a kikötő partjáról egy kétlapátos jolléba ugrott, amelyet egy tizenkétpárevezős bárka vontatott.

Athos elhagyatva, megsemmisülve roskadt le a parton.

Minden pillanat fia sápadt arcának egy-egy vonását, egy-egy árnyalatát rabolta el tőle. Ernyedt karral, merev tekintettel, nyitott szájjal bámult, eggyé válva Raoullal, aki ugyanúgy bámult, érzett s ugyanolyan döbbent volt.

A tenger lassan vitte a naszádokat s az embereket, egyre inkább távolodtak, oly messzeségbe, ahol az emberek már csak apró pontok, s a szerelem már csak emlék.

Athos látta a fiát fellépni az admirális hajójának kötélhágcsójára, látta, amint a mellvédre könyököl, s mindig úgy helyezkedik, hogy az apai szemnek célpontul szolgáljon. Hiába dörgött az ágyú, hiába harsogott a zaj és kiáltás a parton álldogálók felé, hiába akarta a zaj megsüketíteni az apát, hiába takarta el szemei elől a füst élete törekvéseinek rajongásig szeretett célját: az utolsó pillanatig látta Raoult, s a feketéből halványná, halványból fehérré, fehérből semmivé váló, meg sem látható atom csak akkor tűnt el Athos szeme elől, mikor a hatalmas hajók körvonalai és a dagadó vitorlák régen semmibe vesztek, s a parton álldogálók réges-rég semmit sem láttak belőlük.

Délfelé, mikor a nap már emésztette a teret, s a csillogó vízfelületen már alig látszottak az árbocok csúcsai, Athos vékony füstcsíkot pillantott meg, amely nyomban szertefoszlott; egy ágyúlövés füstje volt, azé, amellyel Beaufort herceg búcsúzott a francia partoktól.

Az árboc hegye eltűnt a horizont felett, és Athos keserves szívvel vánszorgott haza szállására.

240
Nők között

D'Artagnan nem tudta barátai előtt olyan ügyesen palástolni fájalmát, mint ahogy szerette volna.

Ez a sztoikus katona, ez a szenttelen hadfi, akit rossz sejtés és félelem kínozott, egy pillanattig elárulta emberi gyöngeségét.

Mikor aztán végre elnémította szívét és lecsillapította izmai remegését, odafordult szolgálájához, aki mindig hallgatólag volt és gyorsan engedelmeskedett.

- Rabaud! - szólt. - Tudd meg, hogy naponta harminc mérföldet kell megtennem!

- Helyes, kapitány uram! - felelte Rabaud.

E pillanattól kezdve D'Artagnan, aki szinte összenőtt lovával, mint egy kentaur, nem törődött többé semmivel, azaz mindennel törődött.

Azon gondolkozott, miért hívatja őt a király, és miért dobott a Vasálarcos egy ezüstitálat Raoul elé.

Az első kérdésre vonatkozólag a válasz hiányos volt: nagyon is jól tudta, hogy a király pusztán kényszerűségből hívatja haza; továbbá azt is tudta, hogy XIV. Lajos feltétlenül négy szemközt akar tárgyalni azzal, akit oly roppant fontos titok a birodalom legnagyobb hatalmasságai közé emelt. De hogy a király mit óhajt, abba a testőr nem tudott behatolni.

Nem volt kétsége abban a tekintetben sem, hogy mi indította a szerencsétlen Fülöpöt rangja és születése leleplezésére. Fülöp, akit örökre vasálarc takar, akit olyan vidékre száműztek, ahol az emberek szinte az elemek szolgálatába szegődtek; Fülöp, akit D'Artagnan társaságától is megfosztottak, pedig ő tisztelettel és gyöngédséggel halmozta el, Fülöp ezentúl nem lát mást, csak kísértetet, szenvedést, s mivel kétségbeesés marta, kiöntötte a szívét, elpanaszolta a baját, abban a hiedelemben, hogy leleplezésével bosszúállóra talál.

Az a mód, ahogy a testőr csaknem megölette két legjobb barátját, a véletlen, mely Athos előtt oly különös módon feltárta az államtitkot, a búcsú Raoultól, e fiatal ember sötét jövője, amely szomorú halálba torkollik: mindez újra meg újra komor sejtelmekkel töltötte el D'Artagnan lelkét, annyira, hogy a sebes vágta sem szórakoztatta úgy, mint valamikor régen.

D'Artagnan gondolatai azután Porthosra és Aramisra terelődtek. Látta őket menekülőben, üldözötten, tönkretéve, a szerencse és vagyion szorgos munkásai mindent elveszítve; s mivel a király bosszúállás és harag idején hívja őt, a büntetésvégrehajtó bizalmasát, már előre remegett, hogy olyan megbízást kaphat, amitől megszakad a szíve.

Ha néha-néha, hegynek fölfelé menet, mikor lova már tajtékzott és lihegett, a kapitány leszállt, zavartalanabban töprenghetett Aramis csodálatos tehetségén, ezen a leleményes és fondorlatos lángelmén, amelyet kettőt teremtett a Fronde és a polgárháború. Katona, pap és diplomata; gáláns, kapzsi és ravasz ember, aki az élet javait mindig csak lépcsőnek használja, hogy rossz célokra törjön. Ragyogó szellem, s ha nem is nagy szív, rosszat soha nem tett másért, csak azért, hogy ő egy kicsit jobban tündököljön. Pályafutásának végén, mikor már csaknem célhoz ért, úgy jár, mint Fiesco:²⁰ elvét egy lépést, s a tengerbe zuhan.

²⁰ Giovanni Luigi de Fieschi (1523-1547) - genovai nemes; Genova akkori ura ellen szőtt összeesküvése kudarcba fulladt. Tragikus sorsát Schiller dolgozta fel *Fiesco* című drámájában.

De Porthos, a jóindulatú és együgyű Porthos! Ha őt kell látni kiéhezve, Mousquetont látni aranysujtás nélkül, talán bebörtönözve, Pierrefonds-t és Bracieux-t tönkretéve, földig rombolva falait, megpocsékolva szálereit, mindez megannyi éles törszúrás volt D'Artagnan szívének, s valahányszor erőt vett rajta a fájdalom, nagyot ugrott, akárcsak lova a bögöly csípésére a lombsátor alatt.

Okos ember sohasem unatkozik, ha a fáradságtól kimerül a teste; egészséges ember mindig könnyűnek találja az életet, ha valamit feltesz magában. D'Artagnan, aki egyre vágatott s egyre töprengett, frissen és jó erőben érkezett meg Párizsba, mint az atléta, aki felkészült a viadalra.

A király nem várta ilyen hamar, s vadászatra ment Meudonba. D'Artagnan nem sietett utána, mint hajdanában tette volna, hanem levetkőzött, megfürdött, és várta, hogy őfelsége porosan és fáradtan megérkezzék. Ez alatt az öt óra alatt, mint mondani szokták, szobájának levegőjét szívta, és felvértezte magát minden eshetőség ellen.

Megtudta, hogy a király két hete komor, hogy az anyakirályné súlyos beteg és meg van törve; hogy Monsieur, a király testvére, a vallásban keres menedéket, hogy Madame ideges, és Guiche gróf elutazott egyik birtokára.

Megtudta, hogy Colbert nagy kegyben áll, hogy Fouquet-t mindennap másik orvos vizsgálja, s egyik sem tudja meggyógyítani, és hogy betegsége nem olyan természetű, amit az orvosok gyógyítani tudnak, kivéve a politikai orvosokat.

A király, amint D'Artagnannak mesélték, a legnyájasabban viselkedik Fouquet-val, s nem engedi el maga mellől, de a főintendáns szíve mélyén megrendülve, mint a derék fa, amit a féreg rág, csak sorvadozik, hiába ragyog rá a királyi mosoly, az udvar fáinak ez az éltető napja.

D'Artagnan megtudta, hogy La Vallière kisasszony nélkülözhetetlen a király számára, úgyhogy az uralkodó a vadászat alatt, ha nem is viszi magával, gyakran ír neki, de most már nem versben, hanem, ami még rosszabb, prózában, és pedig egész oldalakat.

Így tehát *a világ első királya*, amint annak a kornak a költői zengték ódáikban, *páratlan hévvel* leszállt a lóról, s kalapja tetején firkálta túlaradó mondatait, s Saint-Aignan úr, az örökös szárnysegéd, továbbította La Vallière-nak, agyonhajszolva lovát.

Ezalatt a gímszarvasok és fácánok éltek világukat, mert olyan lanyhán vadásztak rájuk, hogy egyesek szerint a francia udvarnál a vadászat tudományát a hanyatlás veszélye fenyegette.

D'Artagnan szegény Raoul kérésére gondolt, arra a kétségbeesett levélre egy nőhöz, aki reménykedve töltötte életét, s mivel D'Artagnan szeretett bölcselkedni, elhatározta, hogy a király távollétét felhasználva, néhány percig beszélget La Vallière kisasszonnyal.

A dolgot könnyű volt nyélbeütni; Louise a királyi vadászat alatt néhány hölgygel a Palais-Royal galériájában sétált, ahol a testőrkapitánynak éppen néhány őrszemet kellett ellenőriznie.

D'Artagnan nem kételkedett benne, hogy ha Raoulra irányíthatja a beszédet, Louise anyagot szolgáltat neki, hogy a szegény száműzöttnek kellemes levelet írhasson; s bizony Raoul számára a remény, vagy legalábbis a vigasz, abban a lelkiállapotban, amelyben mi láttuk, éltető nap volt, életet jelentett két olyan férfinak, akik D'Artagnan szívének igen nagyon kedvesek voltak.

Tehát a kapitány arrafelé ment, ahol rátalálhatott La Vallière kisasszonyra.

D'Artagnan nagy társaságban találta La Vallière-t. Szembeötlő magányában a király kegyencnöje olyan hódolatban részesült, mint egy királynő, talán nagyobbban is, mint a

királyné, olyan hódolatban, hogy Madame büszke lett volna rá akkor, amikor a király szeme még csak őt látta, és rá irányította az udvaroncok tekintetét.

D'Artagnan nem volt ugyan édes szavú széptevő, a nők mégis becézték, szerették; jó modorú, bátor férfi volt, s félelmetes hírneve éppen úgy megszerezte számára a férfiak barátságát, mint a nők csodálatát.

Ezért aztán az udvarhölgyek, amint belépett, azonnal megszólították. Először is kikérdezték:

Hol volt? Mi történt vele? Mért nem csodálhatták már oly régóta, mikor lovát a királyi erkély előtt táncoltatja?

D'Artagnan azt felelte, hogy a narancs hazájából jön.

A kisasszonyok nevettek. Abban az időben mindenki utazott ugyan, de egy százmérföldes út még problémát jelentett, amit gyakran a halál oldott meg.

- A narancs hazájából? - kérdezte Tonny-Charente kisasszony. - Spanyolországból?

- Nono! - ingerkedett a testőr.

- Máltából? - kérdezte Montalais.

- No, kisasszonyok, közel járnak hozzá.

- Tehát egy szigetről? - kérdezte La Vallière.

- Kisasszony! - szólt D'Artagnan. - Én nem akarom, hogy tovább találgassanak. Onnan jövök, ahol Beaufort herceg éppen most száll hajóra, hogy Algériába vitorlázzon.

- Látta a hadsereget? - kérdezte több harcias nő.

- Ahogy magukat! - felelte D'Artagnan.

- És a flottát?

- Mindent láttam.

- Vannak a hadseregben barátaink? - kérdezte Tonny-Charente kisasszony egykedvűen, de oly módon, hogy a figyelmet erre a fontosnak ítélt szóra terelje.

- Igen - felelte D'Artagnan -, ott van De La Guillotièrè úr, De Mouchy úr, Bragelonne vicomte!

La Vallière elsápadt.

- Bragelonne vicomte is? - kiáltott fel a galád Athénaïs. - Mi a csuda! Hadba vonult? Ő?

Montalais a lábára lépett, de hiába.

- Tudja, mit gondolok? - folytatta kegyetlenül, D'Artagnan felé fordulva.

- Nem, kisasszony, de szeretném tudni.

- Azt gondolom, hogy azok a férfiak, akik ebben a hadjáratban részt vesznek, kétségbeesett férfiak, akik csalatkoztak szerelmükben, s akik a mór nőket nem tartják oly kegyetleneknek, mint a fehér szépségek voltak.

Néhány nő nevetni kezdett, La Vallière megrezzent, Montalais úgy köhögött, hogy egy halott felébredt volna.

- Kisasszony - szólt D'Artagnan -, téved, ha Dzsidszelliben feketének képzeled a nőket; a nők ott nem feketék, az igaz, hogy nem is fehérek, hanem sárgák!

- Sárgák!

- Ó, ne vegyék rossz néven, de én még soha nem láttam szebb arcszínt, fekete szemmel és korall ajakkal párosítva.

- Annál jobb Bragelonne úrnak! - szólt Tonny-Charente kisasszony nyomatékosan. - Legalább kárpótlást kap szegény fiú.

Szavait mély csend követte.

D'Artagnannak volt ideje végiggondolni, hogy a nők, ezek a szelíd galambok, egymáshoz sokkal kegyetlenebbek, mint a tigrisek és a medvék.

De Athénaïs-nak nem volt elegendő, hogy La Vallière-t halálsápadtnak lássa, azt akarta, hogy piruljon is.

Kíméletlenül folytatta a megkezdett társalgást.

- Tudja-e, Louise, hogy lelkiismeretét nagy bűn terheli?

- Milyen bűn? - hebegte a szerencsétlen leány, miközben körülnézett, támaszt keresve, amit nem talált.

- Mert hiszen - folytatta Athénaïs -, hiszen ez a fiatalember a jegyese volt. Szerette magát, maga eltaszította magától.

- Ez minden becsületes leánynak jogában áll - szólt Montalais mesterkélten. - Ha az ember tudja, hogy nem tehet boldoggá egy férfit, jobb, ha elutasítja.

Louise nem tudta, köszönettel vagy rosszallással tartozik-e annak, aki védelmébe vette.

- Elutasítja! Elutasítja! Nagyon helyes! - szólt Athénaïs. - De nem ebben van a bűn, amit La Vallière kisasszony szemére vethet magának. Az igazi bűn a háborúba kényszeríteni azt a szegény fiatalembert, a háborúba, ahol biztos halál vár rá.

Louise végigsimította jéghideg homlokát.

- És ha meghal, maga ölte meg, ez a bűn - fejezte be a kérlelhetetlen Athénaïs.

Louise, maga is félholtan, támolyogva támaszkodott a testőrkapitány karjára; D'Artagnan arca szokatlan megrendülést árult el.

- Beszélni óhajt velem, D'Artagnan úr? - szólt haragtól és fájdalomtól remegő hangon a lány.

- Mit óhajt nekem mondani?

D'Artagnan néhány lépést tett a körfolyosón, karján Louise-zal, s mikor már elég távol voltak a többiektől, így szólt hozzá:

- Amit mondani akartam, kisasszony, azt már Tonny-Charente kisasszony elmondta, gorombán ugyan, de ez az igazság.

Louise felsikoltott, az újabb szúrástól megsebezve, elfutott, mint a halálra sebzett kismadár, amely a bozót árnyékába menekül, hogy kiszenvedjen.

Abban a pillanatban tűnt el az egyik ajtón át, mikor egy másik ajtón a király belépett.

A király első tekintete szeretőjének üresen álló székére esett, s nem látva ott La Vallière-t, összeráncolta homlokát, de nyomban észrevette D'Artagnant, aki meghajolt előtte.

- Igazán nagyon iparkodott, uram - szólt -, meg vagyok elégedve magával.

Ez volt a királyi meglepedettség leghízselgőbb kifejezése. Sok ember szívesen adta volna az életét is, hogy ezt hallhassa a királytól.

Az udvarhölgyek és udvaroncok, akik a belépő király köré sereglettek, széteszlottak, mikor észrevették, hogy a király egyedül óhajt lenni testőrkapitányával.

A király előresietett, s D'Artagnant magával vitte a teremből, miután még egyszer körülnézett, hogy nem látja-e La Vallière-t, akinek távollétét nem tudta megérteni.

Alighogy a kíváncsi fülektől elég távol érezte magát, megkérdezte:

- Nos, D'Artagnan úr, a fogoly?

- Börtönben van, Sire!

- Mit beszélt az úton?

- Semmit, Sire!

- S mit tett?

- Volt egy pillanat, amikor a halászok, akik Sainte-Marguerite-ra szállítottak, fellázadtak, s meg akartak ölni... a fogoly megvédett, ahelyett, hogy kísérletet tett volna a menekülésre.

A király elsápadt.

- Elég!

D'Artagnan meghajolt.

A király fel-alá járkált a szobájában, azután megszólalt:

- Antibes-ban volt, amikor Beaufort herceg odaérkezett?

- Nem, Sire! Mire a herceg megérkezett, én már úton voltam.

- Aha!

Újabb hallgatás.

- Mit látott ott lent?

- Sok embert - felelte D'Artagnan hidegen.

A király látta, hogy D'Artagnan nem akar beszélni.

- Azért hívtam, kapitány úr, hogy megkérjem, készítse elő a szállásomat Nantes-ban.

- Nantes-ban? - kiáltott fel D'Artagnan.

- Bretagne-ban.

- Igen, Sire, Bretagne-ban. Felséged megteszi ezt a nagy utat Nantes-ba?

- A rendek ott gyűlnek egybe - felelte a király. - Két kérelmet óhajtok eléjük terjeszteni, s magam is ott akarok lenni!

- Mikor induljak? - kérdezte a kapitány.

- Ma este... holnap... holnap este, hiszen pihenésre van szüksége.

- Már kipihentem magam, Sire!

- Ez pompás! Tehát ma este és holnap reggel között, amikor tetszik.

D'Artagnan meghajolt, mintha el akarna köszönni, de látva, hogy a király zavarban van, két lépést tett előre, s így szólt:

- Az udvart is magával viszi a király?

- Igen!

- Akkor a királynak kétségkívül testőrségre lesz szüksége?

A testőrkapitány átható tekintete előtt a király lesütötte szemét.

- Vigyen magával egy brigádot! - válaszolt Lajos.

- Más semmi? Felsőgednek nincs más parancsa?

- Nincs... ó... de igen...!

- Hallgatom!

- A nantes-i kastélyban, melynek igen rossz a beosztása, amint mondják, az állami főtisztviselők ajtaja elé, akiket magammal viszek, egy-egy testőrt állítson.

- A főtisztviselők ajtaja elé?

- Igen!

- Mint például De Lyonne úr ajtaja elé?

- Igen!

- De Le Tellier úr ajtaja elé?

- Igen!

- De Birenne úr ajtaja elé?

- Igen!

- A főintendáns úr ajtaja elé?

- Természetesen!

- Nagyon jól van, Sire! Holnap már úton leszek!

- Még egy szóra, D'Artagnan úr! Nantes-ban Gesvres herceg úrral, a gárda kapitányával fog találkozni. Legyen gondja arra, hogy a testőrök már fel legyenek állítva, mielőtt a gárda megérkezik. Aki előbb érkezik, azé az előny!

- Igen, Sire!

- És ha Gesvres herceg kérdőre vonná?

- Ugyan, felség, hát kérdőre von engem De Gesvres úr?

A testőr katonásan sarkon fordult s távozott.

„Nantes-ba! - gondolta magában, miközben a lépcsőn lefelé ment. - Miért nem merte a király nyomban megmondani, hogy Belle-Isle-re?”

Mikor a nagy kapuhoz ért, De Brienne úr egyik írnoka sietett utána.

- D'Artagnan úr! - kiáltott az írno. - Bocsánat...

- Mi az, Ariste úr?

- Itt van egy utalvány, a király megbízásából kell átadnom.

- A maguk pénztárára szól? - kérdezte a testőr.

- Nem, uram, Fouquet úr pénztárára.

D'Artagnan meglepődve olvasta el a király saját kezűleg írt, s kétszáz tallérról szóló utalványát.

„Mi a csuda! - gondolta magában, miközben De Brienne úr írnokának illedelmesen köszönetet mondott - ezt az utat Fouquet úrral fizették meg! Az ántiját, ez XI. Lajos módszere... Miért nem a Colbert úr pénztárára szól ez az utalvány... olyan örömmel fizette volna ki!”

És D'Artagnan, híven elvéhez, hogy látra szóló utalványt soha ne hagyjon az ember kihúlni, elindult Fouquet-hoz, hogy a kétszáz tallért felvegye.

241
Az utolsó vacsora

A főintendáns kétségkívül értesült a nantes-i útról, mivel barátainak búcsúlakomát adott.

A szolgák sürgése-forgása a palota alsó és felső termeiben, ahová a tálakat hordták, az írnokok tevékenykedése a számadások lezárásában, mind arra vallott, hogy a pénztárban is, a konyhában is közeli felfordulás várható.

D'Artagnan az utalvánnyal a kezében a hivatali szobába ment, ahol azt a választ kapta: a pénzfelvételhez már késő, a pénztár zárva van.

A testőr csak ennyit mondott:

- A király szolgálatában!

Az írnok egy kissé meglepődve a testőrkapitány komor arcától, azt felelte, hogy ez figyelemre méltó ok volna, de a hivatalos rend szintén figyelembe veendő körülmény, ennél fogva megkérte az utalvány birtokosát, hogy másnap újból jöjjön el.

D'Artagnan kérte, hogy vezessék Fouquet úrhoz.

Az írnok erre azt felelte, hogy a főintendáns nem törődik ilyen apró dolgokkal, s hirtelen bezárta az ajtót D'Artagnan orra előtt.

D'Artagnan előre látta ezt, és csizmáját az ajtó és a küszöb közé dugta, úgyhogy a zár nem fogott, s D'Artagnan megint csak ott állt az írnok orra előtt. Ezért az írnok most hangnemet változtatott, s ijedt udvariassággal szólt a testőrkapitányhoz.

- Ha uraságod a főintendáns úrral akar beszélni, menjen az előszobába; ezek itt az irodák, ahova ökegyelmessége soha be nem teszi a lábát.

- Na végre! Miért nem ezzel kezdte! - szólt D'Artagnan.

- Az udvar másik oldalán! - igazította útba az írnok, örvendve, hogy megszabadul tőle.

D'Artagnan keresztülment az udvaron, és az inasokba botlott.

- Ökegyelmessége ilyenkor nem fogad! - szólt egyikük, aki egy szépen feldíszített tálon három fácánt és tizenkét fürjet vitt.

- Mondja meg neki - szólt D'Artagnan, feltartóztatva az inast, a kezében levő tányér szélével - , hogy D'Artagnan, őfelsége testőrségének kapitánya van itt!

Az inas felkiáltott meglepetésében, s eltűnt.

D'Artagnan lassú léptekkel követte. Éppen jókor érkezett az előszobába, ahol Péliissonnal találkozott, aki sápadtan jött ki az ebédlőből, hogy felvilágosítást kérjen.

D'Artagnan mosolyogva szólalt meg.

- Nincs semmi baj, Péliisson úr, csak egy kis utalványt kell benyújtanom.

- Ó! - sóhajtott fel megkönnyebbülten Fouquet barátja, s kézen fogva bevezette a kapitányt a terembe, ahol a főintendáns, barátai körében, egy párnázott karosszékben ült.

Együtt voltak mind az összes epikureusok, akik hajdanán Vaux-ban díszei voltak Fouquet házának, szellemének és pénzének.

Ezek az életvidám, többnyire gyöngéd barátok nem hagyták el pártfogójukat a vihar közeledtére: fenyegethetett az ég, renghetett a föld, ők mellette álltak, mosolyogva, készségesen, odaadó hűséggel viseltetve iránta a balsors idején, éppúgy, mint a jólétben tették.

A főintendáns bal oldalán Bellière-né asszony, jobb oldalán pedig Fouquet-né asszony ült; mintha a világi törvénnyel szembe szállva, a hétköznapi illetan szabályait elhallgattatva, a két védangyal ebben a válságos pillanatban egyesítené erejét, hogy vállalva támogassa ezt a férfit.

Bellière-né sápadt volt, remegett, s a főintendáns feleségéért aggódott, aki kezét férje kezén nyugtatva, rémületen meredt az ajtóra, amelyen Péliison D'Artagnant bevezette.

A kapitány roppant udvariasan lépett be, azután elcsodálkozott, mikor gyakorlott tekintete megpillantotta, s nyomban fel is fogta a jelenlevők arckifejezésének jelentését.

Fouquet felállott karosszékéből, és így szólt:

- Bocsásson meg, D'Artagnan úr, ha nem úgy fogadom, mint ahogy a király nevében érkezőt fogadnom illenék!

Ezeket az utóbbi szavakat olyan komor elszántsággal hangsúlyozta, hogy barátainak szívét megrendítette a rémület.

- Nem a király nevében jövök - felelte D'Artagnan -, csak egy kétszáz frankról szóló utalvány kifizetése végett jelentem meg.

Valamennyi homlok kisimult, csak Fouquet-é maradt komor.

- Igen? - szólt. - Hát talán szintén Nantes-ba megy?

- Nem tudom, hova megyek.

- De - szólt Fouquet felesége felindulva - nem indul olyan hamar, kapitány úr, hogy abban a szerencsében, ne részesítsen minket, hogy helyet foglaljon!

- Ez nagy megtiszteltetés volna nekem, asszonyom, de annyira sietek, mint látják, hogy bátorkodni kényszerültem megzavarni vacsorájukat ezzel a cédulával.

- Amire aranyban fogok válaszolni - szólt Fouquet, s intett intendánsának, aki nyomban elsietett a D'Artagnan adta utalvánnyal.

- Ó - szólt a kapitány -, a kifizetés miatt nem voltam nyugtalan, hiszen jó cég.

Fájdalmas mosoly ült ki Fouquet sápadt vonásaira.

- Rosszul érzi magát? - kérdezte Bellière-né.

- Újabb roham? - kérdezte Fouquet-né.

- Semmi, köszönöm - felelte a főintendáns.

- Roham? - kérdezte D'Artagnan is. - Hát nagyméltóságod beteg?

- Váltólázam van, a vaux-i ünnepség óta.

- Az éjszakai hűs levegő a grottákban?...

- Nem, nem; inkább egy erős felindulás!

- Túlságosan beleadta szívét-lelkét a király fogadtatásába! - szólt La Fontaine, nem is sejtve, milyen szentségtörést követett el.

- Az ember nem adhatja eléggé a szívét-lelkét, ha a királyt fogadja - válaszolt Fouquet szelíden költő barátjának.

- La Fontaine úr azt akarta mondani: túlságosan buzgólkodott - szólt közbe D'Artagnan teljes nyíltsággal és nagyon szelíden. - Szó, ami szó: a vendéglátást valóban még sehol senki sem gyakorolta úgy, mint nagyméltóságod Vaux-ban.

Fouquet-né asszony vonásairól tisztán le lehetett olvasni, hogy Fouquet helyesen viselkedett a királlyal szemben, de nem úgy a király Fouquet-val szemben.

Csak hogy D'Artagnan tudott a rettenetes titokról. Egyedül csak ő tudta, meg Fouquet úr; a két férfi közül az egyiknek nem volt bátorsága a másikat szánni, és a másiknak nem volt joga az egyiket vádolni.

A kapitánynak elhozták a kétszáz tallért, s már éppen búcsúzni készült, de ekkor felállt Fouquet, kezébe vett egy poharat s D'Artagnannak is odanyújtott egyet.

- Uram! - szólt. - A király egészségére, *bármi jöjjön is!*

- És nagy méltóságod egészségére, *bármi jöjjön is!* - felelte D'Artagnan, és kiürítette poharát.

Eme rosszat sejtető szavak után meghajolt az egész társaság előtt, amely szintén felállt köszöntésére, és hallgatta sarkantyújának pengését, csizmájának dobogását a lépcső aljáig.

- Egy pillanatig arra gondoltam, hogy nem a pénzemért, hanem érterem jött! - szólt Fouquet, s mosolyogni igyekezett.

- Magáért! - kiáltottak fel barátai. - Istenem! De miért?

- Nézzék, kedves epikureus barátaim - felelte a főintendáns -, ne áltassuk magunkat; nem akarok én párhuzamot vonni a legjelentéktelenebb bűnös és Isten fia között, akit imádunk; de lássák, ő egy napon barátainak vacsorát adott, amelyet Utolsó Vacsorának neveznek, pedig csak búcsúlakoma volt, éppúgy, mint ez, amelyet mi most ülünk.

Fájdalmas, tiltakozó kiáltás hangzott az asztal minden részéről.

- Zárják be az ajtót - kiáltotta Fouquet.

Az inasok eltűntek.

- Barátaim - folytatta Fouquet, halkabbra fogva szavát -, mi voltam én egykor? Mi vagyok most? Gondolkozzanak és feleljenek. Egy olyan férfi, mint én, már azáltal is lehanyaglik, ha nem emelkedik; mit fognak mondani, ha csakugyan lehanyaglik a napom? Nincs több pénzem; nincs hitelem többé, csak hatalmas ellenségeim vannak, és hatalom nélkül való barátaim!

- Ne vesztegessük az időt! - kiáltotta Pélißson felállva. - Ha már ilyen őszintén nyilatkozott, rajtunk az őszinteség sora. Igen, barátom, ön elveszett ember, igen, a bukásba rohan, álljon meg. De először is mennyi pénzünk van még?

- Hétszázezer frank - felelte a főintendáns.

- Száraz kenyér! - mormolta Fouquet felesége.

- Postalovakat! - szólt Pélißson. - Váltott postalovakat, és meneküljön!

- Hová?

- Svájcba, Szavojába, de meneküljön!

- Ha nagyméltóságod elmenekül - szólt Bellière-né -, azt mondják majd, hogy bűnös volt és félt.

- Még többet is mondanak, azt fogják mondani: magammal vittem húszmilliót!

- Emlékiratokat fogunk írni, hogy igazoljuk! - szólt La Fontaine. - Meneküljön!

- Maradok - felelte Fouquet. - És különben is, nem nekem dolgozik-e minden?
- Ott van Belle-Isle! - kiáltott fel Fouquet abbé.
- Én természetesen oda megyek, mivel Nantes-ba megyek - felelte a főintendáns. - Türelem tehát, türelem.
- Nantes-ig micsoda út! - szólt Fouquet felesége.
- Igen jól tudom! - felelte Fouquet. - De mit tehetek? A király a rendi gyűlés elé szólít. Tudom, hogy így akar elveszejteni, de ha vonakodom, azzal nyugtalanságomat árurom el.
- Nos - szólt Pélißson -, én találtam egy módot, hogy mindezt összeegyeztesse. El fog menni Nantes-ba.

Fouquet meglepetten nézett rá.

- De a barátaival együtt, a saját hintóján megy Orléans-ig; a saját hajóján Nantes-ig; mindig készen, hogy védelmezze magát, ha megtámadják, s szökni tudjon, ha veszedelem fenyegeti, a pénzt minden eshetőségre számítva magával viszi, s miközben menekül, mégiscsak engedelmeskedik a királynak; így aztán eléri a tengert, amikor akarja, elhajózik Belle-Isle-re, és Belle-Isle-ről oda repül, ahová akar, mint a sas, aki a levegőben kóvályog, ha fészkeből elűzték.

Pélißson szavait általános helyesléssel fogadták.

- Igen, ezt tegye! - szólt Fouquet-né férjéhez.
- Ezt tegye! - ismételte Bellière-né.
- Tegye, tegye! - kiáltotta valamennyi barát.
- Megteszem! - felelte Fouquet.
- Még ma este!
- Egy óra múlva!
- Azonnal!
- Hétszázezer frankkal újra vagyont szerezhet! - szólt Fouquet abbé. - Ki akadályoz meg minket abban, hogy Belle-Isle-en felfegyverezzük a tengeri rablókat?
- És ha meg kell tenni, elindulunk egy új világ felfedezésére! - jegyezte meg La Fontaine, megrészegülve a merész tervtől és az elragadtatástól.

A barátok örömet, reménységét kopogtatás zavarta meg.

- A király futárja! - kiáltotta a szertartásmester.

Nagy csend állt be, mintha a hír, amit a futár hoz, válasz volna az imént született tervekre.

Mindenki feszülten leste, mit tesz a ház ura, akinek homlokán verejték gyöngyözött, s akit ekkor már valóban láz gyötört.

Fouquet átment dolgozószobájába, hogy a király üzenetét átvegye.

Amint már említettük, a szobákban, a felszolgáló cselédség között oly síri csend uralkodott, hogy az ebédlőbe áthallatszott Fouquet hangja, mikor válaszolt:

- Jól van, uram!

De ez a hang meg volt törve a kimerültségtől, s elcsuklott az izgalomtól.

Egy pillanat múlva Fouquet beszólította Gourville-t, aki általános várakozás közepette átsietett a galérián.

Végre megjelent maga Fouquet a vendégei között, de nem azzal a sápadt és komor arccal, mint mikor távozott; arca sápadtból ónszínűre változott, vonásai eltorzultak. Eleven kísértetként, kitárt karral, szikkadt ajakkal jött előre, mint valami árnyék, amely egykori barátait köszönti.

E látványra mindenki felállott, mindenki felkiáltott, s mindenki Fouquet felé sietett.

Fouquet, feleségére támaszkodva, dermedten nézett Péliissonra, és megszorította Bellière-né jéghideg kezét.

- Nos? - szólt, s hangja már nem is emberi hang volt.

- Mi történt? Istenem! - kérdezték.

Fouquet kinyitotta görcsösen ökölbe szorult, izzadt jobb kezét; egy levelet tartott, amelyet Péliisson rémülten kapott ki a kezéből.

A következő sorokat olvasta, a király saját kezű írását:

Kedves, szeretett Fouquet úr! Adjon a rendelkezésünkre álló maradékból hétszáz-ezer frankot, amire az elutazáshoz még ma szükségünk van.

És mivel tudjuk, hogy egészsége nem jó, kérjük Istent, hogy gyógyítsa meg és tartsa meg az ő szent és kegyes oltalmában.

Lajos

Jelen levelünk szolgáljon nyugtatványul.

A rémület moraja hangzott körös-körül a teremben.

- Nos - kiáltott most Péliisson -, ezt az írást...

- Kaptam, igen!

- És most mit fog tenni?

- Semmit, hiszen itt a nyugtatvány.

- De...

- Ha kezemben az elismervény, Péliisson, akkor ki is fizettem! - szólt a főintendáns oly egyszerűen, hogy a jelenlevők szíve majd meghasadt.

- Kifizette? - kiáltott Fouquet felesége kétségbeesetten. - Akkor tehát elvesztünk?

- Ugyan, ugyan! Semmi haszontalan szó! - vágott közbe Péliisson. - A pénz után az élet következik. Lóra, lóra, Fouquet úr!

- Elhagy minket? - kiáltotta egyszerre a két asszony, a fájdalomtól elkábulva.

- Ajh! Ha nagyméltóságod magát menti, minket is megment. Lóra!

- De hisz alig áll a lábán! Nem látja?

- Hát, ha meggondoljuk!... - szólt a rettenthetetlen Péliisson.

- Igaza van - mormogta Fouquet.

- Kegyelmes úr! Kegyelmes úr! - kiáltotta Gourville, s egyszerre négy lépcsőfokot is átugrott.

- Kegyelmes úr!

- Nos, mi az?

- Amint tudja, elkísértem a pénzzel a király futárját.

- Igen.

- Nos, amint a Palais-Royalhoz érkeztünk, láttam...

- Szegény barátom, megfulladsz, végy lélegzetet!

- Mit látott? - kiáltozták türelmetlenül a barátok.

- Láttam a testőröket lóra pattanni - felelte Gourville.

- Látja! - kiáltozták. - Látja! Egy perc veszteni való idő sincs!

Fouquet-né asszony lesietett a lépcsőn, és lovakat kért.

Bellière márkiné utánarohant, karjába ölelte, s így szólt:

- Asszonyom! Az Isten szerelmére, nehogy riadalmat keltsen!

Péligsson elszaladt, hogy Fouquet hintóját befogassa.

Ezalatt Gourville összegyűjtött a kalapjába minden aranyat és ezüstöt, amit a zokogó, rémült barátok csak odaadhattak, mint utolsó áldozatot, mint kegyes alamizsnát, amit a szegénység nyújt a szerencsétlennek.

A főintendánst betuszkolták - egyik húzta, a másik vonta - a kocsiba. Gourville felült a bakra és kezébe vette a gyeplőt. Péligsson Fouquet-nét támogatta, aki eszméletét veszítette.

Bellière-né asszonynak több ereje volt, s meg is kapta jutalmát: Fouquet utolsó csókja őt illette.

Péligsson könnyűszerrel megmagyarázta a hirtelen elutazás okát: a minisztert királyi parancs Nantes-ba szólítja.

Colbert úr hintójában

Gourville jól látta, a király testőrei lóra ültek és követték kapitányukat.

D'Artagnan, hogy útközben semmi se háborgassa, a brigádot egy hadnagy parancsnoksága alá rendelte, ő maga pedig postalovakkal folytatta útját, miután embereinek megparancsolta, hogy gyorsan haladjanak.

De bármilyen gyorsan haladtak is, nem tudták megelőzni kapitányukat.

A Croix-des-Petits-Champs út előtt ellovagolva, alkalma nyílt olyasvalamit látni, amin sokat gondolkozhatott. Látta, amint Colbert úr kijött lakásából, és beült a kapu előtt várakozó hintóba.

Ebben a kocsiban D'Artagnan női kalapdíszeket vett észre, és mivel kíváncsi volt, a kalapok alatt rejtőző nők nevét is tudni akarta.

És hogy megláthassa őket, lovával olyan közel ment a kocsihoz, hogy nekiütközött a kocsi ernyőjének, s a kocsi nagyot zökkent.

A nők megijedtek; egyikük felsikoltott, amiből D'Artagnan megtudta, hogy fiatal nő lehet; a másik olyan harcias és merész szitkot hallatott, ami legalábbis fél évszázadra vallott.

Azután már meg lehetett különböztetni a két főkötőt is; az egyik nő Vanelné volt, a másik pedig Chevreuse hercegné.

D'Artagnan sokkal hamarabb látta meg a nőket, mint azok őt. Megismerte a két nőt, de azok nem ismerték fel őt, s mivel ijedségükön nevetve gyengéden szorongatták egymás kezét, D'Artagnan elgondolkozott:

„No lám, az öreg hercegné nem olyan válogatós már a barátság dolgában, mint régen. Colbert úr szeretőjének kedveskedik. Szegény Fouquet! Ebből rá semmi jó nem származhatik.”

D'Artagnan folytatta útját. Colbert beült a kocsiba, s a nemes trió elindult sétakocsizásra a vincennes-i erdő felé.

Chevreuse hercegné útközben letette Vanelnét a férjeuránál, s a kocsiban magára maradván Colbert-ral, folytatták a sétakocsizást, államügyekről csevegve. A hercegné kimeríthetetlen társalgó lévén, s mivel mindig mások kárára és a maga javára beszélt, kísérelőjét jól elszórakoztatta, és utat nyitott jó kapcsolatuknak.

Elmondta Colbert-nak, amit az nem tudott, hogy milyen nagy miniszter ő, s hogy Fouquet jelentéktelen lesz mellette.

Megígérte neki, hogy ha majd főintendáns lesz, megszerzi neki a királyság régi nemességének szövetségét, és kikérte véleményét arra a szerepre nézve, amelyet La Vallière-nak engedélyezni lehet.

Dicsérte, korholta és elkábította Colbert-t. Annyi titok nyitját tárta fel előtte, hogy Colbert olykor attól félt, az ördöggel van dolga.

Bebizonyította neki, hogy éppúgy kezében tartja a ma Colbert-ját, mint ahogy kezében tartotta a tegnap Fouquet-ját.

És mikor Colbert naivul megkérdezte a főintendáns iránti gyűlölete okát, így szólt a hercegné:

- Hát maga miért gyűlöli őt?

- A politikában, asszonyom - felelte Colbert -, az emberek között a rendszerben való különbség válaszfalat képezhet. Fouquet úr szerintem olyan rendszert képviselt, amely a király érdekeivel ellenkezett.

A hercegné félbeszakította.

- Nem beszélek többé Fouquet úrról. Az út, amely a királyt Nantes-ba szólítja, minket fog igazolni. Az én szememben Fouquet letűnt a színről. A maga szemében szintúgy.

Colbert nem válaszolt.

- Nantes-ból visszatérve - folytatta a hercegné -, a király, aki csak ürügyet keres, úgy fogja találni, hogy a rendek rosszul viselkedtek, hogy kevés áldozatot hoztak. A rendek azt fogják mondani: az adóterhek nagyon súlyosak, és a főintendantúra tönkretette őket. A király megharagszik Fouquet-ra, és azután...

- És azután? - kérdezte Colbert.

- Ó, hát kegyvesztett lesz. Nem így gondolja maga is?

Colbert olyan tekintetet vetett a hercegnére, amely azt akarta mondani: „Ha Fouquet csak kegyvesztett lesz, arról nem maga tehet!”

- Szükséges - folytatta gyorsan a hercegné -, hogy a maga helye előre ki legyen jelölve. Fouquet bukása után lát valakit a király és tulajdon személye között?

- Nem értem.

- Majd meg fogja érteni. Mire irányulnak nagyra törő törekvései?

- Nincsenek ilyen törekvéseim.

- Akkor hiábavaló a főintendánst megbuktatni, Colbert úr, teljesen felesleges!

- Volt szerencsém kijelenteni, asszonyom.

- Ó, hogyan! A király érdeke, tudom; de beszéljünk végre is a maga érdekeiről!

- Az én érdekem öfelsége pénzügyeit intézni.

- Végül is, vesztére tör-e Fouquet-nak, vagy sem? Feleljen kibúvó nélkül!

- Senki vesztére nem török, asszonyom.

- Akkor nem értem, miért vásárolta meg oly drágán Mazarin úr Fouquet-ra vonatkozó leveleit. Még kevésbé értem meg azt, miért terjesztette ezeket a leveleket a király elé.

Colbert elképedve bámult a hercegnére, végül kényszeredetten így válaszolt:

- Én még sokkal kevésbé értem, asszonyom, hogyan tehet nekem szemrehányást, mikor pénzt fogadott el értük.

- Mert amit az ember akar, azt akarni kell - szólt az öreg hercegné -, ha képes arra, amit akar.

- Ej! - szólt Colbert, akit ez a brutális logika leszerelt.

- Nem képes rá? Mondja csak.

- Nem vagyok képes, bevallom, bizonyos befolyásokat kiküszöbölni a királynál.

- Amelyek Fouquet mellett emelnek szót? Melyek azok? Várjon, majd segíték.

- Tegye, asszonyom!

- La Vallière?

- Ó, neki kevés a befolyása, nem tud semmit az államügyekről, nincs hatásköre. Fouquet úr udvarolt neki.
- Ha védelmébe venné, magát vádolná, igaz?
- Azt hiszem, igen!
- Még egy másik befolyás is érvényesül. Igaz?
- Mégpedig tekintélyes!
- Talán az anyakirálynéé?
- Őfelségének, az anyakirálynénak, gyengéje Fouquet, ami fiára igen hátrányos.
- Ne higgye! - szólt nevetve a hercegné.
- De - felelte Colbert -, igen gyakran tapasztaltam!
- Régen?
- Most újabban, asszonyom. Az anyakirályné tartotta vissza a királyt attól, hogy Fouquet-t elfogassa.
- Az emberek nézetei változnak, kedves uram! Amit az anyakirályné nemrégén még akart, azt talán ma nem akarja már.
- Miért? - kérdezte Colbert csodálkozva.
- Az ok nem sokat számít.
- Ellenkezőleg, igenis, számít, mert ha biztos lehetnék benne, hogy őfelségének, az anyakirálynénak, nem teszek kedve ellen, megszűnne minden aggodalmam.
- Mondja, ugye, hallott egy bizonyos titokról?
- Titokról?
- Nevezze, ahogy akarja. Szóval, az anyakirályné irtózik mindazoktól, akik egy vagy más módon részt vettek a titok felfedezésében, és Fouquet úr, azt hiszem, ezek közé tartozik.
- Akkor tehát - kérdezte Colbert - biztos lehetek az anyakirályné egyetértésében?
- Éppen most jövök őfelségétől, s ő biztosított róla.
- Helyes, asszonyom!
- Hallgassa tovább: ismeri talán azt a férfit, aki Fouquet bizalmas barátja volt, D'Herblay püspököt?
- Vannes püspöke.
- No, ezt a D'Herblay urat, aki szintén tudott a titokról, az anyakirályné elkeseredetten üldözteti.
- Valóban!
- Annaira üldözteti, hogy ha már halott volna, még akkor is a fejét akarná, hogy biztos legyen benne: ez többé nem fog beszélni.
- Ez a királyné óhaja?
- Parancsa!
- Ezt a D'Herblay urat felkutatják, asszonyom?
- Ó, tudjuk mi, hol van.

Colbert a hercegnére nézett.

- Beszéljen, asszonyom.

- Belle-Isle szigetén van!

- Fouquet birtokán?

- Fouquet birtokán.

- El fogják fogni!

Most a hercegnén volt a nevetés sora.

- Csak ne tekintse olyan könnyű dolognak - szólt -, és ne tegyen könnyelmű ígéreteket.

- Miért, asszonyom?

- Mert D'Herblay nem azok közé tartozik, akiket akkor fognak el, amikor éppen akarják!

- Tehát lázadó?

- Ó, Colbert úr, mi az egész életünket azzal töltöttük el, hogy lázadók voltunk, s látja, mégis távol állunk az elfogatástól, másokat fogatunk el.

Colbert olyan vad tekintetet vetett az öreg hercegnére, aminek a kifejezését nem lehet elmondani, s olyan elszántat, amiben volt némi nagyság is.

- Ma már nem olyan idöket élünk - szólt -, mikor az alattvalók hercegségeket nyertek a Franciaország királya ellen viselt háborúban. Ha D'Herblay úr összeesküvő, vérpadra jut. Hogy ez ellenségeinek örömet okoz, vagy nem, azzal mi nem sokat törödünk!

Ez a *mi* olyan különösen hangzott Colbert szájából, hogy egy pillanatra gondolkodóba ejtette a hercegnét.

Colbert visszanyerte felsőségét a beszélgetésben, s meg is akarta tartani.

- Azt kívánja, asszonyom - szólt -, hogy azt a D'Herblay urat elfogassuk?

- Én?... Én nem kívánok semmit.

- Azt hittem, asszonyom! De mivel tévedtem, ne foglalkozzunk többé vele. A király még nem szólt semmit.

A hercegné a körmét rágta.

- Különb is - szólt Colbert -, milyen szegényes fogás volna ez a püspök! Királynak való vad egy püspök!? Nem, nem, még én magam sem foglalkoznék vele!

A hercegné gyűlölete kiobbant.

- Asszonynak való vad! - szólt. - A királyné pedig asszony. Ha D'Herblay úr elfogatását akarja, megvan rá az oka. Különb is nem barátja-e D'Herblay annak a Fouquet-nak, aki kegyvesztett lett?

- Ó, ezen nem múlik - szólt Colbert. - Ha nem ellensége a királynak, kímélni fogják. Ez nem tetszik?

- Nem mondok semmit.

- Igen... börtönben akarja őt látni; a Bastille-ban például.

- Azt hiszem, egy titkot jobban meg lehet őrizni a Bastille falai között, mint Belle-Isle szigetén.

- Meg fogom beszélni a királlyal, s ő majd nyilatkozik.

- Addig pedig Vannes püspöke rég elmenekült. Én is úgy cselekednék!
- Elmenekül! Ó... Hová menekülne? Európa a miénk, ha nem valóságosan, legalább akaratunk szerint.
- Ő akkor is talál menedéket, uram! Maga nem tudja még, kivel van dolga. Nem ismeri D'Herblay urat, mert nem ismerte Aramist. Ő egyike a híres négy testőrnek, akiktől a megboldogult király alatt Richelieu bíboros reszketett, s akik a régensség idején annyi gondot okoztak Mazarinnak.
- De asszonyom, hogy vihetné ezt véghez, hacsak nincs királyi hatalma?
- De van, uram.
- Királyi hatalma? D'Herblay úrnak?
- Ismétlem, ha királyságra van szüksége, van, vagy lesz neki.
- De mivel ilyen roppant érdeke fűződik hozzá, asszonyom, hogy meg ne szökjön, biztosítom róla, nem fog megszökni.
- Belle-Isle erőd, Colbert úr, és az erődítés az ő műve.
- Még ha ő védelmezné is Belle-Isle-t, akkor sem bevehetetlen, s ha Vannes püspöke Belle-Isle-en van bezárva, hát akkor, asszonyom, a várat ostrom alá veszik és elfoglalják!
- Biztos lehet benne, uram, hogy az a buzgalom, amit az anyakirályné érdekében kifejt, öfenségét nagyon meg fogja hatni és hálára fogja kötelezni, de mit mondjak neki, milyen tervei vannak magának erre a férfitra vonatkozólag?
- Amint kézre kerül, bedugjuk valamelyik várba, ahonnan a titok soha elő nem kerül.
- Nagyon helyes, Colbert úr, és elmondhatjuk, hogy mi ketten e perctől fogva szilárd szövetséget kötöttünk, s én szolgálatára állok.
- Ellenkezőleg! Én állok asszonyom szolgálatára. Ez a D'Herblay lovag spanyol kém, nemde?
- Több annál!
- Titkos követ?
- Feljebb, uram!
- Várjon csak... III. Fülöp király nagyon vallásos. Csak nem III. Fülöp gyóntatója?
- Még feljebb!
- A mindenségit! - kiáltott fel Colbert, annyira megfélelkezve magáról, hogy e magas rangú hölgy, az anyakirályné régi barátnője, egyszóval Chevreuse hercegné előtt szitkozódott. - A jezsuiták generálisa talán?
- Azt hiszem, eltalálta - szólt a hercegné.
- Tyű, akkor az az ember mindnyájunkat tönkre fog tenni, asszonyom, hacsak mi nem tesszük őt tönkre, de nagyon is sietve ám.
- Ez volt az én nézetem is, uram, de nem mertem kimondani.
- És még szerencséről beszélhetünk, hogy csak a trón ellen intézett támadást, s nem miellenünk!
- Jól jegyezze meg, Colbert úr: D'Herblay sohasem veszi el bátorságát, s ha támadása balul üt is ki, újra megismétli. Ha elszalasztotta az alkalmat, hogy a maga számára csináljon királyt,

előbb vagy utóbb kerít magának egy másikat, akinek bizonyára nem maga lesz a miniszterelnöke.

Colbert fenyegetően ráncolta össze szemöldökét.

- Bizton számítok rá, asszonyom, hogy a börtön mindkettőnkre nézve kielégítő módon fogja rendezni ezt az ügyet.

A hercegné mosolygott.

- Ha tudná, hogy Aramis hányszor megszökött a fogságból!

- Igen? - felelte Colbert. - Majd lesz rá gondunk, hogy ezúttal ne szökhessen meg.

- De nem hallotta-e, amit az imént mondtam? Nem emlékszik rá, hogy Aramis ama négy legyőzhetetlen testőr közé tartozott, akiktől maga Richelieu is félt? Pedig akkor még a négy testőrnek nem állt rendelkezésére, ami ma: pénz és tapasztalat.

Colbert az ajkát harapdálta.

- Lemondunk a börtönről - szólt halkán -, majd találunk olyan rejtekhelyet, ahonnan nem kerülhet elő ez a legyőzhetetlen.

- Végre-valahára, kedves szövetséges társam! - felelte a hercegné. - De már későre jár! Ne gondoljunk visszatérésre?

- Annál szívesebben, asszonyom, mert elő kell készülnöm a királlyal való útra.

- Párizsba! - kiáltott ki a hercegné a kocsisnak.

És a kocsi a Saint-Antoine külváros felé fordult, mivel létrejött a szerződés, amely halálra szánta Fouquet utolsó barátját, Belle-Isle utolsó védelmezőjét, Marie Michon egykori barátját, a hercegné új ellenségét.

243
A két hajó

D'Artagnan úton volt. Fouquet szintén útra kelt, oly sebességgel, amit barátainak gyengéd részvéte még tovább fokozott.

Ennek az útnak, jobban mondva menekülésnek, első perceit szüntelenül megzavarta a félelem, valahányszor a menekülő útközben lovat vagy hintót látott meg a magáé mögött.

Nem is volt valószínű, hogy XIV. Lajos elszalassza ezt a zsákmányt, ha valóban meg akarja kaparintani; az oroszlánkölyök már értett a vadászathoz, s voltak elég buzgó vérebei, akikben megbízhatott.

De észrevétlenül minden aggodalom eltűnt; a főintendáns a gyors indulással annyira megelőzte üldözőit, hogy senki sem érhetette utol. Ami a magatartását illeti, barátai nagyszerűen megalapozták. Hát nem azért kelt útra, hogy Nantes-ban királyával találkozzék? És gyorsasága nem ügybuzgóságának tanúbizonysága-e?

Kimerülten, de megnyugodva érkezett Orléans-ba, ahol egy előreküldött futár intézkedése következtében nyolcevezős folyami hajó várta.

Ezek a gondolához hasonló, kissé széles és nehézkes hajók - egy kis előbástya formájú fedett szobával, s a hajó farán sátor alakú másik szobával - bonyolították le abban az időben a Loire-on a közlekedést Orléans-tól Nantes-ig; s ez az utazás sokkal kellemesebb és kényelmesebb volt, mint az országúti, a sovány postagebékkel és a döcögős kocsikban. Fouquet beszállt ebbe a hajóba, s az nyomban indult is. Az evezősök jól tudták, hogy a pénzügyminisztert viszik, s teljes erővel húzták, a varázserejű *pénz* szó gazdag jutalmat helyezett kilátásba, amit meg is akartak érdemelni.

A hajó repült a Loire hullámain. A pompás időben derűsen csillogott az átlátszóan tiszta víz; a felkelő nap előntötte bíbor fényével a vidéket. Az evezők madárszárnyon repítették Fouquet-t, s megérkezett Beaugencyba, minden különösebb közjáték nélkül.

Fouquet abban reménykedett, hogy mindenkit megelőzve érkezhets Nantes-ba; itt találkozni fog a notabilitásokkal, s a rendek legjelentősebb tagjai között támaszt találhat; igyekszik majd nélkülözhetetlenné tenni magát, ami ilyen érdemes embernek könnyű dolog lesz, s így a katasztrófát hátráltathatja, ha ugyan nem sikerül teljesen elkerülnie.

- Különben - szólt Gourville Fouquet-hoz - Nantes-ban kipuhathatja vagy kipuhathatjuk ellenségeink szándékát; lovaink mindig készen fognak állni, hogy elvigyenek az áthatolhatatlan Poitou-ba, ahol egy bárkával tengerre szállunk, s amint kinn vagyunk a tengeren, ott van a bevehetetlen Belle-Isle. Azonkívül, látja, nem üldöz minket senki.

Alighogy kiejtette e szavakat, a távolból, a folyó kanyarulata mögött, lefelé tartó hatalmas teherhajó árboca tűnt fel.

Fouquet hajójának evezősei meglepetésükben felkiáltottak e hajó láttán.

- Mi az? - kérdezte Fouquet.

- Kegyelmes uram - felelte a hajó tulajdonosa -, igazán különös dolog, de ez a hajó úgy repül, mint az orkán.

Gourville megremegett, s felment a fedélzetre, hogy jobban láthasson.

Fouquet nem ment vele, csak annyit mondott Gourville-nak, bizalmatlankodva:

- Nézze meg, kedves barátom, hogy mi az?

A teherhajó éppen elhagyta a folyókanyart. Oly gyorsan repült előre, hogy mögötte látszott a vízen húzott fehér barázdá, amint a napfényben szikrázva fodrozódott.

- Hogy repülnek! - szólt a hajó tulajdonosa. - Úgy látszik, jó fizetést kapnak. Sosem hittem volna - folytatta szavait -, hogy jobban húzzanak a faevezők, mint a mieink. Márpedig azok ott az ellenkezőjét bizonyítják.

- Meghiszem azt - felelte az egyik evezőslegény -, hiszen azok tizenketten vannak, mi pedig csak nyolcan.

- Tizenkét evezős? - szólt Gourville. - Lehetetlen!

- Egy folyami hajó evezős legénysége soha nem több nyolcnál, még ha a királyt szállítaná is.

A főintendáns úrnak is megadták ezt a tiszteletet, de inkább a gyorsaságra való tekintetből, mint megbecsülésből.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte Gourville, s igyekezett a sátor alatt, ami már látszott, az utasokat felismerni, ami azonban a legélesebb szemnek sem sikerült még.

- Nagyon sietős lehet az útjuk! Pedig ez nem a király! - szólt a hajó tulajdonosa.

Fouquet megborzongott.

- Honnan látja - kérdezte Gourville -, hogy nem a király?

- Először is, mert nincs a hajón a lilimos fehér zászló, amit mindig kitesznek a királyi hajókra.

- És azután - szólt Fouquet - lehetetlen is, hogy a király legyen, mivel még tegnap Párizsban volt.

Gourville egy tekintettel felelt a főintendánsnak, mely ezt fejezte ki: „Tegnap még mi is ott voltunk.”

- És miből látszik, hogy sietős az útjuk? - kérdezte végül, hogy időt nyerjen.

- Abból, uram - szólt a hajósgazda -, hogy sokkal később indulhattak nálunk, s most majdnem utolérték már.

- Eh - szólt Gourville -, honnan veszi, hogy nem Beaugencyből vagy Noiret-ből indultak?

- Ott nem láttunk ilyen nagy hajókat, csak Orléans-ban. Orléans-ból jön ez, uram, mégpedig sietve.

Fouquet és Gourville összenéztek.

A hajósgazda észrevette a nyugtalanságot, s Gourville, hogy félrevezesse, nyomban így szólt:

- Egyik barátunk fogadott, hogy utolér minket; nyerjük meg a fogadást, ne hagyjuk magunkat utolérni!

A hajósgazda már éppen szóra nyitotta a száját, hogy kijelentse, miszerint az lehetetlen, mikor Fouquet fensőségesen így szólt:

- Ha valaki utol akar érni minket, hát csak jöjjön!

- Meg lehet éppen próbálni - szólt a hajósgazda bátortalanul. - Rajta, legények! Előre!

- Nem - szólt Fouquet. - Épp ellenkezőleg: álljanak meg azonnal.

- Kegyelmes uram, milyen örültség! - súgta Gourville Fouquet fülébe.

- Azonnal megállni! - ismételte Fouquet.

A nyolc evezős leállt, és hogy az árnak ellenálljanak, ellenkező irányban eveztek. A hajó megállt.

A másik hajó tizenkét evezőse kezdetben nem vette észre ezt, mert olyan erősen hajtottak előre, hogy legfeljebb ha puskalövésnyire érték Fouquet hajójához. Fouquet rövidlátó volt; Gourville szemét a napfény elvakította; egyedül a hajósgazda éles szeme vette ki a közeli teherhajó utasainak alakját.

- Látom őket - szólt -, ketten vannak!

- Én semmit sem látok - szólt Gourville.

- Ön is mindjárt meg fogja különböztetni őket; még néhány evezőcsapás, és húsz lépésnyire megközelítenek.

De nem következett be, amit a gazda mondott; a hajó utánozta Fouquet hajóját, s ahelyett, hogy közeledett volna, a folyó közepén megállt.

- Most már végképp semmit sem értek! - szólt a hajósgazda.

- Én sem! - felelte Gourville.

- Ha maga olyan jól látja a hajó utasait - szólt Fouquet -, próbálja meg leírni őket, gazduram, mielőtt még eltávolodnánk tőlük!

- Azt hittem, hogy kettőt látok - felelte a hajó vezetője -, de most csak egy embert látok a sátor alatt.

- Milyen?

- Barna, széles vállú, rövid nyakú ember.

Felleg suhant át az ég azúrján, és egy pillanatra eltakarta a napot.

Gourville, aki kezét szeme előtt tartva, egyre kémlelt, megláthatta, amit keresett, s hirtelen beugrott a fedélzeti szobába, ahol Fouquet várta.

- Colbert! - kiáltotta izgalomtól remegő hangon.

- Colbert? - ismételte Fouquet. - Ez aztán különös; de nem, ez lehetetlen!

- Mondom, hogy megismertem, és ő is bizonyára megismert, mert nyomban befordult a hajófaron lévő szobába. Talán a király küldi, hogy visszahívjon minket.

- Ez esetben inkább közelebb jönne, semhogy visszamaradjon. Mit csinál ott?

- Kétségtelenül megfigyel minket, kegyelmes uram!

- Nem szeretem a bizonytalanságot! - szólt Fouquet. - Menjünk elébe!

- Ó, ne tegye ezt nagyméltóságod, a hajó tele van fegyverekkel!

- Talán le akar tartóztatni, Gourville? De hát akkor miért nem jön?

- Nem fér össze kegyelmességed méltóságával, hogy a saját romlásába rohanjon!

- De hát tőrjem, hogy lessenek rám, mint valami gonosztevőre?

- Semmi sem vall erre, legyen nyugodt nagyméltóságod.

- Mi a teendő tehát?

- Ne álljon meg; nem haladt gyorsabban, csak mintha a király parancsának akarna engedelmeskedni. Kétszerezzük meg a gyorsaságot. Aztán majd elválnak!

- Helyes! Fel tehát! - kiáltotta Fouquet. - Odaát haboznak, mi siessünk annál inkább.

A hajósgazda jelt adott, s Fouquet evezőslegényei újult erővel láttak munkához a pihenő után. Alig száz ölet haladtak, mikor a tizenkétevezős is elindult.

Egész napon át tartott a versenyfutás, anélkül, hogy a két hajó közötti távolság nagyobbodott vagy kisebbedett volna.

Estefelé Fouquet próbára akarta tenni üldözőjének szándékát. Parancsot adott az evezősöknek, hogy a part felé tartsanak, mintha kikötni készülének.

Colbert hajója követte a manővert, s átlós irányban száguldott a part felé.

Véletlenül azon a helyen, ahol Fouquet a partraszállást mímelte, a langeais-i kastélyból egy istállófiú három lovat vezetett kötőféken a mezőre. A tizenkétevezősön kétségkívül azt hitték, hogy Fouquet a menekülésre készen tartott lovak felé evez, mert a hajóról négy vagy öt, puskával felfegyverzett ember kiugrott, s felkapaszkodott a meredek parton, hogy a lovakat és a lovast megelőzzék.

Fouquet meg volt elégedve, hogy az ellenséget színvállásra kényszerítette, s újból megparancsolta, hogy a hajó folytassa útját.

Colbert emberei nyomban visszatértek hajójukra, s a két hajó legénysége között újult erővel folytatódott a verseny.

Fouquet, érezve, hogy már nagyon közlőről fenyegeti a veszély, prófétai hangon s nagyon halkán így szólt:

- Nos, Gourville, mit mondtam otthon, az utolsó vacsoránknál? Hát bukásom felé megyek, vagy nem?

- Ó, kegyelmes uram!

- Ez a két hajó, amely olyan kitartóan követi egymást, mintha mi ketten, Colbert meg én, a Loire folyón a gyorsasági verseny díjáért küzdenénk, nem ezt a kétféle sorsot jelképezi-e, s nem hiszed-e, Gourville, hogy egyikünk Nantes-ban hajótörést fog szenvedni?

- Ez még nem bizonyos - felelte Gourville. - Nagyméltóságod meg fog jelenni a rendek előtt, meg fogja mutatni, milyen ember; ékesszólása és az államügyekben való jártassága lesz a pajza és a kardja, s ez megvédi majd, talán diadalra is segíti. A Bretagne-iak nem ismerik nagyméltóságodat, de ha megismerik, nyert ügye lesz. Ó, jól vigyázzon Colbert úr, mert az ő hajója éppúgy léket kaphat, mint a nagyméltóságodé. Mind a kettő gyorsan halad; az övé még gyorsabban, az igaz; de majd meglátjuk, melyik szenved előbb hajótörést.

Fouquet megfogta Gourville kezét:

- Barátom, ez elvégeztetett. Emlékezzél vissza a példabeszédre: *az elsők elöl mennek!* Nos, Colbert óvakodik engem megelőzni! Colbert óvatos ember!

Igaza volt: a két hajó Nantes-ig együtt haladt, kölcsönösen szem előtt tartva egymást. Mikor a főintendáns partra szállt, Gourville azt remélte, hogy nyomban menedéket talál s postalovakat rendelhet.

Ám a kikötésnél a második hajó utolérte az elsőt, és Colbert Fouquet-hoz lépve, a mély tisztelet minden jelével köszöntötte őt a kikötőparton.

Az ilyen fontos és hangos jeleknek rendszerint az a következménye, hogy odacsődítik az egész lakosságot.

Fouquet teljesen ura volt a helyzetnek, érezte, hogy nagyságának ezekben az utolsó pillanataiban kötelezettségei vannak magával szemben.

Úgy akart lezuhanni a magasból, hogy bukása összezúzza ellenségeinek egyikét.

Colbert kéznél volt, úgy kellett neki.

A főintendáns tehát szintén közeledett Colbert-hoz, s büszkén, a maga sajátosan kihívó szemhunyorgatásával válaszolt:

- Hogyan? Maga az, Colbert úr?

- Tiszteletemet teendő nagyméltóságod előtt.

- Maga volt a másik hajón?

És rámutatott a nevezetes tizenkétevezősre.

- Igen, kegyelmes uram!

- Tizenkétevezős? - szólt Fouquet. - Micsoda fényűzés, Colbert úr! Egy pillanatig azt hittem, hogy az anyakirályné vagy a király van a hajón!

- Kegyelmes uram...

Colbert elpirult.

- No, ez az út sokba fog kerülni annak, aki megfizeti, intendáns úr! - szólt Fouquet. - No de fő, hogy megérkezett. Amint látja - tette hozzá egy pillanat múlva -, én, bár csak nyolcevezőssel jöttem, maga előtt érkeztem meg.

Ezzel hátat fordított Colbert-nak, bizonytalanságban hagyva őt afelől, hogy a második hajó különféle mesterkedései valóban elkerülték-e az első hajó figyelmét.

De legalább annyi elégtétele volt; hogy nem látszott rajta, hogy félne.

Colbert ellenben, akit ilyen sértő módon leráztak, nem tágított, s így felelt:

- Nem voltam elég gyors, mert mindig megálltam, amint nagyméltóságod megállt.

- És miért, Colbert úr? - kérdezte Fouquet felháborodva az aljas szemtelenségen. - Miért, mikor nagyobb létszámú legénységgel rendelkezett, mint én, miért nem csatlakozott hozzám, vagy miért nem előzött meg?

- Tiszteletből! - felelte az intendáns a földig hajolva.

Fouquet beszállt a kocsiba, amelyet a város küldött eléje, nem tudni, miért és hogyan, s a városházára hajtatott, nagy néptömeg kíséretében, amely már napok óta türelmetlenül várta a rendi gyűlés megnyitását.

Ahogy Fouquet elfoglalta szállását, Gourville kiment a városba, hogy postalovakat rendeljen Poitiers-ba és Vannes felé, és hajót Paimboeufbe.

Olyan titokban, olyan ügyesen és nagyvonalúan intézte ezeket a műveleteket, hogy Fouquet, akit újból a váltóláz gyötört, még soha ilyen közel nem állt megmeneküléshez, hacsak közbe nem szól az emberi sorsok hatalmas mozgatója, a véletlen.

Éjszaka a városban híre járt, hogy a király nagy sietve közeledik postalovakkal, és tíz-tizenkét óra múlva megérkezik.

A nép, a királyra várva, szerfölött örvendett, hogy a testőrséget láthatja, amely elsőnek érkezett meg kapitányával, D'Artagnannal az élen, s elszállásolta magát a kastélyban, ahol mint díszőrség, minden őrhelyet elfoglalt.

D'Artagnan, az udvariasság példaképe, tíz óra felé jelentkezett a főintendánsnál, hogy hódolatát kifejezze, s habár a minisztert láz gyötörte, szenvedett és verejték borította, mégis

fogadta D'Artagnan urat, akit ez a megtiszteltetés elbűvölt, amint majd látni fogjuk a kettőjük közötti beszélgetésből.

244
Baráti tanácsok

Fouquet lefeküdt, mint aki ragaszkodik az élethez, és amennyire lehet, kíméli a lét vékony szövődékét, amely oly érzékeny, hogy a súrlódások és a világ tövisei gyorsan és helyrehozhatatlanul elnyúvik.

D'Artagnan megjelent a szoba küszöbén, és a pénzügyminiszter nagyon barátságosan fogadta.

- Jó napot kívánok nagyméltóságodnak! - felelte a testőr. - Hogy érzi magát az utazás után?

- Köszönöm, elég jól.

- És a láz?

- Meglehetősen rossz. Mint látja, alighogy megérkeztem, s máris herbatea-sarcot vettem ki Nantes-ra.

- Mindenekelőtt aludnia kellene nagyméltóságodnak.

- Teringettét, kedves D'Artagnan, igazán szeretnék aludni.

- Mi akadályozza benne?

- Hát először is maga.

- Én? Nagyméltóságod tréfál.

- Dehogysis. Vajon Nantes-ban nem éppúgy a király nevében jön-e, mint Párizsban?

- Az Isten szerelmére - felelte a kapitány -, hagyja békében nagyméltóságod a királyt. Megígérem, hogy azon a napon, amelyen a király nevében jövök, avégett, amire gondol, éppenséggel nem fogom unatkozni hagyni. Akkor a kardomra tett kézzel fog látni, mint a parancs előírja, és azt fogja hallani, hogy szertartásos hangon tüstént így kiáltok: „A király nevében letartóztatom nagyméltóságodat.”

Fouquet akarata ellenére összerezzent, olyan természetes és megrázó volt az elmés gascogne-i hangja. A tény előadása csaknem ugyanolyan ijesztő volt, mint maga a valóság.

- Megígéri, hogy ilyen őszinte lesz? - mondotta a pénzügyminiszter.

- Becsületszavamra! De most még nem tartunk ott.

- Miből gondolja ezt, D'Artagnan úr? Jómagam éppen az ellenkezőjét hiszem.

- Még semmiről sem hallottam semmit - felelte D'Artagnan.

- Nono!

- De nem! Nagyméltóságod kellemes ember, a láza ellenére is. A király a szíve mélyén okvetlenül szereti, szeretnie kell.

Fouquet fintorra húzta az arcát.

- Hát Colbert úr? - mondta. - Colbert is úgy szeretne, mint maga mondja?

- Colbert-ről nem beszélek - felelte D'Artagnan. - Ő kivétel. Nem szereti nagyméltóságodat, meglehet; de a mókus örizkedhetik ám a kigyótól, az áldóját!

- Tudja-e, hogy mint barát beszél velem, és hogy soha életemben nem találkoztam olyan férfival, akinek annyira helyén lett volna a szíve és az esze, mint magának?

- Milyen kedveseket mond - felelte D'Artagnan. - És a mai napig várt egy ilyen bókkal?

- Milyen vakok is vagyunk! - mormogta Fouquet.

- Lám, egészen bereked nagyméltóságod. Ígyék egy keveset.

És a legszívélyesebb barátsággal nyújtott oda a főintendánsnak egy csésze herbateát. Fouquet elvette az italt, és szíves mosollyal köszönte meg.

- Ilyesmi is csak velem eshetik meg - mondta a testőr. - Tíz esztendeig éltem az orra előtt, amikor még tonnaszámra fordult meg a kezén az arany; évenként négymilliót fizetett ki járadékra, de rólam soha nem vett tudomást, és csak abban a pillanatban vette észre, hogy a világon vagyok...

- Amelyben a bukás előtt állok - szólt közbe Fouquet. - Ez az igazság, kedves D'Artagnan úr!

- Nem ezt mondom.

- De ezt gondolja. De higgye meg, ha megbukom, egy nap sem fog elmúlni anélkül, hogy a homlokomra ne ütnék és ezt ne mondanám magamnak: „Bolond, bolond, esztelen halandó, te! Ott volt a kezed ügyében D'Artagnan úr, és nem vetted igénybe, nem tetted gazdaggá!”

- Megszégyení - felelte a kapitány -, nem tudok mit felelni rá.

- Ismét egy ember, aki nem úgy gondolkodik, mint Colbert - felelte a főintendáns.

- Hogy ez a Colbert mennyire bántja! Hisz ez rosszabb a láznál!

- Megvan rá az okom - mondta Fouquet -, ítélje meg maga.

És apróra elmesélte a két hajó versenyét és Colbert képmutató üldözését.

- Nem bukásom csalhatatlan jele ez?

D'Artagnan elkomolyodott.

- De bizony - mondotta. - Igen, itt valami bűzlik, ahogy Tréville úr szokta volt mondani.

És D'Artagnan Fouquet-ra szegezte értő, beszédes tekintetét.

- Hát nem vagyok kijelölve, kapitány? Nem azért hozott-e a király Nantes-ba, hogy elszigeteljen Párizstól, ahol olyan sok csatlósom van, és hogy hatalmába kerítse Belle-Isle-t?

- Ahol D'Herblay úr tartózkodik - tette hozzá D'Artagnan.

Fouquet felkapta a fejét.

- Ami engem illet - folytatta D'Artagnan -, biztosíthatom nagyméltóságodat, hogy a király nekem semmi rosszat sem mondott önről.

- Igazán?

- A király megbízott, hogy jöjjen Nantes-ba, ez igaz, és hogy ne szóljak erről semmit Gesvres úrnak.

- A barátomnak.

- Gesvres úrnak, úgy van - folytatta a testőr, és a szeme közben szakadatlanul mást mondott, mint a szája. - A király azt is elrendelte, hogy egy brigád testőrt vegyek magam mellé, ami úgy látszik, felesleges, mert a környéken nyugalom uralkodik.

- Egy brigádot? - szólt Fouquet, és könyökére támaszkodott.

- Igen, kilencvenhat lovast, ezzel a létszámmal tartóztatták le Chalais, Cinq-Mars és Montmorency urakat.

Fouquet felfigyelt ezekre a szavakra, bár a testőr látszólag nyomaték nélkül ejtette ki.

- Ezenkívül? - kérdezte.

- Ezenkívül még más jelentéktelen parancsokat adott; ilyeneket: a kastélyt őriztessem, minden lakást őriztessek, ne bízzak szolgálatot nagyméltóságod barátjának, Gesvres úrnak őrségére.

- És rám nézve milyen parancsot adott? - kérdezte Fouquet.

- Nagyméltóságodra vonatkozólag egy szót sem szólt.

- D'Artagnan úr, a becsületedem, talán az életem forog kockán! Csak nem képes félrevezetni?

- Én? És milyen szándékkal? Talán fenyegeti valami veszély? Van ugyan a kocsikra és hajókra vonatkozólag egy parancs.

- Egy parancs?

- De ez nem érintheti nagyméltóságodat. Egyszerű rendőrségi rendszabály.

- Milyen? Kapitány! Milyen?

- Hogy sem ló, sem hajó a király által aláírt útleveél nélkül nem távozzhat Nantes-ból.

- Nagy Isten! De hát...

D'Artagnan elnevette magát.

- Ez a parancs csak a királynak Nantes-ba való megérkezése után lép életbe, látható tehát, hogy nagyméltóságodra egyáltalán nem vonatkozik.

Fouquet elkomorodott, és D'Artagnan úgy tett, mintha gondokba merülését észre sem vette volna.

- Ha én a nekem adott parancsok tartalmát közlöm, akkor bizonyára szeretem nagyméltóságodat, és fontosnak tartom bebizonyítani, hogy egyik sem irányul ellene.

- Kétségtelenül - mondta szórakozottan Fouquet.

- Foglaljuk tehát össze - folytatta a kapitány átható tekintettel. - Külön, jól felfegyverzett őrség a kastélyba, ahol a lakása lesz, igaz? Ismeri ezt a kastélyt? Hej, nagyméltóságú úr, valóságos börtön! Teljesen eltávolítandó Gesvres úr, aki olyan szerencsés, hogy az ön barátai közé tartozik... El kell zárni a város kapuit és a folyót, egy átjáróutat kivéve, de csak akkor, ha a király megérkezett... Tudja-e, Fouquet úr, ha nem olyan emberhez beszélnek, amilyen ön, aki a királyság első emberei közé tartozik, hanem egy zavart, megfélemlített lelkű emberhez, akkor most mindörökre kompromittálnám magam? Hiszen ez remek alkalom olyan ember számára, aki kereket akar oldani! Nincs rendőrség, nincs őrség, nincsenek parancsok, szabad a víziút és az országút is, és D'Artagnan úr kénytelen kölcsönadni a lovait, ha megkérik rá! Mindez megnyugtathatja, Fouquet úr, mert a király nem engedett volna ennyire szabad kezét nekem, ha rossz szándékai volnának. Valóban, Fouquet úr, kérjen tőlem akármit, ami csak tetszik: rendelkezésére állok; és ha nem esik terhére, tegyen nekem egy szolgálatot, azt, hogy üdvözli Aramis és Porthos urakat, ha hajóra szállna Belle-Isle felé, mert hiszen joga van ezt megtenni, így, ahogy van, most azonnal, ebben a háziköntösben.

E szavakkal és mély meghajlás után a testőr, akinek tekintete változatlanul sugárzó és jóakarató maradt, kiment a szobából és eltűnt.

Még az udvarra vezető lépcsőn haladt, midőn Fouquet már magánkívül rázta a csengőt és kiáltott:

- A lovaimat! A hajómat!

Senki sem válaszolt.

A pénzügyminiszter egyedül vett fel magára mindent, ami a keze ügyébe esett.

- Gourville! Gourville! - kiáltotta, mialatt zsebébe csúsztotta zsebóráját.

A csengő ismét megszólalt, és Fouquet egyre ismételte:

- Gourville! Gourville!

Gourville sápadtan és lihegve besietett.

- Induljunk! Gyerünk innen - kiáltotta a pénzügyminiszter, amint megpillantotta.

- Késő! - felelte a szegény Fouquet barátja.

- Késő? Miért?

- Hallgassa csak!

A kastély előtt trombitaharsogás és dobpergés hallatszott.

- Mi ez, Gourville?

- A király megérkezett, kegyelmes úr!

- A király?

- A király, aki száguldott, a király, aki lóhalálában vágatott, és nyolc órával előbb érkezett, mint az ön számítása szerint érkeznie kellett volna.

- El vagyunk veszve! - mormolta Fouquet. - Derék D'Artagnan, hej, későn szóltál!

A király csakugyan megérkezett a városba; csakhamar ágyúdörgés hallatszott a bástyáról és a hajóról, amely a vízen felelt.

Fouquet összevonta szemöldökét, behívta komornyikját és díszruhába öltözött.

Az ablakból, a függöny mögül látta a néptömeget és egy nagy csapat mozdulatait, amely nem tudni, mi módon, követte az uralkodót.

A királyt nagy pompával a kastélyhoz kísérték, és Fouquet látta, amint a bejárat rácsa előtt leszáll a lóról, és halkán szól valamit D'Artagnannak, aki a kengyelt fogta.

Midőn a király belépett a kapuboltozat alá, D'Artagnan Fouquet háza felé vette útját, de lassan, olyan lassan ment és olyan gyakran állt meg beszélgetni sorfalat álló testőreivel, hogy azt lehetett hinni, a másodperceket és a lépéseket számlálja, mielőtt megbízatásának eleget tenne.

Fouquet kinyitotta az ablakot, hogy leszóljon neki az udvarra.

- Ó! - mondta D'Artagnan, midőn megpillantotta őt -, hát nagyméltóságod még itthon van?

És ez a még elegendő bizonyossággal szolgált arra nézve, hogy milyen sok hasznos felvilágosítást és tanácsot adott a testőr első látogatásakor.

A pénzügyminiszter csak sóhajtani tudott.

- Hát Istenem, így van! - felelte. - A király érkezése meghiúsította terveimet.

- Ó, hát tudja, hogy a király az imént megérkezett?

- Igen, láttam, uram; ezúttal az ő megbízásából jön?

- Hogy érdeklődjem nagyméltóságod iránt, s megkérjem, ha egészsége engedi, szíveskedjék a kastélyba fáradni.

- Azonnal, D'Artagnan úr, azonnal.

- Teringettét! - mondta a kapitány. - Most, hogy itt a király, senki sem sétálghat többé, és nem cselekedhetik kénye-kedve szerint; most a parancs diktál, nekem csakúgy, mint önnek, s önnek éppúgy, mint nekem.

Fouquet még egy utolsót sóhajtott, kocsira ült, mert annyira gyenge volt, és a kastélyba hajtattott D'Artagnan kíséretében, akinek udvariassága most éppolyan vérfagyasztó volt, amilyen vigaszteljes és szívderítő volt kis idővel azelőtt.

Hogyan játszotta el kis szerepét XIV. Lajos király

Midőn Fouquet kiszállt a hintóból, hogy belépjen a nantes-i kastélyba, egy köznéphez tartozó ember lépett hozzá, s mély tisztelettel egy levelet adott át.

D'Artagnan meg akarta akadályozni, hogy ez az ember Fouquet-val beszéljen, és eltávolította, de az üzenetet addigra átvette a főintendáns. Fouquet kibontotta a levelet és elolvasta; ebben a pillanatban határozott félelmet tükrözött a pénzügyminiszter arca, amelyben D'Artagnan könnyűszerrel tudott olvasni.

Fouquet beledugta az írást a táskájába, amelyet a hóna alatt vitt, és folytatta útját a király lakosztálya felé.

D'Artagnan ama kis ablakok egyikéből, amelyek a kastély tornyának minden egyes emeletéről nyíltak, mialatt Fouquet mögött felhaladt, látta a levelet hozó embert, amint az körülnéz a téren, és több embernek jelt ad, akik erre eltűnnek a szomszédos utcákban, miután az említett ember által adott jeleket továbbadták.

Fouquet-t kis ideig várakoztatták azon a teraszon, amelyről beszéltünk, és amely egy kis folyosóra vezetett, ahonnan a király dolgozószobájába lehetett jutni.

Ekkor D'Artagnan elhaladt a pénzügyminiszter előtt, akit odáig kísért, és belépett a királyi dolgozószobába.

- Nos? - kérdezte XIV. Lajos, aki a testőrt megpillantva, íróasztalára, amelyet iratok borítottak, egy nagy zöld vászonhuzatot terített.

- Teljesítettem a parancsot, felség!

- És Fouquet?

- A pénzügyminiszter úr követ - felelte D'Artagnan.

- Tíz perc múlva vezessék hozzám - felelte a király, és egy kézmozdulattal elbocsátotta D'Artagnant.

A testőr eltávozott, de alig lépett ki a folyosóra, amelynek kijáratánál Fouquet várakozott rá, a király csengője visszaszólította.

- Nem látszott meglepettnék? - kérdezte a király.

- Ki, felség?

- *Fouquet* - magyarázta a király, anélkül, hogy az úr szót hozzátette volna, és ez az apróság megerősítette a testőrök kapitányának gyanúját.

- Nem, felség! - felelte.

- Jó.

És Lajos ismét elbocsátotta D'Artagnant.

Fouquet nem mozdult a teraszról, ahol vezetője elhagyta. Újra átolvasta a kis levelet, amely így szólt:

Valamit forralnak nagyméltóságod ellen. A kastélyban talán nem lesz bátorságuk hozzá, hanem csak akkor, ha visszatér lakására. Szállását máris körülfogták a testőrök. Ne térjen oda vissza; az Eszplanád mögött egy fehér ló várja.

Fouquet ráismert Gourville írására és igyekezetére. Mivel a pénzügyminiszter nem akarta egy hű barátját veszélybe sodorni, ha szerencsétlenség éri, elhatározta, hogy a levelet diribdarabra tépi és a teraszról szélnek ereszti.

D'Artagnan meglepte őt, és látta a levegőben libegő utolsó papírdarabkákat.

- Uram - mondta -, a király várja.

Fouquet elszántan lépett a kis folyosóra, ahol Brienne és Rose urak dolgoztak, mialatt Saint-Aignan ugyancsak a folyosón, egy kis széken ülve, mintha parancsra várt volna, lázas türelmetlenséggel ásítózott.

Különösnek tetszett Fouquet szemében, hogy Brienne, Rose és Saint-Aignan urak, akik máskor oly figyelmesek és szolgálatkészek, alig néznek rá, amikor ő, a pénzügyminiszter, elmegy előttük. De hogyan is találna más fogadtatásra az udvaroncoknál, akit a király immár csak Fouquet-nak nevez?

Felemelte a fejét, eltökélten, hogy szembenéz mindennel, belépett a királyhoz, miután őfelségénél bejelentették.

A király nem kelt föl, bólintással üdvözölte és részvevően így szólt:

- Nos, hogy érzi magát, Fouquet úr?

- A lázroham ismét erőt vett rajtam - felelte a pénzügyminiszter -, de teljesen felséged szolgálatára állok.

- Jó; a rendek holnap összegyűlnek; elkészítette a beszédét?

Fouquet csodálkozva nézett a királyra.

- Nem készítettem szónoklatot, felség, de majd rögtönzök. Elég jól ismerem az államügyeket ahhoz, hogy zavarba ne jöjjenek. Csak egy dolgot szeretnék kérdezni: felséged megengedi-e?

- Hogyne.

- Miért nem tisztelte meg felséged a főminiszterét azzal, hogy Párizsban értesíti?

- Beteg volt, nem akartam kifárasztani.

- Soha nem fáraszt ki a munka, egy nyilatkozat, felség, és mert elérkezett a pillanat, amelyben királyomtól magyarázatot kérhetek...

- Ó, Fouquet úr, magyarázatot! Miről?

- Felséged velem kapcsolatos szándékairól.

A király elpirult.

- Megrágalmaztak - folytatta gyorsan Fouquet -, és arra kell kérnem a királyt, hogy igazságot szolgáltasson.

- Hiába beszél, Fouquet úr, tudom, amit tudok.

- Felséged csak azt tudhatja, amit mások mondtak, jómagam semmit sem szóltam, míg mások ezer és ezer alkalommal beszéltek és...

- Mít akar ezzel mondani? - kérdezte a király, aki be akarta fejezni ezt a kínos beszélgetést.

- Egyenesen a dologra térek, felség, és panaszt emelek egy ember ellen, aki felségednél ellenemre tör.

- Senki sem tör ön ellen, Fouquet úr!

- Ez a válasz bizonyítja, felség, hogy igazam volt!
- Nem szeretem a vádaskodást, Fouquet úr.
- Ha az ember a vádlott...
- Már túlságosan sokat beszéltünk erről a dologról.
- Felsőged nem akarja, hogy bebizonyítsam ártatlanságomat?
- Ismétlem, hogy nem vádoló.

Fouquet egy lépést hátrált és félig meghajolt.

„Bizonyos - gondolta magában -, hogy a király elhatározott valamit. Csak az ilyen hajthatatlan, aki már nem hátrálhat meg. E pillanatban nem látni a veszélyt vaksággal volna egyenlő; és nem kitérni előle, esztelenség volna.”

Aztán fennhangon így felelt:

- Valamilyen munkához hívtok, felség?
- Nem, Fouquet úr, tanács végett, amelyet adni akarok önnek.
- Tisztelettel hallgatom, felség.
- Pihenje ki magát, Fouquet úr; ne fecsérelje tovább erejét; a rendi gyűlés ülőszaka rövid lesz, és ha titkárim berekesztették, két hétig hallani sem akarok Franciaországban államügyekről.
- A rendek összejöveteléről nincs mondanivalója számomra a királynak?
- Nincs, Fouquet úr.
- Nekem, a pénzügyi főintendánsnak?
- Kérem, pihenje ki magát, ez minden, amit mondani akarok.

Fouquet az ajkába harapott és lehorgasztotta fejét. Szemmel láthatólag valamilyen nyugtalanító gondolat bántotta.

Az a nyugtalanság megindította a királyt.

- Bosszantja, hogy pihenhet, Fouquet úr?
- Igen, felség, nem vagyok hozzászokva a pihenéshez.
- De beteg, és ápolnia kell magát.
- Felsőged egy beszédet említett, amelyet holnap kell tartanom.

A király nem felelt. A váratlan kérdés zavarba hozta.

Fouquet érezte ennek a habozásnak a súlyát. A fiatal uralkodó szeméből valamilyen veszélyt vélt kiolvasni, ami csak növelte bizalmatlanságát.

„Ha félelmet mutatok - gondolta -, el vagyok veszve!”

A királyt ellenben csak Fouquet-nak ez a bizalmatlansága nyugtalanította.

„Megtudott valamit?” - gondolta.

„Ha az első szava kemény lesz - gondolta ismét Fouquet -, ha földühödik, vagy úgy tesz, mintha dühös volna, hogy ürügye legyen, akkor hogyan vágom ki magam? Enyhítsük a dolgot. Gourville-nak igaza volt.”

- Felsőged - mondta hirtelen -, ha a király jó szíve annyira aggódik egészségemért, hogy minden munkától felment, nem leszek-e akkor a holnapi tanácsülésen való részvétel alól is felmentve?

Ágyban tölténém ezt a napot, és arra kérném a királyt, engedje meg, hogy az orvosa valamilyen orvosságot rendelhessen nekem az átkozott lázroham ellen.

- Legyen úgy, amint kívánja, Fouquet úr. Szabadságot kap, és orvost, hadd gyógyuljon meg.

- Köszönöm - mondta Fouquet, és meghajolt. Majd hirtelen elhatározással így szólt:

- Nem részesülök-e majd abban a szerencsében, hogy a királyt birtokomra, Belle-Isle-re elkísérhetem?

És Lajos arcába nézett, hogy indítványának hatását megfigyelje.

A király ismét elpirult.

- Tudja-e - felelte, és megpróbált mosolyogni -, hogy ezt mondta: *Birtokomra, Belle-Isle-re?*

- Igaz, felség.

- Nos, nem emlékszik már arra - folytatta a király ugyanolyan látszólag vidám hangon -, hogy Belle-Isle-t nekem ajándékozta?

- Ez ismét igaz, felség. Csakhogy eddig nem vette birtokba, s most fogja megtenni.

- Valóban így akarom.

- Ilyképp felséged szándéka teljesen megegyezik az enyémmel; és ki sem mondhatom, mennyire boldog és büszke voltam, hogy felséged katonaságát teljes létszámban láttam felvonulni ehhez a birtokbavételhez.

A király azt hebegte, hogy nemcsak azért hozta magával testőreit.

- Ó, azt meghiszem - felelte gyorsan Fouquet -, felséged nagyon jól tudja, hogy elég, ha egyedül jön, sétapálcával a kezében, mert azzal is ledöntheti Belle-Isle összes erődítményét.

- Az ördögbe - kiáltotta a király -, hiszen nem akarom, hogy ledőljenek ezek a szép erődítmények, amelyeknek felépítése olyan sokba került. Nem, maradjanak csak meg a hollandusok és az angolok ellen. Nem fogja kitalálni, hogy mit akarok látni Belle-Isle-en, Fouquet úr: a szép pórnöket, a falusi birtokok és a tengerpart szép lányait és asszonyait, akik olyan kecsesen táncolnak és olyan csábítóak skarlátvörös szoknyájukban! Nagyon dicsérték előttem a jobbágyait, főintendáns úr. Most engedje megnéznem őket.

- Amikor csak felségednek tetszik.

- Rendelkezik-e vízijárművel az átkeléshez? Ha akarja, már holnap mehetnék.

A pénzügyminiszter elértette a nem éppen ügyes fogást.

- Nem, felség: nem tudtam felséged kívánságát és különösen nem tudtam, hogy ilyen gyorsan kívánja majd látni Belle-Isle-t és nem tettem meg az előkészületeket.

- De hajója csak van?

- Hajóm van öt, de részint a kikötőben vannak, részint Paimboeufben, és legalább huszonnégy óra kell hozzá, hogy odautazzam, vagy ahhoz, hogy ideérkezzenek. Küldjek-e futárt? Készítsem-e elő?

- Várjon még, míg a láza elmúlik; várjon holnapig.

- Igaz... Ki tudja, holnapig nem lesz-e vajon ezer más ötletünk - felelte Fouquet, aki most már nem kételkedett, és nagyon elsápadt.

A király összerezett, és kinyújtotta kezét a csengő felé, de Fouquet megelőzte:

- Felség, lázam van, reszketek a hidegleléstől. Ha egy pillanattal tovább maradok, talán elájulok. Engedélyt kérek felségedtől, hogy ágyba bújhassak.

- Csakugyan, vacog; szájalom nézni. Menjen, Fouquet úr, menjen. Majd elküldök, hogy hírt szerezzek állapotáról.

- Felséged elhalmoz kegyével. Egy óra múlva jobban leszek.

- Azt akarom, hogy valaki hazakísérje - mondta a király.

- Ahogy felségednek tetszik; szívesen támaszkodom valakinek a karjára.

- D'Artagnan úr! - kiáltotta a király, és megrázta a csengőt.

- Ó, felség! - akasztotta meg a király mozdulatát Fouquet, és olyan módon mosolygott, hogy az uralkodó megborzongott. - Egy testőrkapitánnyal kísértet vissza a lakásomra? Nagyon kétértelmű megtiszteltetés, felség! Csak egyszerű szolgát kérek.

- Miért, Fouquet úr? Engem bizony D'Artagnan úr kísér haza.

- Igen, de ha felségedet kíséri, csupán engedelmeskedik, ha viszont engem...

- Nos?

- Ha a testőrök parancsnoka karján térek vissza, mindenütt azt fogják mondani, hogy felséged letartóztat.

- Hogy letartóztatom! - ismételte a király, és sápadtabb lett, mint Fouquet. - Letartóztatom? Ó!

- Sok mindent mondanak - folytatta Fouquet, egyre nevetve -, és fogadni mernék, hogy akadna elég gonosz lélek, aki gúnyolódnék.

Ez a megjegyzés elbizonytalanította az uralkodót. Fouquet elég ügyes vagy elég szerencsés volt, s a királyt visszariasztotta egy olyan lépés látszatától, amelyet meg akart tenni.

Midőn D'Artagnan megjelent, azt a parancsot kapta, hogy a pénzügyminiszter kísérelőjéül jelöljön ki egy testőrt.

- Felesleges - mondta Fouquet -, nekem Gourville, aki lenn vár rám, kedvesebb; katona csak katonát kísérjen. Ez azonban nem fog meggátolni abban, hogy D'Artagnan úr társaságát élvezzem. Örülök, hogy láthatja Belle-Isle-t, mert jól ért az erődítményekhez.

D'Artagnan meghajolt, de egy szót sem értett a jelenetből.

Fouquet ismét meghajolt, és lassú léptekkel eltávozott, mint aki sétára indul.

Mikor kiért a kastélyból, így gondolkodott:

„Meg vagyok mentve! Látni fogod Belle-Isle-t, hitszegő király, de csak akkor, amikor már nem leszek ott.”

És eltűnt.

D'Artagnan a királynál maradt.

- Kapitány! - szólt hozzá őfelsége. - Követi Fouquet-t száz lépés távolságban.

- Igen, felség!

- Hazatér. Menjen el hozzá.

- Igen, felség.

- Tartóztassa le a nevemben, és zárja be egy hintóba.

- Hintóba? Igen!

- Úgy, hogy az úton senkivel se beszélhessen, sem pedig cédulákat ne dobhasson ki az útjukba kerülő embereknek.

- Ó, ez már nehéz dolog, felség!

- Nem nehéz.

- Bocsánat, felség, mégse hagyhatom megfulladni Fouquet urat, és ha friss levegőt kíván szívni, nem akadályozhatom benne, zárva ablakot és ernyőt. S a hintó ablakán át minden lehetséges módon: kiáltással és cédulákkal, hírt adhat magáról.

- Erre az esetre is gondoltunk, D'Artagnan úr. Egy vasráccsal ellátott hintó segít az említett két kellemetlenségen, amelyet említett.

- Vasrácsos ablakú hintó? - kiáltotta D'Artagnan. - De hiszen egy ráccsal felszerelt hintó nem készül el percek alatt, felséged pedig azt parancsolja nekem, hogy tüstént menjek el Fouquet úrhoz.

- Mert a szóban forgó hintó már készen áll.

- Az már más - felelte a kapitány. - Ha kész a hintó, akkor már csak be kell fogatni.

- Már be is fogták a lovakat.

- Ó!

- És a kocsi a lovászokkal a kastély cselédségi udvarán várakozik.

D'Artagnan meghajolt.

- Már csak az van hátra, hogy megkérdezzem a királytól, hova vigyem Fouquet urat.

- Egyelőre az angers-i kastélyba.

- Helyes.

- A többit majd meglátjuk.

- Igen, felség.

- D'Artagnan úr, még egy utolsó szót: észrevehette, hogy Fouquet úr elfogására nem a gárdistáimat használom, amiért Gesvres úr fel fog dühödni.

- Felséged azért nem használja a gárdistákat - felelte a kapitány, kissé megalázva -, mert nem bízunk Gesvres úrban. Ez a dolog nyitja.

- Azt akarom mondani, uram, hogy magában megbízom.

- Jól tudom, felség, szükségtelen így hangsúlyozni.

- Csak avégből teszem, uram, hogy tudtára adjam: ha akármilyen véletlen folytán Fouquet úr kereket oldana... Hiszen ismerjük az ilyen véletleneket, uram!

- Ó, nagyon gyakoriak, felség, de mással estek meg, nem velem.

- Magával miért nem?

- Azért, felség, mert egy pillanatig szándékom volt Fouquet urat megmenteni.

A király megremegett.

- Mivel - folytatta a kapitány - jogom volt hozzá, ugyanis kitaláltam felséged tervét, mielőtt még tudtomra adta volna, és érdekelt Fouquet úr személye. Azonkívül semmi sem tiltotta, hogy ez iránt a férfiú iránt részvétet tanúsítsak.

- Valóban, uram, nem nagyon nyugtat meg szolgálata tekintetében.

- Ha abban a pillanatban megmentettem volna, teljesen ártatlan volnék, mi több: állítom, hogy jól tettem volna, mert nem rossz ember. De ő nem akarta; végzete elragadta; hagyta elrepülni a szabadság óráját. Most már mindegy. Most parancsom van, engedelmeskedni fogok, s Fouquet urat felséged fogolynak tekintheti. Fouquet úr már az angers-i kastélyban van.

- Hohó, még nincs a kezében, kapitány!

- Ez az én dolgom; mindenki a maga mesterségét érti, felség. De fontolja meg még egyszer a dolgot. Komolyan kiadja a parancsot, hogy el kell fogni Fouquet urat?

- Igen, ezerszer is igen.

- Akkor írja meg.

- Itt az írás.

D'Artagnan elolvasta, meghajolt a király előtt, és elment.

A teraszról lenézve megpillantotta Gourville-t, aki vidám arccal Fouquet háza felé vette útját.

A fehér ló és a fekete ló

„Mégiscsak furcsa - gondolta a kapitány -, Gourville jókedvűen csavarog, holott csaknem bizonyos, hogy Fouquet úr veszélyben forog; holott csaknem bizonyos, hogy Gourville értesítette Fouquet-t az iménti levélben, amelyet aztán a pénzügyminiszter ezer darabra tépett és szétszórt a szélben a teraszon.

Gourville a kezét dörzsöli, nyilván, mert valamit ügyesen vitt véghez. Honnan jön Gourville?

Gourville az Herbes utca felől jön. Hova vezet az az Herbes utca?”

És D'Artagnan végigjártatta tekintetét a kastély uralta nantes-i házak oromzatán az utcák vágta vonalon, mintha térképet nézne; csak hogy a holt, sima és száraz papír helyett domborművű élő térkép volt előtte, mozgalmasságával, nyüzsgésével, a tárgyak és emberek alakjának árnyékával.

A város határain kívül, a Loire partján, hatalmas zöldellő síkságok terültek el, úgy látszott, mintha belefutnának a bíborpiros láthatárba, amelyet a vizek égszínkékje és a mocsarak sötétzöldje barázdált.

Közvetlenül Nantes város kapuinál két fehér út vezetett fölfelé, szétágazva, mint egy óriás kezének széttárt ujjai.

D'Artagnan figyelme, aki a teraszon áthaladva egyetlen pillantással átfogta az egész tájképet, az Herbes utca vonalán eljutott a Nantes kapujánál kezdődő egyik út torkolatáig.

Még egy lépés, és lemegy a lépcsőn a terasról, egyenesen az őrtoronyba, beül a vasrácsos ablakú hintóba és Fouquet házához hajtat.

A véletlen azonban úgy akarta, hogy ebben a pillanatban egy mozgó pont tűnt szemébe, amely az említett országúton távolodott.

„Hát ez meg mi? - lepődött meg a testőr. - Egy vágató ló, amely kétségkívül megbokrosodott; ni, hogy repül!”

A mozgó pont az útról betért a lucernás mezők felé.

„Egy fehér ló - folytatta a kapitány, mert a fehérén fénylő szín elütött a háttértől -, lovas ül rajta: gyermek, akit elragadott a ló, és toronyiránt száguld vele az itató felé.”

A fekete kőlépcső fokain néhány papírfoszlány fehérlett.

„Ejnye, ejnye - hümmögött a kapitány -, ezek annak a levélnek a darabjai, amelyet Fouquet úr széttépett. Szegény ember! Szélnek eresztette a titkát, a szél pedig nem kér belőle, és a királyra ruhazza. Szegény Fouquet, határozottan üldöz a balszerencse. A játszma nem áll egyenlően; a szerencse ellened van. XIV. Lajos csillaga elhomályosítja a tiédet; a kígyó erősebb, vagy ügyesebb, mint a mókus.”

Lefelé menet D'Artagnan felvett egyet a papírdarabok közül.

„Ez Gourville apróbetűs írása! - kiáltotta szemügyre véve egy papírdarabkát -, nem tévedtem.”

És ezt a szót olvasta: *ló*.

„No nézd csak!” - mondta, és megnézett egy másik papírdarabot; ezen nem volt írás.

Egy harmadikon ezt a szót olvasta: *fehér*.

„Fehér ló - ismételte, mint a gyermek, aki szótagolva olvas. - Tyű, a nemjóját! - kiáltott fel gyanakodva. - Fehér ló!”

Mint a puskaporszem, amely, ha megpörkölik, százszorosan kitágul, úgy duzzadt fel D'Artagnan gyanúja, és szaladt vissza a teraszra.

A fehér ló csak vágatott, vágatott egyre a Loire irányában, ahol a láthatár szélén, beleveszve a vízpárába, parányi vitorla imbolygott.

„Hohó! - kiáltotta a testőr -, csak egy menekülő száguldhat így a felszántott földeken... Csak egy Fouquet vállalkozhatik rá, egy pénzügyminiszter, hogy fényes nappal, fehér lovon száguldjon... Csak Belle-Isle ura lehet az, aki a tengerpart felé iparkodik, mikor annyi a sűrű erdő a vidéken... ha olyan erős várak vannak az országban... És senki más, csak D'Artagnan érheti utol Fouquet urat, holott félórás előnye van, és egy óra sem telik bele, eléri a hajóját.”

Ezt végiggondolva, a testőr kiadta a parancsot, hogy a vasrácsos hintóval tüstént hajtsanak egy kis erdőbe, amely a városon kívül terült el. Kiválasztotta a legjobb lovát, felpattant rá, és az Herbes utca felé vágatott, de nem azt az utat választotta, amelyet Fouquet, hanem a Loire partját, mert meg volt győződve róla, hogy tíz perc időt nyer, és utoléri a szökevényt, aki nem is gyaníthatja hogy onnan üldözik.

A gyors lovaglás és az üldözés heve felébresztette D'Artagnan vadászszenvédélyét és harcias kedvét; amennyire szelíd és jóságos volt Fouquet iránt, annyira vad, csaknem vérszomjas lett most.

Már régóta lovagolt, s még mindig nem látta a fehér lovat; dühe már-már átcsapott az őrjöngésbe, kételkedett magában, feltételezte, hogy Fouquet valamilyen, föld alatti úton menekült el, vagy elcserélte fehér lovát ama híres hollófekete lovak egyikével, amelyek olyan gyorsak, mint a szélvész, és amelyek könnyű, gyors vágóját D'Artagnan Saint-Mandéban olyan gyakran megcsodálta és irigyelte.

Ezekben a pillanatokban, amikor a szél elvakította és könnyeket sajtolt ki szeméből, amikor izzott alatta a nyereg, és a megsebzett ló felnyerített fájdalmában és patáival homokkavicsesőt vert fel maga mögött, D'Artagnan felállt a kengyelben, és hogy semmit sem látott, sem a vízen, sem a fák alatt, a levegőben szimatolt eszeveszetten. Sívár vágyának tetőpontján már légi utakról álmodozott, a jövő század találmányáról; eszébe jutott Daidalosz és hatalmas szárnya, amelynek segítségével krétai börtönéből elmenekült.

D'Artagnan ajkáról hörgő sóhajtás hangzott. Emésztette a gond, hogy ki fogják nevetni, és szakadatlanul ezt ismételte:

- Rajtam, az én eszemen fogott ki egy Gourville, énrajtam! Még azt mondják, öregszem, azt mondják, egymilliót kaptam, hogy Fouquet-t menekülni hagyjam.

És mindkét oldalon megsarkantyúzta a ló véknyát. Két perc alatt egy mérföldet tett meg. Egy legelő szélén, a bokrok mögött hirtelen egy fehér alakot látott, amely felbukkant, aztán ismét eltűnt, és végül egy magaslaton látható maradt.

D'Artagnan megremegett örömeiben, nyomban felvidult a lelke. Letörölte a homlokáról csurgó izzadságot, lazított a szorításon, amitől a lova fellélegzett, s rövidebbre fogva a kantárszárát, mérsékelte az állat sebes vágóját, amely büntársa volt ebben az embervadászatban. Most végre szemügyre vehette az országutat, és megállapíthatta helyzetét Fouquet-hoz viszonyítva.

A főintendáns, a porhanyós talajon száguldva, teljesen kifulladásra fehér lovát. Érezte, hogy okvetlenül keményebb talajra kell kerülnie, ezért a legrövidebb úton igyekezett átvágni az országútra. D'Artagnannak ellenben csak egyenes irányban kellett továbblovagolnia a parti

sziklafal alatt, amely eltakarta őt ellenségének szeme elől, úgyhogy átvághatott Fouquet előtt az országútra. Ott kezdődik majd az igazi verseny, ott bontakozik majd ki a küzdelem.

D'Artagnan engedte, hogy a ló teli tüdővel szívja magába a levegőt. Észrevette, hogy a pénzügyminiszter lépésben lovagol, vagyis szintén lélegzethez engedi jutni a lovát. Csakhogy mind a két fél túlságosan sietett, semhogy így lovagolhatott volna tovább. A fehér ló úgy repült, mint a nyílvevő, midőn ismét ellenállóbb talajt érzett a lába alatt.

D'Artagnan megeresztette a gyeplőszárat, és fekete lovát vágára fogta. Most mindketten ugyanazon az országúton lovagoltak; a két ló dobogásának négyszeres visszhangja egybevegyült; Fouquet még nem vette észre D'Artagnant.

Ám a kaptató végén már csak egyetlen visszhang verte fel a levegőt, D'Artagnan paripájának mennydörgésszerű robogása.

Fouquet hátranézett, és száz lépésnyire maga mögött megpillantotta ellenfelét, előrehajolva lova nyakára. Semmi kétség: fénylő kardszív, vörös zubbony, ez a testőr. Fouquet is megeresztette a gyeplőszárat, és a fehér ló újabb húsz lépéssel tetézte kettejük között a távolságot.

„Mi a csuda! - gondolta nyugtalankodva D'Artagnan -, hisz ez nem közönséges ló, amin Fouquet lovagol, vigyázzunk!”

És csalhatatlan szemével figyelmesen szemügyre vette a ló járását és lendületét.

Gömbölyű far, vékony, nyújtott farok, karcsú és vékony lábak, akár az acéldrót, márvány keménységű paták.

Megsarkantyúzta a maga lovát, de a két ló közti távolság nem csökkent.

D'Artagnan figyelmesen hallgatózott: egyetlen ziháló hangot nem hallott, s a fehér ló mégis repülve szelte a levegőt.

A hollófekete ló ellenben, hörögni kezdett, mintha megkehesedett volna.

„Utolérem, ha beledöglök is a lovam” - gondolta D'Artagnan.

Elkezdte rángatni a zablát, mintha ketté akarta volna fűrészelni a szegény állat száját, sarkantyúját pedig belevágta az állat vérző bőrébe.

A ló eszeveszetten megugrott, behozott húsz ölet, és pisztolylövésnyire megközelítette Fouquet-t.

„Kitartás! - biztatta magát a testőr. - Csak így tovább! A fehér ló talán kimerül; és ha a ló nem dől ki, kidől végre a lovas.”

Ám ló és lovas egyesült erővel jól tartotta magát, és lassanként ismét előnyt szerzett.

D'Artagnan vad kiáltásban tört ki, mire Fouquet, akinek a lova derekasan repült tovább, hátrafordult.

- Ördögös ló, vakmerő lovas! - szitkozódott a kapitány. - Hahó! Teringettét! Fouquet úr! Hahó! A király nevében!

Fouquet nem felelt.

- Hallja? - üvöltött D'Artagnan. A lova megbicsaklott.

- Persze! - felelte lakonikusan Fouquet.

És továbbszáguldott.

D'Artagnan csaknem esztét vesztette; forrt a vére, s elöntötte a fejét s a szemét.

- A király nevében - kiáltotta újra. - Álljon meg, vagy leterítem egy pisztolylövéssel.

- Tegye! - felelte Fouquet, és repült tovább.

D'Artagnan előkapta egyik pisztolyát és felhúzta, abban a reményben, hogy a kakas csattanása megállítja majd az ellenfelet.

- Önnek is vannak pisztolyai - kiáltotta -, védekezzék!

Fouquet csakugyan megfordult a zajra, és D'Artagnannak keményen a szemébe nézve, testére feszülő kabátját jobb kezével kigombolta; de a pisztolyhoz nem nyúlt.

Húsz lépésnyire voltak egymástól.

- Az ántiját! - kiáltotta D'Artagnan. - Nem fogom megölni! Ha nem akar rám löni, akkor adja meg magát! Olyan nagy szó az a börtön?

- Inkább meghalok - felelte Fouquet -, úgy kevesebbet fogok szenvedni.

D'Artagnan, félőrülten a kétségbeeséstől, az országútra hajította pisztolyát.

- Élve fogom kézrekeríteni - kiáltotta, és egy mesterfogással, amelyre egyedül ez a páratlan lovas volt képes, tíz lépéssel hozta közelebb a lovát a fehér paripához, és már kinyújtotta a kezét, hogy megragadja zsákmányát.

- Öljön meg inkább, az emberségesebb - mondta Fouquet.

- Nem! Elevenen akarom, elevenen - mormogta a kapitány.

A lova másodszor is megbotlott, és Fouquet ismét előnyt nyert.

Leírhatatlan látványt nyújtott a versenyt futó két ló; mind a kettő csak a gazdája akaratának élt.

A vad vágatás után sebes, majd egyszerű ügetés következett.

A két elcsigázott atléta azonban változatlanul gyorsnak tartotta az iramot. D'Artagnan, a végsőkig felingerelve, elővette második pisztolyát és célba vette a fehér lovat.

- A lovának szól! Nem önnek! - kiáltotta oda Fouquet-nak.

És lőtt. Farán találta a lovat, az állat vadul ugrott egyet és felágaskodott.

D'Artagnan lova földre rogyott és kiadta páróját.

„Elvesztettem a becsületemet! - gondolta a testőr. - Nyomorult ember vagyok.”

- Fouquet úr! Szánalomból dobja ide az egyik pisztolyát, hogy föbbe lőhessem magam.

Fouquet továbbvágatott.

- Az Isten szerelmére! - kiáltotta D'Artagnan. - Amit ön ebben a pillanatban nem akar, azt megteszem egy óra múlva; de itt az országúton becsülettel halok meg, és tisztelni fognak; tegye meg nekem ezt a szolgálatot, Fouquet úr.

Fouquet nem felelt, hanem továbbügetett.

D'Artagnan elkezdett futni az ellenfele után.

Egymás után eldobta a kalapját és a kabátját, mert zavarták a futásban, aztán kardhüvelyét, amely a lábát verte.

A kard is nehéz lett a kezében, és eldobta, akár a hüvelyét.

A fehér ló horkolt; D'Artagnan egyre közelebb ért hozzá.

Az állat belefáradt az ügetésbe, lépésben ment tovább, a feje ingott, mert szédült, a szája tajtékzott, és kibuggyant rajta a vér.

D'Artagnan kétségbeesett erőfeszítéssel odaugrott Fouquet-hoz, megfogta a lába szárát, és akadozó, elfúló hangon így szólt:

- Elfogom a király nevében; lőjön fejbe, és akkor mindketten megtettük a kötelességünket.

Fouquet messzire eldobta magától a két pisztolyát, nehogy D'Artagnan kezébe kerüljenek, és leugrott a lóról.

- A foglya vagyok, uram! - mondta. - Karoljon belém, mert mindjárt elájul.

- Köszönöm! - hebegte D'Artagnan, s csakugyan úgy tetszett neki, mintha kisiklana a lába alól a talaj, és mintha leszakadna rá az ég.

Aztán lélegzete és ereje fogytán lerogyott a földre.

Fouquet lement a folyó partjára, vizet mert a kalapjába, meglocsolta a testőr halántékát, és az ajkai közé töltött egy hűsítő kortyot.

D'Artagnan magához tért, és tétova tekintettel nézett körül.

Fouquet-t látta térdelni maga előtt, vizes kalappal a kezében, és kimondhatatlanul szelíden mosolyogva.

- Nem menekült el? - kiáltott fel a testőr. - Hát bizony, uram, becsületesség, szív és lélek tekintetében nem Lajos a király, aki a Louvre-ban székel, sem pedig Fülöp, Sainte-Marguerite lakója, hanem ön, a száműzött, az elítélt!

- Én, D'Artagnan úr, egyetlen vétkem miatt vagyok elveszve.

- Milyen vétek az, Istenem?

- Magát kellett volna megnyernem barátomnak. De hogyan fogunk visszatérni Nantes-ba? Messze vagyunk onnan.

- Igaz - mondta D'Artagnan elgondolkodva és komoran.

- A fehér ló talán még bírja addig; olyan jó ló volt! Üljön fel rá, D'Artagnan úr, én majd gyalog megyek, míg kipihente magát.

- Szegény állat, megsebesült! - mondta a testőr.

- Állítom, hogy bírja még; jól ismerem; de jobbat mondok: ülünk fel rá mind a ketten.

- Próbáljuk meg - mondotta a kapitány. De alighogy a kettős teher ránehezedett, a ló megtántorodott, aztán magához tért, néhány lépést tett, majd ismét elkezdett tántorogni, és odazuhant a hollófekete ló mellé.

- Gyalog fogunk menni, úgy akarja a sors, pompás séta lesz - szólalt meg Fouquet, és D'Artagnan karja alá nyúlt.

- Az ántiját! - kiáltotta a testőr kidülledő szemmel, ráncba vont homlokkal, szorongó szívvel. - Gyalázatos nap!

Lassan megtették a négy mérföldet, amely elválasztotta őket az erdőtől, amely mögött a hintó várakozott rájuk a kísérekkel.

Midőn Fouquet megpillantotta a gyászos alkotmányt, így szólt D'Artagnanhoz, aki lesütötte a szemét, mintha ő szégyenkezne XIV. Lajos helyett.

- Micsoda ötlet, rendes embernek ilyen nem juthat eszébe. D'Artagnan kapitány, ez nem a maga fejében fogamzott.

- Hogy ne tudjon leveleket kidobálni.

- Szellemes!

- De beszélnie lehet, ha írnia nem is szabad - mondta D'Artagnan.

- Beszélni? Magához?

- Hát... ha úgy tetszik.

Fouquet elgondolkodott, aztán a kapitány arcába nézett, és ezt mondta:

- Egyetlen szót! Meg fogja jegyezni?

- Meg én.

- Továbbítja annak, akinek én akarom?

- Továbbítom.

- Saint-Mandé! - mondta Fouquet egészen halkán.

- Helyes. Kinek mondjam?

- Bellière-né asszonynak vagy Péliisonnak.

- Meglesz.

A hintó áthaladt Nantes-on, és Angers felé vette útját.

Amelyben elbukik a mókus, és a kígyónak szárnyai nőnek

Délután két óra volt. A királyt ette a türelmetlenség, kiment dolgozószobájából a teraszra, és néhányszor kinyitotta a folyosó ajtaját, hogy megnézzze, mit csinálnak titkárai.

Colbert ugyanazon a helyen ült, amelyen Saint-Aignan aznap reggel olyan soká elidőzött, Brienne-nel beszélgetve.

A király hirtelen kinyitotta az ajtót, és ezt a kérdést intézte hozzájuk:

- Miről beszélnek?

- A rendek első üléséről - válaszolta Brienne, s felállt.

- Nagyon helyes - szólt a király, és ismét visszahúzódott.

Öt perccel később a csengő Rose-t szólította, aki éppen soros volt.

- Elkészítette a másolatait? - kérdezte a király.

- Még nem, felség.

- Nézze meg, visszatért-e D'Artagnan úr!

- Még nem, felség!

- Különös - mormolta a király. - Hívja ide Colbert urat.

Colbert belépett. Kora reggel óta leste a pillanatot.

- Colbert úr - mondta nagyon élénken a király -, mégiscsak meg kellene tudnunk, mi történt D'Artagnan úrral.

Colbert a maga nyugodt hangján így felelt:

- Hol kívánja a király, hogy kerestessenem?

- Ejnye, uram, hát nem tudja, hova küldtem? - szólt Lajos epésen.

- Felsőged nem mondta meg nekem.

- Vannak dolgok, uram, amelyeket kitalál az ember, kivált maga.

- Feltevéseim lehettek, felség, de nem merészeltem mindent kitalálni.

Alig mondta el Colbert ezeket a szavakat, midőn a királyénál nyersebb hang szakította félbe az uralkodó és a miniszter beszélgetését.

- D'Artagnan! - kiáltotta a király örvendezve.

D'Artagnan sápadtan és haragosan így szólt a királyhoz:

- Felsőged adott parancsot a testőreimnek?

- Milyen parancsot? - kérdezte a király.

- Fouquet úr házára vonatkozólag.

- Semmilyen - felelte Lajos.

- Ahá - dörmögte D'Artagnan a bajuszát rágva. - Nem tévedtem, az úr volt az.

És Colbert-ra mutatott.

- Milyen parancsot? Mondja csak! - érdeklődött a király.

- Azt a parancsot, hogy az egész házat felforgassák, hogy Fouquet úr tisztviselőit és szolgálait megverjék, hogy feltörjék a fiókokat, hogy feldúljanak egy békés hajlékot; egyszóval vademberi parancsot, az ántiját!

- Uram! - hebegte Colbert nagyon sápadtan.

- Uram! - vágott közbe D'Artagnan. - Egyedül a királynak, értse meg, egyedül a királynak van joga ahhoz, hogy testőreimnek parancsoljon; ami azonban uraságot illeti, megtiltom, és ezt őfelsége előtt jelentem ki; végül is a kardforgató nemesek nem azonosak a semmirekellő számkukacokkal.

- D'Artagnan! D'Artagnan! - mormolta a király.

- Ez roppant megalázó! - folytatta a testőr. - Meggyalázzák a testőreimet. Nem himpellérek vagy számvevőségi írnokok parancsnoka vagyok én, az ántiját!

- De mi történt? Beszéljen! - szólt méltóságteljesen a király.

- Az történt, felség, hogy ez az úr, aki felséged parancsait nem találhatta ki, következképp nem tudta, hogy Fouquet urat elfogtam, ez az úr, aki tegnapi pártfogójának vaskalitkát készíttetett, elküldte Roncherat urat Fouquet úr lakására, és a pénzügyminiszter iratainak elkobzása címén elhordták az összes bútorokat. Testőreim ma reggel óta körülvették a házat. Ez az én parancsom. Ki merete megalázni testőreimet? Ki kényszerítette őket arra, hogy jelen legyenek ennél a fosztogatásnál, ki tette őket bűntársakká? A mindenségit! Mi a királyt szolgáljuk, de nem Colbert urat!

- D'Artagnan úr! - mondta a király szigorúan. - Vigyázzon, az én jelenlétemben és ilyen hangon nem szokás egymást felelősségre vonni.

- A király érdekében cselekedtem - mondta Colbert elváltozott hangon -, nehéz elviselnem, hogy őfelsége egyik tisztje így bánik velem, meg sem tudom torolni, mert tekintettel kell lennem a tiszteletre, amellyel a királynak tartozom.

- A tisztelet, amellyel a királynak tartozik - felelte D'Artagnan lángoló szemmel -, elsősorban azt kívánja, hogy a király tekintélyét tiszteletben tartsa és személyét megszerettesse. Egy ellenőrzés nélkül kormányzó hatalom minden ügyvivője ezt a hatalmat képviseli, és ha a népek átkozzák a kezet, amely őket sújtja, akkor Isten ezt a királyi hatalom terhére rója fel. Megértette? Hát egy katonának, akit negyven esztendőn át keménnyé edzett a vérontás és a sebek látványa, kell erre megtanítania, uram? Hát tőlem kell erednie az irgalomnak, és magától a kegyetlenségnek? Ártatlan embereket fogatott el, kötöztetett meg és vettetett börtönbe!

- Talán Fouquet úr bűntársait - vélte Colbert.

- Ki mondta, hogy Fouquet-nak bűntársai vannak, vagy azt, hogy egyáltalán bűnös? Ezt egyedül a király tudja, az ő igazságszolgáltatása nem elvakult. Ha a király mondja: „Fogja el, zárja börtönbe ezt meg ezt”, akkor majd engedelmeskedem. Ne beszéljen nekem tehát többé a király iránt tanúsított tiszteletéről, és vigyázzon szavaira, ha netán fenyegetést tartalmaznának, mert a király nem engedi, hogy rossz szolgálai megfenyegezzék azokat, akik őt híven szolgálják; és ha, Isten ments, ilyen hálátlan uram volna, hát tudnám, mit kell tennem, hogy tiszteletben tartsanak.

E szavakkal D'Artagnan büszkén megvetette lábát a király dolgozószobájában, villámló szemmel, kezével a kardját markolva, remegő ajakkal, és még nagyobb haragot színlelve, mint amilyenre valóban lobbant.

Colbert-t ette a méreg a megaláztatás miatt; meghajolt a király előtt, mint aki engedélyt kér, hogy távozhasson.

A király a harag és kíváncsiság között ingadozott, s nem tudta még, hogy melyiküknek fogja pártját. D'Artagnan észrevette a király habozását. Elhibázott dolog lett volna tovább maradnia; okvetlenül diadalt kellett aratnia Colbert felett, és ennek egyetlen módja olyan ügyesen és erősen felingerelni a királyt, hogy őfelségének ne legyen más kiútja, mint a választás a két ellenfél között.

D'Artagnan tehát meghajolt ugyanúgy, mint Colbert, de a király, mivel mindenekelőtt a pontos híreket és részleteket akarta hallani a pénzügyminiszter elfogásáról, akitől egyszer még ő is remegett, a király, belátva, hogy D'Artagnan mérgeledése miatt a várva várt részleteket legalább egy negyedórával később fogja megtudni, megfeledkezett Colbert-ről, aki úgysem mondhatott semmi újat, és visszahívta testőrkapitányát.

- Nono, uram, tegyen előbb jelentést, aztán kipihenheti magát.

D'Artagnan, aki már az ajtónál volt, de a király szavára megállt, visszalépett, Colbert pedig kénytelen volt elmenni. Arca bíborpiros lett, fekete, gonosz szeme vészjósló lángokat lövellt bozontos szemöldöke alól; előrelépett, meghajolt a király előtt, kidüllesztette a mellét, midőn D'Artagnan előtt haladt el, és halálos gyűlölettel a szívében távozott.

Most, hogy egyedül maradt a királlyal, D'Artagnan nyomban lecsillapodott, és egy pillanat alatt ismét erőt vett magán.

- Felség - mondta -, felséged fiatal király. A hajnalpírról ítéli meg az ember, hogy szép nap lesz-e vagy borús. Hogyan fogják magyarázni a népek, akiket Isten felséged törvénye alá rendelt, az uralkodását, felség, ha eltűri, hogy minisztereit a harag és az erőszak vezesse tevékenységükben. De beszéljünk rólam, felség, hagyjuk a vitát, felséged haszontalannak, talán még illetlennek is ítéli. Beszéljünk rólam. Elfogtam Fouquet urat.

- Elég sok időre volt szüksége hozzá - jegyezte meg csípősen a király.

D'Artagnan ránézett.

- Látom, rosszul fejeztem ki magam. Azt jelentettem felségednek, hogy elfogtam Fouquet urat.

- Igen; no és?

- Nos, azt kellett volna felségednek mondanom, hogy Fouquet úr fogott el engem, ez helyesebb lett volna. Az igazság kedvéért tehát hozzáteszem: elfogtam Fouquet úr által.

Most XIV. Lajoson volt a csodálkozás sora. Ezúttal őfelsége hökkent meg. D'Artagnan éles szeme észrevette, hogy mi történt az uralkodó lelkében. Nem engedett a királynak időt, hogy kérdezzen. Olyan költőien, olyan sajátos színekkel, amelyekkel abban az időben talán csak ő rendelkezett, lefestette Fouquet menekülését, az üldözést, az elkeseredett versenyfutást, és végül a főintendáns példátlan nagylelkűségét, aki tízszer is kereket oldhatott volna, hússzor is megölhette volna makacsul üldöző ellenfelét, s mégis inkább a börtönt választotta, vagy talán ennél is rosszabbat, semmint hogy megalázza azt, aki el akarja rabolni szabadságát.

A testőrök kapitányának elbeszélése alatt a király egyre izgatottabb lett, mohón leste szavait, és az ujjait ropogtatta.

- Ebből tehát az következik, felség, legalábbis az én szememben, hogy az, aki így viselkedik, lovagias ember, és nem lehet a király ellensége. Ez a véleményem, ismétlem felségednek. Tudom, mit akar erre válaszolni a király, és meghajlok előtte: „Államérdek!” Ám legyen!

Tiszteletre méltó indok a szememben. De én katona vagyok, parancsot kaptam; végrehajtottam a parancsot, kedvem ellenére, az igaz, de végrehajtottam. Hallgatok.

- Hol van Fouquet úr ebben a pillanatban? - kérdezte Lajos rövid hallgatás után.

- Fouquet úr, felség - felelte D'Artagnan -, abban a vaskalitikában van, amelyet Colbert úr készíttetett számára, és négy erős ló vágat vele az angers-i országúton.

- Miért hagyta el útközben?

- Mert felséged nem mondta, hogy menjek vele Angers-ba. A bizonyítéka, a legjobb bizonyíték, amit felhozhatok, az, hogy a király éppen kerestetett... Azonkívül más okom is volt.

- S mi az?

- Ha én vagyok az a szegény Fouquet, soha meg nem kíséreltem a szökést.

- Hogyan? - kiáltotta megütközve a király.

- Felséged megértheti, és bizonyára meg is érti, hogy leghőbb vágyam Fouquet urat minél előbb szabadon látni. Egyik brigadérosomnak adtam át, a legügyetlenebbnek, akit csak találhattam testőreim között, hogy a fogoly elmenekülhessen.

- Megörült, D'Artagnan úr? - kiáltotta a király, összefonva mellén a karját. - Hát szabad ilyen szörnyűséget kimondani, ha már olyan szerencsétlen, hogy ilyeneket gondol?

- De felség, csak nem várja el tőlem, hogy Fouquet úr ellensége legyek, azok után, amiket értem és felségedért tett? Nem, ne bízsa rám az őrzését, ha úgy akarja őriztetni, hogy lakat alatt maradjon; akármilyen erős a kalitka rácsa, a madár végül mégis ki fog repülni.

- Csodálom - mondta a király komoran -, hogy nyomban nem állt át annak a pártjára, akit Fouquet a trónomra akart ültetni. Akkor mindene megvolna, amire szüksége van: ragaszkodás és elismerés. Az én szolgálatomban, uram, csupán ura parancsát kaphatja.

- Ha nem Fouquet úr ment volna el felségedért a Bastille-ba - felelte D'Artagnan nyomatékosan -, akkor még csak egyetlen ember ment volna el oda és ez az ember én lettem volna; ezt nagyon jól tudja, felség.

A király elhallgatott. A testőrök kapitányának őszinte, bátor szavaira nem volt ellenvetés. D'Artagnan szavait hallgatva, Lajosnak eszébe jutott az egykori D'Artagnan, az, aki az ágyfüggöny mögé rejtőzve vigyázott rá, mikor Párizs népe, Retz kardinális vezetésével, meg akart győződni a király jelenlétéről; az a D'Artagnan, akit kézmozdulattal üdvözölt, midőn Párizsba visszatérve a Notre-Dame templomba ment; az a katona, aki Blois-ban kilépett szolgálatából; az a tisztt, akit magához hívatott, midőn Mazarin halálakor hatalomra került; az a férfi, aki mindig becsülettel, bátran, híven kiállt érte.

Lajos az ajtóhoz lépett és beszólította Colbert-t.

Colbert nem mozdult a folyosóról, ahol a titkárok dolgoztak. Colbert megjelent.

- Házkutatást tartott Fouquet úrnál, Colbert?

- Igen, felség.

- Milyen eredménnyel?

- Roncherat úr, akit felséged a testőrökkel odaküldött, iratokat hozott magával - felelte Colbert.

- Látni akarom őket... Most pedig adja ide a kezét.

- A kezemet, felség?

- Igen, hogy D'Artagnan úr kezébe tehessem. Mert bizony, D'Artagnan - folytatta mosolyogva, és odafordult a testőrhöz, aki a miniszter láttára ismét felvette büszke magatartását -, nem ismeri ezt a férfiút, ismerkedjék meg velem.

És Colbert-ra mutatott.

- Igaz, hogy közepes szolga alárendelt állásban, de nagy ember lesz belőle, ha a legmagasabb rangra emelem.

- Sire! - hebegett Colbert, majd esztét vesztve örömeiben és félelmében.

- Megértettem, hogy miért - súgta D'Artagnan a király fülébe. - Féltékeny volt?

- Valóban, a féltékenység megbénította szárnyait.

- A jövőben szárnyas kígyó lesz - dörmögte a testőr, gyűlöletének utolsó maradványával az iménti ellenfél iránt.

Hanem Colbert ábrázata, mikor D'Artagnanhoz közelebb lépett, annyira más lett, mint amilyenek addig látta, olyan jóságosnak, olyan szelídnek, olyan barátságosnak látszott, a szeme olyan nemes és sugárzó kifejezést öltött, hogy D'Artagnan, aki értett az arckifejezésekhez, meghatódott, és csaknem megváltoztatta véleményét.

Colbert megszorította D'Artagnan kezét.

- Amit a király mondott, bizonyítja, hogy mennyire ismeri őfelsége az embereket. A merev ellenállás, amelyet eddig a napig a visszaélések ellen, s nem az emberek ellen kifejtettem, bizonyítja, hogy királyom birodalmát nagyra tenni és országunk jólétét fokozni volt a szándékom. Nagyon sok eszmém van, D'Artagnan úr; majd meglátja, mint bontakoznak ki az általános béke napsugarában; és ha nincs is meg a bizonyosságom és szerencsém, hogy elnyerhetem a tiszteleltre méltó emberek barátságát, legalább abban biztos vagyok, uram, hogy el fogom nyerni megbecsülésüket. Azért pedig, hogy csodáljanak, uram, odaadnám az életemet.

Ez az átalakulás, ez a hirtelen emelkedés, a királynak ez a néma helyeslése gondolkodóba ejtették a testőrt. Nagyon udvariasan meghajolt Colbert előtt, aki le nem vette róla a szemét.

A király elbocsátotta őket, látva, hogy kibékültek, együtt mentek el.

Alighogy kiértek a dolgozószobából, az új miniszter megállította a kapitányt, és így szólt:

- Hát lehetséges, D'Artagnan úr, hogy olyan szemmel, amilyen a magáé, nem ismerte fel első pillantásra, hogy ki vagyok?

- Colbert úr - felelte a testőr -, ha szemünkbe tűz a nap, akkor a legizóbb parazsat sem látjuk. Aki hatalmon van, ragyog; és ha már hatalomra jutott, miért üldözi továbbra is azt, aki kegyvesztett lett és olyan magasról bukott?

- Én, uram? - mondta Colbert. - Én őt sohasem fogom üldözni. Én át akartam venni a pénzügyek intézését, egyedül a magam kezébe, mert becsvágyó vagyok, de kivált mert feltétlenül megbízom képességeimben; jól tudom, hogy az ország minden aranyát én fogom őrizni, és szeretném megőrizni egyúttal mint a király aranyát; mert ha még harminc esztendeig élek, akkor harminc esztendő alatt sem tapad belőle egyetlen dénár sem a kezemhez; mert ebből a pénzből én magtárákat, házakat, városokat, kikötőket akarok építeni; tengeri haderőt akarok teremteni, hajókat felszerelni, amelyek elviszik Franciaország híreit a legtávolabbi népekhez is; könyvtárakat és akadémiákat akarok alapítani, a világ első és leggazdagabb hatalmává akarom tenni Franciaországot. Látja, ez az indítóoka

ellenszenvemnek Fouquet úrral szemben, aki akadályozott a cselekvésben. És ha majd nagy és erős leszek, ha nagy és erős lesz Franciaország, akkor magam kiáltom majd: „Kegyelem!”

- Kegyelem! Így mondta? - szólt D'Artagnan. - Akkor kérjük meg a királyt, hogy engedje szabadon Fouquet-t. A király csakis maga miatt sújt le rá.

Colbert ismét felemelte a fejét.

- Jól tudja, hogy nem így van, uram, és hogy a király személyes okokból viseltetik gyűlölettel Fouquet úr iránt; igazán nem tőlem kell ezt megtudnia.

- A király majd belefárad, majd elfelejti.

- A király sohasem felejt, D'Artagnan úr. Figyeljen csak: a Király szól és parancsot ad ki; nem befolyásoltam, ugyebár? Hallgasson oda.

A király csakugyan titkárait szólította.

- D'Artagnan úr! - kiáltott azután.

- Itt vagyok, felség!

- Adjon. Saint-Aignan úr mellé húsz testőrt, Fouquet úr őrzésére.

D'Artagnan és Colbert összenézett.

- És Angers-ből - folytatta a király - vigyék át a foglyot Párizsba, a Bastille-ba.

- Igaza volt - mondta a kapitány a miniszternek.

- Saint-Aignan - folytatta a király -, tüzet nyit mindenkire, aki az úton Fouquet úrral halk szót vált.

- És én, felség? - kérdezte a herceg.

- Maga, uram, csak a testőrök jelenlétében beszélhet velem.

A herceg meghajolt és indult, hogy teljesítse a parancsot.

D'Artagnan is indulni készült, de a király visszahívta:

- D'Artagnan úr, nyomban útnak indul és elfoglalja Belle-Isle-en-Mer szigetet, amely hűbéri birtok.

- Igen, felség. Egy szál egyedül?

- Vigyen akkora csapatot, amekkorára szüksége van, hogy kudarcot ne valljon, ha a vár ellenáll.

Az udvaroncok csoportjában a hízelgő hitetlenkedés hangja morajlott fel.

- Ilyen már volt - felelte D'Artagnan.

- Igen, volt, gyermekkoromban - felelte a király -, de többé hallani sem akarok róla! Megértette? Menjen, uram, és ne mutatkozzék, míg a vár kulcsai kezében nincsenek.

Colbert odalépett D'Artagnanhoz.

- Ez olyan megbízatás, amely, ha jól teljesíti, meghozza magának a marsallbotot.

- Miért mondja: *ha jól teljesíti*?

- Mert nehéz feladat.

- Milyen értelemben?

- Barátai vannak Belle-Isle-en, D'Artagnan úr, és olyan embernek, amilyen maga, nem könnyű dolog egy barát holttestén átgázolva célba jutni.

D'Artagnan lehajtotta a fejét, Colbert pedig visszatért a királyhoz.

Egy negyedórával később a kapitány parancsot kapott, hogy ellenállás esetén röptse a levegőbe Belle-Isle-t, és gyakoroljon alsó- és felsőfokú igazságszolgáltatást, egészen a pallosjogig, mind az ott lakók, mind a menekültek felett, azzal az utasítással, hogy egyetlen lelket sem hagy menekülni.

„Colbert-nak igaza volt - gondolta D'Artagnan -, a marsallbotom két barátom életébe kerülhet. Csakhogy elfelejtik, hogy a barátaim nem olyan ostobák, mint a madarak, és nem várják meg a madarász kezét, előbb kelnek szárnyra. Én pedig olyan messziről mutatom majd meg ezt a kezét, hogy idejében észreveszik. Szegény Porthos! Szegény Aramis! Nem, az én szerencsém egyetlen szárnytollatokba sem fog kerülni!”

Ez után az elhatározás után D'Artagnan összegyűjtötte a királyi hadsereget, Paimboeufben hajóra szállt, és késelelem nélkül vitorlát bontott.

248
Belle-Isle-en-Mer

A védőgát legvégső szélén, a sétányon, amelyet a tomboló tenger az esti dagály hullámaival korbácsol, két férfi haladt kart karba öltve, és élénk, áradó hangon beszélgetve, anélkül, hogy emberi lény meghallhatta volna szavaikat, amelyeket elnyelt a szél, a tajtékos hullámoktól elragadott fehér habbal együtt.

A nap lehanyatlott az óceán nagy medencéjében, amely vöröslött, mint egy óriási olvasztótégely.

A két férfi közül az egyik koronként nyugat felé fordult, és komor nyugtalansággal fürkészte a tengert.

A másik, társának arcvonásait kutatva, mintha szeméből akarta volna kiolvasni gondolatait. Azután szótlánul, komor töprengésbe merülve, folytatták sétájukat.

Ez a két férfiú, akiket már mindenki ismer, két száműzöttünk volt, Porthos és Aramis, akik Belle-Isle-re menekültek, amikor D'Herblay reményei hajótörést szenvedtek és nagyszerű terveivel kudarcot vallott.

- Hiába beszél, kedves Aramisom! - hajtogatta Porthos, mialatt teli tüdővel szívta magába a sós levegőt, mely hatalmas mellét dagasztotta. - Hiába beszél, Aramis! Nem közönséges dolog, hogy az összes halászhajó, amely kifutott, két nap óta eltűnt. Nem volt tengeri vihar. Az idő végig szélcsendes volt, viharnak legcsekélyebb nyoma sem látszott, de még ha lett volna is vihar, akkor sem süllyedt volna el az összes bárkánk. Ismétlem, különös dolog, ez az eltűnés nyugtalanít, higgye meg.

- Igaz - mormogta Aramis -, igaza van, Porthos barátom! Igaz, van valami különös a dologban.

- Azonkívül - folytatta Porthos, mert gondolatai Vannes püspökének helyeslése nyomán láthatólag szárnyra kaptak -, azonkívül meggondolta-e, hogy ha bárkánk elsüllyedtek, hogy lehet, hogy a hullámok egyetlen roncsot sem vetettek partra.

- Meggondoltam, éppúgy, mint maga.

- Gondolja meg továbbá, hogy az a két itt maradt bárka, amelyet kiküldtem a többiek megkeresésére...

Itt Aramis olyan kiáltással és olyan hevesen szakította félbe társának szavait, hogy Porthos elhűlve hallgatott el.

- Mit mond, Porthos? Mi? Kiküldte a két bárkát?

- Hogyne! A többiek megkeresésére - felelte Porthos egyszerűen.

- Szerencsétlen! Mit tett? Most el vagyunk veszve! - kiáltotta a püspök.

- El vagyunk veszve? Mit beszél? - kérdezte Porthos megrémülve. - Miért vesztünk el, Aramis?

Aramis összeszorította a száját.

- Semmi, semmi... csak azt akartam mondani...

- Mit?

- Hogy ha kedvünk támadna hajózásra indulni a tengeren, képtelenek volnánk megtenni.

- No ha csak ez bántja! Szép kis élvezet, mondhatom! Ami engem illet, nem sajnálom. Amit sajnálok, az igazán nem a Belle-Isle-en található szórakozás. Amit én sajnálok, Aramis, az Pierrefonds, az Bracieux, az Vallon, a szép Franciaország. Itt nem Franciaországban vagyunk, kedves barátom, nem is tudom, hol vagyunk! Ó, ezt őszinte lélekkel mondhatom, és jó szíve bizonyára megbocsátja nyíltságomat, de kijelentem, hogy Belle-Isle-en nem vagyok boldog, nem, itt valóban nem vagyok boldog.

Aramis halkán felsóhajtott.

- Látja, kedves barátom, ezért olyan kár, hogy elküldte két bárkánkat, amelyek megmaradtak nekünk, a két nap óta eltűnt hajókat megkeresni. Ha a bárkákat nem küldi ki erre a földérítő útra, akkor most elmehettünk volna.

- Elmehettünk volna? És a parancs, Aramis?

- Milyen parancs?

- Teringettét, a parancs, amelyet minden nap minden órájában emleget: hogy védelmezni kell Belle-Isle-t a bitorló ellen, hiszen tudja!

- Igaz - mormogta Aramis ismét.

- Beláthatja, kedves barátom, hogy nem mehetünk el, és hogy a bárkáknak a hajók felkutatására való elküldése semmiben sem keresztezi terveinket.

Aramis hallgatott, és nyugtalan, sugárzó tekintete, mint a tengeri sólyomé, futott végig a tengeren, átszelte a messzeséget, és úgy tetszett, mintha túl akarna hatolni a láthatáron.

- De azért, Aramis - folytatta Porthos, aki ragaszkodott gondolatához, annál is inkább, mert a püspök ráhagyta -, azért mégsem tudja megmagyarázni, mi történhetett a szerencsétlen hajókkal. Amerre járok, mindenütt jajveszékélés és panasz fogad, a gyermekek sírnak, mert kétségbeesettnek látják az asszonyokat, mintha vissza tudnám hozni a távollevő apákat és férjeket. Mit gondol, barátom, mit feleljek nekik?

- Legyünk készen mindenre, barátom, és ne feleljünk semmit.

Porthos nem érte be ezzel a válasszal. Visszafordult, néhány kelletlen szót mormogva.

Aramis megállította a bátor katonát, bensőséggel, szeretettel két kézre fogta az óriás mindkét kezét, és bánatosan így szólt:

- Emlékszik-e még, barátom, ifjúságunk szép napjaira, emlékszik, Porthos? Amilyen erős és derék emberek voltunk abban az időben, mi meg a másik kettő; ha akkor kedvünk kerekedett volna visszatérni Franciaországba, utunkat állhatta volna-e ez a sós vízmedence?

- Ó! - kiáltotta Porthos. - Hat mérföld!

- Ha abban az időben egy deszkán vágok neki, maga itt maradt volna a szárazföldön, Porthos?

- Nem én, Aramis, Isten látja a lelkem! De mekkora deszkára van szükségünk ma, különösen nekem!

És Bracieux földesura büszke nevetéssel vetett egy pillantást hatalmas, terebélyes alakjára.

- És mondja meg, komolyan, nem unatkozik egy kissé maga is Belle-Isle-en, nem szeretné-e sokkal jobban vannes-i püspöki palotájának kényelmét? No, vallja be.

- Nem én - válaszolta Aramis, de nem mert Porthosra nézni.

- Akkor hát maradjunk - nyugodott bele a barátja egy sóhajtással, amely hatalmas hanggal tört ki melléből, ámbár igyekezett elfojtani. - Maradjunk, igen, maradjunk. Pedig - tette hozzá - ha

nagyon akarná az ember, ha fejébe venné és eltökélné, hogy Franciaországba visszatérjen, és nem volnának hajói...

- Nem vett-e észre, barátom, valamit? Azt, hogy bárkáink eltűnése óta, vagyis két napja, amióta halászaink nem térnek vissza, egyetlen csónak sem kötött ki szigetünkön?

- Igen, valóban, igaza van. Magam is észrevettem, hiszen szemet szúr, hogy e két szomorú nap előtt tucatszámra láttuk érkezni a bárkákat és a naszádokat.

- Tudakozódnunk kellene - mondotta gyorsan Aramis. - Ha tutajt kellene építtetnem...

- De hiszen vannak csónakok, kedves barátom! Tengerre szálljak az egyiken?

- Csónakon... csónakon! Hova gondol, Porthos? Csónakon, hogy felboruljunk! Nem, nem - mondta Vannes püspöke -, nem a mi mesterségünk hullámok hátán utazni. Várjunk, várjunk.

És Aramis a növekvő nyugtalanság minden jelével folytatta sétáját.

Porthos belefáradva, hogy barátjának minden lázas gondolatát kövesse, Porthos, aki nyugalomában és hiszékenységében semmit sem értett a kedélyállapotnak abból az izgalmából, amely folytonos kitörésekben nyilvánult meg, Porthos megállította barátját.

- Ülünk le erre a sziklára. Jöjjön ide mellém, Aramis, utoljára mondom, az égre kérem, magyarázza meg nekem egészen érthető módon, igen, magyarázza meg hát nekem, hogy tulajdonképpen mit csinálunk itt?

- Porthos!... - mondta Aramis zavartan.

- Tudom, hogy az álkirály meg akarta fosztani az igazi királyt trónjától. Mint mondtam, ezt megértettem. Így van?

- Igen - felelte Aramis.

- Tudom, hogy az álkirálynak az volt a szándéka, hogy Belle-Isle-t eladja az angoloknak. Ezt ugyancsak megértettem.

- Igen.

- Tudom, hogy mi, mérnökök és kapitányok, sürgősen Belle-Isle-re jöttünk, hogy átvegyük a munkálatok vezetését, és annak a tíz századnak a parancsnokságát, melyeket Fouquet úr számára toboroztak és az ő zsoldjában szolgálnak, vagyis inkább vejenek századai. Mindezt szintén megértettem.

Aramis türelmetlenül felállt, mint az oroszlán, amellyel szűnyog incselkedik.

Porthos karjánál fogva visszatartotta.

- Amit azonban nem értek, amit, bárhogy töprengök, bárhogy erőltetem az agyamat, nem tudok megérteni és soha nem fogok megérteni, az, hogy nem küldenek csapatokat, nem küldenek erősítésül katonákat, löszert és élelmiszert, hanem itt hagyják Belle-Isle-t szállítványok és segítség nélkül; továbbá ahelyett, hogy jelek, írásos, vagy szóbeli közlés által kapcsolatot létesítenének velünk, minden érintkezéstől elválnak. Nos, Aramis, feleljen nekem, vagy inkább azt akarja, hogy mielőtt felel, megmondjam a dologról a véleményemet? Tudja, mire gondolok, mit képzelek az egészről?

A püspök felkapta a fejét.

- Nos hát, Aramis - folytatta Porthos -, azt gondoltam, azt a véleményt formáltam, azt vettem fejembe, hogy Franciaországban történt valami. Egész éjjel Fouquet úrról álmodtam, döglött halakat, összetört tojásokat, szegényesen, hiányosan berendezett szobákat láttam álmomban. Ezek rossz álmok, kedves D'Herblay barátom! Bajt hozó álmokképek!

- Porthos, mi van ott? - vágott közbe Aramis, hirtelen felállva és egy fekete pontot mutatva barátjának a bíborpiros víztükroren.

- Bárka! - kiáltotta Porthos. - Igen, csakugyan egy bárka. No végre, híreket kapunk!

- Kettő! - kiáltotta a püspök, mert egy másik árbocot pillantott meg. - Kettő! Három! Négy!

- Öt! - folytatta most Porthos. - Hat! Hét! Istenem, egész hajóhad, Istenem! Istenem!

- Valószínűleg a hajóink térnek vissza - felelte nyugtalanul Aramis, bár igyekezett lelki nyugalmat színlelni.

- Halászhajóknak meglehetősen nagyok - jegyezte meg Porthos -, aztán nem látja, kedves barátom, hogy a Loire felől jönnek?

- A Loire-ből jönnek... igen!

- És nézze csak, ahogy én, mindenki észreveszi őket; ott már nők és gyermekek tolonganak a kikötőgát felé.

Egy öreg halász ment el mellettük.

- A mi bárkáink ezek? - kérdezte tőle Aramis.

Az öreg halász a láthatárt fürkészte, és így felelt:

- Nem, nagyuram, ezek a király szolgálatában álló naszádok.

- A király szolgálatában álló naszádok? - kiáltotta Aramis megremegve. - Miről ismeri fel?

- A lobogóról.

- De hiszen még alig lehet látni a hajót! - mondotta Porthos. - Hogy az ördögbe tudja felismerni a lobogót?

- Látom, hogy van lobogójuk - felelte az öreg -, a mi bárkáinknak és a kereskedelmi hajóknak nincs. Az ilyenfajta járműveken, uram, amilyenek ott érkeznek, rendszerint csapatokat szoktak szállítani.

- Úgy! - kiáltotta Aramis.

- Vivát! - kiáltotta Porthos. - Erősítést kapunk, igaz-e, Aramis?

- Valószínű.

- Hacsak nem az angolok jönnek.

- A Loire felől? Az nagy szerencsétlenség volna, Porthos. Áthaladtak volna Párizson?

- Igaza van, bizonyára erősítés vagy élelmiszer.

Aramis két kezébe temette arcát, és nem felelt.

Aztán hirtelen így szólt:

- Porthos, fúvasson riadót.

- Riadót? Mi jut eszébe?

- Igen; és a tüzérek foglalják el helyüket az ütegeiknél, és az ágyúkezelők lássák el ágyúikat lőszerrel, különösen a parti ütegek legyének résen.

Porthos nagy szemeket meresztett. Mereven nézett Aramisra, mint aki arról akar meggyőződni, hogy eszénél van-e.

- Elmegyek magam, jó Porthosom - folytatta Aramis a legszelídebb hangján -, ha maga nem megy, majd én kiadom a parancsokat.

- De hiszen máris megyek! - mondotta Porthos, és elindult, közben pedig visszanevetett, hogy ha a vannes-i püspök tévedett volna, és netán közben észhez térne, nem hívja-e vissza.

Riadót fújtak. Megharsantak a kürtök, peregetek a dobok, meghúzták a nagy vészharangot.

A védő- és kikötőgátakat csakhamar ellepte a kíváncsiak és katonák serege; égtek a kanócok a tüzerek kezében, a kőövegtalpra helyezett nagy ágyúk mögött. Midőn mindenki elfoglalta a helyét, és megtették az előkészületeket a védekezésre, Porthos félénken ezt súgta a püspök fülébe:

- Engedje meg, Aramis, hogy megpróbáljam ezt megérteni.

- Ó, kedves barátom, hamar meg fogja érteni - felelte D'Herblay úr helyettesének kérdésére.

- Az a hajóhad ott, amely kifeszített vitorlákkal Belle-Isle kikötője felé tart, királyi hajóhad, nemde?

- Minthogy azonban két király van Franciaországban, kettő közül melyiké ez a hajóhad, Porthos?

- Ó, végre kinyílt a szemem! - felelte az óriás; beérte ezzel az érvvel.

És Porthos, akinek szemét barátjának ez a válasza felnyitotta, vagy talán még vastagabb kötéssel borította sötétbe látását, nagy sietséggel indult az ütegekhez, hogy felügyeljen embereire és mindenkit figyelmeztessen kötelességére.

Aramis közben a láthatárt fürkészte, s látta, hogy a hajók közelednek. A sziklák csúcsára és hasadékaiba felkapaszkodott tömeg és a katonák felismerhették az árbocokat, aztán az alacsony vitorlákat, végül a hajók testét, orrukon a királyi lobogóval.

Sötét este lett, mire az egyik dereglye azok közül, amelyeknek érkezése Belle-Isle lakosságát oly nagyon felizgatta, az erődtől ágyúlövésnyire horgonyt vetett.

A sötétség ellenére nemsokára látható lett, hogy valamilyen mozgolódás keletkezik a fedélzeten, majd oldaláról csónakot oldoznak el, amelyben három evezőslegény indul a kikötő felé, és néhány pillanat múlva partot ér az erőd alján.

Vezetőjük kiugrott a védőgátra. Kezében levelet tartott és a levegőben lobogtatta, mintegy jelezve, hogy szólni akar valakivel.

Néhány katona csakhamar felismerte ebben az emberben a sziget egyik révkalauzát. Ez az ember volt a tulajdonosa az egyik bárkának a kettő közül, amelyeket Aramis ott tartott, és Porthos két nap óta eltűnt halászhajó miatt nyugtalanságában az elveszett hajók felkutatására küldött.

A hajókalauz azt kérte, hogy vezessék D'Herblay úrhoz.

Két katona egy őrmester intésére közrefogta és odakísérte.

Aramis a kikötő szélén állt. A küldött meghajolt a vannes-i püspök előtt. Csaknem teljesen sötét volt, bár égtek a fáklyák, amelyeket nem messze a püspöktől a katonák tartottak a kezükben, akik Aramist elkísérték őrjáratra.

- Mi a csuda, Jonathas! Ki küldött?

- Azok, akik elfogtak, monsignore.

- Ki fogott el?

- Tudja, eminenciád, hogy azért keltünk útra, mert társainkat akartuk felkutatni.

- Igen. No és aztán?

- Nos, eminenciás uram, alig tettünk meg egy mérföldet, a király egyik gyorsjáratú vitorlása elfogott minket.

- Melyik királyé? - kérdezte Porthos.

Jonathas csak ámult-bámult.

- Beszélj - folytatta a püspök.

- Elfogtak tehát, és azokhoz vezettek, akiket tegnap reggel fogtak el.

- Miféle dolog az, hogy valamennyien elfogatjátok magatokat? - vágott közbe Porthos.

- Azért fogtak el, uram, hogy ezt ne mondhassuk el az uraknak - felelte Jonathas.

Porthos megint nem értette a dolgot.

- És ma szabadon engedték magát? - kérdezte.

- Hogy megmondjam az uraknak, hogy elfogtak minket.

„A dolog egyre bonyolultabb” - gondolta a derék Porthos.

Aramis ezalatt gondolkodott, aztán így szólt:

- A királyi hajóhad tehát ostromzár alá veszi a sziget partjait?

- Igen, nagyuram.

- Ki a parancsnoka?

- A testőrök kapitánya.

- D'Artagnan?

- D'Artagnan! - kiáltotta Porthos.

- Azt hiszem, így hívják.

- Ő adta neked ezt a levelet?

- Igen, nagyjőúram.

- Gyertek közelebb a fáklyákkal.

- Az ő írása - mondta Porthos.

Aramis gyorsan elolvasta a következő sorokat:

Királyi parancs: Belle-Isle-t el kell foglalni.

Az őrséget kardélre hányni, ha ellenáll.

Az őrség minden tagját el kell fogni.

Aláírás: D'ARTAGNAN, aki tegnapelőtt letartóztatta Fouquet urat, hogy a Bastille-ba küldje.

Aramis elsápadt és összegyűrte kezében a papirost.

- Mi az? - kérdezte Porthos.

- Semmi, barátom, semmi!

- Mondd csak, Jonathas!

- Parancsoljon, monsignore.

- Beszélte D' Artagnan úrral?
 - Igen, szolgálatjára.
 - Mit mondott?
 - Hogy a továbbiakat majd megbeszéli eminenciáddal.
 - Hol?
 - Hajójának fedélzetén.
 - Hajójának fedélzetén?
 - Hajójának fedélzetén? - visszhangozta Porthos.
 - A testőr úr - folytatta Jonathas - utasított, hogy vegyem fel önt és a mérnök urat a csónakomra, és vigyem el hozzá mindkettőjüket.
 - Menjünk - mondotta Porthos - kedves D' Artagnanunkhoz.
- Aramis lefogta.
- Megőrült? Ki mondja, hogy ez nem kelepce?
 - Amelyet a másik király készített? - kérdezte titkolózva Porthos.
 - Egyszóval kelepce, ezzel mindent megmondtam, barátom!
 - Lehetséges, de mit tegyünk? Hiszen D' Artagnan hív, akkor pedig...
 - Ki mondta, hogy D' Artagnan az?
 - De hiszen az ő írása.
 - Az írást utánozni lehet. Ezt remegő kézzel utánozták.
 - Magának mindig igaza van. De egyelőre semmit se tudunk.
- Aramis hallgatott.
- Igaz - mondotta a jó Porthos -, hogy nem is kell tudnunk semmit.
 - Mit tegyek? - kérdezte Jonathas.
 - Térj vissza a kapitány hajójának fedélzetére.
 - Igenis.
 - És mondd meg neki, arra kérjük, hogy ő jöjjön ide a szigetre.
 - Értem - mondotta Porthos.
 - Igenis, meglesz - felelte Jonathas. - De ha a kapitány vonakodik Belle-Isle-re jönni?
 - Ha vonakodik, hát akkor vannak ágyúink, amelyeknek hasznát tudjuk venni.
 - D' Artagnan ellen?
 - Ha D' Artagnan az, Porthos, akkor el fog jönni. Indulj, Jonathas, indulj!
 - Hitemre mondom, most már semmit sem értek - mormogta Porthos.
 - Elérkezett az ideje, hogy mindent megmagyarázzak magának, drága barátom. Üljön le erre az ágyútalpra, és hallgasson meg figyelemmel.
 - Teringettét, elhiheti, hogy hallgatom.
 - Elevezhetek, monsignore? - kérdezte Jonathas.

- Menj, és térj vissza válasszal. Ti pedig engedjétek el a csónakot!

A csónak elindult a vitorlás hajó felé.

Aramis megfogta Porthos kezét, és elkezdte a magyarázatot.

Aramis magyarázkodása

- Amit mondandó leszek, Porthos barátom, az valószínűleg meg fogja lepni, de fel is fogja világosítani.

- Szívesen veszem a meglepetéseket - válaszolta Porthos kedélyesen -, kérem, ne kíméljen. Engem nem egykönnyen lehet felizgatni, tehát ne féljen semmitől, beszéljen bátran.

- Nehéz dolog, Porthos, nehéz, mert valóban, másodszor is figyelmeztetem, nagyon különös, roppant rendkívüli dolgokat kell mondanom.

- Ó, maga olyan jól beszél, kedves barátom, hogy szívesen hallgatnám naphosszat. Beszéljen csak, kérem; de hopp, eszembe jutott valami: hogy megkönnyítsem a dolgát, és segítsek elmondani ezeket a különös dolgokat, majd én kérdezek.

- Ez kedvemre való dolog.

- Miért fogunk harcolni, kedves Aramis?

- Ha sok ilyen kérdést intéz hozzám, mint ez, ha a dolgomat, a felvilágosítást ilyen módon akarja megkönnyíteni, akkor semmit sem fog megkönnyíteni nekem. Ellenkezőleg, éppen itt rejlik a gordiuszi csomó! Nézze csak, barátom, egy olyan jó, nemes és odaadó férfival szemben, mint maga, de magammal szemben is kötelező bátran belevágni a vallomásba. Én becsaptam magát, drága barátom.

- Becsapott!?

- Hát bizony, be.

- Az én javamra történt, Aramis?

- Azt hittem, Porthos, őszintén azt hittem, barátom!

- Akkor pedig - felelte Bracieux derék földesura -, akkor szolgálatot tett nekem, és én köszönetet mondok érte, mert ha nem csapott volna be, akkor esetleg magam tévedhettem volna. Miben vezetett félre? Mondja csak!

- Abban, hogy én a trónbitorlót szolgáltam, aki ellen most XIV. Lajos minden erejét latba veti.

- A bitorlót! - szólt Porthos a homlokát dörzsölve. - Ezt nem egészen értem.

- Az egyiket a két király közül, akik Franciaország koronájáért viszálykodnak.

- Nagyon jó! Tehát azt szolgálta, aki nem XIV. Lajos.

- Máris eltalálta az igazat.

- Ebből hát az következik...

- Ebből az következik, szegény barátom, hogy lázadók vagyunk.

- Mi az ördög? Mi az ördög?! - kiáltotta Porthos csalódottan.

- De legyen nyugodt, kedves Porthos, találunk rá módot, hogy megmeneküljünk, higgye el nekem.

- Nem ez az, ami nyugtalanít - felelte Porthos -, kellemetlenül csupán az a csúf szó bánt, hogy: lázadók.

- No lám!

- És ilyképp a hercegséget, amelyet nekem ígértek...
- A trónbitorló adta volna...
- Az nem ugyanaz, Aramis! - felelte méltóságteljesen Porthos.
- Barátom, ha tőlem függ, magából fejedelem lett volna!

Porthos bánatosan rága a körmét, majd így folytatta:

- Lám, Aramis, e tekintetben rosszul tette, hogy félrevezetett. Mert az ígért hercegségre számot tartottam. Ó, igazán komolyan számítottam rá, mert szótartó embernek ismertem, Aramis.
- Szegény Porthos! Bocsásson meg nekem, kérve kérem.
- Ezek szerint - folytatta Porthos, anélkül, hogy felelt volna Vannes püspökének kérésére -, ezek szerint most szemben állok XIV. Lajos királlyal?
- Ki fogom vele békíteni, kedves barátom, rendbe hozom az ügyét. Mindent magamra vállalok.
- Aramis...
- Nem, nem, Porthos, az égre kérem, bízza csak rám. Félre az álnemeslelkűséggel! Félre a szükségtelen áldozatokkal! Maga semmit sem tudott a terveimről. Semmit sem cselekedett a maga elhatározásából. Velem már másként áll a dolog. Egyedül én vagyok az összeesküvés szerzője. Szükségem volt elválhatatlan társamra; hívtam és jött, emlékezve hajdani jelmondatunkra: „Mindenki egyért, egy mindenkiért!” Az én bűnöm, kedves Porthos, hogy önző voltam.
- Látja, ezt a beszédet szeretem - mondta Porthos -, és ha csupán a saját érdekében cselekedett is, lehetetlen haragudnom magára. Ez csak természetes!

Ezeket a nemes szavakat mondva, Porthos melegen megszorította barátja kezét.

Aramis kicsinynek érezte magát ez együgyű lelki nagyság előtt. Most másodszor volt kénytelen meghajolni a szív valódi fölénye előtt, amely sokkal hatalmasabb, mint a szellem ragyogása.

Barátjának nemes vigasztalására néma és erőteljes kézszorítással felelt.

- Most pedig, hogy kimagyarázkodtunk - szólt Porthos -, és pontosan ismerem XIV. Lajoshoz való viszonyomat, azt hiszem, kedves barátom, ideje, hogy elmondja nekem azt a politikai cselszöveget, amelynek áldozatai vagyunk, mert jól látom, hogy politikai cselszövény rejlik a dolog mögött.
- Jó Porthosom, nemsokára itt lesz D'Artagnan, és majd minden körülményt részletesen ismertet; engem azonban, bocsássa meg, lesújt a fájdalom, megtört a bánat, és egész lélek-jelenlétemre, egész elmémre szükségem van, hogy kiszabadítsam magát a veszélyes helyzetből, amelybe olyan meggondolatlanul belesodortam; mostantól fogva azonban világos minden, tisztázott a helyzet. XIV. Lajos királynak jelenleg csak egyetlen ellensége van, és az én vagyok, egyedül én. Fogollyá tettem engem, de ma kiszabadítom, és repülhet vissza uralkodójához. Meglátja, Porthos, hogy mindebben semmi nehézség sincs.
- Azt hiszi? - kérdezte Porthos.
- Biztos vagyok benne.
- Igen? Akkor pedig - szólalt meg Porthosban a páratlanul józan észjárás -, ha egyszer ilyen könnyű a helyzetünk, miért készítettünk elő, kedves barátom, ágyúkat, kanócos puskákat és

minden más hadiszert? Azt hiszem, sokkal egyszerűbb volna, ha azt mondanánk D'Artagnan kapitánynak: „Kedves barátom, tévedtünk; ezt jóvá kell tennünk; nyissa ki előttünk a kaput, engedjen minket elvonulni, és Isten önnel!”

- Az ám! - csóválta a fejét Aramis.

- Mi az, hogy: „az ám”? Nem helyesli ezt a tervet, kedves barátom?

- Egy nehézséget látok benne.

- Mit?

- Azt a lehetőséget, hogy D'Artagnan talán olyan paranccsal érkezik, amely minket védekezésre kényszerít.

- Ugyan már! D'Artagnan ellen védekezni? Őrülség! A derék D'Artagnan ellen!

Aramis ismét a fejét csóválta.

- Megvan az oka, Porthos, hogy meggyújtattam a kanócokat és célba irányítottam az ágyúkat, hogy riadót fúvattam, és a sáncokra szólítottam az őrséget, Belle-Isle szép sáncaira, amiket maga erősített meg olyan kitűnően. Várjon az ítéletével, vagyis inkább ne várjon...

- Mit tegyünk?

- Ha én azt tudnám, barátom, már megmondtam volna.

- De van valami, ami még sokkal egyszerűbb, mint a védekezés: egy hajó, és indulás Franciaországba, ahol...

- Kedves barátom - mondta Aramis, szomorúan mosolyogva -, ne okoskodjunk gyermekek módján, legyünk férfiak a tanácskozásban és a tettekben. Figyeljen, a kikötőből valami csónakot szólítanak. Vigyázzunk, Porthos, komolyan vigyázzunk.

- Ez kétségtelenül D'Artagnan - mondta dörgő hangon Porthos, a mellvédhez lépve.

- Igen, én vagyok - felelte a testőrkapitány, és könnyedén kiugrott a védőgátra.

Aztán gyorsan felment a sánc kis előterére, ahol két barátja várt rá.

Porthos és Aramis észrevette, hogy a kapitányt nyomon követi egy tiszt.

A kapitány a védőgát lépcsőjén félúton megállt; kísérője ugyanezt tette.

- Vonulassák hátra az embereiket - kiáltotta D'Artagnan Porthosnak és Aramisnak -, hogy hallótávolságon kívül legyenek.

Porthos kiadta a parancsot, s nyomban teljesítették is.

D'Artagnan ekkor odafordult ahhoz, aki követte, és így szólt:

- Nem vagyunk többé a királyi hajóhad hajóján, uram, ahol a kapott parancs értelmében olyan pimaszul beszéltem velem.

- Uram - felelte a tiszt -, nem pimaszkodtam, hanem csak szigorúan követtem a kapott utasításokat. Nekem azt parancsolták, hogy kövessem, hát követtem. Azt mondták, senkivel se engedjem érintkezésbe lépni, akárki legyen is az, úgy, hogy tudomást ne szereznek arról, amit tenni akar, ezért részt veszek a megbeszélésen.

D'Artagnan a fogát csikorgatta haragjában, és Porthos meg Aramis, akik ezt a párbeszédet hallották, szintén remegtek, de nyugtalanságukban és aggodalmukban.

D'Artagnan hevesen rágta a bajuszát, ami nála féltelen felindulásra, kitörni készülő félelmetes viharra vallott; odalépett a tiszthez, és a hangja halk, de annál nyomatékosabb volt, midőn megszólalt, mert nyugalmat akart színlelni, holott fuldoklott dühében.

- Mikor csónakot küldtem ide, uram, azt akarta megtudni, mit írtam Belle-Isle védőinek. Felmutatott egy parancsot, s én nyomban megmutattam a levelet, amelyet írtam. Mikor a bárka gazdája, akit küldtem, visszatért, és elhozta ennek a két úrnak a válaszát (itt a testőr Aramisra és Porthosra mutatott), maga végighallgatta a küldönc szavait. Mindezt a parancs értelmében cselekedte; engedelmeskedett, mindent szabályosan, pontosan végrehajtott.

- Igen, uram - hebegte a tiszt -, igen, uram, hogyne, csakhogy...

- Uram! - vágott közbe hevesen D'Artagnan -, mikor azt a szándékomat nyilvánítottam, hogy elhagyom hajóm fedélzetét, és átmegyek a szigetre, azt kívánta, hogy elkísérhessen, és elhoztam magammal. Így hát Belle-Isle-en van, nemde?

- Igen, uram, de...

- Igen ám... csakhogy most már nem Colbert úrról vagy bárki másról van szó, aki ezt a parancsot adta magának; most arról van szó, aki D'Artagnan urat zavarja, és aki egyedül áll D'Artagnan úrral annak a lépcsőnek a fokain, amely harminc láb magasságban emelkedik a sós hullámok felett; rossz hely annak az embernek, rossz hely, uram, figyelmeztetem!

- De uram, ha terhére vagyok is - felelte a tiszt bátortalanul, csaknem féltősen -, csakis a szolgálatom az, amely...

- Nézze, maga vagy azok, akik küldték, szerencsétlenségünkre megsértettek engem. A sértés megtörtént. Nem bosszulhatom meg azokon, akik maga mögött állnak, mert nem ismerem őket, vagy túlságosan messze vannak. De maga itt van a kezem ügyében, és esküszöm, hogy ha egy lépést is tesz utánam, amikor nekiindulok, hogy ezekhez az urakhoz feljussak... Esküszöm a nevemre, hogy egyetlen kardcsapással kettéhasítom a fejét és testét a vízbe dobom. Lesz, ami lesz! Életemben csak hatszor haragudtam meg, uram, és az eddigi öt esetben megöltem az emberemet.

A tiszt nem mozdult; elsápadt a rettenetes fenyegetésre, de egyszerűen csak így felelt:

- Nem helyesen teszi, uram, ha az utasításom ellenére cselekszik.

Porthos és Aramis, akik eddig sápadtan és remegve álltak a mellvédnél, most így kiáltottak a testőrnek:

- Kedves D'Artagnan, vigyázzon.

D'Artagnan egy kézmozdulattal csendre intette őket, ijesztő nyugalommal fellépett a következő lépcsőfokra, és kardjával a kézben megfordult, hogy lássa, utánajön-e a tiszt.

A tiszt keresztet vetett magára, és követte.

Porthos és Aramis, ismervén D'Artagnanjukat, nagyot kiáltottak, és odarohantak, hogy megakadályozzák a kardcsapást, mert már szinte hallották, amint lesújt.

D'Artagnan azonban átvette kardját a bal kezébe.

- Uram - mondotta megindult hangon a tisztnak -, maga bátor férfi. Jobban meg fogja érteni azt, amit most mondok, mint amit az imént mondtam.

- Beszéljen, D'Artagnan úr, beszéljen - felelte a bátor tiszt.

- Azok az urak, akiket felkerestünk és akik ellen parancsai vannak, a barátaim.

- Tudom, uram.

- Megértheti, hogy nem bánhatok velük úgy, mint ahogy az utasításai előírják.

- Megértem a fenntartásait.

- Akkor hát engedje meg, hogy tanúk nélkül beszélhessek velük.

- Ha kívánságának engednék, uram, ha megtenném, amire kér, megszegném a szavamat; de ha nem teszem meg, magát haragítom magamra. Inkább vállalom az előbbit, mint az utóbbit. Beszéljen hát barátaival, és ne szóljon meg, amiért a maga iránt való szeretetből, akit tisztetek és becsülök, csakis a maga kedvéért, hitványságot követek el.

D'Artagnan meghatva fonta karját a fiatal tiszt nyaka köré, és felment barátaihoz.

A tiszt beburkolózott köpenyegébe, és leült a nedves moszattal borított lépcsőre.

- Nos hát - mondta D'Artagnan barátainak -, ilyen a helyzet, ítéljék meg maguk.

Megölelték egymást, és mindhárman sokáig tartották átölelve egymást, mint ifjúságuk szép napjaiban.

- Mit jelentsen ez a szigorúság? - kérdezte Porthos.

- Alighanem sejti az okát, kedves barátom - felelte D'Artagnan.

- Nem nagyon, higgye meg, kedves kapitány. Hiszen semmit sem követtem el, és Aramis sem - tette hozzá sietve a kiváló férfiú.

D'Artagnan olyan szemrehányó tekintetet vetett a püspökre, hogy megrendítette Aramis kemény szívét.

- Kedves Porthos! - kiáltott fel Vannes püspöke.

- Láthatja, hogy mit tettek - felelte D'Artagnan -, mindenkit feltartóztatnak, aki Belle-Isle-ről jön, és mindenkit, aki oda tart. Minden hajójukat elfogták. Ha megkísérelték volna a szökést, kezére kerültek volna cirkálóiknak, amelyek mindenfelé kutatják a tengert, és magukra lesnek. A király el akarja fogatni és kézre is fogja keríteni magukat.

És D'Artagnan dühösen tépkedte ősz bajuszát.

Aramis elkomorodott, Porthos haragra lobbant.

- Az én ötletem az volt - folytatta D'Artagnan -, hogy elviszem mindkettőjüket hajóm fedélzetére, mindkettőjüket ott tartom, aztán kiszabadítom magukat. De ezek után mit tudhatom, hogy visszatérve hajómra, nem talállok-e ott egy feljebbvalót vagy titkos utasítást, amely megfoszt a parancsnokságtól, és másra ruházza, aki felettem is, maguk felett is menthetetlenül rendelkeznek.

- Itt kell maradni Belle-Isle-en - mondta Aramis elszántan -, és kezeskedem, hogy engem csak önszántamból kapnak meg.

Porthos semmit sem szólt. D'Artagnan észrevette barátja szótlanságát.

- Még próbára teszem derék kíséremet, akinek becsületes és bátor ellenállása boldoggá tesz, mert tisztességes emberre vall, aki, ámbár ellenségünk, ezerszer többet ér, mint egy kézséges, gyáva ember. Fürkésszük ki, tudjuk meg tőle, hogy mihez van joga, és hogy az utasítása mit enged meg, vagy mit tilt meg neki.

- Fürkésszük ki - mondta Aramis.

D'Artagnan felment a mellvédre, a védőgát lépcsői fölé hajolt, és lekiáltott a tisztnek, aki nyomban feljött.

Szívélyesen üdvözölték egymást, ahogy ez természetes nemesemberek közt, akik ismerősök és nagyra becsülik egymást, majd D'Artagnan így szólt:

- Mit tenne, uram, ha elvinném magammal ezt a két urat?

- Nem ellenezném, uram. Mivel azonban közvetlen és határozott parancsom van rá, hogy őrizetbe vegyem őket, hát őrizném őket.

- Ahá!

- Mindennek vége - szólt halkán Aramis.

Porthos nem mozdult.

- Vigye el magával mindenesetre Porthost - szólalt meg végül a vannes-i püspök. - Porthos be fogja bizonyítani a királynak, és én segíteni fogok neki ebben, valamint maga is, D'Artagnan, hogy ártatlan ebben a dologban.

- Hm! - mondta D'Artagnan. - Akar-e velem jönni? - folytatta. - Jöjjön velem, Porthos, a király irgalmas szívű.

- Még meggondolom - felelte nemesen Porthos.

- Itt marad tehát?

- Újabb intézkedésig - kiáltotta élénken Aramis.

- Egy új ötletig - felelte D'Artagnan -, és azt hiszem, ez nem soká fog tartani, mert már eszembe jutott valami.

- Akkor istenhozzádot mondunk egymásnak - jegyezte meg Aramis -, de kedves Porthos, magának csakugyan mennie kellene.

- Nem! - felelte kurtán Porthos.

- Ahogy tetszik - vágta rá Aramis, akit barátja mogorvasága kissé bántott ideges érzékenységeiben. - Engem megnyugtat D'Artagnan ígérete, hogy eszébe jut egy jó ötlet, és azt hiszem, kitaláltam, mi az.

- Akkor mondja meg! - mondotta a testőr, és odatartotta fülét Aramis szájához.

Aramis gyorsan néhány szót sűgött a kapitánynak, aki erre ezt felelte:

- Eltalálta.

- Akkor sikerül is! - kiáltotta Aramis örvendezve.

- Az első meglepetéskor, amelyet ez az elhatározás kelt, cselekedjék, Aramis.

- Ó, ne féljen semmit.

- Most pedig ezer köszönet, uram! - mondotta D'Artagnan a tisztnek. - Három barátot szerzett életre-halálra.

- Igen - felelte Aramis.

Csak Porthos nem szólt semmit, hanem rábólintott.

D'Artagnan gyengéden megölelte két régi barátját, és elhagyta Belle-Isle-t, elválhatatlan társa kíséretében, akit Colbert rendelt melléje.

Ilyképp látszatra sem az egyik, sem a másik fél oldalán nem változott semmi, kivéve azt a kis magyarázatot, amellyel a derék Porthos beérte.

- Szerencsére itt van D'Artagnan ötlete - mondta Aramis.

D'Artagnan egyáltalán nem úgy tért vissza hajójára, hogy a dolgon, amely eszébe jutott, alaposan ne törte volna a fejét.

Jól tudjuk, hogy ha D'Artagnan valamiben törte a fejét, rendszerint ki is sütött valamit.

Ami a tisztet illeti, némán és tiszteletteljesen engedett neki időt a gondolkodásra.

Így aztán, mire a testőrök kapitánya a Belle-Isle-től ágyúlovésnyire horgonyzó hajójának fedélzetére lépett, a támadás és védekezés összes módjait meghányta-vetette.

Tüstént összegyűjtötte vezérkarát.

A vezérkar az alája rendelt tisztekből állt.

A tisztek szám szerint nyolcan voltak:

Egy tengerészkapitány.

Egy őrnagy, aki a tüzérséget vezette.

Egy mérnök.

A tiszt, akit már ismerünk, és négy hadnagy.

Midőn összegyűltek a hajó tatjának szobájában, D'Artagnan szóra emelkedett, levette a kalapját, és így kezdte:

- Uraim, elmentem Belle-Isle-re, hogy körülnézzek, és jó és erős helyőrséget találtam ott, amely minden előkészületet megtett a védekezésre, és keményen tud majd dacolni velünk. Ezért az a véleményem, küldjünk el az erődbe, hívassuk ide a két legfőbb tisztet, hogy tanácskozzunk velük. Azáltal, hogy elválasztjuk őket csapataiktól és ágyúiktól, jobban tudunk majd tárgyalni velük, kivált ha okosan érvelünk. Mi a véleményük, uraim?

A tüzérségi őrnagy felállt, és tisztelettel, de határozottan megkérdezte:

- Uram, mint hallom, azt mondja, az erőd keményen tud majd dacolni velünk. Tehát tudja, hogy a helyőrség fel van készítve az ellenállásra?

D'Artagnant ez a felelet szemmel láthatólag bosszantotta, de nem olyan fából faragták, hogy könnyen megadja magát.

- Helyes a felelet, uram. De tudja, ugye, hogy Belle-Isle-en-Mer Fouquet úr hűbéri birtoka és a hajdani királyok Belle-Isle urainak megadták a jogot, hogy a maguk területén fegyverkezzenek.

Az őrnagy egy mozdulatot tett.

- Ó, ne szóljon közbe - folytatta D'Artagnan. - Azt fogják mondani, ez a fegyverkezési jog az angolok ellen szól, és nem a tulajdon királyuk ellen. De felteszem, hogy nem Fouquet úr az, aki ebben a pillanatban Belle-Isle-t védelmezi, mert Fouquet urat tegnapelőtt letartóztattam. Belle-Isle lakosai és védői azonban nem tudnak erről az elfogatásról. Hiába is adná tudtukra, mert az az esemény olyan hallatlan, rendkívüli és váratlan, hogy úgysem hinnék el. Egy breton az urát szolgálja, nem pedig az urait; addig szolgálja az urát, amíg holtan nem látja. De a bretonok tudtommal nem látták Fouquet úr holttestét. Nincs abban tehát semmi csodálatos, hogy ellenszegülnek mindenkinek, aki nem Fouquet úr, vagy nem az ő aláírt parancsával érkezik.

Az őrnagy helyeslőleg meghajolt.

- Ez az oka annak - folytatta D'Artagnan -, hogy miért akarom a helyőrség két tisztjét hajóm fedélzetére hívni. Látni fogják önöket, uraim! Látni fogják a haderőt, amellyel rendelkezünk, és ennek következtében tudni fogják, hogy milyen sors vár rájuk, ha

ellenszegülnek. Becsületszavunkkal fogjuk megerősíteni előttük, hogy Fouquet úr fogoly, és minden ellenállás csak Fouquet úr ártalmára válhat. Megmondjuk nekik: az első ágyúlövés után nem várhatnak a királytól kegyelmet. Akkor, legalábbis remélem, nem folytatják az ellenállást. Harc nélkül megadják magukat, és szépszerével kezünkre kerül az erőd, amelynek bevételét olyan drágán fizethetnék meg.

A tisztt, aki D'Artagnant Belle-Isle-re követte, szólni akart, D'Artagnan azonban megelőzte, és ezt mondta:

- Igen, uram, tudom, mit akar mondani, tudom, királyi parancs: megakadályozni minden titkos érintkezést Belle-Isle védőivel, és éppen ezért indítványozom, hogy egész vezérkarom jelenlétében tanácskozzunk velük.

És D'Artagnan intett a tiszteknek, hogy fogadják el az indítványt.

A tisztek egymásra néztek, mintha kölcsönösen egymás szemében akarták volna olvasni véleményüket, azzal a szándékkal, hogy nyíltan csatlakoznak D'Artagnan javaslatához, miután megegyeztek. A testőr örömeben már azt képzelte, hogy megegyezésük eredményeként bárkát küldenek el Porthoshoz és Aramishoz, midőn a királyi tisztt pecsétetes írást vett elő és átadta D'Artagnannak.

Ennek az írásnak a felirata ez volt: *1. szám.*

- Mi ez már megint? - mormogta megütközve a kapitány.

- Olvassa, uram! - mondotta a tisztt, és udvariasan, de kissé szomorúan hajolt meg.

D'Artagnan bizalmatlanul bontotta ki az írást, és a következő szavakat olvasta:

Megtiltom D'Artagnan úrnak, hogy tanácsot gyűjtsön egybe, akármilyen legyen is az, vagy hogy valamiféle módon tanácskozzék, míg Belle-Isle meg nem adta magát és a foglyokat kardélre nem hányták.

Lajos

D'Artagnan legyűrte azt a türelmetlen indulatot, amely egész testén végigfutott, és szeretetre méltó mosollyal így szólt:

- Jól van, uram, a király parancsai szerint fogunk cselekedni.

A király gondolatainak és D'Artagnan gondolatainak folyománya

A kemény csapás talált, és halálos volt. D'Artagnan, bár dühögött, hogy a király egy gondolattal megelőzte, mégsem esett kétségbe, és arra az ötletre gondolva, amely Belle-Isle-t illetően neki is eszébe jutott, újabb módot látott barátai megmentésére.

- Uraim - szólalt meg hirtelen -, a király másra bízta titkos parancsait, így tehát nem bírom többé bizalmát, s valóban érdemtelen is volnék rá, ha volna merszem megtartani azt a parancsnokságot, melyet ilyen sértő gyanúval illetnek. Én tehát nyomban be akarom nyújtani lemondásomat a királynak. És mivel ezt valamennyiük jelenlétében teszem, felszólítom önöket, hogy velem együtt térjenek vissza a francia partokra, de úgy, hogy ne veszélyeztessük a haderőt, amelyet őfelsége reám bízott. Ennélfogva térjenek vissza mindnyájan a helyükre, s rendeljék el a visszavonulást; egy órán belül beáll a dagály. Uraim! Mindenki vissza a helyére! Feltételezem - fűzte hozzá szavaihoz, látva, hogy mindenki engedelmeskedik, kivéve az ellenőrző tisztet -, hogy ezúttal nem lesz ellenparancsa.

És D'Artagnan majdnem diadalmaskodott, mikor e szavakat mondta. Ez a terv megmenthette barátait. Mihelyt a blokád megszűnik, nyomban Angliába vagy Spanyolországba hajózhatnak, és nem kell rettegniük az üldöztetéstől. Mialatt ők elmenekülnek, D'Artagnan megérkezik a királyhoz, és visszajövetelét azzal a felháborodással igazolja, amelyet Colbert bizalmatlansága keltett szívében; teljhatalommal felruházva küldik vissza, s beveszi Belle-Isle-t, illetve a kalitkát, az elrepült madarak nélkül.

De ezzel a tervvel szemben a tiszt a király egy másik parancsát mutatta fel, amelyik így hangzott:

Abban a pillanatban, amikor D'Artagnan úr azt az óhaját fejezi ki, hogy elbocsátását kéri, többé nem tekintendő az expedíció vezérének, s a tisztnek, akik parancsnoksága alatt álltak, neki többé ne engedelmeskedjenek. Továbbá, ha nevezett D'Artagnan úr a Belle-Isle ellen küldött haderő feletti parancsnokságát elvesztette, térjen vissza haladéktalanul Franciaországba, annak a tisztnek kíséretében, aki ezt a parancsot kézbesíti, s ez a tiszt tekintse D'Artagnan urat fogolynak, akiért felel.

D'Artagnan, a vitéz, a félelem nélküli, elsápadt. Mindez azzal a mély emberismerettel volt kiszámítva, ami harminc év óta először emlékeztette a nagy kardinális biztos előrelátására s hajthatatlan logikájára.

Fejét mélyen elgondolkozva kezére hajtotta, s szinte visszafojtotta lélegzetét.

„Ha ezt a parancsot zsebre vágom - gondolta magában -, ki tudja meg, vagy ki akadályozhat meg benne? Mielőtt még a király megtudná, megmentem azokat a szegény embereket ott. Bátran, előre! Az én fejem nem tartozik azok közé, amiket a hóhér engedetlenség miatt vág le. Legyünk engedetlenek!”

De abban a pillanatban, mikor ezt elhatározta, látta, hogy a tisztnek körös-körül hasonló parancsot olvasnak, amelyet a Colbert gondolatait szolgáló pokoli ügynök osztott közöttük széjjel.

Az engedetlenség esetét, éppúgy, mint a többi, szintén számításba vették.

- Uram - szólt a tiszt -, várom szíves indulását.

- Kész vagyok, uram! - szólt a kapitány fogcsikorgatva.

A tiszt nyomban csónakot vezényeltetett oda, hogy D'Artagnant felvegye.

Erre a látványra D'Artagnan majd eszét vesztette.

- Hogyan történik majd - hebegte - a különböző alakulatok irányítása?

- Ha ön, uram, eltávozik - felelte a tengerészkapitány -, a király engem bízott meg flottájának parancsnokságával.

- Akkor, uram - szólta Colbert embere az új parancsnok felé fordulva -, önnek szól ez az utolsó parancs, amelyet nekem átadtak. Mutassa felhatalmazását!

- Tessék! - felelte a tengerésztiszt, és egy királyi aláírást mutatott fel.

- Itt az utasítása - szólta a tiszt, miközben az írást visszaadta. Majd D'Artagnan felé fordult, s egészen megrendült, oly kétségbeesettnek látta ezt a vasembert.

- Hát, uram, legyen oly jó és jöjjön velem.

- Máris! - felelte D'Artagnan halkán, megtörten, porig sújtva könnyörtelen, kilátástalan helyzetben.

És beszállt a kis vízi járműbe, amelyet a kedvező szél s a tenger dagálya gyorsan hajtott a francia partok felé. D'Artagnannal együtt a királyi gárda is hajóra szállt.

A testőr még reménykedett, hogy elég hamar érkezik Nantes-ba, s hogy barátai érdekében elég ékesszólóan síkraszállhat, hogy a királyt eltérítse szándékától.

A bárka repült, mint a fecske. D'Artagnan világosan látta Franciaország sötét körvonalait kiemelkedni az éjszaka felhői közül.

- Ó, uram - szólta halkán a tiszthez, akivel már egy óra óta egy szót sem váltott -, mit nem adnék azért, ha az új parancsnoknak szóló utasításokat megismerhetném! Ugye, általában békések? És...

Nem fejezhette be szavait; távoli ágyúlövés dörrent a tenger színe felett, azután egy második, és még két vagy három erősebb.

- Belle-Isle ágyúzása megkezdődött! - szólta a tiszt.

A csónak Franciaország partjához ért.

251
Porthos ősei

Mikor D'Artagnan elvált Aramistól és Porthostól, az utóbbiak visszatértek a főerődbe, hogy fesztelenebbül beszélgethessenek egymással.

Porthos gondterheltsége zavarta Aramist, akinek lelke sosem szárnyalt szabadabban.

- Kedves Porthos - szólalt meg egyszerre -, meg akarom magának magyarázni D'Artagnan ötletét.

- Melyik ötletét, Aramis?

Azt, amelyiknek tizenkét óra elteltével szabadságunkat köszönhetjük majd!

- Igazán? - csodálkozott Porthos. - No, halljuk!

- Bizonyára észrevette a tiszttel szemben tanúsított fellépésénél, hogy D'Artagnannak nem tetszett egynémely reánk vonatkozó parancs?

- Észrevettem.

- Nos, D'Artagnan a királytól elbocsátását fogja kérni; és a zavar alatt, amit az ő visszalépése idéz elő, mi elmenekülünk, vagyis inkább maga, Porthos, el fog menekülni, ha a menekülés csak egy ember számára lesz lehetséges.

Porthos a fejét csóválta, s így felelt:

- Együtt menekülünk, Aramis, vagy együtt maradunk!

- Maga nemes szívű! - szólt Aramis. - Csak aggaszt komor nyugtalansága.

- Nem vagyok én nyugtalan - felelte Porthos.

- Akkor talán haragszik rám?

- Nem haragszom én magára!

- Hát akkor, kedves barátom, miért ez a komor arc?

- Megmondom: a végrendeletemet írom.

Mikor e szavakat kiejtette, a jó Porthos szomorúan nézett Aramisra.

- A végrendeletét! - kiáltotta a püspök. - Mi a csuda! Hát elveszettnek tartja magát?

- Fáradtnak érzem magam. Most először fordul elő, és családomban hagyománya van.

- Miféle hagyománya, barátom?

- Nagyatyám kétszer olyan erős volt, mint én.

- Tyúha! - szólt Aramis. - Nagyatyja tehát Sámson volt?

- Nem, Antoine-nak hívták. Szóval az én koromban volt, mikor egy napon vadászatra ment, lábát gyengülni érezte, pedig azelőtt sohasem panaszkodott erről.

- És mit jelenthetett ez a fáradtság, barátom?

- Amint látni fogja, semmi jót, mert útközben is egyre panaszkolt, hogy gyengül a lába, azután egy vaddisznó rátámadt, s mivel a lövésnél nem találta el, az állat egyszerűen felhasította a gyomrát. Ott nyomban meghalt.

- De ez még nem ok arra, hogy aggódjék, kedves Porthos.

- Várja ki a végét. Atyám még egyszer olyan erős volt, mint én. III. Henrik és IV. Henrik derék vitéze volt; őt nem Antoine-nak hívták, hanem Gaspard-nak, mint Coligny urat. Mindig lovon ült, nem is tudta, mi a fáradtság. Egy este, az asztaltól felálltában, lába felmondta a szolgálatot.

- Talán sokat evett - szólt Aramis -, azért támolygott.

- Ugyan! Bassompierre barátja? Hogy képzeled? Nem úgy van az! Megdöbbenett ez a fáradtság, és így szólt anyámnak, aki kinevette: „Még azt hihetné az ember, hogy vaddisznót fogok látni, mint elhunyt atyám, Du Vallon úr!”

- Aztán? - kérdezte Aramis.

- Aztán atyám, gyengesége ellenére, le akart menni a kertbe, ahelyett, hogy ágyba feküdt volna; lába már az első lépcsőfokon felmondta a szolgálatot; a lépcső meredek volt, atyám egy sarokkőre esett, amelybe egy ajtóvas volt erősítve, az a halántékába fúródott, s ő ott maradt halva.

Aramis felnézett a barátjára:

- Ez két rendkívüli eset, de ne következtessünk belőlük arra, hogy egy harmadik is előfordulhat. Ilyen erős emberhez, mint maga, nem illik a babonás hit, derék Porthosom; különben is, miből észleli, hogy lába felmondja a szolgálatot? Hiszen még soha nem állott olyan erős lábon, mint most; egy házat is elvinne a vállán.

- Ebben a pillanatban nagyon is képes volnék rá - szólt Porthos -, de volt egy pillanat, amikor szédültem és elernyedtem, és ez a tünet, amint maga nevezi, azóta már négyszer megismétlődött. Nem mondom, hogy félek, egyszerűen bosszant, hiszen az élet kellemes dolog. Van pénzem, van szép birtokom, vannak lovaim, amikben örömet találok, s vannak barátaim, akiket szeretek: D'Artagnan, Athos, Raoul és maga.

A nagyszerű Porthos még csak nem is igyekezett Aramis előtt titkolni, hogy milyen helyet biztosított neki a barátai sorában.

Aramis megszorította kezét.

- Mi még hosszú évek során át élni fogunk, hogy a világnak megőrizzünk néhány ritka emberpéldányt. Higgye el nekem, barátom! D'Artagnantól még nem kaptunk választ, és ez jó jel; bizonyára parancsot adott, hogy a flotta gyülekezzék egy helyre és vonuljon el a tengerről. Én éppen most adtam ki az utasítást, hogy egy bárkát hengereken gördítsenek a locmariai föld alatti folyosó kijárata elé, tudja, ahol gyakran álltunk rókalesen.

- Igen, amelyik a kis öbölnél egy szűk folyosóban végződik, amit akkor fedeztünk fel, amikor a pompás róka éppen ezen át menekült el az orrunk elől.

- Úgy van. Baj esetére egy bárka lesz számunkra elrejtve a föld alatti folyosóban: már ott is lehet! Csak a kedvező pillanatra várunk, és azután éjszakának idején: ki a tengerre!

- Na, ez jó ötlet! És mit nyerünk vele?

- Azt nyerjük, hogy ezt a helyet, vagyis inkább ezt a kijáratot rajtunk és egynéhány vadászon kívül senki nem ismeri; azt nyerjük, hogy a felderítők, ha az ellenség a szigetet bevette, a bárkát nem látják a parton, tehát nem is sejtik, hogy megszökhetünk, s errefelé nem is állítanak őrséget.

- Értem.

- És a lába?

- Ebben a pillanatban kitűnő.

- No látja, mennyire egyezik minden, hogy nyugalmat és reménységet adjon nekünk. D'Artagnan megtisztítja a tengert, és megszabadít minket. Nem kell többé félnünk a királyi flottától, sem a partraszállástól. Legyen áldott az Isten! Előttünk még legalábbis egy boldog fél század áll, Porthos, s amint spanyol földre léphetek, esküszöm - szólt a püspök rettentő eréllyel -, a maga hercegi kinevezése nem lesz olyan kérdéses, mint ahogy hiszik!

- Reméljük - szólt Porthos, akit társának ez az új, lelkes hevülete kissé felvidített.

Egyszerre kiáltás hallatszott.

- Fegyverbe!

Ez a kiáltás, amely vagy száz torokból hangzott fel, a szobában tartózkodó két barát közül az egyiket meglepte, a másikat megdöbbenetette.

Aramis kinyitotta az ablakot, s egy tömeg fáklyás embert látott futni. Az asszonyok menekültek, a fegyveres férfiak elfoglalták helyüket.

- A flotta! A flotta! - kiáltotta egy katona, megismerve Aramist.

- A flotta? - ismételte Aramis.

- Alig egy ágyúlövésnyire! - kiáltotta a katona.

- Fegyverbe! - kiáltotta Aramis.

- Fegyverbe! - ismételte Porthos rettentő hangon.

És mindketten a védőtöltéshez siettek, hogy az ütegek mögött fedezékbe jussanak.

Katonákkal megrakott bárkákat lehetett látni, amelyek három irányból közeledtek, hogy egyszerre három ponton szállhassanak partra.

- Mit csináljunk - kérdezte az őrség egyik tisztje.

- Fel kell tartóztatni őket, s ha továbbnyomulnak, tüzelni! - szólt Aramis.

Öt perccel később megkezdődött az ágyúzás.

Ezek voltak azok a lövések, amelyeket D'Artagnan hallott, amikor a francia partokra lépett.

De a bárkák már oly közel jutottak a védőtöltéshez, hogy az ágyúlövések alig tettek kárt a támadók sorai között; a bárkák partot értek, a harc megkezdődött, s csakhamar kézitusára fejlődött ki.

- Mi baja, Porthos? - kérdezte Aramis barátjától.

- Semmi... a lábam... érthetetlen... De majd a támadásnál újra erőre kap.

S valóban, Porthos és Aramis olyan erőteljesen támadott, embereit annyira feltüzeltte, hogy a királyi csapatok gyorsan hajóra szálltak, s nem vittek magukkal mást, csak sebesülteket.

- Hé, Porthos! - kiáltotta Aramis. - Egy fogolyra van szükségünk; gyorsan, gyorsan!

Porthos lesietett a töltés lépcsőjén, nyakon ragadta a királyi csapatok egyik tisztjét, aki arra várt, hogy emberei beszálljanak, s maga is a bárkára juthasson. Az óriás felemelte zsákmányát, maga elé tartotta mint védőpajzsot, és visszament, anélkül, hogy valaki rálőtt volna.

- Tessék a fogoly! - szólt Aramishoz.

- És még maga rágalmazza a lábát! - szólt Aramis nevetve.

- Csakhogy nem a lábammal fogtam el - felelte Porthos szomorúan -, hanem a kezemmel.

252
Biscarat fia

A szigetbeli bretonok egészen büszkék voltak erre a győzelemre; Aramis nem bátorította őket. Midőn valamennyien visszatértek, így szólt Porthoshoz:

- Ennek az lesz a következménye, hogy az ellenállásról szóló hír haragra lobbantja a királyt, és ezeket a derék embereket megtizedelik vagy megégetik, ha elfoglalják a szigetet, ami okvetlenül bekövetkezik.

- Ezek szerint - kérdezte Porthos -, semmi hasznosat nem cselekedhetünk?

- De igen, az adott pillanatban - felelte a püspök -, mert van egy foglyunk, akitől megtudhatjuk, mit terveznek ellenségeink.

- Helyes, kérdezzük ki a foglyot - szól Porthos -, és az eszköz, amellyel szólásra bírhatjuk, egyszerű. Vacsorázni készülünk, hívjuk meg, és ivás közben majd megjön a szava.

Így is történt. A tiszt, aki kezdetben kissé nyugtalankodott, lecsillapodott, midőn látta, kikkel van dolga.

Mivel nem félt, hogy kompromittálja magát, elbeszélte D'Artagnan lemondásának és távozásának részleteit.

Elmagyarázta, hogy a testőrkapitány távozása után a hajóhad új parancsnoka hogyan rendelt el meglepetésszerű támadást Belle-Isle ellen. Itt abba hagyta az elbeszélést.

Aramis és Porthos egy pillantást váltottak, amely kétségbeesésüket mutatta.

Nem lehet többé D'Artagnan jó elképzelésére számítani, következőleg vereség esetén nem várhatnak segítséget.

Aramis folytatta a faggatózást, és megkérdezte a foglytól, hogy a királyi erők mit szándékoznak tenni Belle-Isle vezető embereivel.

- Parancs van rá - felelte a fogoly -, hogy az ütközet alatt megöljünk és az ütközet után felkössünk mindenkit.

Aramis és Porthos ismét összenézett.

Mind a kettőjük arcát elöntötte a vér.

- Én túlságosan könnyű vagyok a bitófa számára - jegyezte meg Aramis -, olyan embereket, mint én, nem szoktak felkötni.

- Én pedig - felelte Porthos - nagyon nehéz vagyok; olyan emberek terhétől, mint én, elszakad a kötél.

- Biztosra veszem - mondta udvariasan a fiatalember -, hogy megadtuk volna maguknak a kegyet, hogy maguk választhassák a halálüket.

- Ezer köszönet - felelte komolyan Aramis.

Porthos meghajolt.

- Ezt a serleg bort még a maga egészségére! - mondta, és ő is ivott.

Szó szót követett, a vacsora hosszúra nyúlt, s a tiszt, egy szellemes fiatalember, lassanként felengedett Aramis humora és Porthos szívélyes kedélyessége következtében.

- Engedjék meg - mondta -, hogy kérdezzek valamit: aki a hatodik palacknál tart, talán jogot nyert hozzá, hogy kissé megfélekedzen magáról.
 - Kérdezen csak - mondta Porthos -, kérdezen.
 - Beszéljen - tette hozzá Aramis.
 - Uraim, nem tartoztak-e mindketten a boldogult király testőrei közé?
 - De bizony, uram, éspedig a legjobbak közé - mondta Porthos.
 - Igaz: magam is a legjobb katonáknak nevezném az urakat, ha attól nem félnék, hogy boldogult atyám emlékét megsértem.
 - Atyjáját? - kiáltotta Aramis.
 - Tudják a nevemet?
 - Hitemre, nem, uram, de meg fogja nekem mondani és...
 - Nevem: Georges de Biscarat.²¹
 - Tyű! - kiáltotta Porthos. - Biscarat! Emlékszik erre a névre, Aramis?
 - Biscarat... - tagolta a püspök elgondolkodva -, úgy rémlik...
 - Gondolkozzék csak, uram! - mondta a tiszt.
 - Teringettét! Mindjárt eszébe jut - jegyezte meg Porthos. - Biscarat... más néven: Cardinal... egyik a négy közül, akik megleptek bennünket, azon a napon, amelyen D'Artagnannal barátságot kötöttünk, karddal a kézben...
 - Ez az, uraim!
 - Az egyetlen - tette hozzá Aramis -, akit nem sebeztek meg.
 - Tehát derék kardforgató volt - felelte a fogoly.
 - Igaz bizony, de még mennyire igaz! - kiáltotta egyszerre a két barát. - Hitemre mondom, Biscarat úr, el vagyunk ragadtatva, hogy ilyen derék férfiúval ismerkedhettünk meg!
- Biscarat megszorította a két egykori testőr feléje nyújtott kezét.
- Aramis úgy nézett Porthosra, mintha ezt akarta volna mondani: „No jó, ő majd segít rajtunk.”
- Aztán nyomban így szólt:
 - Ismerje el, uram, hogy jó érzés tudni, hogy az ember mindig tisztességes volt.
 - Apám is mindig ezt hangoztatta.
 - Ismerje el továbbá, hogy szomorú dolog olyan helyzetben lenni, amilyenbe most maga került: agyonlövésre vagy akasztásra szánt emberekkel akad össze, és egyszer csak kiderül, hogy régi ismerősök, úgyszólván örökölt régi barátok.
 - Ó, hiszen nem okvetlenül ez a rettenetes sors vár magukra, uraim és barátaim - felelte élénken a fiatalember.
 - Ugyan, hisz az imént mondta.
 - Azért mondtam az imént, mert még nem ismertem az urakat, de most, hogy ismerem magukat, azt mondom: elkerülhetik ezt a szomorú sorsot, ha akarják.

²¹ Lásd *A három testőr* 5. fejezetét.

- Hogyan? Ha akarjuk! - kiáltotta Aramis, és a szeme felcsillant, mialatt felváltva foglyára és Porthosra nézett.

- Feltéve - tette hozzá Porthos, és fennköltten rettenthetetlen pillantást vetett Biscarat-ra és a püspökre -, feltéve, hogy nem valami gyávaságot kívánnak tőlünk.

- Semmit sem kívánnak maguktól - felelte a királyi hadsereg nemesembere. - Mit is kívánhatnának? Ha megtalálják, mindkettőjüket megölik, igyekezzenek tehát, hogy ne kerüljenek a kezükre, uraim.

- Azt hiszem, nem tévedek - mondta Porthos méltóságteljesen -, ha úgy gondolom: ahhoz, hogy elfogjanak, ide kell jönniök és meg kell minket keresniök.

- Ebben teljesen igaza van, derék barátom! - felelte Aramis, mialatt tekintetével szótlánul és nagy igyekezettel Biscarat arckifejezését fürkészte. - Valamit mondani akar nekünk, Biscarat úr, tudunkra akar adni valamit, és nincs bátorsága hozzá, nem úgy van?

- Hej, uraim és barátaim, mert hogyha beszélek, megszegem a parancsomat; de hallgassák csak, ez a zaj túlharsogja az én hangomat.

- Ágyúdörgés! - kiáltotta Porthos.

- Ágyúdörgés és puskaropogás! - ismételte a püspök.

Távolból, a sziklák közül ütközet komor zaját lehetett hallani, de nem soká tartott.

- Hát ez meg mi? - kérdezte Porthos.

- Teringettét - kiáltotta Aramis. - Hát jól sejtettem.

- Mit?

- A támadás, amelyet ellenünk intéztek, csak színlelt volt, ugyebár, uram? És mialatt csapataik engedték magukat visszaszorítani, bizonyosak voltak benne, hogy a sziget másik oldalán ki tudnak kötni.

- Éspedig több ponton, uram!

- Akkor el vagyunk veszve! - állapította meg nyugodtan a vanes-i püspök.

- Elveszve, meglehet - felelte Pierrefonds földesura -, de nem elfogva és nem is felkötve.

Avval felkelt az asztaltól, odalépett a falhoz, levette a kardját és pisztolyait, és tapasztalt katona módján, aki harcba indul, és érzi, hogy az élete sok tekintetben fegyvereinek minőségétől, hibátlan működésétől függ, gondosan megvizsgálta őket.

Az ágyúk bömbölésére, a támadás hírére, amely által a sziget a királyi csapatok kezébe juthat, a rémült tömeg fejvesztetten sietett az erődbe. Segítségét és tanácsot kért vezetőitől.

Aramis sápadtan, megtörten jelent meg két fáklya közt az ablakban, amely a nagy udvarra nyílt, ahol a katonák gyülekeztek parancsra várva, és a megriadt lakosok segítségért könyörögtek.

- Barátaim - szólt D'Herblay messze hangzó szóval, komoran -, Fouquet urat, védelmezőtöket, barátotokat, atyátokat a király parancsára elfogták és a Bastille-ba vetették.

Düh és fenyegetés hatalmas kiáltása hangzott fel az ablakba, viharzó hullámaival ostromolva a püspököt.

- Álljunk bosszút Fouquet úrért! - kiáltották a legdühösebbek. - Le a királyiakkal!

- Nem barátaim - felelte ünnepélyesen Aramis -, nem, barátaim, ne álljatok ellen. A király úr az országban. A király isten küldötte. A király és az Isten lesújtott Fouquet úrra. Hajtsatok

fejet Isten keze előtt. Szeressétek Istent és a királyt, akik lesújtottak Fouquet úrra. De ne álljatok bosszút uratokért, és ne is próbáljátok megbosszulni. Hiába áldoznátok fel magatokat, asszonyaitokat és gyermekeiteket, a vagyontokat és a szabadságotokat. Félre a fegyverekkel, barátaim! Tegyétek le a fegyvert, mert a király így parancsolja, és vonuljatok vissza békésen otthonotokba. Ezt én kívánom, én kérem tőletek, én parancsolom nektek, ha kell, Fouquet úr nevében.

Az ablak alatt tolongó tömegeből feltört a düh és a rémület szünni nem akaró moraja.

- XIV. Lajos katonái behatoltak a szigetre - folytatta Aramis. - Immár nem harcot folytatnátok velük, hanem lemészárolnának titeket. Menjetek, igen, menjetek, és felejtsetek el mindent; ezúttal a Mindenható nevében parancsolom.

A lázongók lassan, de engedelmesen és szótlánul visszavonultak.

- No de ilyet! Mit mondott, barátom? - kérdezte Porthos.

- Uram - mondta Biscarat a püspöknek -, most megmentette a sziget összes lakosát; de nem menti vele meg sem a barátját, sem magát.

- Biscarat úr - szólt a vannes-i püspök sajtósan emelkedett és udvarias hangon -, Biscarat úr, legyen olyan jó, éljen ismét szabadságával.

- Szívesen megteszem, uram, de...

- Talán szolgálatot tesz vele nekünk; mert ha a királyi parancsnoknak jelenti a szigetlakók meghódolását, talán kegyelmet eszközölhet ki számunkra, ha elmondja, milyen módon történt a meghódolás.

- Kegyelmet! - vágta rá Porthos lángoló szemmel. - Kegyelmet? Miféle szó ez?

Aramis erősen meglökte barátja könyökét, mint ezt ifjúságuk szép napjaiban szokta tenni, ha figyelmeztetni akarta, hogy baklövést követett el vagy akar elkövetni.

Porthos megértette és elhallgatott.

- Megyek, uraim - felelte Biscarat, maga is megütközve kissé a kegyelem szón, amit az a büszke testőr mondott ki, akinek hősies haditetteit alig néhány perccel ezelőtt még olyan lelkesedéssel dicsérte.

- Menjen hát, Biscarat úr! - mondotta Aramis meghajolva. - Búcsúzóul fogadja legmélyebb hálánk és elismerésünk kifejezését.

- De hát maguk, uraim, akiket van szerencsém barátainnak nevezhetni, mivel maguk engedélyezték ezt a címet; maguk mit fognak ez idő alatt tenni? - kérdezte megindultan a tiszt, midőn búcsút vett apjának két hajdani ellenfelétől.

- Mi itt fogunk várni.

- De Istenem, a parancs határozottan úgy szól...

- Vannes püspöke vagyok, Biscarat úr, és egy püspököt ugyanúgy nem koncolnak fel, mint ahogy nemesembert nem akasztanak fel.

- Hát igen, ez már igaz, monsignore! - felelte Biscarat. - Igen, igaza van, ez az esélyük még megvan. Megyek tehát és felkeresem a hajóhad parancsnokát, a királyi hadnagyot. Isten velük, uraim, vagyis inkább a viszontlátásra!

És a tiszt felpattant a lóra, amelyet Aramis adott neki, és elvágatott arrafelé, ahonnan a lövéseket hallották, amelyek félbeszakították beszélgetésüket, mivel a tömeg az erődbe tódult.

Aramis a távozó után nézett, és egyedül maradván Porthossal, megkérdezte:

- Nos hát, érti?

- Nem én!

- Hát Biscarat nem zavarta?

- Nem, nagyon derék legény.

- Igaz; de ott a Locmaria-barlang; minek mindenkinek tudnia róla.

- Igaz, igaz, értem már. Ezen a föld alatti úton át menekülünk el.

- Ha úgy tetszik - felelte Aramis bizakodva. - Előre, Porthos barátom! Vár ránk a hajónk, nem vagyunk még a király kezében.

253
Locmaria barlangja

A föld alatti út, Locmaria barlangja, meglehetősen messze volt a védőgáttól, úgyhogy a két jóbarátnak okosan kellett gazdálkodnia erejével, hogy idejében odajusson.

Azonkívül az éjszaka meglehetősen előrehaladt, az erődben éjfél ütött az óra, és Porthos meg Aramis meg volt rakodva pénzzel és fegyverekkel.

Átvágtak tehát a mezőn, amely a gátat a föld alatti úttól elválasztja, és közben minden neszre figyeltek, igyekeztek elkerülni minden kelepécét.

Koronként az úton, amelyet óvatosan elkerültek, bal felől menekülők jöttek a sziget belsejéből, akik hallottak a királyi seregek partraszállásáról.

Aramis és Porthos, sziklahasadékok mögé rejtőzve, kihallgatta a szegény emberek beszédjét, akik aggodalmak közt és remegve menekültek, legértékesebb holmijukat cipelve; kihallgatva panaszait, a maguk javára igyekeztek hasznosítani.

Végre, gyors futás után, amelyet óvatosságból többször megszakítottak, elérték a mély barlangot, ahova az előrelátó vannes-i püspök görgetőhengereken eljuttatott egy erős bárkát, amely ilyen szép időben megbirkózhatott a tengerrel.

- No, drága barátom! - mondta Porthos, miután, nagy hangosan kifújta magát -, úgy látszik, megérkeztünk; de úgy rémlik, említette három emberét is, három szolgáját, akik el fognak kísérni minket. Nem látom őket, hol vannak?

- Minek látná őket, kedves Porthos? - felelte Aramis. - Bizonyára a barlangban várnak ránk, és most nyilván pihennek egy keveset, miután ezt a kemény és nehéz munkát befejezték.

Aramis visszahúzta Porthost, aki már-már belépett a föld alatti folyosóba.

- Engedje meg, jó barátom - mondta az óriásnak -, hogy előremenjek. Tudom a jelt, amelyet embereimmel megbeszéltem, és ha nem ezt hallják, még képesek rálőni magára, vagy a sötétben késüket elhajítani.

- Menjen, kedves Aramis, menjen előre, maga a megtestesült előrelátás és okosság. Különb is, az a fáradtság, amelyről beszéltem, ismét erőt vesz rajtam.

Aramis hagyta, hogy Porthos leüljön a barlang bejáratánál, lehajtott fővel bement a barlangba, és a bagoly huhogását utánozta.

Alig hallható panaszos turbékolás, halk kiáltás felelt rá a barlang mélyéből.

Aramis óvatosan továbbhaladt, s nemsokára ugyanaz a hang állította meg, amelyet először ő hallatott, tőle alig tízlépésnyi távolságból.

- Maga az, Yves? - kérdezte a püspök.

- Igen, monsignore, Goennec is itt van. A fia elkísér minket.

- Helyes. Mindent előkészítettetek?

- Igen, monsignore.

- Menjenek csak ki a barlang bejáratához, kedves Yves, ott találják Pierrefonds urát, aki meg-eröltető futása után pihen. Ha nem tudna járni, akkor vegyék karjukba és hozzák ide mellém.

A három breton engedelmeskedett. A kérés azonban, amelyet Aramis a szolgálaihoz intézett, szükségtelennek bizonyult. Porthos kipihente magát, és már el is indult lefelé; súlyos léptei visszhangzottak a boltozat alatt, melyet gránittömbök alkottak és tartottak.

Mihelyt Bracieux ura odaért a püspökhöz, a bretonok meggyújtották a magukkal hozott lámpást, és Porthos biztosította barátját, hogy ismét ugyanolyan erősnek érzi magát, mint máskor.

- Vizsgáljuk meg a bárkát - mondta Aramis -, és nézzük meg, mi van rajta.

- Ne vigye túlságosan közel a lámpást - figyelmeztette Aramist Yves, a hajósgazda -, mert, mint kegyelmességed meghagyta nekem, a tatnál helyeztem el az evezőpad alá a puskaporos hordót és a kanócos puskához való töltést, amit az erődből ideküldött.

- Jól van - felelte Aramis.

Kezébe vette a lámpást, és gondosan megvizsgálta a bárka minden részét, az olyan férfi óvatosságával, aki nem fél, de ismeri a veszélyt.

A bárka hosszú volt, könnyű, kevés vizet sodort, az orra keskeny, egyszóval a Belle-Isle-en készített, kitűnő módon épített csónakok sorába tartozott, kissé magas fedélzetű, a vízen biztosan nagyon könnyen kormányozható, ellátva deszkázattal, amely kedvezőtlen időjárás esetén mintegy hidat alkot, átsiklanak rajta a hullámok, és védelmül szolgál az evezősök számára.

Két jól elzárt ládában, az evezőpadok alatt, elől és hátul, Aramis kenyeret talált, kétszersültet, aszalt gyümölcsöt, egy oldal szalonnát és tömlőkben jókora vízkészletet; mindent megfelelő mennyiségben olyan embereknek, akiknek sosem kellene elhagyniok a partot, és most rákényszerülnek, hogy így élmezsezzék magukat, ha úgy hozná a szükség.

A fegyverek, nyolc kanócos puska és ugyanannyi lovassági pisztoly, mind jó karban voltak és meg voltak töltve. Tartalék evezők is voltak szükség esetére, és egy kis vitorla, amit előkötélvitorlának hívtak, s az evezősök csapásaival egyidőben segíti a hajó előrehaladását; igen jó szolgálatokat tesz, ha fúj a tengeri szél, s nem terheli meg a hajót.

Midőn Aramis mindezt megnézte és szemléjének eredményével meg volt elégedve, így szólt:

- Tanácskozzunk, kedves Porthos, hogy megkíséreljük-e a bárkát a barlang ismeretlen kijáratához elvinni, a sötétben haladva a lejtős föld alatti úton, vagy helyesebb-e a szabad ég alatt továbbgörgetnünk a fenyéren, elegyengetve a kis sziklapartot, amely húsz láb magas sincs, és dagályban lábánál a tenger három vagy négy öl mély, szilárd fenéktalaj felett.

- Ezen nem múlna, monsignore - felelte tiszteletteljesen Yves gazda -, de nem hiszem, hogy a föld alatti lejtőn és a sötétségben, amelyben szállítanunk kellene a bárkát, olyan kényelmes volna az út, mint a szabadban. Jól ismerem a sziklapartot, és mondhatom, hogy egyenletes, mint a gyepek a kertben, ellenben a barlang belseje göröngyös, nem is szólva arról, hogy a kijáratnál szűk torkolatra lelünk, amely a tengerbe vezet, és amelyen át a bárka talán nem is fér ki.

- Én elvégeztem számításaimat - felelte a püspök -, és bizonyos vagyok benne, hogy keresztülfér.

- Jól van, megengedem - makacskodott a gazda -, de kegyelmességed jól tudja, hogy ha át akarunk jutni ezen a torkolaton, egy éktelen nagy követ kell felemelni, amely alatt a róka ugyan mindig átbújik, de amely, mint valami ajtó, elzárja a keskeny kijáratot.

- Majd felemeljük - mondotta Porthos. - Gyermejkjáték az.

- Ó, tudom én, hogy méltóságodban tíz ember ereje lakozik - felelte Yves -, de keserves kínlódás lesz méltóságodnak.

- Azt hiszem, Yves-nek igaza van - mondta Aramis. - Próbáljuk meg az utat szabad ég alatt.

- Annál is inkább - jegyezte meg a halász -, mert csak virradatkor szállhatunk hajóra, annyi munkát ad a vízrebocsátás; és hajnalhasadáskor okvetlenül jó őrszemre van szükségünk, aki a barlang felső részénél megfigyelje a parti hajók vagy cirkálók mozdulatait, mert ezek esetleg lesnek ránk.

- Igen, Yves, jól okoskodik; a sziklaparti úton visszük a vízhez a hajót.

És a három erőteljes breton hozzáfogott, hogy a görgetőhengereket a hajó alá fektesse és elindítsa, ám ekkor a távoli mezőkről kutyák ugatása hallatszott. Aramis kirohant a barlangból; Porthos követte.

A hajnali pír bíbor- és gyöngyházfénnyel vonta be a hullámokat és a síkságot; a félhomályban látszottak a sziklákon a kis fenyőfák, amelyek szomorúan hajlongnak ide-oda; a sovány hajdinaföldek felett a hollók hosszú csapatai húztak, kiterjesztve fekete szárnyukat.

Még egy negyedóra, és itt a fényes nappal; a felébredt madarak vidám dallal adták ezt tudtára az egész természetnek.

A kutyaugatás, amely a három halászt megakadályozta abban, hogy a bárkát továbbtolják, és kicsalta Aramist meg Porthost, mély hegytorokból hangzott, a barlangtól vagy egy mérföld távolságból.

- Ez kopófalka - mondta Porthos -, vadat űznek a kutyák.

- Mi lehet ez? Ki vadászik ilyenkor? - tűnődött Aramis.

- Kivált errefelé - folytatta Porthos -, erre, ahol a királyi csapatok jöttét félik?

- A lárma közeledik. Igaza van, Porthos, vad nyomán csaholnak az ebek. De mégsem! - kiáltotta hirtelen Aramis. - Yves! Yves! Jöjjön csak!

Yves eldobta a görgetőrudat, amelyet éppen be akart csúsztatni a bárka alá, és eleget tett a püspök felszólításának.

- Mit jelentsen ez a vadászat, Yves gazda? - kérdezte Porthos.

- Hát bizony - felelte a breton -, éppenséggel nem értem magam sem. A pillanat nem alkalmas rá, hogy Locmaria földesura vadászhasson. Nem bizony, és a kopók mégis...

- Alighanem kiszöktek a kutyaházakból.

- Nem - szólt közbe Goennec -, ezek nem Locmaria földesurának a kutyái.

- A biztonság kedvéért térjünk vissza a barlangba - felelte Aramis -, a hangok nyilvánvalóan közelednek, nemsokára tudni fogjuk, hányadán állunk.

Visszatértek; de alig tettek száz lépést a homályban, midőn valamilyen megriadt élőlény tompa horkanásához hasonló hang hallatszott a barlang bejárata felől, és a menekülők mellett vadul lihegve, rémülten és villámgyorsan egy róka rohant el, átugrott a bárkán és eltűnt, orrfacsaró szagot árasztva néhány pillanatig a barlangban.

- Róka! - kiáltották a bretonok a vadászok örvendező meglepődésével.

- Micsoda istenverése! - kiáltotta a püspök. - Felfedezték a bűvőhelyünket.

- Hogyan? - kérdezte Porthos. - Csak nem félünk egy rókától?

- Ugyan, barátom, mit beszél, mit törődik a rókával! Nem a rókáról van szó, kutyateringette! Hiszen tudja, Porthos, hogy a róka után jönnek a kutyák, és a kutyák után az emberek.

Porthos lehorgasztotta a fejét.

Mintegy Aramis szavainak igazolásául hallatszott, amint a kutyafalka aggasztó gyorsasággal közeledik a vad nyomában.

Hat kutya rohant ebben a pillanatban a kis mezőn át, olyan lármás csaholással, amely a diadal után felharsanó kürtök hangjához hasonlított.

- No lám, itt vannak a kutyák - szólt Aramis, két szikla között lévő résben lesben állva. - Mármost kik a vadászok?

- Ha Locmaria földesura - felelte a hajósgazda -, akkor a kutyákkal kutattatja át a barlangot; mert ismeri már kutyáit, és nem jön be egyedül, jól tudva, hogy ilyenkor a róka a másik lukon kibújik; ott fogja várni.

- Nem Locmaria földesura az, aki vadászik - felelte a püspök, és önkéntelenül is elsápadt.

- Hát ki? - kérdezte Porthos.

- Nézzen oda.

Porthos kinézett a lesőnyíláson, és egy dombtetőn vagy egy tucatnyi lovast pillantott meg, akik nagy halihózással hajszolták lovaikat a kutyák nyomában.

- Gárdisták! - kiáltotta Porthos.

- Úgy van, barátom, a király gárdistái.

- A király gárdistái, azt mondja kegyelmességed? - kiáltották a bretonok, s most ők is elsápadtak.

- És Biscarat halad az élükön, szürke lován - folytatta Aramis.

Ebben a pillanatban a kutyák lavina módján rohantak a barlangba, és betöltötték a mélységet fülsiketítő csaholásukkal.

- Az ördögbe is! - szólt Aramis, aki a bizonyos és elkerülhetetlen veszély láttára visszanyerte hidegvérét. - Jól tudom, hogy el vagyunk veszve; de legalább egy esélyünk van még: ha a gárdisták, akik a kutyákat követik, észreveszik, hogy a barlangnak kijárata van, akkor nincs több remény, mert bejönnek és felfedezik a bárkánkat. Tehát a kutyák nem juthatnak innen ki, és gazdáik nem juthatnak be.

- Helyes - mondta Porthos.

- Értik, ugye; ide figyeljenek - folytatta a püspök a gyors parancs határozott hangján -: hat kutya van, ezek meg fognak állni a nagy kőnél, ahol a róka átbújt, de a szűk nyílás előtt leöldössük őket.

A bretonok késsel a kezükben odarohantak.

Néhány pillanattal később vonítás és halálhörgés siralmas hangjai hallatszottak, aztán minden elcsendesedett.

- Helyes! - mondta Aramis hidegen. - Most a gazdák következnek.

- Mit tegyünk? - kérdezte Porthos.

- Bevárjuk az érkezésüket, elrejtőzünk, és megöljük őket.

- Megöljük őket! - ismételte Porthos.

- Tizenhatan vannak - mondta Aramis -, legalábbis e percben.

- És jól fel vannak fegyverkezve - tette hozzá Porthos vigasztaló mosollyal.

- Tíz perc alatt vége - szólt Aramis. - Gyerünk!

És elszánt mozdulattal kezébe vette puskáját, a vadászkését pedig a fogai közé.

- Yves, Goennec és fia - folytatta azután - adogatják majd a puskákat. Porthos, maga kezdi, közvetlen közlről, a tüzelést. Nyolcat leterítünk, mielőtt még a többiek megneszelnének valamit, az bizonyos; aztán mindannyian, mind az öten, késsel a kézben, utánuk küldjük a hátramaradt nyolcat.

- És a szegény Biscarat? - kérdezte Porthos.

Aramis egy pillanatig gondolkodott, aztán hidegen így válaszolt:

- Biscarat lesz az első! Hiszen ismer minket.

254
A barlangban

Hiába volt az események megsejtése Aramis egyik fő jellemvonása, ez az esemény, amely a véletlen törvényeinek volt alávetve, nem úgy folyt le, ahogy Vannes püspöke előre látta.

Biscarat, akinek jobb lova volt, mint társainak, elsőnek érkezett a barlang nyílása elé és nyomban megértette, hogy a rókát és a kutyákat elnyelte a barlang szája. Csak, mivel az embert önkéntelenül babonás félelem fogja el a sötét föld alatti folyosó láttán, megállt a barlang szájánál, és megvárta, míg társai köréje gyülekeznek.

- No, mi történt? - kérdezték tőle lihegve az ifjak, nem értve, miért tétlenkedik Biscarat.

- Az történt, hogy nem hallatszik többé a kutyák csaholása, úgy látszik, a barlang elnyelte a rókát és a kopófalkát is.

- Nagyszerűen hajtottak - mondta az egyik gárdista -, lehetetlen, hogy egyszerre elvesztették volna a vad nyomát. Különben is, hallani kellene valamerről a csaholásukat. Úgy van, ahogy Biscarat mondja, a barlangban vannak.

- De akkor mitől némultak el? - kérdezte az egyik fiatalember.

- Különös! - mondta a másik.

- Hát - szólt egy negyedik -, menjünk be a barlangba. Csak nem tilos belépünk?

- Dehogyan tilos - felelte Biscarat. - Csak olyan sötétség van ott benn, hogy az ember a nyakát törheti.

- Bizonyítják a kutyák - szólt az egyik gárdista -, mert a nyakukat törték, úgy látszik.

- Hova az ördögbe tűnhettek? - kérdezték kórusban a fiatalemberek.

És mindegyik a nevéen szólította, hívta kutyáját, a nekik ismerős füttyjellel csalogatva őket, de sem a hívásra, sem a füttyre nem felelt egyik kutya sem.

- Ez valami elvarázsolt barlang - szólt Biscarat. - Nézzük csak.

Leszállt lováról és bement a barlangba.

- Várj, várj, veled megyek - mondta az egyik gárdista, amikor látta, hogy Biscarat eltűnik a félhomályban.

- Ne gyere - felelte neki Biscarat -, itt valami egészen különös dolog lehet. Ne vigyük a bőrünket vásárra egyszerre valamennyien. Ha tíz perc múlva nem adok életjelt, nyomuljatok utánam, de akkor egyszerre valamennyien!

- Jól van - felelték a fiatalemberek, de egyáltalán nem gondolták veszélyesnek Biscarat vállalkozását. - Megvárunk.

Nem szálltak le a lóról, hanem a barlang körül poroszkáltak.

Biscarat tehát egyedül ment be a barlangba, és egyedül hatolt be a sötétségbe, míg Porthos puskacsövét nem jutott.

Meglepte, hogy melle váratlan akadályba ütközik. Kinyújtotta kezét és megragadta a jéghideg puskacsövet.

Ugyanabban a pillanatban Yves a kését emelte a fiatalemberre, s a breton kar erejével készült rá lesújtani, de feleúton megállította Porthos vasmarka.

És mint valami tompa moraj, hallatszott a sötétségben egy hang:

- Nem akarom, hogy ezt az embert megöljék.

Biscarat-t védelem és fenyegetés fogta közre, s egyik rettenetesebb volt, mint a másik.

Bármily bátor fiatalember volt is, hangosan felkiáltott, de kiáltását Aramis nyomban elfojtotta, zsebkendőt szorítva szájára.

- Biscarat úr - szólt halkán -, nem akarjuk magát bántani, és ezt tudnia is kell, ha felismert bennünket. De ha csak egyet szól, sóhajt, vagy szusszan, meg kell ölnünk, mint ahogy megöltük a kutyáikat.

- Igen, megismerem magukat - felelte halkán a fiatalember. - De miért vannak itt? Mit keresnek itt? Ó, szerencsétlen, szerencsétlen emberek! Azt hittem, az erődben vannak.

- Magának pedig meg kellett volna szereznie számunkra bizonyos föltételeket, ha nem tévedek?

- Mindent megtettem, amit lehetett, uraim, de...

- De?

- De határozott parancs van.

- Hogy minket megöljenek?

Biscarat nem felelt semmit sem. Nehezére esett kötélről beszélni nemesek előtt.

Aramis megértette, hogy foglyuk miért hallgat.

- Biscarat úr - szólt hozzá -, maga már rég nem élne, ha nem lettünk volna tekintettel ifjú korára és apjával való régi barátságunkra; de kiszabadulhat innen, ha megesküszik, hogy nem beszél társai előtt arról, amit látott.

- Nemcsak arra esküszöm meg, hogy nem beszélek róla, hanem arra is, hogy mindent megteszek annak megakadályozására, hogy társaim a lábukat betegyék ebbe a barlangba.

- Biscarat! Biscarat! - kiáltotta kívülről néhány hang, amely mint valami forgószél hatolt be a barlangba.

- Feleljen nekik - szólt Aramis.

- Itt vagyok! - kiáltotta Biscarat.

- Menjen, megbízunk a becsületességében.

Aramis eleresztette a fiatalembert.

Biscarat elindult a világosság felé.

- Biscarat! Biscarat! - hangzottak társai kiáltásai egyre közelebről.

És látszott, ahogy emberi alakok árnyai bukkannak fel a barlang szájában.

Biscarat a társai elé ugrott, hogy megállítsa őket, és épp abban a pillanatban csatlakozott hozzájuk, amikor elindultak, befelé a barlangba.

Aramis és Porthos feszülten figyelt, mint akiknek az élete egy leheleten múlik.

Biscarat elérte a barlang száját, és barátai körülvették.

- Hohó, milyen sápadt vagy! - mondta az egyik, amikor kiértek a világosságba.

- Sápadt: az nem szó - kiáltott fel egy másik. - Halálsápadt vagy.

- Én? - szólt Biscarat, s igyekezett visszanyerni lélekjelenlétét.

- De hát, az Isten szerelmére, mi történt veled? - kérdezték tőle valamennyien.

- Hiszen egy csöpp vér se maradt az ereidben, szegény barátom - nevetett valamelyikük. - Nem tréfadolog ez, uraim - szólt egy másik. - Hiszen nyomban elájul. Nincs nálatok repülő? És valamennyien nagyot kacagtak.

A kérdések, ugratások úgy röpködtek Biscarat feje körül, mint golyók az ütközetben.

A kérdések özönében Biscarat összeszedte az erejét.

- Hát mi az ördögöt láttam volna? - kérdezte. - Nagyon fel voltam hevülve, amikor beléptem, és átjárt a hideg. Semmi más nem történt velem.

- De hát mi van a kutyákkal? Láttad a kutyákat? Mit láttál? Mi újság? Hova lettek a kutyák?

- Azt kell hinnem, hogy a farka más úton ment - felelte Biscarat.

- Uraim - mondta az egyik fiatalember -, a mögött, ami itt történik, Biscarat sápadtsága, hallgatása mögött valami rejtély lappang, amiről barátunk nem akar vagy nem tud felvilágosítást adni. Egy bizonyos: Biscarat látott valamit a barlangban. Hát én magam is szeretném ezt látni, még ha maga az ördög is! Gyerünk be a barlangba, uraim, előre!

- Előre! A barlangba! - kiáltották valamennyien.

És a föld alatti visszhang mint valami fenyegetés sodorta Porthos és Aramis felé ezeket a szavakat: „A barlangba! A barlangba!” Biscarat társai elé pattant.

- Uraim, uraim, az Isten szerelmére! - kiáltotta. - Ne menjenek be!

- De hát mi szörnyűt láttál odabent? - kérdezték tőle többen.

- Halljuk! Beszélj, Biscarat!

- Úgy látszik, az ördögöt látta! - szólt az egyik, aki már régebben előállt ezzel a feltevessel.

- De ha látta, ne legyen olyan önző. Hadd lássuk mi is!

- Uraim! Uraim! Könyörgök! - makacskodott Biscarat.

- Engedj utat!

- Uraim, kérlek, könyörgök, ne menjetek be!

- De te nem féltél bemenni, ugye?

Ekkor az egyik tiszt, idősebb, érettebb korú a többinél, aki eddig a háttérben állt némán, most előrelépett:

- Uraim - mondta higgadt hangon, ami éles ellentéte volt a fiatalemberek izgatottságának -, van ebben a barlangban valaki vagy valami, ha nem is az ördög, de olyasmi, ami vagy aki elnémította a kutyáinkat. Meg kell tudnunk, kicsoda vagy micsoda ez?

Biscarat még egy utolsó erőfeszítést tett, hogy útját állja barátainak, de kísérlete hiábavaló volt. Hasztalan vetette magát a legvakmerőbbek elé, hiába kapaszkodott bele a sziklákba, hogy elállja az utat: a fiatalemberek berontottak a barlangba, annak a tisztnek nyomában, aki utolsónak szólalt meg, de legelsőnek sietett karddal a kezében előre, hogy szembenézzen az ismeretlen veszedelemmel.

Biscarat-t barátai félretolták; velük nem mehetett, mert akkor Porthos és Aramis szemében szöszegőnek és esküszegőnek tűnt volna; bánatában, könyörgőn összekulcsolt kézzel, neki-

támaszkodott egy szikla érdes oldalának, amely megítélése szerint leginkább ki volt téve a testőrök puskacsövének, és feszülten fülelt.

A gárdisták kiáltozva nyomultak előre, és ahogy beljebb hatoltak a barlangba, egyre jobban elhalkult a hangjuk.

Hirtelen puskalövések zaja csattant, s mint valami mennydörgés terjedt tova a sziklaboltozat alatt.

Három vagy négy golyó lapult el azon a sziklán, amelynek Biscarat támaszkodott.

Ugyanabban a pillanatban nyögések, hörgések, káromkodások hasították a levegőt, és a nemesek kis csoportja újra megjelent. Néhányan sápadtan, mások vérző sebbel kerültek elő, és valamennyit füstfelhő vette körül, amelyet mintha a külső levegő szívott volna ki a barlang belsejéből.

- Biscarat! Biscarat! - kiáltották a menekülők. - Te tudtad, hogy ebben az üregben néhányan lesben állnak, és nem szóltál egy szót sem!

- Biscarat, te vagy az oka, hogy négyen közülünk odavesztek. Jaj neked, Biscarat!

- Te vagy az oka, hogy halálosan megsebesültem - mondta az egyik fiatalember, aki tenyerével felfogta hulló vérének, és Biscarat arcába dobta. - Vérem szálljon a fejedre!

És haldokolva Biscarat lába elé gurult.

- De legalább mondd meg, ki van odabent! - kiáltották haragos hangok.

Biscarat hallgatott.

- Mondd meg, vagy meghalsz! - kiáltotta a sebesült, igyekezve fél térdre emelkedni, és Biscarat-ra emelte öklét, amelyben tehetetlen acél csillogott.

Biscarat eléje ugrott, keblét kitérte a tör szúrása elé, de a sebesült visszahanyatlott, egy utolsót sóhajtott, és többé meg se moccan.

Biscarat-nak minden hajszála égnek állt, szeme kimeredt, és fejvesztetten rohant vissza a barlangba, ezzel a kiáltással:

- Igazatok van! Halált érdemlek, mert türtem, hogy megöljék társaimat! Gyáva vagyok!

És messzire eldobva magától kardját, mert úgy akart meghalni fegyvertelenül, leszegett fejjel, rohant vissza a sötét üregbe.

A többi fiatalember követte példáját.

Tizenhatból már csak tizenegyen maradtak, akik belevetették magukat a sötét torokba.

De nem jutottak tovább, mint előbbi társaik. Egy második sortűz ötöt közülük leterített a fagyos földre, és minthogy lehetetlen volt látni, honnan ered a halált osztogató villámcsapás, az életbenmaradottak oly rémülettel futottak vissza, amelyet inkább lefesteni, mint leírni lehet.

Biscarat azonban nem menekült a többivel, hanem sértetlenül leült egy kiugró sziklára, és várt.

Már csak hat nemes volt életben.

- De komolyan: hát csakugyan az ördöggel van dolgunk? - kérdezte az egyik életbenmaradott.

- Gonoszabb az ördögnél, szavamra! - mondta egy másik.

- Kérdezzük meg Biscarat-t, ő mindent tud.

- Hol van Biscarat?

A fiatal emberek körülnéztek, de Biscarat-t nem látták.

- Meghalt! - mondta két vagy három hang.

- Dehogyan halt meg - felelte egy újabb hang. - Láttam, amint a nagy füstfelhőben nyugodtan leült egy sziklára. A barlangban van, minket vár.

- Nyilván ismeri azokat, akik bent vannak.

- Ugyan, honnan ismerné őket?

- A lázadók foglya volt.

- Igaz. Szóljuk hát, és tudjuk meg tőle, hogy kikhez van szerencsénk.

És valamennyien kiáltozni kezdtek:

- Biscarat! Biscarat!

- No jó! - szólt az a tiszttel, aki oly hidegvérűen viselkedett eddig. - Nincs már szükségünk rá, erősítést kaptunk.

Csakugyan megjelent egy század gárdista, amely eddig valahol hátul maradt, ahol tisztjei hagyták, akiket elragadott a vadászszennvedély, mintegy hetvenöt-nyolcvan ember, szép rendben vonulva kapitányuk és főhadnagyuk vezetésével. Az öt tiszt odasietett katonái elé, és könnyen érthető ékesszólással elmagyarázták kalandjukat, és segítséget kértek.

A kapitány a szavukba vágott:

- Hol vannak társaitok? - kérdezte.

- Meghaltak!

- De hiszen tizenhatan voltatok.

- Tízen meghaltak, Biscarat a barlangban van, és így mi öten maradtunk.

- Biscarat tehát foglyul esett?

- Valószínűleg.

- Nézzétek csak: itt van!

Biscarat csakugyan megjelent a barlang szájában.

- Int, hogy menjünk oda - mondták a tisztek. - Gyerünk!

- Gyerünk! - ismételte az egész csapat.

És Biscarat elé siettek.

- Uram - mondta a kapitány, Biscarat-hoz fordulva -, úgy hallom, maga tudja, kik azok, akik ebben a barlangban rejtőzködnek és ilyen kétségbeesetten védekeznek. A király nevében kötelezem, mondja el, amit tud.

- Kapitány uram - felelte Biscarat -, nem kell többé kényszerítenie rá. Ebben a pillanatban mentettek fel adott szavam alól, és éppen az ő nevükben közlöm...

- Hogy megadják magukat?

- Hogy mindhalálig védekezni fognak, ha nem tudunk velük barátságosan megegyezni.

- Hát hányan vannak?

- Ketten - felelte Biscarat.

- Ketten vannak, és feltételeket akarnak diktálni, nekünk?
- Ketten vannak, és eddig tíz emberünket ölték meg.
- Hát miféle emberek ezek? Óriások?
- Annál is többek. Emlékszik, kapitány uram, a Szent Gervasius bástya történetére?
- Hogyne: a király négy testőre egy egész hadsereggel vette fel a harcot.
- Úgy van, és ez a két ember ama négy testőr közül való.
- Mi a nevük?...
- Abban az időben Porthos és Aramis volt a nevük. Most pedig D'Herblay úrnak hívják az egyiket, Du Vallon úrnak a másikat.
- Mi a szerepük, érdekük ebben az egész ügyben?
- Ők azok, akik Belle-Isle-t tartották, Fouquet úr számára.

A katonák közt moraj támadt erre a két névre: „Porthos és Aramis”.

- A testőrök! A testőrök! - hangzott fel minduntalan.

És a vitéz fiatalemberek, részint lelkesedésükben, részint rémületükben, megborzongtak a gondolatra, hogy a hadsereg két legrégibb dicsőségű emberével kell megütközniük.

Hiszen ezt a négy nevet: D'Artagnan, Athos, Porthos és Aramis, minden kardforgató férfi úgy tisztelte, mint ahogy az ókorban Herkules, Thészeusz, Castor és Pollux nevét tisztelték.

- Ketten vannak! - kiáltott fel a kapitány. - És két sortűzzel tíz tisztünket ölték meg! Ez lehetetlenség, Biscarat úr!

- Hát, kapitány uram - felelte Biscarat -, nem mondom, hogy nincs velük két vagy három emberük, mint ahogy a Szent Gervasius bástyánál is velük volt három-négy fegyver hordozójuk; de higgye meg, kapitány uram, én láttam ezeket az embereket, hiszen foglyuk voltam és ismerem őket, képesek egymaguk megsemmisíteni egy egész hadtestet.

- Majd meglátjuk - szólt a kapitány -, éspedig egy percen belül. Vigyázz, uraim!

Erre a szóra többé senki sem moccant, mindenki engedelmeskedni készült.

Csak Biscarat kockáztatott meg egy utolsó kísérletet.

- Uram - mondta halkán -, higgye meg, legokosabb, ha megyünk a magunk útjára. Ez a két ember, ez a két oroszán, akiket meg akarunk táncoltatni, utolsó lehetéig védekezni fog. Tíz emberünket már megölték, meg fognak ölni még egyszer annyit, és végül is inkább meghalnak, semhogy megadják magukat. Mit nyerünk vele, ha harcolunk ellenük?

- Azt nyerjük uram, hogy nyugodt lélekkel állíthatjuk: nyolcvan királyi gárdista nem hátrált meg két lázadó előtt. Ha magára hallgatnék, uram, elveszíteném becsületesemet, és szégyent hoznék a hadseregre. Előre, katonák!

És a kapitány maga sietett elsőnek a barlang szájához.

Amint odaért, megállt.

Azért állt meg, hogy Biscarat-tól és társaitól megkérdezze, milyen a barlang belseje. Mikor úgy látta, hogy kellő helyszíni leírást kapott, századát három csoportra osztotta, amelyeknek egymás után kellett előrenyomulniok, minden irányban való heves tüzeléssel. Az előnyomulás folyamán kétségtelenül el fognak veszíteni újabb öt vagy akár tíz embert is, de végül mégis

elfogják a lázadókat, minthogy a barlangnak nincs másik kijárata, és végtére is két ember csak nem tud megölni nyolevanat.

- Kapitány uram - szólt Biscarat -, kérem, hogy az első csoport élén hatolhassak be.

- Jól van! - felelte a kapitány. - Ez becsületére válik. Ezt a megbízást ajándékképpen kapja.

- Köszönöm - felelte a fiatalember, a nemzetségére jellemző szilárdsággal.

- Fogja tehát a kardját.

- Így megyek, ahogy vagyok - felelte Biscarat -, mert én nem ölni megyek be, hanem azért, hogy engem öljenek meg.

És odaállt az első csapat élére, fedetlen fővel, keresztbe font karral.

- Induljunk, uraim! - szólt. - Előre!

255
Homéroszi ének

Ideje, hogy átmenvén a másik táborba, leírjuk a harcosokat és a küzdelem színterét.

Aramis és Porthos, valamint három breton segítőársuk azért ereszkedett le a Locmaria barlangjába, hogy ott igénybe vegye a mindennel felszerelt bárkát, és kezdetben azt remélték, hogy a bárkát a föld alatti folyosó szűk kijáratán át ki tudják majd vinni, s ilyenformán titokban tarthatják tevékenységüket és szökésüket. A róka és a kutyák érkezése azonban rákényszerítette őket, hogy rejtekhelyükön maradjanak.

A barlang körülbelül száz öl hosszúságban nyúlt el egy kis természetes öböl felett emelkedő partfalig. Egykor, amidőn Belle-Isle még a Calonesia nevet viselte, pogány kelta istenségek temploma volt, és titokzatos mélységei nem egy emberáldozatnak lehettek tanúi.

Ennek az üregnek első tölcsérébe meglehetősen szelíd lejtőn át lehetett bejutni, amely felett az egymásra halmozott sziklatömbök alacsony árkádot alkottak; belsejében a talaj hepehupás volt, és veszedelmes volt rajta a járás a boltozat kiszögellő és éles sziklái miatt. A barlang egésze több, egymással összefüggő és egymás fölé emelkedő szakaszra oszlott; egyikből a másikba a jobb és bal felől magasodó óriási természetes pillérekbe vájt néhány göröngyös, omladékos lépcsőfokon át lehetett továbbjutni.

A harmadik fülkében a boltozat olyan alacsony volt és a folyosó olyan keskeny, hogy a bárkát a két fal között aligha lehetett volna átjuttatni; ám a kétségbeesés pillanataiban a fa hajlékonyvá válik, a kőzet enged az emberi akarat sugallatára.

Ez volt Aramis gondolata, miután elkezdte a küzdelmet és meneküléshez látott, amely mindenesetre veszélyes volt, minthogy nem ölték még meg az összes támadót; azonkívül, feltéve, hogy a bárkát ki lehet juttatni a tengerre, akkor is fényes nappal kell menekülniük, és a legyőzötteknek, amint meglátják majd a csekély létszámot, kedvük támadhat az üldözés folytatására.

Midőn kétszeri tüzeléssel tíz embert leterítettek, Aramis, akinek szeme hamar megszokta a föld alatti folyosó kanyarulatait, elindult megszámlálni az elesetteket, mert a puszkapor füstje megakadályozta, hogy a kintlévőket számlálja meg; aztán nyomban megparancsolta, hogy a bárkát a szabadba vezető kijáratot elzáró nagy köig gördítsék.

Porthos összeszedte erejét, mindkét kezével megragadta a bárkát, és felemelte, mire a bretonok gyorsan a bárka alá hengergették a görgetőrudakat.

Eljutottak a harmadik fülkébe, és megérkeztek a kőhöz, amely a kijáratot eltorlaszolta.

Porthos nekifeszítette izmos vállát a hatalmas szikla aljának, nekirugaszkodott, s a fal megrepedt. A mennyezetről porfelhő hullott alá, a tengeri madarak tízezer nemzedékének hamvaival egyetemben, amelyeknek fészkei a sziklához voltak tapasztva.

A harmadik lökésre a kő engedett, és egy pillanatra megingott. Porthos nekitámasztotta a hátát az egyik közeli sziklának, és a lábát használta faltörő kosnak; így kidöntötte a sziklát a mészkőrétegből, amelybe be volt ágyazva.

Mikor a szikla lezúdult, megpillantották a nappali világosságot, amely a kijáraton át előzőnlötte a föld alatti helyiséget, és az elragadtatott bretonok szeme előtt megjelent a kéklő tenger.

Most hozzáláttak, hogy a bárkát felemeljék erre a magaslatra; még húsz öl, és le lehet siklatni a bárkát a tengerre.

Ezalatt történt, hogy a század katona megérkezett, és a kapitány elrendezte rohamra vagy támadásra.

Aramis mindenre felügyelt, hogy segítse barátainak munkáját. Látta ezt az erősítést, megszámlálta az embereket, és egyetlen pillantással meggyőződött az elháríthatatlan veszedelemről, amelybe ez az új harc fogja őket sodorni.

A tengerre menekülni abban a pillanatban, amelyben ezt a föld alatti helyiséget ostromolják, teljességgel lehetetlen.

Ha ugyanis a barlang két utolsó szakaszát megvilágító napvilág megmutatná a katonáknak a tenger felé gördülő bárkát, benne lőtávolságban a két lázadót, egyik puszkagolyójuk feltétlenül átlukasztaná a bárkát, ha ugyan az öt hajóst meg nem ölné.

És ha a bárka, a benne ülőkkel egyetemben, mégis egerutat nyerne is, elképzelhetetlen, hogy ne fújnának nyomban riadót. Elképzelhetetlen, hogy ne értesítenék nyomban a királyi hajóhadat. Elképzelhetetlen, hogy a szegény bárka, amelyet vízen és szárazon körülfoznak és üldöznek, még napszállta előtt el ne pusztuljon. Aramis dühösen tépte őszülő haját, hol Istenhez fohászott segítségért, hol az ördög segítségét kérte.

Odahívta magához Porthost, aki egymaga többet dolgozott, mint a görgetőhengerek és a halászok együttvéve, és halkán ezt mondta neki:

- Barátom, ellenfeleink erősítést kaptak!

- Igen? - mondta Porthos nyugodtan -, akkor mit lehet tennünk?

- Újrakezdeni a harcot - felelte Aramis -, ez az egyetlen esély.

- Igen - felelte Porthos -, mert aligha fordulhat elő, hogy kettőnk közül az egyiket meg ne öljék, ha pedig egyikünket megölnék, a másik minden bizonnyal megöleti magát.

Porthos ezeket a szavakat olyan természetes hősiességgel ejtette ki, aminek súlyát a hatalmas testi erő nála még csak növelte.

Aramisnak mintha sarkantyúval vágta volna a szívébe.

- Sem egyikünk, sem másikunk nem fog elesni, Porthos barátom, ha megteszi azt, amit mondok - szólt.

- Hallgatom.

- Ezek az emberek le fognak ereszkedni a barlangba.

- Bizony.

- Mintegy tizenötöt megölünk közülük, de többet nem.

- Hányan vannak összesen? - kérdezte Porthos.

- Hetvenöt főnyi erősítést kaptak.

- Hetvenöt meg öt az nyolcvan...

- Hm... hm... Ha egyszerre tüzelnek, átluggatnak minket golyóikkal.

- Alighanem.

- Arról nem is szólva - tette hozzá Aramis -, hogy a dörrenés omlásokat okozhat a barlangban.

- Valóban - mondta Porthos -, csak az imént sebesítette meg a vállamat egy levált szikladarab.

- No látja!

- De ez nem számít.

- Határozzunk el valamit gyorsan. A bretonjaink folytatják a bárka továbbgördítését a tengerhez.

- Nagyon helyes!

- Mi ketten itt tartjuk a puskaport, a golyókat és a kanócos puskákat.

- De ketten, kedves Aramis, még három lövést sem tudunk majd egyszerre leadni - mondta naivan Porthos -, a puskatűz kevés sikerrel kecsegtet.

- Találjon ki tehát másvalamit.

- Megvan! - felelte nyomban az óriás. - A szikla mögött lesbe állok majd ezzel a vasrúddal, láthatatlan és megtámadhatatlan leszek, és mialatt ők beözönlenek, percenkint harmincszor zúdul majd le vasrudam a kobakjukra. Hm, mit szól ehhez a tervhez? Tetszik?

- Pompás, kitűnő, kedves barátom! Nagyon helyeslem; csak hogy el fogja ijeszteni ellenségeinket, és a fele kívül fog maradni, hogy kiéhezessen, úgy kényszerítsen bennünket megadásra. El kell pusztítanunk az egész csapatot, mert ha csak egy ember is megmenekül, el vagyunk veszve.

- Igaza van, barátom, de azt kérdem, hogyan csaljuk be őket?

- Úgy, hogy nem mozdulunk, jó Porthosom.

- Hát akkor ne mozduljunk; és ha mind jól együtt lesznek?...

- Akkor csak bízva rám, van egy ötletem.

- Ha úgy van, és ha jó az ötlete... mert bizonyára jó az ötlete, akkor meg vagyok nyugodva.

- Álljon lesbe, Porthos, és számolja meg valamennyit, aki belép.

- Hát maga mit fog tenni?

- Velem ne törődjék, nekem van valami dolgom.

- Úgy rémlik, mintha hangokat hallanék.

- Ők azok. Menjen a leshelyére! Maradjon tőlem halló- és kartávolságra.

Porthos visszavonult a második fülkébe, amelyben vaksötétség uralkodott.

Aramis átsurrant a harmadikba; az óriás egy ötven font súlyú vasrudat tartott a kezében. Porthos csodálatra méltó könnyedséggel kezelte ezt a vasrudat, amely arra szolgált, hogy a bárkát gördítsék tova.

Ezalatt a bretonok a bárkát a tenger partjára vitték.

A megvilágított részben Aramis lekuporodva és elrejtőzve titokzatos dolgot mívelt.

Vezényszó hallatszott, amelyet harsány hangon mondott valaki. Ez volt a vezénylő kapitány utolsó parancsa. A felső szikláról huszonöt ember ugrott a barlang első részébe, s amint földet értek, nyomban tüzelni kezdtek.

Visszhangzott a dördülés, golyók járták át a boltozatot, sűrű füst töltötte meg a helyiséget.

- Balra! Balra! - kiáltotta Biscarat, aki az első támadáskor látta a második részbe vezető folyosót, és a puskaporszagtól nekibátorodva arra az oldalra akarta vezetni katonáit.

A csapat valóban balra iramodott, a folyosó összeszűkülte; Biscarat kitárt karral, halálra szántan haladt a királyi gárdisták élén.

- Jöjjetek, jöjjetek! - kiáltotta. - Napvilágot látok!

- Csapjon le, Porthos! - kiáltotta Aramis síri hangon.

Porthos nagyot sóhajtott, de engedelmeskedett.

A nehéz vasrúd lecsapott Biscarat fejére, és megölte, mielőtt még szavait befejezhette volna. Aztán felemelkedett a hatalmas vasrúd, és tízszer sújtott le tíz másodperc alatt és tíz emberből lett halott.

A katonák semmit sem láttak; kiáltásokat és nyöszörgést hallottak, holttesteken tapodtak, de nem tudták, hogy hányadán vannak, és egymás hegyén-hátán botladozva tolongtak.

A könyörtelen vasrúd szüntelenül működött, és szétmorzsolta az első csoportot, anélkül, hogy valamilyen zaj figyelmeztette volna a másodikat, amely gyanútlanul haladt előre.

Csakhogy ez a második csoport, amelyet a kapitány vezényelt, kitépett egy vékony kis fenyőt, amelyet a parton talált, és a fa száraz ágait összefonva, a kapitány fáklyát készített.

Midőn ahhoz a részhez érkeztek, ahol Porthos, mint a halál angyala, mindent megsemmisített, amihez hozzáért, az első sor rémülten hőkölt vissza. A gárdisták tüzelésére nem felelt puskatűz, mégis egy halom holttestbe botlottak, és a szó szoros értelmében vérben gázoltak.

Porthos még mindig a sziklája mögött állt.

Midőn a kapitány a meggyújtott fenyő lobogó lángjával megvilágította ezt a borzalmas vérfürdőt, amelynek okát hiába kereste, egészen addig az oszlopig hátrált, amely mögött Porthos rejtőzött.

Ekkor egy óriási kéz nyúlt ki a homályból és megragadta a kapitány torkát, aki tompán felhördült, karjával a levegőt hadarta, elejtette a fáklyát, amely kialudt a vértócsában.

Egy pillanattal később a kialudt fáklya mellé hanyatlott a kapitány holtteste, a tetemeknek az utat elzáró halmát növelve.

Mindez titokzatos módon történt, mint valami bűvös varázslat. A kapitány hörgésére a kíséretében lévő emberek megfordultak, látták kinyújtott karját, üregéből kidüledt szemét; és mivel a fáklya kialudt, sötétben maradtak.

A hadnagy gondolkozás nélkül, ösztönszerűen, gépiesen felkiáltott:

- Tűz!

Tüstént sortűz ropogott, dördült, visszhangzott a barlangban, hatalmas szikladarabokat szakítva le a boltozatokról.

A tüzelés következtében egy pillanatra megvilágosodott a barlang, majd ismét elsötétült minden, s a puskapor füstje még növelte a sötétséget.

Aztán mély csend lett, amelyet csak a föld alatti helyiségbe behatoló harmadik csoport lépései törtek meg.

256
Egy titán halála

Abban a pillanatban, midőn Porthos, aki jobban megszokta már a sötétséget, mint mindazok, akik a nappali világosságból érkeztek, körülnézett ebben az éjszakában, hogy nem ad-e neki jelt Aramis, érezte, amint valaki óvatosan megérinti a karját, és egy leheletnyi gyenge hang ezt súgta a fülébe:

- Jöjjön.

- Ó! - mondotta Porthos.

- Csend! - mondta Aramis még halkabban.

És a mindinkább előrehaladó harmadik csapat lármája közben, a még el nem esett gárdisták szitkai és a haldoklók utolsó sóhajai közben, Aramis és Porthos észrevétlenül lopózott odébb a barlang gránitfalai mentén.

Aramis az utolsó előtti fülkébe vezette Porthost, és egy sziklamélyedésben egy hatvan vagy nyolcvan font súlyú puskaporos hordót mutatott neki, amelyhez az imént erősítette oda a kanócot.

- Barátom - mondta Porthosnak -, fel kell kapnia ezt a hordót, amelynek a kanócat meg fogom gyűjtani, és bedobja ellenségeink közé. Meg tudja tenni?

- Már hogyan tudnám! - felelte Porthos, és fél kézzel felemelte a kis hordót. - Gyűjtsa meg a kanócot.

- Várja meg - mondta Aramis -, míg jó szorosan együtt lesznek mind, azután, Jupiterem, sújtsa le villámával közénk.

- Gyűjtsa meg a kanócot - ismételte Porthos.

- Én addig elmegyek a bretonjainkhoz - folytatta Aramis -, és segítek nekik tengerre tenni a bárkát. A parton várom magát, hajítsa jól el a hordót, aztán fusson hozzánk.

- Gyűjtsa meg a kanócot - mondta Porthos utoljára.

- Megértette? - kérdezte Aramis.

- De még mennyire! - kiáltotta ismét Porthos, olyan nevetéssel, amelyet még tompítani sem igyekezett. - Ha egyszer megmagyaráznak nekem valamit, akkor meg is értem. Menjen és adja ide a tüzet.

Aramis odaadta Porthosnak az égő taplót, az óriás pedig a keze helyett a karját nyújtotta, hogy azt szorítsa meg.

Aramis mindkét kezével megszorította Porthos karját, és visszahúzódott a barlang kijáratáig, ahol a három evezős várakozott rá.

Egyedül maradva, Porthos bátran odatartotta a taplót a kanóchoz.

A tapló, gyenge szikra, egy óriási tűzvész első kezdete, világított a sötétben, mint a szentjánosbogár, aztán lánggra lobbantotta a kanócot, és Porthos leheletével szította a lángot.

A puskapor füstje kissé szétoszlott, és a remegő, égő kanóc fénye mellett egy-két pillanat alatt fel lehetett ismerni a tárgyakat.

Rövid ideig tartó, de ragyogó látvány volt: az óriás, amint sápadtan, vérrel borítva ott áll, és az arcát megvilágítja a sötétben égő kanóc fénye.

A katonák is látták. Látták a hordót, amelyet a kezében tartott. Kitalálták, mi fog történni.

S mivel már úgylis elborzadtak annak láttán, ami történt, halálra rémültek arra gondolva, ami mindjárt bekövetkezik, és valamennyien egyszerre eszeveszett kiáltozásban és üvöltésben törtek ki.

Egy részük megkísérelte a menekülést, de beleütköztek a harmadik szakaszba, amely elzárta előlük az utat; a többiek gépiesen céloztak és lőttek, ismét mások pedig térdre estek.

Két-három tiszt odakiáltott Porthosnak, szabadságot ígérve neki, ha meghagyja az életüket.

A harmadik csapat tisztje tüzet vezényelt, de a gárdisták előtt ott álltak rémült fegyvertársaik, élő mellvédül szolgálva Porthosnak.

Mondottuk: az a világosság, amelyet Porthos a tapló és a kanóc szítása által idézett elő, nem tartott tovább, mint két pillanatig. Lássuk azonban, mit világított meg e két pillanat alatt: először is, az óriást, aki a sötétségben még nagyobbnak látszott, aztán tíz lépésnyire tőle egy halom véres, összezúzott, szétroncsolt testet, amelyeken még végigremegett egy utolsó vonaglás, megemelve a hullahalmot, mint ahogy az utolsó lehelet megemeli az éjszakában kimúló alaktalan szörnyeteg testét. Minden lehelet, amellyel Porthos a kanócot szította, sárgás fényt árasztott erre a holttesthalomra, amelyet széles, bíborpiros sávok szeltek át.

Ezen a főcsoporton kívül, amely úgy feküdt ott, ahogy a halál, vagyis inkább a váratlan ütés leterítette, még néhány holttest hevert tátongó sebével szerteszét.

A barlang vériszamos alja felett komoran emelkedtek a fehérlő sziklatömbök, a barlangüreg hatalmas pillérei, s előugró kiszögellésük visszaverte a fényt.

És az egész látvány a löporos hordóhoz erősített kanóc reszketeg lángjában tárult ki, vagyis egy fáklyában, amely az iménti halálra világítva, a közelgő halál képét mutatta meg.

Mint mondtuk, a látvány csak egy vagy két pillanatig tartott. E rövid idő alatt a harmadik brigád parancsnoka nyolc embert hívott össze, és azt a parancsot adta, hogy egy szikla-hasadékon át lőjenek Porthosra.

Csakhogy akik ezt a parancsot kapták, annyira remegtek, hogy erre a sortűzre három gárdista esett el, az öt másik golyó pedig sívítva súrolta a boltozatot vagy a barlang alját, vagy behatolt a barlang falába.

Harsogó kacagás felelt erre a dördülésre, aztán az óriás meglendítette karját, majd egy tüzes sávot látott, amint átrepül a levegőn, mint valami hulló csillag.

A harminc lépésről elhajított hordó átütötte a holttestek torlaszát, és leesett az ordító katonák közé, akik hasra vágódtak.

A tiszt szemmel kísérte a levegőn átfutó fénycsíkot, oda akart rohanni a hordóhoz, hogy letépje róla a kanócot, mielőtt még a láng eléri a puskaport.

Hiábavaló önfeláldozás: a légáramlat szította a futó lángot, s a kanócot, amely szélcsendben öt percig égett volna, harminc másodperc alatt megemésztette a tűz, és a pokoli hordó felrobbant.

Dühös forгатag, a kén és a salétrom sustorgása, a hirtelen tovaterjedő tűz emésztő dühe, irtózatoss dördülés és robbanás - ezt látta kibomlani ebben a pokol borzalmaira emlékeztető üregben az imént leírt két pillanatot követő újabb pillanat.

A sziklák megrepedtek, mint a fenyődeszkák a baltacsapásra. Tűz, füst- és törmelékszökőkút tört fel a barlang mélyéről, s ahogy emelkedett, egyre terebélyesebb lett. Meghajoltak a

roppant kovakőfalak és elfeküdtek a homokban, a homok pedig, amelyet a robbanás kivetett kemény sziklaágyából, mint a fájdalom eszköze, miriád atomjával sebezte meg az arcokat.

A kiáltozás, a jajveszékelés, a káromkodás és az élet egy irtózatossá dörögésben szűnt meg. A barlang első három szakasza örvény lett, amelybe súlya szerint darabokban hullt vissza minden növényi, ásványi vagy emberi maradvány.

Végül a könnyű homok és hamu hullott alá, füstölögve és szürkellő lepellel borítva a gyászos sírgödröt.

És most keressétek ebben az égő sírban, ebben a föld alatti vulkánban a király gárdistáit, ezüsttel szegélyezett kék kabátjukban.

Keressétek az aranytól csillogó tiszteket, keressétek a fegyvereket, amelyekkel védekezni akartak, keressétek a köveket, amelyek megölték őket, a talajt, amelyen állottak.

Egyetlen ember csinált mindebből káoszt, amely zűrzavarosabb, alaktalanabb és borzalmasabb volt, mint az a káosz, amely egy órával azelőtt kavargott, hogy Istennek eszébe jutott megteremteni a világot.

Semmi sem maradt a barlang első három fülkájából, semmi, amit az Isten a maga művének ismerhetett volna el.

Ami Porthost illeti, ő, miután az ellenség közé hajította a puszkaporos hordót, Aramis tanácsa szerint rohanvást futott, el is ért a barlang utolsó részébe, amelybe a nyíláson át behatolt a levegő, a világosság és a napsugár. És alighogy befordult annál a kanyarultnál, amely a barlang harmadik fülkáját a negyediktől elválasztotta, száz lépés távolságban megpillantotta a hullámokon himbálódzó bárkát; ott voltak a barátai, ott a szabadság, ott az élet a győzelem után.

Még hat hatalmas lépés, és kijut a boltozat alól; azután még néhány gyors lendület, és megérinthesi a bárkát.

Egyszer csak érzi ám, hogy megrogyik a térd, mintha nem volna benne csont, összecsuclik a lába.

- Ejha - mormogta megdöbbenve -, megint itt van a fáradtság; hát nem tudok továbbmenni! Mit jelentsen ez?

A nyíláson át Aramis megpillantotta Porthost, és nem tudta megérteni, hogy miért áll egy helyben.

- Jöjjön, Porthos! - kiáltotta Aramis. - Jöjjön, jöjjön gyorsan!

- Jaj! - felelte az óriás, mialatt erejét összeszedve hiába feszítette meg testének összes izmait. - Nem tudok!

E szavakkal térdre rogyott, de erős kezével megkapaszkodott a sziklákban, és feltápáskodott.

- Gyorsan! gyorsan! - ismételte Aramis, és a part felé hajolt, mintha kezével akarná magához húzni Porthost.

- Itt vagyok - hebegte Porthos, s minden erejét meg kellett feszítenie, hogy egy lépést tudjon tenni.

- Az Isten szerelmére! Porthos, jöjjön! Siessen, felrobban a hordó!

- Jöjjön, már nagyurunk! - kiáltották a bretonok Porthosnak, aki úgy vergődött, mint valami rossz álomban.

De már késő volt; a robbanás megdördült, megnyílt a föld, és a széles hasadékokon átgomolygó füst elsötétítette az eget, a tenger visszahúzódott, mintha elkergette volna a tűz lehelete, amelyet a barlang úgy okádott magából, mint valami óriási mesebeli szörnyeteg torka, a hullámok hátrahúzódása húsz ölnyire magával ragadta a hajót; talapzatukban reccsentek meg a sziklák, és szétváltak, mintha éket vertek volna közéjük, a boltozat egy része az ég felé repült, mintha parittyából vetették volna ki; a rózsaszínű és zöld kéntűz, a folyékony fekete agyagláva kavargott és küzdött egy ideig egymással a méltóságteljesen felemelkedő füstfelhő alatt, aztán látni lehetett, amint a hosszú sziklaélek előbb megremegnek, majd meghajolnak és lassanként leomlanak; a robbanás ereje már nem tudta évezredes alapjából kitépni az egész kőzetet; a sziklák meghajolva köszöntötték egymást, akár a lassú mozgású, ünnepélyes aggastyánok, aztán örökre poros sírjukba zuhantak.

Úgy látszott, hogy ez a félelmetes rázkódás ismét visszaadja Porthosnak elveszett erejét, feltápszkodott, óriás maga is a sziklaóriások között. De abban a pillanatban, amikor a gránit-szörnyetegerkelt kettős sorfal közt futott, amely már csak hellyel-közzel kapcsolódott össze, a gránitsziklák hatalmas robajjal görögni kezdtek a titán körül, akit mintha az égből taszítottak volna le a sziklák közé, amelyeket ő hajított az imént az égre.

Porthos érezte, hogy lábai alatt megremeg a hosszan tartó rengéstől megmozduló talaj. Hatalmas kezét jobbra-balra nyújtogatta, hogy a gördülő sziklákat visszatartsa. Előrenyújtott tenyerére ráfeküdt egy-egy óriási sziklatömb; Porthos leszegte a fejét, és akkor egy harmadik sziklatömb a két válla közé gördült.

Porthos karja egy pillanatra már-már betört, de a Herkules minden erejét megfeszítette, és látszott, amint a két fal, amely eltemetéssel fenyegette, széjjelválik és utat enged neki. Porthos ekkor egy pillanatra megjelent ebben a sziklakeretben, mint a káosz ókori anyaga, de mialatt az oldalsziklát széttolta, megfosztotta támaszától az erős vállára nehezedő idomtalan sziklatömböt, és az egész súlyával térdre kényszerítette az óriást. Az oldalsziklák, amelyeket Porthos egy pillanatra távol tartott, ismét közelebb kerültek egymáshoz, és súlyukkal megtoldották a sziklatömbét, amely pedig magában is elegendő lett volna, hogy tíz embert összemorzsoljon.

Az óriás elesett, anélkül, hogy segítségért kiáltott volna, elesett, s közben Aramisnak még bátorító és reményt keltő szavakkal felelt, mert hatalmas karjának emelőrúdjában bízva, egy pillanatig azt hihette, hogy mint Enkéladosz,²² elbírja majd háromszoros terhét. Aramis azonban látta, hogy a sziklatömb lassan lejjebb, egyre mélyebbre süllyed; az eleinte görcsösen kapaszkodó kéz, a végső erőfeszítés alatt mereven kiegyenesedő kar behajlik, a váll megtörve enged, és a szikla csak süllyed, egyre süllyed.

- Porthos! Porthos! - kiáltotta Aramis a haját tépve. - Porthos, hol vagy? Szólj!

- Itt, itt! - lihegte Porthos elhaló hangon. - Türelem, türelem!

Alig mondta ki ezt az utolsó szót, a lezúduló sziklák megsokszorozták a súlyt, az óriási tömb, amelyre felül két másik szikla nehezedett, lezuhant, s Porthost elnyelte a szétmorzsolódott kövek alkotta sírbolt.

Aramis, barátjának elnémuló hangját hallva, kiugrott a szárazföldre. Két breton, emelőrúddal a kezében, követte: egy ember elég volt a bárka őrzésére. A hatalmas harcos utolsó hörgése vezette őket a romok között.

²² Mitológiai óriás, aki társaival megostromolta az Olümposzt; Pallasz Athéné az Etna mélyére temette.

Aramis sugárzóan, ruganyosan, fiatalon, mint húszéves korában, odarohant a háromszoros sziklatömeghez, és nőiesen finom kezével csodálatra méltó erővel felemelte az óriási gránitsírbolt egyik részét. Ekkor a kőverem homályában még látta csillogni barátjának szemét, aki a súlyos kötömb terhétől szabadulva, még fellélegzett. Az emberek tüstént odarohantak, nekifeszültek a vas emelőrudnak, és egyesítették háromszoros erejüket, nem ahhoz, hogy a sziklát felemeljék, hanem hogy feltartóztassák. Minden hiábavaló volt: a három férfi fájdalmasan felkiáltva, lassan megroskadt a teher alatt, és midőn Porthos látta, hogy törnek meg a hasztalan küzdelemben, végső leheletével, kissé csúfondárosan, ezeket a végső szavakat mormogta:

- Túlágosan nehéz.

Azután szeme elhomályosult és becsukódott, arca sápadt lett, a keze fehér, és a titán utolsó sóhajtással örök pihenőre hajtotta fejét.

Vele együtt lesüllyedt a szikla, amelyet még halálküzdelmében is fenntartott!

A három férfi elengedte az emelőrudat, és az rázuhant a sírkőre.

Aramis zihálva, sápadtan fülelt, homlokát kiverte a verejték, a melle elszorult, a szíve majd meghasadt.

Néma csönd! Az óriás örök álmát aludta a sírban, amelyet Isten a nagyságához mérten készített neki.

Gyászbeszéd Porthos fölött

Aramis szótlánul, dermedten, remegve, mint egy félős gyermek, vacogva emelkedett fel a szikláról.

Keresztény ember nem lép rá egy sírra.

Aramis azonban éppen csak felállni tudott, jártányi ereje nem maradt. Mintha a meghalt Porthossal együtt benne is meghalt volna valami.

Bretonjai körülfogták; Aramis engedett sürgetésüknek, s a három tengerész felemelte és a bárkába vitte.

Azután alighogy Aramist a kormány mellett elhelyezték a padon, nagy erővel nekifeszültek az evezőknek, és inkább eveztek, semmint hogy kifeszítsék a vitorlát, amely elárulhatta volna őket.

Az egykori Locmaria-barlang hült helyén, ezen a lapályá lett partszakaszon csak egyetlen domb tűnt szembe. Aramis nem tudta róla levenni szemét; már távol volt, künn a tengeren, s ahogy távolodott, úgy tetszett neki, mintha a szikla fenyegetően és büszkén felemelkedne, ahogyan nemrég Porthos emelkedett fel, égnek emelve mosolygó, győzhetetlen fejét, amilyen azé a becsületes és erős baráté volt, a legerősebbé a négy közül, aki mégis elsőnek halt meg.

Különös sorsa volt ezeknek az ércből való embereknek! A legeggyűbb szívű szövetkezett a legravaszabbal; a testi erőt az éleselméjűség vezette; és a döntő pillanatban, amelyben egyedül az erő menthette meg a testet és a szellemet, egy darab kő, egy szikla, a nyomorult anyag súlya diadalmaskodott az erő felett, rágördült a testre, kiszorította belőle a lelket.

Derék Porthos! Arra született, hogy másoknak segítsen, mindig kész volt a gyengék javáért feláldozni magát, mintha Istentől csak erre a célra kapta volna az erőt; halálában is azt hitte, hogy csak az Aramisszal kötött szerződése feltételeinek tesz eleget, annak a szerződésnek, amit pedig Aramis nélküle készített, és Porthos csak azért ismert meg, hogy kivegye az összetartásból a maga iszonyatos részét.

Nemes Porthos! Mit érnek most a bútorral tele kastélyok, a vadakkal tele erdők, a halakkal tele tavak, a kincsekkel tele kamrák? Mit érnek a csillogó libériás lakájok, és közöttük Mousqueton, aki olyan büszke a hatalomra, amelyet ráruháztál? Ó, nemes Porthos! Kincsek gondos felhalmozója! Azért törekedtél olyan nagyon arra, hogy az életedet megédesítsed és bearanyozd, hogy aztán egy kopár sziklaparton, ahol csak a tengeri madár vijjog, szétzúzott tagokkal egy hideg kő alatt nyújtózkodj ki? Végül szükség volt-e rá, nemes Porthos, hogy olyan sok pénzt halmozz fel, ha még egy szegény költő sírversét sem helyezik sírodra!

Vitéz Porthos! Kétségkívül ma is ott pihen elveszve és feledve ama szikla alatt, amelyet a vidék pásztorai egy óriási dolmen-kő hatalmas tetejének hisznek.

És annyi didergő hangafű, metsző tengeri szél cirógatta moha, annyi kiirthatatlan zuzmó olvasztja bele a sírboltot a földbe, hogy aki arra jár, el sem képzelheti, hogy halandó ember válla felemelhetne egy ekkora gránittömböt.

Aramis változatlanul sápadtan, változatlanul dermedten, változatlanul az ájulás határán, csak nézte, egyre nézte a láthatáron lassan ködbe vesző sziklapartot, míg csak a nap utolsó sugarai is el nem tűntek.

Egy szó sem hagyta el Aramis ajkát, a melléből nem tört fel sóhaj. A babonás bretonok remegve bámulták. Ez nem egy ember, hanem egy szobor némasága volt.

Ezalatt az első szürke sáv láttán, amely az égen megjelent, a bárkán kifeszítették a kis vitorlát, s az megduzzadt a tengeri szél csókjától, és a bárka a parttól sebesen távolodva, a spanyol partok felé vette útját, azon a félelmetes gascogne-i tengeröblön át, amely olyan gazdag tengeri viharokban.

Ám alig egy félórával a vitorlabontás után, a tétlenné vált evezősök padjaik fölé hajoltak, s kezüket ellenzőül tartva szemük fölé, felváltva mutogattak egymásnak a láthatáron egy fehér pontot, mely olyan mozdulatlanul látszott, amilyenek a sirály szokott látszani, amikor a könnyű habokon ringatja magát.

Ami azonban közönséges szem előtt mozdulatlanul látszott, az gyorsan haladt előre a tengerész gyakorlott szeme előtt; ami pihenni látszott a víz színén, az gyorsan mozgott a hullámokon át.

A bretonok, látva, hogy uruk milyen mély bódulatba merült, nem merték felzavarni, csak halkán, izgatott hangon közölték egymással sejtelmeiket. Az oly éber és mozgékony Aramis, akinek hiúzszele szüntelenül örködött, és éjjel jobban látott, mint nappal, Aramis valóban elaludt lelke kétségbeesésében.

Így telt el egy óra, mialatt a nap lassanként lehanyatlott, közben azonban az említett tengeri hajó olyan közel ért a bárkához, hogy Goennec, a három evezős közül az egyik, meglehetősen hangosan megszólalt:

- Üldözőbe vettek, monsignore.

Aramis nem felelt, a tengeri hajó mindinkább közeledett.

Erre a két tengerész, Yves gazda parancsára, leengedte a vitorlát, hogy az egyetlen pont, amely látható a hullámok felszínén, megszűnjön vezetni az őket követő ellenség szemét.

Ezzel szemben a tengeri hajó két új kis vitorlával növelte járásának gyorsaságát, látni lehetett, amint felvonják a vitorlákat az árbocokra.

Szerencsétlenségükre nem az év legszebb és leghosszabb napjaiban voltak, és éppen holdtölte volt ezen a végzetes napon. A nagy egyárbocos hajónak tehát, amely a kis bárkát jó széllel üldözte, még egy félórányi szürkület, aztán egy félig világos éjjel könnyítette meg a dolgát.

- Monsignore, kegyelmes urunk, el vagyunk veszve - kiáltotta a hajósgazda -, nézzen oda, látnak minket, pedig bevontuk a vitorlát.

- Nincs ebben semmi meglepő - mormolta az egyik matróz -, hiszen azt mondják, a városiak az ördög segítségével olyan szerszámot készítettek, amellyel éjjel és nappal éppolyan jól lehet látni távolra, mint közelre.

Aramis előkeresett a bárka mélyéről egy távcsövet, szóltanul arra a pontra irányozta, aztán odaadta a tengerésznek.

- Itt van, nézzen bele.

A tengerész habozott.

- Legyen nyugodt - mondta a püspök -, nem bűnös dolog, és ha bűn, akkor magamra vállalom.

A tengerész szeméhez illesztette a távcsövet, és felkiáltott.

Azt hitte, hogy valami csoda folytán a tengeri hajó, amelyről azt tartotta, hogy egy ágyúlövésnyire van tőlük, hirtelen átugrotta ezt a távolságot.

Midőn azonban elvette szemétől a műszert, megállapította, hogy az egyárbocos e rövid idő alatt nem haladt előre többet, mint lehetséges, és még ugyanolyan távolságra van.

- Akkor hát ők ugyanúgy látnak bennünket, mint mi őket? - mormogta a tengerész.

- Látnak minket - mondta Aramis, és ismét elmerült közönyébe.

- Hogyan, látnak minket? - kérdezte Yves gazda. - Hiszen ez lehetetlen.

- Nohát, Yves gazda, nézzen oda - felelte a tengerész.

És odaadta Yves-nek a távcsövet.

- Biztosít róla kegyelmesség - kérdezte a hajósgazda -, hogy nincs az ördög keze a dologban?

Aramis vállat vont.

A hajósgazda odatartotta a szeméhez a távcsövet, aztán így szólt:

- Ó, kegyelmes uram, csodálatos dolog! Itt vannak; úgy tetszik, meg is érinthetem őket. Legalább huszonöt ember. Ahá, elől látom a kapitányt, távcsövet tart a kezében, amilyen ez is. Most megfordul, parancsot ad ki, ágyút gördítenek előre, töltenek... céloznak... irgalmas Isten! Lőnek ránk!

A hajósgazda gépies mozdulattal eldobta a távcsövet, és a tárgyak a láthatáron ismét a maguk valóságában látszottak előtte.

A tengeri hajó körülbelül még egy mérföld távolságban volt, de azért a hadmozdulat, amelyet a hajósgazda jelzett, nem kevésbé volt igaz.

A vitorlák alatt náluk is kékebb, könnyű füstfelhő látszott, amely szétterjedt, mint ahogy egy virág tárja ki szirmait; aztán a kis bárkától körülbelül egy tengeri mérföld távolságban látni lehetett, amint felborzolódnak a hullámok, és a golyó fehér barázdát szánt a tengerben, végül eltűnik, mint a kő, amellyel a gyermek „kacsázik” a vízben.

Ez fenyegetés volt és jeladás egyszerre.

- Mit tegyünk? - kérdezte a hajókalauz.

- El fogják süllyeszteni a bárkát - mondta Goennec -, oldozzon fel minket, kegyelmes urunk.

És a tengerészek letérdeltek a püspök előtt.

- Megfeledeznek róla, hogy látják magukat - intette őket Aramis.

- Igaz - felelték a tengerészek, szégyenkezve gyengeségük miatt. - Parancsoljon kegyelmességed, készek vagyunk meghalni főpásztorunkért.

- Várjunk - mondta Aramis.

- Hogyan? Várjunk?

- Igen. Hiszen látják, hiszen maguk mondták, hogyha megkíséreljük a menekülést, elsüllyeszti a hajót.

- Talán - vélte a hajósgazda - az éjszaka leple alatt mégis elmenekülhetünk előlük.

- Nem hinném - felelte Aramis. - Bizonyára van görögtüzük, hogy megvilágítsák az útjukat, és a mienket is.

És mintha a tengeri hajó nyomban igazolni akarta volna Aramis szavait, egy második füstfelhő tört fel lassan az ég felé, és ebből a felhőből tüzes sáv szökött fel, a szivárvány ívéhez hasonló parabola alakú vonalat írt le, aztán a tengerbe esett, ahol tovább égett, megvilágítva egy negyed mérföld átmérőjű vízfelületet.

A bretonok döbbsen néztek össze.

- Láthatják - mondotta Aramis -, jobb, ha bevárjuk őket.

Az evezők kisiklottak a tengerészek kezéből, a kis bárka nem ment tovább, hanem himbálózott a hullám hátán.

Éjszaka lett, de a tengeri hajó egyre haladt előre.

Azt hihette volna az ember, hogy a sötétség beálltával megkettőzte a sebességét. Olykor, mint ahogy a véres csőrű saskeselyű emeli fel a fejét a fészek fölé, úgy lobbant fel a hajón a félelmetes görögtűz, az Óceán habjaiba hullatva fehér lángját.

Végre puskalövésnyire érkezett a hajó.

Az egész legénység a fedélzeten állt, fegyverrel a kézben, a tüzérek az ágyúiknál álltak, égő kanóccal.

Azt lehetett volna hinni, hogy egy fregattot akarnak harcképtelenné tenni, vagy túlerőt kell legyőzniük, s nem egy bárkát akarnak elfogni, amelyben csak négy ember ül.

- Adjátok meg magatokat! - kiáltotta a tengeri hajó kapitánya egy szócsövön át.

A tengerészek Aramisra néztek.

Aramis rábólintott.

Yves gazda fehér rongyot lengetett meg egy rúd végén. Ilyen módon vonták fel a zászlót.

A hajó, mint egy vágató ló, közeledett.

Újból felsistergett egy görögtűzrakéta, amely a kis bárkától húszlépcsnyire esett a vízbe, és jobban megvilágította a bárkát, mint ahogy a déli napfény megvilágíthatta volna.

- Az ellenállás első jelére lövünk - kiáltotta a kapitány.

A katonák leengedték a puskáikat.

- Hiszen mondtuk, hogy megadjuk magunkat - kiáltotta Yves gazda.

- Élve, kapitány úr - kiáltotta néhány lelkesült katona -, élve kell elfognunk őket.

- Hát persze, élve - mondta a kapitány.

Aztán a bretonok felé fordulva, így kiáltott:

- Megkegyelmezünk az életeteknek, barátaim, D'Herblay úr kivételével.

Aramis alig észrevehetően megremegett.

Szeme egy pillanatra az óceán mélységeire meredt, amelynek felszínét megvilágította a görögtűz utolsó lobbanása, végigfutva a hullámokon és játszadoxva fodrain, mint a tollbokrétával, s még sötétebbnek és titokzatosabbnak tüntette fel az örvénylő mélységet.

- Hallja, monsignore? - kérdezték a tengerészek.

- Hallom.

- Mit parancsol?

- Fogadják el!

- Hát kegyelmesség?

Aramis még jobban kihajolt, és keskeny, fehér ujjainak hegyével játszadoxott a zöldes színű tengeri vízzel, rámosolyogva, mint jó barátára.

- Fogadják el! - ismételte.

- Elfogadjuk - mondták a tengerészek -, de mi szolgál biztonságunk zálogául?

- Nemesi szavam - felelte a tiszt. - Rangomra és nevemre esküszöm, hogy D'Herblay úron kívül valamennyien életben maradnak. Én a Pomona királyi gyorsvitorlás kapitánya vagyok, nevem Louis-Constant de Pressigny.

Aramis, aki már a tenger fölé hajolt, és akinek fél teste már künn volt a csónakból, gyors mozdulattal felemelte a fejét, felállt, és lángoló szemmel, ajkán mosollyal szólt:

- Dobják le a kötélhágcsót, uraim - és ezt olyan hangon mondta, mintha őt illette volna meg a vezényszó.

Engedelmeskedtek.

Ekkor Aramis megragadta a kötélhágcsót, és elsőnek mászott föl, de ahelyett, hogy mint várták, félelmet láttak volna tükröződni az arcán, az egyárbocos legénysége nagy csodálkozással azt látta, hogy határozott léptekkel odamegy a parancsnokhoz, mereven ránéz, és kezével titokzatos, ismeretlen jelt ad a parancsnoknak, mire a tiszt elsápad, megremeg, és lehajtja a fejét.

Aztán Aramis szó nélkül felemelte kezét a parancsnok szeméhez, és megmutatta neki pecsétetes gyűrűjét; amit bal kezének gyűrűsujján hordott.

Aramis hideg, szótlán és büszke felsőbbiséggel adta meg ezt a jelt; mintha császár volna, úgy nyújtotta csókra a kezét.

A parancsnok egy pillanatra felemelte, majd a legmélyebb tisztelettel ismét meghajtotta a fejét. Most ő nyújtotta ki a kezét a hajó tatja felé, mert ott volt a parancsnoki szoba, és hátralepett, hogy előreengedje Aramist.

A püspök nyomában érkező három breton csodálkozva nézett egymásra.

Az egész legénység néma csendben figyelt.

Öt perccel később a parancsnok magához hívatta a helyettesét, aki tüstént ismét visszatért, és kiadta a parancsot, hogy a hajót La Corogne irányába kormányozzák.

Mialatt a parancsot teljesítették, Aramis ismét megjelent a fedélzeten, és a hajó széloldalán leült.

Beesteledett, a hold még nem kelt fel, ám Aramis egyre csak Belle-Isle partjaira meresztette a szemét. Ekkor Yves odalépett a parancsnokhoz, aki ismét elfoglalta helyét a hajó tatján, és a hajósgazda nagyon halkán, nagyon alázatosan ezt kérdezte:

- Milyen irányt vesz a hajó, kapitány úr?

- Olyan irányt, amilyent a püspök úr parancsol - felelte a tiszt.

Aramis a fedélzeti kormányra könyökölve töltötte az éjszakát.

Yves, aki közelebb lépett hozzá, másnap megjegyezte, hogy az éjszaka nagyon harmatos lehetett, mert a deszka, amelyre a püspök a fejét hajtotta, olyan nedves volt, mintha harmat áztatta volna.

Ki tudja, vajon ezek a harmatcseppek nem az első könnyek voltak-e, amelyek Aramis szeméből hullottak.

Milyen gyászbeszéd ért volna fel ezzel, jó Porthos?

258
Gesvres úr órjárata

D'Artagnan éppenséggel nem volt olyan ellenálláshoz szokva, mint amelyet az imént tapasztalt. Mélyen felháborodva érkezett vissza Nantes-ba.

A felháborodás ennél a tetterős férfiúnál heves támadásban nyilvánult, amelynek eddig még kevés ember tudott ellenállni, ha mindjárt király vagy óriás volt is.

D'Artagnan, haragtól reszketve, egyenesen a kastélyba ment és a királlyal kívánt beszélni. Reggeli hét óra lehetett, és a király korán kelt, mióta Nantes-ba megérkezett.

Midőn azonban D'Artagnan a kis folyosóra ért, amelyet már ismerünk, Gesvres úrral találkozott, aki kellő udvariassággal feltartóztatta, és lelkére kötötte: halkan beszéljen, hogy a király pihenhessen.

- A király alszik? - kérdezte D'Artagnan. - Akkor csak hadd aludjon. Mit gondol, mikor fog felkelni?

- Ó, körülbelül két óra múlva; a király egész éjszaka virrasztott.

D'Artagnan ismét feltette a kalapját, meghajolt Gesvres úr előtt, és visszatért lakására.

Fél tízkor újra eljött. Azt mondták neki, hogy a király reggelizik.

- Az nekem megfelel - felelte -, majd azalatt beszélek a királlyal, mialatt reggelizik.

Brienne úr megjegyezte D'Artagnannak, hogy a király étkezés közben senkit sem akar fogadni.

- Csakhogy - felelte D'Artagnan, oldalról Brienne úrra pillantva - talán nem tudja, titkár úr, hogy nekem mindig és mindenütt szabad belépésem van.

Brienne szelíden megfogta a kapitány kezét, és így szólt:

- De nem Nantes-ban, kedves D'Artagnan úr, a király ezen az utazáson megváltoztatta az egész napirendjét.

D'Artagnan megnyugodott, s megkérdezte, hogy a király mikor fogja befejezni a reggelit.

- Nem tudjuk - felelte Brienne.

- Hogyan! Nem tudják? Mit jelentsen ez? Nem tudják, mennyi időt szán a király az evésre? Rendszerint egy órát, és ha felteszem, hogy a Loire levegője fokozza az étvágyát, akkor, mondjuk, másfél órát; azt hiszem, ez elég, tehát itt fogok várni.

- Ó, kedves D'Artagnan úr, parancs van rá, hogy senkit sem szabad a folyosóra engedni; nekem kell erre vigyáznom.

D'Artagnan másodszer érezte, hogy a fejébe száll a vér. Gyorsan elment, attól félve, hogy rosszkedvében olyat tesz, amivel elrontja a dolgát.

Mikor kiért, gondolkodni kezdett.

„A király nem akar fogadni, ez világos; bosszús a fiatalember, fél a szavaktól, amiket tőlem hallhatna. Igen ám, de közben megostromolják Belle-Isle-t, és elfogják vagy megölik az én két barátomat... Szegény Porthos! Ami Aramis mestert illeti, ő mindig tud magán segíteni, e tekintetben nyugodt vagyok... De nem! Nem! Porthos még nem tehetetlen, és Aramis nem gyámoltalan aggastyán. Megtáncoltatják majd öfélége katonáit, egyikük a kardjával, másikuk a találékonyságával. Ki tudja, hogy nem fog-e ez a két bátor harcos, a legkeresztényibb

uralkodó nagyobb épülésére, egy második Szent Gervasius-bátyát megjátszani. Nem esem kétségbe miattuk. Van ágyújuk és várőrségük.”

„És mégis - folytatta D'Artagnan a fejét csóválva - az a véleményem, hogy jobb megállítani a harcot. Magamért sem a megvetést, sem az árulást nem tűrném el a király részéről, barátaimért azonban mindent el kell tűrnöm: az elutasítást és a sértést is. Ha elmennék Colbert úrhoz? No, megint valaki, akinél hozzá kell szoknom, hogy félelmet keltek. Menjünk hát el Colbert úrhoz.”

D'Artagnan eltökélte, útnak indult. De megtudta, hogy Colbert a nantes-i kastélyban dolgozik a királlyal.

„Helyes! - kiáltotta. - Úgy látszik, újra ott tartok, mint amikor Tréville úr lakásáról a bíboroshoz, a bíborostól a királynéhoz, és a királynétól XIII. Lajos királyhoz róttam az utat. Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy az emberből öregkorában ismét gyermek lesz. Fel a kastélyba!”

Ismét visszatért. Lionne úr épp kijött. Odanyújtotta D'Artagnannak mind a két kezét, és elmondta, hogy a király egész este, sőt egész éjszaka dolgozni fog, és parancsot adott, hogy senkit nem szabad beengedni.

- Mi! - kiáltotta D'Artagnan. - Még a kapitányt sem, aki a parancsért jelentkezik? Ez mindennek a teteje!

- Még őt sem - felelte Lionne úr.

- Ha úgy van - felelte D'Artagnan szíve mélyéig megbántva -, ha a testőrök kapitánya, aki mindig beléphetett még a király hálósobájába is, többé nem léphet be a dolgozószobába vagy az ebédlőbe, akkor vagy a király halt meg, vagy a kapitánya vált kegyvesztetté. Egyik esetben sincs rá többé szükség. Legyen olyan szíves, Lionne úr, forduljon sarkon, és mivel maga kegyben áll, tolmácsolja a királynak, hogy az elbocsátásomat kérem.

- D'Artagnan, vigyázzon - felelte Lionne.

- Menjen, irántam való barátságból. - És szelíden a dolgozószoba felé tuszkolta Lionne-t.

- Hát jó, megyek - mondta Lionne.

D'Artagnan nagy léptekkel járt fel és alá a folyosón. Lionne visszaérkezett.

- Nos, hát mit mondott a király? - kérdezte D'Artagnan.

- A király azt mondta, hogy rendben van - felelte Lionne.

- Hogy rendben van? - robbant ki a kapitányból. - Vagyis elfogadja? Jó, akkor szabad vagyok! Polgár vagyok, Lionne úr; örvendek, hogy viszontláthattam! Isten veled, kastély, folyosó, előszoba! Egy polgár, aki végre fellélegzik, istenhozzádot mond nektek.

És egy percre sem várva tovább, a teraszról a lépcsőre rohant, oda, ahol nemrég Gourville levelének darabjaira lelt. Öt perccel azután belépett a fogadóba, ahol az összes magas rangú tiszt szokása szerint, akiknek a kastélyban volt a szállásuk, azt a szobát foglalta el, amelyet állami szobának hívtak.

De ahelyett, hogy eltette volna a kardját és a köpenyegét, pisztolyokat vett magához, pénzt rakott a nagy bőrtárcájába, elhozatta a kastély istállójából a lovait, és parancsokat adott, hogy még az éjszaka folyamán eljuthasson Vannes-ba.

Minden a kívánsága szerint történt. Este nyolc órakor éppen a lovára akart felkapni, midőn Gesvres úr tizenkét testőr élén megjelent a fogadó előtt.

D'Artagnan mindezt látta a szeme sarkából; szükségképpen látnia kellett a tizenhárom férfit és a tizenhárom lovat, de úgy tett, mintha semmit sem vett volna észre, és a kengyelbe tette a lábát.

Gesvres odaérkezett hozzá, és egész hangosan így szólt:

- D'Artagnan úr!

- Nini, Gesvres úr, jó estét.

- Azt hinné az ember, hogy lóra akar ülni.

- Mi több, fel is ültem a lovamra, mint látja.

- Pompás dolog, hogy összetalálkoztunk.

- Engem keres?

- Istenem, igen!

- Fogadni mernék, hogy a király megbízásából.

- Úgy van.

- Mint ahogy én kerestem néhány nap előtt Fouquet urat?

- Ó!

- Ugyan már, csak nem fog köntörfalazni velem szemben? Kárbaveszett fáradság! Mondja meg gyorsan, azért jött, hogy elfogjon!

- Hogy elfogjam? Jóságos Isten! Nem én!

- Akkor meg miért jön hozzám tizenkét lovassal?

- Őrjáraton vagyok.

- Nem rossz! És ezen az őrjáraton elkap engem?

- Nem kapom el, hanem megkerestem, és arra kérem, jöjjön velem.

- Hova?

- A királyhoz.

- Jó! - mondotta D'Artagnan ravasz arckifejezéssel. - A királynak tehát nincs dolga?

- Könyörgök, kapitány - súgta oda Gesvres a testőrnek -, ne keverje magát bajba, az embereim hallják.

D'Artagnan felnevetett, és így szólt:

- No, gyerünk. Akiket elfognak, hat-hat testőr közé kerülnek.

- Mivel azonban nem fogom el - felelte Gesvres -, lovagoljon mögöttem, kérem, ha úgy tetszik.

- Bizony - mondta D'Artagnan -, ez jó eljárás, herceg, és igaza van, mert ha nekem kellett volna valaha őrjáratra mennem a maga hivatalos állami szobája tájára, én is udvarias lettem volna, erről nemesi szavamra biztosíthatom. Most pedig még egy kegyet kérek: mit akar tőlem a király?

- Tyú, a király dühös!

- Hát, ha a király méltóztatott feldühödni, majd méltóztatik le is csillapodni, ez az egész. Nem fogok belehalni, esküszöm rá.

- Azt nem, hanem...

- Hanem mehetek majd Fouquet urat szórakoztatni? Fouquet gáláns ember, az áldóját! Nagyon békésen meg fogunk félni egymással, esküszöm rá.

- Megérkeztünk - mondta a herceg. - Kérem, kapitány, viselkedjék higgadtan a király előtt.

- Ejha, milyen derekasan bánik velem, herceg - szólt Gesvres úrra pillantva. - Úgy hallottam, szeretné egyesíteni a gárdistáit az én testőreimmel; no, itt van rá a pompás alkalom.

- De nem élek vele, Isten óvjon tőle, kapitány!

- Miért?

- Sokféle okból, először is; meg aztán, ha úgy lennék utódja a testőröknél, miután elfogtam önt...

- Szóval bevallja, hogy elfog?

- Nem, nem!

- Jó, mondja, hogy találkozott velem. Ha tehát az utódom lesz, miután találkozott velem...?

- A testőrei az első lögyakorlaton tévedésből rám lőnének.

- Hát, ami ezt illeti, nem mondom, hogy nem! Ezek a fickók nagyon szeretnek engem.

Gesvres előreengedte D'Artagnant, és egyenesen a dolgozószobához vezette, ahol a király várta a testőrkapitányt, ő maga pedig megállt kollégája mögött. Nagyon tisztán kihallatszott, amint a király nagy hangon beszél Colbert-hoz, ugyanabban a dolgozószobában, ahol néhány nappal ezelőtt Colbert hallhatta, amint a király D'Artagnannal beszél nagy hangon.

A gárdisták készültségben, lóháton vártak a főkapu előtt, és a városban lassan híre terjedt, hogy a testőrök kapitányát a király parancsára letartóztatták.

És ekkor D'Artagnan összes emberei megmozdultak, mint a régi jó időkben, XIII. Lajos és Tréville úr alatt; csoportok keletkeztek és a lépcsők megteltek, az udvarról határozatlan mormogás hallatszott, és elterjedt fel az emeletre, a tengerár panaszos hangjához hasonlóan.

Gesvres úr nyugtalan lett. Gárdistáira nézett, akik eleinte felelgettek a soraik közé vegyülő testőrök kérdéseire, majd szemmel láthatóan nyugtalanul távolabb húzódtak tőlük.

D'Artagnan bizonyára kevésbé volt nyugtalan, mint Gesvres úr, a gárdakapitány. Mindjárt belépésekor leült egy ablak párkányára, sастekintetével mindent megfigyelt, de a szeme se rebbent.

Nem kerülte el figyelmét egyetlen jele sem annak a növekvő forrongásnak, amelyet elfogatásának híre keltett. Előre látta azt a pillanatot, amelyben a robbanás kitör; és tudjuk, hogy milyen biztos volt az előrelátása.

„Megléhetősen mulatságos volna - gondolta -, ha a praetoriánusaim ma este megtennének Franciaország királyának. De jót nevetnék rajta!”

Ám a legszebb pillanatban minden félbeszakadt. Szétszóródtak, elnémultak, eltűntek a gárdisták, testőrök, tisztek, katonák, morajlás és nyugtalanság; megszűnt a vihar, a fenyegetés, a lázadás.

Egyetlen szóra lecsillapultak a hullámok.

A király kikiáltatta Brienne úrral:

- Csend, uraim! Zavarják a királyt.

D'Artagnan nagyot sóhajtott.

- Vége - mondta -, a mai testőrök már nem XIII. Lajos testőrei. Vége!

- D'Artagnan úr, a királyhoz! - kiáltotta az ajtónálló.

259
XIV. Lajos király

A király dolgozószobájában ült, háttal a bejárati ajtónak. Előtte tükör függött, ha iratai közt keresgélt, csak egy pillantást kellett belé vetnie, hogy lássa, aki belép hozzá.

D'Artagnan megérkezésekor nem zavartatta magát, és iratai és térképei fölé azt a nagy zöld selyemtakarót terítette, amelyet arra használt, hogy az avatatlanok előtt elrejtse titkait.

D'Artagnan megértette a játékot, és a háttérben megállt, úgyhogy a király, mivel semmit sem hallott és nem látott elég jól, kis idő múlva kénytelen volt kiáltani:

- D'Artagnan úr, nincs itt?

- De itt vagyok - felelte a testőr, és előrelépett.

- Nos, uram - szólt a király, és D'Artagnanra függesztette átható tekintetét -, mi mondani-valója van?

- Nekem, felség - felelte a testőr, az ellenfél első támadását lesve, hogy alaposan visszavághasson -, nekem nincs mondanivalóm felségednek, azonkívül, hogy elfogott és itt vagyok.

A király már-már azt felelte, hogy nem fogatta el D'Artagnant, de ez mentegetőzésnek tetszett volna, tehát hallgatott.

D'Artagnan makacsul megmaradt szótlanságában.

- Uram - felelte ismét a király -, milyen megbízatással küldtem Belle-Isle-re? Arra kérem, mondja meg.

A király merev tekintettel nézett D'Artagnanra, midőn ezeket a szavakat mondotta.

D'Artagnan pedig módfelett örvendezett: a király így a kezére játszik!

- Ha jól értem - mondta -, felséged azzal a kérdéssel tisztel meg, mi végett mentem Belle-Isle-re?

- Azt kérdzem, uram!

- Nem tudom én bizony, felség, ne is tőlem kérdezzék, hanem attól a végtelenül nagyszámú mindenféle tisztól, akiknek a legkülönbözőbb parancsokat adták, engem meg, a hadművelet vezetőjét semmilyen részletes paranccsal nem láttak el.

A király megsértődött, ami kiderült a válaszából.

- Csak olyan embereknek adtak parancsokat, uram, akiknek hűségében megbíztak.

- Csodálkoztam is, felség - vágott vissza a testőr -, hogy olyan kapitányt, mint én, aki Franciaország marsalljával egyenrangú, annak az öt vagy hat tisztnek vagy őrnagynak a parancsnoksága alá rendelték, akik talán alkalmasak kémkedésre, de nem egy hadjárat vezetésére. Ezért jöttem magyarázatot kérni felségedtől, de nem engedtek be, és ez az utolsó sértés, amely egy derék embert ér, készítetett rá, hogy kilépjek felséged szolgálatából.

- Uram - felelte a király -, azt hiszi, most is olyan korszakban él, amelyben a király az alattvalói parancsainak és tetszésének van alárendelve. Úgy tetszik, megfeledkezik róla, hogy a király csak Istennek tartozik számot adni cselekedeteiről.

- Semmit sem felejték el, Sire! - felelte a testőr, s most ő sértődött meg a leckéztetés miatt. - Egyébként nem látom be, miért sérti egy érdemes férfiú a királyt, ha megkérdi tőle, milyen tekintetben szolgálta rosszul.

- Rosszul szolgált engem, uram, mert az ellenség pártjára állt velem szemben.

- Kik felséged ellenségei?

- Azok, akik ellen harcba küldtem.

- Két ember volna felséged hadseregének az ellensége? Hihetetlen, felség!

- Nem a maga dolga az akaratomat megítélni.

- De a barátaimat magamnak kell megítélnem, felség!

- Aki a barátait szolgálja, az nem az urát szolgálja.

- Ezt olyan jól beláttam, felség, hogy tiszteletteljesen az elbocsátásomat kértem felségedtől.

- És én elfogadtam, uram! - mondta a király. - De mielőtt megválok magától, be akarom bizonyítani, hogy meg tudom tartani a szavamat.

- Felséged többet tett, mint azt, hogy megtartotta a szavát, mert felséged elfogadott engem - vágta rá D'Artagnan a maga hidegen gúnyos módján. - Erre nézve nem tett ígéretet.

A király megvetően fogadta a tréfát, és komolyan így szólt:

- Látja, uram, mire kényszerített az engedetlensége.

- Az engedetlenségem! - kiáltotta D'Artagnan, haragtól lángoló arccal.

- S ez még a legenyhébb kifejezés, amit találtam - felelte a király. - Az volt a szándékom, hogy a lázadókat elfogatom és megbüntettem őket; kellett-e törődnöm azzal, hogy ezek a lázadók a barátai?

- De nekem kellett vele törődnöm - felelte D'Artagnan. - Kegyetlen dolog volt felségedtől engem kiküldeni, hogy elfogjam és bitófára juttassam barátaimat.

- Próbátétel volt, uram, próbára kellett tennem azokat az állítólagos szolgálókat, akik a kenyeremet eszik, és akiknek személyemet kell védelmezniük. Ez a próba balul ütött ki, D'Artagnan úr!

- A rossz szolga helyett, akit felséged elveszít - felelte keserűen a testőr -, van tíz másik, aki ugyanazon a napon tett próbát. Hallgasson meg, felség; az effajta szolgálathoz nem vagyok hozzászokva. Fellázad a kardom, ha rosszat kell tennie. És rossz dolog volt, hogy két olyan embert üldözök halálra, akiknek életéért Fouquet úr, felséged életének megmentője, könyörgött. Továbbá: ez a két ember a barátom. Nem támadták meg felségedet, hanem a vak haragnak esett áldozatul. És különben is, miért ne menekülhettek volna el? Milyen bünt követtek el? Megengedem, felséged méltán vitatja el tőlem a jogot, hogy cselekedeteit megítéljem. De miért gyanúsított a tett előtt? Miért vett körül kémekkel? Miért gyalázott meg a hadsereg előtt? Miért juttatott oda engem, miután eddig teljes bizalmát helyezte belém, miután harminc esztendőn át csüggttem a személyén és odaadásomnak ezer tanújelét adtam, és ma meg kell ezt mondanom, mert gyanúsítanak, miért juttatott odáig, hogy látnom kell, amint háromezer királyi katona hadirendben vonul fel két ember ellen?

- Úgy látszik, megfélelkezik róla, mit tettek velem ezek az emberek! - szólt a király tompa hangon. - És hogy nem rajtuk múlt, hogy el nem veszttem.

- Felséged, úgy látszik, megfélelkezik róla, hogy én is itt voltam.

- Elég, D'Artagnan úr, elég ezekből a hatalmi érdekekből, amelyek az én érdekeim elől rabolták el a napot. Olyan államot alapítok, amelyben csak egy úr lesz, ahogy ezt egykor megígértem; elérkezett a pillanat, hogy megtartsam ígéretemet. Úgy képzelem, tetszése szerint és barátai érdekében szabadon cselekedhet, megíúsíthatja terveimet és megmentheti ellenségeimet? Akkor összezúzom vagy elhagyom. Keressen magának jobb urat! Jól tudom, más király nem úgy tenné, mint én, tőrné, hogy maga uralkodjék felette, kockáztatva, hogy egy napon Fouquet úr és mások társaságába kell elküldenie; de nekem jó az emlékezetem, és a nekem tett szolgálat szent jogcím az elismerésre, a büntetlenségre, D'Artagnan úr! Csak ezt a leckéztetést kapja büntetésül a fegyelemsértésért, mert nem fogom elődeimet utánozni haragjukban, mint ahogy nem utánoztam őket kegyeikben sem. Azonkívül más okok is arra bírják, hogy enyhén bánjak magával, először, mert eszes, széles látókörű ember, és helyén van a szíve, jó szolgája lesz annak, aki megszelídíti; aztán mert ezentúl nem lesz oka a fegyelem ellen véteni. A barátait megsemmisítettem vagy tönkretettem. Eltüntettem a támaszokat, amelyekbe szeszélyes természete ösztönszerűleg kapaszkodott. Ebben az órában katonáim elfogták vagy megölték a belle-isle-i lázadókat.

D'Artagnan elsápadt.

- Elfogták vagy megölték? - kiáltotta. - Ó, felség, ha megfontolná, mit mond nekem, és ha biztos volna benne, hogy az igazat mondja, akkor annyira megfélelkezném mindarról, ami szavaiban igazságos és nagylelkű, hogy barbár királynak és emberi természetéből kivetkőzöttnek kellene neveznem. De megbocsátom felségednek ezeket a szavakat - folytatta büszke mosollyal -, megbocsátok a fiatal uralkodónak, aki nem tudja, nem képes megérteni, mit jelentenek olyan férfiak, mint D'Herblay, Du Vallon és én. Elfogták vagy megölték őket?! Ó, felség, mondja meg nekem, igaz-e a hír, és mennyi pénzébe és emberébe került felségednek? Aztán számítsuk ki együtt, megérte-e a nyereség a tétet.

Mialatt a testőr még beszélt, a király haraggal eltelve hozzálépett.

- D'Artagnan úr! Ezek a lázadó feleletei! Kérem, mondja meg nekem, ki voltaképp Franciaország királya? Tud egy másikat?

- Felség! - felelte hidegen a testőrök kapitánya. - Emlékszem arra a reggelre Vaux-ban, amikor ezt a kérdést sok emberhez intézte, akik nem tudtak rá felelni, de én megfeleltem rá. Ha megismertem a királyt azon a napon, amikor ez csöppet sem volt könnyű dolog, akkor, azt hiszem, felesleges ilyesmit kérdeznie tőlem ma, amikor felséged négy szemközt van velem.

Most XIV. Lajos sütötte le a szemét. Úgy rémlett neki, a szerencsétlen Fülöp árnya lebben el D'Artagnan és öközött, hogy felidézze annak a borzasztó eseménynek az emlékét.

Csaknem ugyanabban a pillanatban belépett egy tisztt, és átadott a királynak egy sürgönyt, amelynek olvasása közben a király arcszíne szintén elváltozott.

D'Artagnan észrevette ezt. A király mozdulatlan és néma maradt, miután a levelet másodszor is elolvasta. Aztán hirtelen elhatározással így szólt:

- Amit most jelentenek nekem, uram, azt később meg fogja tudni; jobb, ha én mondom meg, ha a király szájából hallja. Belle-Isle-en harc folyt.

- Értem - mondotta D'Artagnan nyugodt arccal, mialatt szíve olyan hevesen vert, hogy majd kiugrott a helyéből. - Nos, felség?

- Nos, uram, százhat embert vesztettem.

D'Artagnan szemében öröm és büszkeség villant.

- És a lázadók? - kérdezte.

- A lázadók elmenekültek - felelte a király.

D'Artagnan diadalmas kiáltásban tört ki.

- Csakhogy - tette hozzá a király - a hajóhadam szorosan körülzárja Belle-Isle-t, és bizonyos, hogy egyetlen bárka sem fog elmenekülni.

- Ha mármost - kérdezte a testőr elkomorodva - elfogják azt a két urat?...

- Felkötik őket - felelte nyugodtan a király.

- És ők tudják ezt? - kérdezte D'Artagnan borzongását palástolva.

- Tudják, mert maga nyilván közölte velük, és az egész vidéken tudják.

- Akkor, felség, nem fogják őket élve kézre keríteni, ezért jótállok.

- Ahá! - szólt a király egykedvűen, és ismét kezébe vette a levelet. - Hát akkor holtan kerítik kézre őket, D'Artagnan úr, ami egyre megy, mert úgyis csak azért fogatnám el, hogy felköttessem őket.

D'Artagnan letörölte a homlokáról csurgó izzadságot.

- Azt mondtam - folytatta XIV. Lajos -, hogy egy nap jóakarátú, nemes és szavát tartó ura leszek. Maga ma az egyetlen ember az egykoriak közül, aki méltó a haragomra vagy a barátságomra. Egyiket sem tagadom meg magától, a viselkedése szerint. Tudna-e olyan királyt szolgálni, D'Artagnan úr, akinek száz más vele egyenlő király van az országában? Mondja meg, ezzel a gyengeséggel véghez tudnám-e vinni a nagy művet, amit magamban tervezek? Láttá-e már valaha, hogy egy művész rakoncátlan szerszámmal maradandó művet alkotott volna? Távolság van már tőlünk, uram, a feudális visszaélések régi korszaka. A Fronde, amely a királyi hatalom ellen tört, függetlenné tette azt. Úr vagyok a birodalmamban, D'Artagnan kapitány, és olyan szolgákat akarok, akik talán nem olyan eszesek, mint maga, de a hősiességig fokozzák odaadásukat és engedelmességüket. Mert mondja meg, mit határoz, hogy Isten nem öntött lángeszét a karjukba és a lábukba? Az ész a fejnek juttatja, és mint tudja, a fejnek engedelmeskedik minden más. A fej pedig én vagyok.

D'Artagnan összeresztette. Lajos tovább beszélt, mintha semmit sem vett volna észre, holott az összeresztés éppenséggel nem kerülte el figyelmét.

- Most pedig kössük meg egymással azt az egyezményt, amelyet aznap ígértem magának, amelyen Blois-ban olyan kicsinynek látott. Legyen hálás, uram, amiért senkivel nem fizettetek azokért a könnyekért, amelyeket akkor öntöttem. Nézzen körül: a nagy fejek meghajoltak. Hajoljon meg maga is, mint ők, vagy válassza a száműzetést, ahogy tetszik. Talán, ha gondolkozik rajta, úgy fogja találni, hogy ez a király nemes szív, és eléggé bízik a maga becsületességében, ha elbocsátja, amikor elégedetlen, holott súlyos államtitkot tud. Maga derék ember, tudom jól. Miért ítélkezett rólam idő előtt? Ítélezzék rólam, D'Artagnan, ettől a mai naptól fogva, és legyen oly szigorú, amennyire csak tetszik.

D'Artagnan kábán, szótlánul, életében először megszedülve bámult. Most végre magához méltó ellenfélre talált. Ez már nem ravaszság volt, hanem számítás, nem erőszakosság, hanem erő; nem harag, hanem akarat; nem kérdés, hanem jó tanács. Ez a fiatalember, aki földre sújtotta Fouquet-t és kibírta volna D'Artagnan nélkül is, keresztülhúzta a testőr minden, kissé nyakas számítását.

- No, mi tartóztatja? - kérdezte szelíden a király. - Az elbocsátását kérte, talán megtagadjam? Megengedem, nehéz dolog egy öreg kapitánynak visszaszívnia rosszkedvében kimondott szavát.

- Ó - felelte bánatosan D'Artagnan -, nem ez a súlyosabb gondom. Habozom, hogy visszavonjam-e lemondásomat, mert öreg vagyok felségedhez, és nehezen tudom levetkőzni régi szokásaimat. A jövőben udvaroncokra lesz szüksége, akik mulattatni tudnak, bolondokra, akik az életüket adják azért, amit felséged a nagy tetteinek nevez. Nagy tettek lesznek, ezt érzem, de hátha én nem találom majd ilyennek? Láttam háborút, felség, és láttam békét; szolgáltam Richelieu-t és Mazarint; megperzselődtem királyi atyjával együtt a La Rochelle-i tűznél, rostává lyuggattak a golyók és tízszer is cseréltem bőrt, mint a kígyók.

- A sértések és méltatlanságok után ráruháztak egy parancsnokságot, aminek egykor volt értéke, mert azzal a joggal járt, hogy úgy beszélhetett az ember a királlyal, ahogy akart. De a jövőben felséged testőrkapitánya olyan tiszt lesz, aki a mellékajtókat őrzi. Valóban, ha a jövőben ez lesz a testőrkapitány dolga, akkor használja fel az alkalmat, felség, amíg még együtt vagyunk, hogy e tiszt alól felmentsen. Ne higgye, hogy haragot őrzök a szívemben; nem, felséged, mint mondja, megszelídített, de be kell vallanom, ahogy felülkerekedett, kisebbé tett engem; ahogy meghajlított, meggyőzött gyengeségemről. Ha felséged tudná, milyen jó érzés, ha az ember magasan hordhatja a fejét, és milyen szánalmas leszek, amint hétrét görbedve szőnyegének porát szagolgom! Ó, felség, őszintén sajnálom, és felséged is visszasírja még, mint én, azt az időt, amikor Franciaország királya azokat a pimasz, sovány, örökké zsémbelődő, dacos, vicsorgó nemeseket látta az előszobákban, akik a csatában halálos csapásokat osztogattak. Ezek az emberek a legjobb udvaroncok ama kéz számára, amely eteti őket, mert azt megnyalják; de abba a kézbe, amely veri őket, beleharapnak! Csak egy kis arany még a köpenyegük sujtásaira, egy kis pocak a nadrágjukba, egy kis szürke szín a hajukba, és meglátná, hogy Franciaországnak mily szép pairjei, hercegei, büszke marsalljai telnének ki belőlük!

De minek elmondanom mindezt? A király a gazdám, azt akarja, hogy verseket faragjak, azt akarja, hogy selyempipómmal csiszoljam fényesebbre előszobáinak mozaikpadlóját. Nehéz dolog, az áldóját, de véghezvittem különbet is. Meg fogom tenni ezt is. Miért fogom megtenni? Mert szeretem a pénzt? Hiszen van pénzem. Mert becsvágyó vagyok? Pályafutásomnak határai vannak. Mert szeretem az udvart? Nem. Azért maradok, mert harminc esztendőn át megszoktam, hogy elkérjem a király parancsát, és hogy így szóljon hozzám: „Jó estét, D'Artagnan!”, olyan mosollyal, amelyet nem koldultam. Immár ki kell koldulnom. Meg van velem elégedve, felség?

És D'Artagnan lassan meghajtotta ősz fejét, a király pedig mosolyogva és büszkén rátette fehér kezét, és így szólt:

- Köszönöm, öreg szolgám, hű barátom! Mivel mától kezdve nincs többé ellenségem Franciaországban, most még az van hátra, hogy idegen területre küldjelek, és ott szerezd meg magadnak a marsallbotot. Számíthatsz rám, megtalálom rá az alkalmat. Addig pedig edd a legjobb kenyeremet, és aludj nyugodtan.

- No, hála Istennek! - felelte D'Artagnan megindultan. - Hát azok a szegény emberek Belle-Isle-en? Kivált az egyik olyan különösen jó és derék!...

- Kegyelmet kér nekik?

- Térden állva, felség.

- Nos hát, vigye el számukra a kegyelmet, ha még nem késő! De kezeskedik értük!

- Az életemmel felelek értük.

- Akkor csak menjen. Holnap visszatérek Párizsba. Jöjjön addig vissza, mert nem akarom többé, hogy elhagyjon.

- Legyen nyugodt felséged - kiáltotta D' Artagnan, és megcsókolta a király kezét.
Aztán örömtől repeső szívvel sietett ki a kastélyból a belle-isle-i útra.

260
Fouquet úr barátai

A király visszatért Párizsba, és vele együtt D'Artagnan, aki huszonnégy óra alatt aprólékosan tudakozódván Belle-Isle-en, semmit sem tudott meg a titokról, amelyet a Locmaria-barlang súlyos sziklája, Porthos hősi sírja rejtett.

A testőrök kapitánya csak azt tudta meg, hogy a két bátor férfi, az ő két barátja, akiket oly nemesen védelmébe vett és meg akart menteni, mit cselekedett három breton segítségével egy egész hadsereg ellen. A közeli mezőn még láthatta azokat a tetemeteket, amelyek a bozótban szerteszét vérükkel festették a sziklákat.

Azt is megtudta, hogy távol a nyílt tengeren egy bárkát láttak, és hogy a bárkát egy királyi tengeri hajó ragadozó madár módjára üldözte, utolérte és elnyelte.

Itt azonban véget értek D'Artagnan értesülései, ezen a határon túl a feltevések területe kezdődött. Mit gondoljon hát? A hajó nem tért vissza. Három napja erős szél fújt ugyan, de a gyorsvitorlás minden tekintetben jól volt felszerelve, nem félt a tengeri viharoktól, és a bárkának, amely Aramist vitte, D'Artagnan véleménye szerint, vissza kellett volna térnie Brestbe, vagy befutnia a Loire torkolatába.

Ezek voltak azok a kétes, de őt némiképp megnyugtató hírek, amelyeket D'Artagnan XIV. Lajosnak hozott, midőn a király udvarával együtt visszatért Párizsba.

Lajos meg volt elégedve sikerével; Lajos szelídebb és barátságosabb lett, mióta hatalmasabbnak érezte magát, és szakadatlanul La Vallière kisasszony hintaja mellett lovagolt.

A többiek mind egymással versenyezve szórakoztatták a két királynét, hogy elfeledtessék velük a mellőzést, amely a fiú és férj részéről érte őket. Mind a jövőbe tekintettek, a múlt többé senkinek se számított. Csakhogy ez a múlt néhány gyengéd, odaadó szíven fájdalmas és vérző sebet ütött. A király megható bizonyítékát nyerte ennek, alighogy a fővárosba ért.

XIV. Lajos éppen felkelt és megreggelizett, midőn testőrkapitánya megjelent előtte. D'Artagnan kissé sápadt volt és elfogódottnak látszott.

A király első pillantásra észrevette ennek a mindig hideg arcnak az elváltozását.

- Ugyan mi baja, D'Artagnan? - kérdezte.

- Nagy szerencsétlenség ért, felség.

- Istenem! Micsoda?

- Egyik barátomat, Du Vallon urat elvesztettem a belle-isle-i esetnél.

E szavakkal D'Artagnan XIV. Lajosra szegezte sólyomszemét, és kifürkészte, milyen érzelmeket váltott ki a hír.

- Tudtam - felelte a király.

- Tudta, és nekem nem szólt? - kiáltotta a testőr.

- Minek? A fájdalma, barátom, tiszteletet érdemel! Ezt tekintetbe kellett vennem. Ha tudtára adom a szerencsétlenséget, amely olyan fájdalmasan érinti, D'Artagnan, úgy érezte volna, hogy diadalmaskodom. Igen, tudom, hogy Du Vallon urat eltemették a Locmaria-barlang szikláira; tudom, hogy D'Herblay úr elvett tőlem egy hajót, a legénységgel együtt, és Bayonne-ba vitette magát. De azt akartam, hogy maga közvetlen úton szerezzen róla tudomást, és meggyőződjön róla, hogy barátaim becsesek és szentek számomra, hogy bennem az ember

mindig feláldozza magát az emberekért, mert a király gyakran kénytelen feláldozni az embereket a méltósága és hatalma érdekében.

- De felséged honnan tudja mindezt?

- Honnan tudja maga, D'Artagnan?

- Ebből a levélből, amelyet Aramis szabadon és veszélyen kívül írt nekem Bayonne-ból.

- Nézze csak - mondotta a király, és Aramis levelének pontos másolatát vette elő egy kazettából: - itt van ugyanaz a levél; Colbert nyolc órával előbb juttatta el hozzám, mint ahogy maga megkapta a magáét. Remélem, jól szolgálnak engem?

- Igen, felség - mormogta a testőr. - Felséged az egyetlen ember, aki felülkerekedhetett két barátom életsorsán és erején. Használta is hatalmát; de nem él vissza vele, ugye?

- D'Artagnan - mondta a király jóakarató mosollyal -, kézre tudnám keríttetni D'Herblay urat a spanyol király területén is, és átadni itt Franciaországban a bíróságnak. Higggye el, D'Artagnan, én ennek az első, egészen természetes érzésnek nem fogok engedni. D'Herblay úr szabad, és szabad is marad.

- Ó, felséged nem mindig lesz ilyen jóságos, nemes és nagylelkű, amilyennek most bizonyul irántam, és D'Herblay úr iránt; olyan tanácsadói lesznek, akik kigyógyítják majd ebből a gyengéjéből.

- Nem, D'Artagnan, téved, ha tanácsadóimat azzal vádolja, hogy szigorúságra akarnak serkenteni. A tanács, hogy D'Herblay urat kíméljem meg, magától Colbert úrtól származik.

- Igazán? - kiáltotta D'Artagnan elképedve.

- Ami magát illeti - folytatta a király csaknem szokatlanul jóságosan -, több jó hírt akarok tudtára adni, de csak abban a pillanatban fogja megtudni őket, kedves kapitányom, amelyben a számadásaimat lezártam. Mondottam, meg akarom és meg is fogom alapozni a szerencsáját. Ez a szó valósággá fog válni.

- Ezer köszönet, felség; én várhatok. Hanem mialatt türelmesen várok, arra kérem felségedet, hogy kegyeskedjék azokat a szegény embereket meghallgatni, akik már hosszú idő óta várnak előszobájában, mert alázattal egy kérvényt akarnak felséged lába elé rakni.

- Kik azok?

- Felséged ellenségei.

A király felvetette a fejét.

- Fouquet úr barátai - tette hozzá D'Artagnan.

- A nevük?

- Gourville úr, Pélisson úr és egy költő: Jean de La Fontaine.

A király rövid ideig gondolkodott.

- Mit akarnak tőlem? - kérdezte.

- Nem tudom.

- Milyen külsejűek?

- Gyászosak.

- Mit mondanak?

- Semmit.

- Mit csinálnak?

- Zokognak.

- Hát jöjjenek be - mondta a király, homlokát ráncolva.

D'Artagnan gyorsan megfordult, fellebbentette a függönyt, amely elzárta a király szobájába vezető bejáratot, és kikiáltott a szomszéd szobába:

- Vezessék be őket!

Csakhamar megjelent annak a dolgozószobának az ajtajában, amelyben a király és a kapitány voltak, a három férfi, akiket D'Artagnan megnevezett.

Mély csend támadt, amerre elléptek. A szerencsétlen pénzügyminiszter barátainak közeledésére az udvaroncok hátráltak, mint akik el akarják kerülni, hogy a kegyvesztettség és a szerencsétlenség érintse, megfertőzze őket.

D'Artagnan gyorsan odalépett, hogy maga fogja kézen ezeket a szerencsétleneket, akik a királyi szoba ajtajában remegve tévováztak; odavezette őket a király karosszéke elé; Lajos egy ablakmélyedésbe húzódott, a kihallgatás pillanatát várta, és arra készült, hogy a kérelmezőket diplomatikus szigorúsággal fogadja.

Fouquet úr barátai közül az első, aki előlépett, Pélißson volt. Már nem sírt, de csak azért fojtotta vissza könnyeit, hogy a szavait és kérelmét a király jobban megérthesse.

Gourville az ajkát harapdálta, hogy a király iránt való tiszteletből elfojtsa könnyeit. La Fontaine a zsebkendőjével takarta el arcát, és ha a zokogástól nem vonaglott volna az álla, alig mondhatta volna róla az ember, hogy él.

A király megőrizte méltóságát. Arca semmilyen indulatot nem tükrözött. A ráncok, amelyek a homlokára szaladtak, midőn D'Artagnan az ellenségeit jelentette neki, megmaradtak a homlokán. Olyan mozdulatot tett, amely azt jelentette: „Beszéljenek!” - s közben állt, és átható pillantással nézett a három kétségbeesett emberre.

Pélißson földig görnyedt, és La Fontaine letérdelt, mint a templomban szoktak.

Ez a merev hallgatás, amelyet csak fájdalmas sóhaj és zokogás szakított félbe, kezdte felébreszteni a királyban, nem a szánalmat, hanem a türelmetlenséget.

- Pélißson úr - szólalt meg pattogó hangon, hidegen -, Gourville úr és ön, uram - La Fontaine-t nem nevezte meg. - Nagy visszatetszéssel fogadnám, ha a legnagyobb gonosztevőért jönnének hozzám könyörögni, akit igazságszolgáltatásomnak meg kellett büntetnie. Egy királyt csak könnyekkel és töredelmes bűnbánattal lehet meglágyítani; az ártatlanság könnyeivel és a bűnösök bűnbánatával. Sem Fouquet úr bűnbánatában, sem barátainak könnyeiben nem fogok hinni, mert az egyik a szíve mélyéig romlott, a többiek pedig ugyancsak óvakodjanak tulajdon palotámban megsérteni. Ezért arra kérem, Pélißson úr, Gourville úr és magát is, uram, ne mondjanak semmi olyat, ami nem arról a tiszteletről tesz hangosan tanúbizonyságot, amellyel akaratom iránt viseltetnek.

- Felség! - felelte ezekre a félelmetes szavakra remegve Pélißson. - Semmi olyat nem kívánunk mondani, ami ellentétben állna a királynak alattvalóitól kijáró legmélyebb tisztelettel és legőszintébb hódolattal. Felséged igazságszolgáltatása félelmetes, határozatai előtt mindenkinek meg kell hajolnia. Mi a legmélyebb tisztelettel hajlunk meg. Távol áll tőlünk azt védelmezni, aki elég szerencsétlen volt felségedet megsérteni. Aki magára vonta haragját, nekünk barátunk lehet, de az államnak ellensége. Sírva fogjuk átengedni a király szigorúságának.

- Ügyében különben is - szólt közbe a király, akit ez a kérlelő hang és ezek a meggyőző szavak megnyugtattak - a parlament fog intézkedni. Nem büntetek anélkül, hogy a bűnt ne mérlegelném. Igazságszolgáltatásomnak a kardon kívül mérlege is van.

- Teljes bizalommal viseltetünk a király pártatlansága iránt, és méltán remélhetjük, hogy felséged meg fogja hallgatni gyenge hangunkat, ha ütni fog az óra, amelyben váddal terhelt barátunkat védelmünkbe vehetjük.

- Akkor hát mit kérnek, uraim? - kérdezte a király méltóságteljesen.

- Felség! - felelte Pélißson. - A vádlott hitvest és családot hagyott hátra. A csekély vagyon, amellyel rendelkezett, alig elég arra, hogy az adósságait kifizessék, és Fouquet-né asszonyt, mióta a férje fogoly, mindenki elhagyta. Felséged keze ugyanúgy ver, mint az Istené. Ha az Úr a fekély vagy a pestis csapását méri egy családra, akkor a fekélyes vagy pestises beteg lakásától mindenki menekül, eltávolodik. Néha, de nagyon ritkán, egy-egy nemes lelkű orvos odamerészkedik az átokkal sújtott küszöbre, bátran átlépi, és életét kockáztatja, hogy felvegye a küzdelmet a halállal. Ő a haldoklók utolsó segítsége, ő az égi irgalom eszköze. Felség, összetett kézzel, térden állva kérjük, mint ahogy Istenhez könyörög az ember: Fouquet-né asszonynak többé nincsenek barátai, nincs támasza, szegényes, üressé vált hajlékában sír, elhagyatva mindazoktól, akik szerencséjének napjaiban ostromolták az ajtaját; nincs többé hitele, nincs többé reménye! A szerencsétlen, akire felséged haragja nehezedik, bármilyen bűnös is, legalább megkapja felségedtől a kenyeret, amelyet mindennap könnyeivel áztat. Ugyanolyan szomorú, de még sokkal elhagyatottabb Fouquet-né asszony, aki abban a megtiszteltetésben részesült, hogy felségedet egyszer asztalánál fogadhatta; Fouquet-né asszonynak, felséged egykori pénzügyminisztere feleségének, Fouquet-né asszonynak nincs többé kenyere!

Itt a síri csendet, amelyben Fouquet két barátja a lélegzetét is visszafojtotta, kitörő zokogás szakította félbe, és D'Artagnan, akinek majd megszakadt a szíve, midőn ezt az alázatos könyörgést hallotta, a dolgozószoba egyik szegletébe húzódott, hogy észrevétlenül rághassa a bajuszát és elfojtsa sóhajait.

A király szeme száraz maradt, és az arca szigorú, de orcája kipirult, és tekintetének eltökéltsége szemmel láthatólag csökkent.

- Mit kívánnak? - kérdezte megindult hangon.

- Arra kérjük felségedet - folytatta Pélißson egyre megrendültebben -, engedje meg nekünk, anélkül, hogy elveszítenénk ezért kegyét, hogy Fouquet-né asszonynak kétezer tallért kölcsönözhesünk; ezt a pénzt a férje régi barátai között gyűjtöttük, hogy az özvegye ne nélkülözze az élethez legszükségesebb dolgokat.

Az *özvegy* szóra, amelyet Pélißson kimondott, holott Fouquet még élt, a király rendkívül elsápadt; büszkesége összeomlott; részvéte a szívébe és az ajkára tolult. Meghatott pillantást vetett azokra, akik lábai előtt zokogtak, és így szólt:

- Isten őrizzen attól, hogy az ártatlant összetévesszem a bűnössel! Rosszul ismernek, akik kételkednek a gyengék iránt való irgalmasságomban. Sosem sújtok le másra, csak az arcátlanokra! Cselekedjenek, uraim, tegyenek meg mindent, amit a szívük sugall, hogy Fouquet-né asszony szenvedését enyhítsék. Menjenek, uraim, menjenek.

A három férfi némán, száraz szemmel felállt. Könnyeik felszáradtak, mikor lángoló orcájukat és szempillájukat érték. Nem volt erejük köszönetet mondani a királynak, aki egyébként röviden felelt ünnepélyes hajlongásaikra, és gyorsan hátrahúzódott karosszéke mögé.

D'Artagnan négy szemközt maradt a királlyal.

- Helyes! - mondta, közelebb lépve a fiatal uralkodóhoz, aki kérdő tekintettel nézett rá. - Jól van, felséges uram! Ha nem az volna felséged jelmondata, amely a napját díszíti, ajánlanék egy másikat, s Conrart úr lefordíthatná latinra: „Szelíd a gyengével, szigorú az erőssel.”

A király mosolygott és átment a szomszéd terembe, de előbb így szólt D'Artagnanhoz:

- Szabadságot adok magának; szüksége lesz rá, hogy elhunyt barátjának, Du Vallon úrnak ügyeit rendezze.

261
Porthos végrendelete

Pierrefonds-ban gyászt öltött minden. Az udvarok elhagyatottak voltak, az istállók becsukva és a parkok elhanyagolva.

A hajdan üde, sustorgó, ragyogó szökőkutak maguktól elhallgattak medencéjükben.

A kastély előtt vivő ösvényen néhány komoly ember haladt el öszvéreken a major felől. A szomszédos birtokok és a birtokhoz tartozó falvak bírái és papjai voltak.

Mind szótlánul léptek be a kastélyba, átadták öszvéreiket egy komor béresnek, és egy feketébe öltözött vadász kíséretében felmentek a nagyterembe, ahol Mousqueton fogadta az érkezőket.

Mousqueton két nap alatt annyira lesoványodott, hogy lötyögött rajta a ruhája, mint a kard pengéjén a túlságosan széles hüvely.

Az arcát, amely vérvörös és fehér színű volt, mint Van Dyck Madonnájáé, két ezüstös barázda szántotta át; a könnyek vájták orcáján, mely egykor oly telt, és a gyász óta olyan beesett volt.

Minden új látogató érkezésekor Mousquetonnak újra megeredtek a könnyei, és száanalom volt nézni, amint kövér kezét rátapasztotta ajkára, hogy zokogásban ne törjön ki.

A látogatásoknak az volt a célja, hogy meghallgassák Porthos végrendeletének felolvasását, amit erre a napra tűztek ki; jelen akart lenni rajta Porthos összes bérlője és barátja. Rokonai nem voltak.

A vendégek úgy foglaltak helyet, ahogy éppen megérkeztek és a megszabott időben, déli tizenkét órakor, a nagytermet bezárták.

Porthos jogi képviselője természetesen Coquenard mester utódja volt, lassan kibontotta a vaskos okmányt, amelyre Porthos hatalmas keze végakarátát írta.

A jogász feltörte a pecsétet, orrára tette a pápaszemét, felhangzott a bevezető köhintés, mindenki a fülét hegyezte. Mousqueton egy sarokba kuporodott, hogy jobban sírhasson és kevesebbet halljon.

Egyszerre, szinte csodaképpen, kitérültek a nagyterem ajtajának lezárt szárnyai, és a küszöbön megjelent egy férfi ragyogó napsugárban fénylő alakja.

D'Artagnan volt az, aki egyedül érkezett, és mert senkit sem talált, aki lova kantárszárát megfogta volna, a kapufélfához kötözte lovát, és ily módon jelezte érkezését.

A terembe beözönlő napsugár, a jelenlévők moraja, és ami ennél több, hű kutyaösztöne kiragadta Mousquetont álmodozásából. Fölemelte fejét, megismerte urának régi barátját, s fájdalmában üvöltve rogyott D'Artagnan lábához, könnyeivel áztatva a padlót.

D'Artagnan felemelte a szegény jószágigazgatót, megölelte, mintha a fivére lett volna, nemes büszkeséggel köszöntötte az egybegyűlteket, akik a nevét suttogva mélyen meghajoltak, aztán leült a nagy, faragott tölgyfával burkolt terem végében, el nem engedve a zokogó Mousqueton kezét, leült egy zsámolyra.

Most a jogász, aki éppúgy meg volt hatva, mint a többiek, hozzáfogott a végrendelet felolvasásához.

Porthos hű keresztényi hitvallással kezdte végrendeletét, és arra kérte barátait, hogy bocsássanak meg neki, ha talán igaztalanul bánt volna valamelyikükkel.

Ennél a szakasznál D'Artagnan szemében a kimondhatatlan büszkeség sugara ragyogott fel. Felidézte emlékezetében az öreg harcos alakját. Egytől egyig ismerte Porthos ellenségeit, akiket Porthos erős karja leterített, és gondolta, Porthos okosan tette, hogy nem nevezte meg és nem részletezte, mivel, hogyan bántotta meg őket, mert a felsorolás keserves munkát adott volna az olvasónak.

Azután ez a felsorolás következett:

Ebben az órában, amelyben e végrendeletet írom, tulajdonom Isten kegyelméből a következő:

1. A pierrefonds-i uradalom, földek, erdők, rétek, vizek, vadaskertek, amelyeket jó falak vesznek körül.
2. A bracieux-i uradalom, a kastély, az erdők, a termőföldek, amelyek három majorságot alkotnak.
3. A valloni kis birtok, amelyet azért neveznek így, mert egy völgyben fekszik...²³

Derék Porthos!

4. Ötven major Touraine-ban, ötszáz hold földdel.
5. Három malom a Cher folyón, melyeknek mindegyike hatszáz frankot jövedelmez.
6. Három halastó Berryben, mindegyik kétszáz frankot jövedelmez.

Ami az *ingóságaimat* illeti, amelyeket azért neveznek így, mert nem képesek mozogni, mint ahogy tudós barátom, a vannes-i püspök olyan kitűnően megmagyarázta...

D'Artagnan megremegett ennek a névnek szomorú emlékére.

A jogász rendületlenül folytatta:

Ingóságaim a következők:

1. Bútorok, amelyeket helyszűke miatt itt nem sorolhatok fel és amelyek kastélyaimban vagy házaimban találhatóak, amelyeknek jegyzékét azonban jószágigazgatóm összeállította...

Mindenki Mousquetonra nézett, de ő teljesen elmerült fájdalomában.

2. Hús háta- és igásló, amelyeket főként pierrefonds-i kastélyomban tartok; a neveik: *Bayard, Roland, Charlemagne, Pipin, Dunois, La Hire, Ogier, Sámson, Milon, Nemrod, Urgande, Armide, Falstrade, Dalila, Rébecca, Yolande, Finette, Grisette, Lisette és Musette*.

3. Hatvan kutya, melyek hat farkát alkotnak, mégpedig a következőképpen: Az első farka szarvasvadászatra, a második farkasok, a harmadik vaddisznók, a negyedik nyulak, és a két másik az apróvad vadászatára és őrizetére.

4. Hadi- és vadászfegyverek, amelyek fegyvertáramban találhatóak.

5. Anjou-i boraim, amelyeket Athos számára válogattam össze, aki egykor annyira szerette őket; burgundi, champagne-i, bordeaux-i és spanyol boraim, melyeket nyolc borospincében és különböző házaim tizenkét pincéjében tartok.

²³ A vallon szó magyarul kis völgyet jelent.

6. Képeim és szobraim, amelyek állítólag nagyon értékesek, és elég számosak ahhoz, hogy elfárásszák a szemet.

7. Könyvtáram, amely hatezer teljesen új kötetből áll, amiket soha senki nem nyitott ki.

8. Ezüst asztalneműm, amely talán kissé használt, de ezer vagy ezerkétszáz fontot nyomhat, mert a ládát, amelyben az ezüstöt tartom, csak nagy fáradsággal tudtam felemelni és csak hatszor tudtam körülhordozni a szobában.

9. Mindezek a tárgyak, továbbá az asztalterítők és más háztartási vászonneműek azokban a házakban vannak, amelyekben legszívesebben laktam.

A felolvasó itt szünetet tartott, hogy lélegzetet vegyen. Mindenki sóhajtott, köhécselt és fokozta figyelmét.

A felolvasó folytatta:

Úgy éltem, hogy nem voltak gyermekeim, és valószínűleg nem is lettek volna, ami nagy fájdalmat okoz nekem. De tévedek, mert van egy fiam, aki éppúgy az enyém, mint a barátaimé; a neve: Raoul Auguste-Jules de Bragelonne, La Fère gróf igazi fia.

Ezt a fiatalembert méltónak érzem rá, hogy utódja legyen annak a három tetterős nemesnek, akiknek barátjuk és készséges szolgájuk vagyok.

Most hangos zörejt hallatszott. D'Artagnan kardja lecsúszott a kardszíjról, és zajos csörrenéssel leesett a kongó padlóra. Mindenki odanézett, és látta, hogy D'Artagnan sűrű szempilláiról nehéz könnyecsepp gördül le sasorrára, amelynek gerince úgy világított, mint valami félhold, amely a naptól nyeri fényét.

A jogász ismét folytatta:

Ezért a fenti felsorolásban említett minden ingó és ingatlan vagyonomat Raoul Auguste-Jules de Bragelonne vicomte-ra, La Fère gróf úr fiára hagyom, hogy megvigasztaljam azért a fájdalmért, amely emészteni látszik őt, és hogy abba a helyzetbe juthasson, hogy nevét dicsőségesen viselhesse...

A hallgatóság felmorajlott.

A jogász folytatta, és támogatta ebben D'Artagnan villogó tekintete, amely végigjárt a gyülekezeten és helyreállította a megzavart csendet.

Bragelonne vicomte ezzel szemben köteles D'Artagnan úrnak, a királyi testőrkapitánynak mindazt átadni, amit nevezett D'Artagnan kapitány tulajdonomból kérni fog.

Bragelonne vicomte köteles barátomnak, D'Herblay lovagnak tisztos évjáradékot juttatni, ha D'Herblay lovagnak erre száműzetésében szüksége volna.

Bragelonne vicomte feladata lesz eltartani mindama szolgálóimat, akik legalább tíz esztendeig szolgáltak nálam, és a többinek egyenként ötszáz frankot kifizetni.

Mousquetonra, a jószágigazgatómra hagyom valamennyi dísz- hadi- és vadászruhám, szám szerint mintegy negyvenhetet, azzal a kívánsággal, hogy irántam való szeretetből és emlékezetemre viselje őket, míg el nem nyűnek.

Ezenfelül Bragelonne vicomte-ra hagyományozom régi hű szolgálómat és barátomat, a már említett Mousquetont; bánják vele úgy, hogy Mousqueton a halálos ágyán is kijelentse, hogy sosem szűnt meg boldog lenni.

Midőn Mousqueton ezeket a szavakat hallotta, sápadtan és remegve meghajolt, széles válla görcsösen megrándult; az arca, amelyen a legmélyebb fájdalom tükröződött, elötűnt jéghideg keze közül, a jelenlévők látták, amint megtántorodik, és tétován körülnéz, mintha irányt keresve el akarná hagyni a termet.

- Mousqueton! Jó barátom - mondta D'Artagnan -, készüljön fel az útra, elviszem magammal Athoshoz, ahova én is megyek Pierrefonds-ból.

Mousqueton semmit sem felelt. Alig lélegzett, mintha ezután már minden idegen lenne számára ebben a teremben. Kinyitotta az ajtót, és lassan eltűnt a többiek szeme elől.

A jogász befejezte a felolvasást, aztán azok, akik eljöttek, hogy meghallgassák Porthos végakarátát, csalódva, de tiszteletteljesen eltávoztak.

Csak D'Artagnan maradt ott a szertartásosan hajlongó jogással, s csodálattal adózott a végrendelkező mély bölcsességének, aki vagyont épben a legméltóbbra hagyományozta, arra, akinek leginkább van rá szüksége, s mindezt olyan finom tapintattal, olyan tökéletesen, hogy a legeszebb udvaronc és a legfennköltebb lélek sem tudta volna különbül.

Mert Porthos Raoul de Bragelonne kötelességévé tette, hogy D'Artagnannak adja mindazt, amit csak kér. A derék Porthos jól tudta, hogy D'Artagnan semmit sem fog kérni, de ha mégis kérne valamit, rajta kívül senki se osztaná meg vele a részét.

Porthos évjáradékot határozott meg Aramis számára is, és ha annak kedve kerekednék, hogy túlságosan sokat követeljen, gátat vet neki D'Artagnan példája; és a *száműzetés* szó, amelyet a végrendelkező látszólag minden szándék nélkül vetett oda, nem a legszelídebb és legszebb bírálat volt-e Aramis viselkedéséről, amely Porthos halálát okozta?

Végül a végrendeletben nem történt említés Athosról. De nem láthatta-e előre a végrendelkező, hogy a fiú a jobbik részt atyjának fogja felajánlani? Porthos hatalmas szelleme mindezeket a körülményeket és árnyalatokat jobban megítélte és mérlegelte, mint a törvény, mint a szokások és mint a divat.

„Porthos nagy szív volt” - sóhajtott fel D'Artagnan magában.

És ekkor úgy rémlett neki, mintha a szoba mennyezete felől nyöszörgést hallana. Tüstént szegény Mousquetonra gondolt, hogy vigasztalni kellene nagy fájdalmában.

Ezért D'Artagnan nyomban elhagyta a termet, hogy megkeresse a derék jószágigazgatót, mivel nem jött vissza.

Felment az első emeletre vezető lépcsőn, és Porthos szobájában egy halom mindenféle színű és mindenféle szövetből készült ruhát pillantott meg, amelyeken Mousqueton végigfeküdt, miután saját kezével egymásra rakosgatta őket.

Ez volt a hű barát örökrésze. Úgyis ő viselte őket, és Porthos rá hagyta. Látszott, hogy Mousqueton kiterjesztette kezét az ereklyék felett, mohón csókolta, beletemette arcát, egész testével hozzájuk simult.

D'Artagnan odalépett, hogy megvigasztalja szegény fejét.

- Istenem! - mormolta. - Nem mozdul, eszméletlen!

D'Artagnan tévedett: Mousqueton halott volt.

- Kilehelte a lelkét, mint ahogy a hű kutya, aki gazdáját elveszítette, hazaszalad, és gazdája ruháin hal meg.

Athos öregsége

Mialatt mindezek az események mindörökre elválasztották egymástól a négy testőrt, akiket egykor olyan felbonthatatlannak látszó kötelék fűzött egybe, Raoul elutazása után a magára maradt Athos kezdte megadni adóját annak az előzetes elhalásnak, amelyet szeretteink távollétének hívnak.

Midőn Athos visszaérkezett házába, Blois-ba és már Grimaud sem volt mellette, aki árva mosolyával fogadta volna, mikor lement a parkba, Athos érezte, hogy lassan fogytán az ereje, amely pedig olyan hosszú ideje elpusztíthatatlannak látszott.

Az öregség, amelyet a szeretett lény közelléte távol tartott tőle, most egyszerre tört rá, összes fájdalmai és terhei kíséretében, amelyek annál erőteljesebben jelentkeznek, minél tovább váratnak magukra. Athos előtt nem volt ott a fia, hogy a jó példa kedvéért gyakorolhatta volna az egyenes járást, a fejnek magasra tartását; nem volt előtte a fiatalember csillogó szeme, a mindig izzó gyújtópont, amelyen tekintetének tüze lángra lobbant.

És hozzá kell még tennünk: mivel ez a gyengédsége és megfontoltsága révén olyan kiváló természet semmit sem talált, ami érzelmeit korlátozhatta volna, ezért azzal a féktelenséggel adta fejét a szomorúságra, amellyel a közönséges természetek az örömnak adják át magukat.

La Fère gróf, aki hatvankét éves koráig fiatal maradt, a háború embere, aki a fáradalmak ellenére is megőrizte erejét és szerencsétlenségek ellenére is szellemének frissességét, aki Milady, Mazarin és La Vallière ellenére is megőrizte testi-lelki üdeségét - Athos nyolc nap alatt aggastyánná lett, attól a pillanattól kezdve, amelyben elveszítette késői ifjúságának támaszát.

Még mindig szép volt, de meggörnyedt, nemes, de szomorú, szelíd, de támolygó és hófehér hajú; magányában azokat a világos, meleg tisztásokat kereste fel, amelyeket a nap világított meg a faszorok lombjain át.

Amióta Raoul elment, elhagyta a megszokott kemény életmódot. A szolgák, akik hozzászoktak, hogy hajnalhasadáskor lássák felkelni, csodálkoztak, hogy hetet üt az óra nyáron, s uruk még nem kelt fel az ágyból.

Athos fekve maradt, könyvvel a fejpárnája alatt, de nem aludt és nem is olvasott. Fekve maradt, hogy testét ne kelljen vonszolnia, és szelleme, lelke messze szállt a fiához vagy Istenhez.

Néha megijedtek, ha álmodozásába elmerülve némának és érzéketlennek látták; ilyenkor nem hallotta többé a szolga lépteit, aki félelemmel eltelve közeledett a szoba küszöbéig, hogy meglesse ura alvását vagy álmát. Gyakran megfélekedett róla, hogy fél nap már letelt és az első étkezés ideje elmúlt. Ilyenkor felébresztették, ő felkelt és lement az árnyékos sétányára, majd sütkérezett a napon, és távol lévő gyermekéről ábrándozott. És komor, egyhangú sétáját addig folytatta, míg kimerült, visszatért szobájába, az ágyába, ahol leginkább szeretett tartózkodni.

A gróf több napon át egyetlen szót sem szólt. Vonakodott fogadni a látogatókat, akik eljöttek hozzá; éjnek idején gyakran látták, hogy lámpát gyújt és órák hosszat ír, vagy iratokban lapozgat.

Athos levelet írt Vannes-ba és Fontainebleau-ba; válasz nem jött. Tudjuk, miért: Aramis elhagyta Franciaországot, D'Artagnan Nantes-ból Párizsba, Párizsból Pierrefonds-ba ment. Athos komornyikja észrevette, hogy ura napról napra megrövidíti sétáit. A nagy hársfasor nemsokára túl hosszú lett lábának, amely máskor napjában ezerszer is bejárta. A gróf

láthatóan nagy fáradtsággal jutott el a középső fáig, leült az egyik oldalsétány torkolatánál egy mohos padra, és várta erejének visszatérését, vagy inkább az éjszaka visszatérését.

Nemsokára már száz lépés is kifárasztotta, végül egyáltalán nem akart többé felkelni; visszautasította a táplálékot, és az emberei annyira megijedtek, ámbár nem panaszkodott, ámbár nem tűnt el ajkáról a mosoly, ámbár folyton szelíd, barátságos hangon beszélt, hogy elhívták Blois-ból a boldogult Monsieur egykori orvosát, de úgy vezették be La Fère grófhoz, hogy az orvos láthatta a grófot, de a gróf az orvost nem.

E célból az orvost a beteg szobájával szomszédos dolgozószobába vezették, arra kérve, hogy ne mutakozzék; féltek, hogy uruk rosszallani fogja tettüket, hiszen nem kért orvost.

Az orvos eleget tett a kérésnek; Athos a vidék nemeseinek mintegy mintaképe volt; Blois lakosai büszkék voltak, hogy Franciaország régi, dicsőséges korszakának ezt a szent ereklyéjét a magukénak vallhatják. Athos valódi nagyúr volt ahhoz a nemességhez képest, amelyet a király rögtönzött, ha termékenyítő jogarával megérintette a vidék kiszáradt családrait.

Mint mondtuk, Athost szerették és tisztelték. Az orvosnak fájt látni, hogy Athos emberei sírnak, és összesereglenek a környék szegényei, akiknek Athos a jóságos szavaival és alamizsnáival életet és vigaszt adott. Az orvos tehát rejtekhelyéről megfigyelte a titokzatos betegséget, amely szemlátomást egyre jobban levette a lábáról és emésztette ezt a nemrég még csupa életkedv és életerős férfit.

Athos arcán a heves és növekvő láz bíborát vette észre, amely lassan és kérlelhetetlenül tört elő a szív rejtekből, a betegséggel együtt, amelyet létrehoz, maga is nőttön-nő, kiváltja és egyúttal fokozza a beteg állapotának veszélyességét.

Említettük, hogy a gróf senkihez sem szólt, még magában sem beszélt. Lelke félt a zajtól, és a túlfeszítettségnek ahhoz a fokához közeledett, amely már az eksztázissal határos. Egy ennyire magába süppedt ember, ha még nem is az Istené, már a földi világhoz sem tartozik.

Az orvos órák hosszat ott maradt és tanulmányozta az akaratként ezt a fájdalmas harcát egy magasabb hatalommal szemben. Megijedt, látva a merev tekintetet, amely egy láthatatlan pontra szegeződött; megijedt, látva a szív egyenletes mozgását, amelynek löktetését még egy sóhajtás sem gyorsította; olykor az éles fájdalom még reményt kelt az orvosban.

Így telt el egy fél nap. Az orvos, mint derék, határozott gondolkozású ember, gyors elhatározással kisetett rejtekhelyéről, és egyenesen odament Athoshoz, aki a meglepődés legcsekélyebb jelét sem mutatta, mintha mit sem értene az egészségből.

- Bocsásson meg, gróf úr! - szólt az orvos, tárt karokkal odalépve a beteghez. - Szemrehányással tartozom magának, hallgasson meg.

És odaült Athos ágya mellé; a gróf nagy nehezen kiragadta magát elmerültségéből.

- Mi a baj, doktor? - kérdezte a gróf rövid hallgatás után.

- Az, hogy maga beteg, és nem kezelte magát.

- Én, beteg? - felelte Athos mosolyogva.

- Láz, elernyedés, lesóványodás, kimerültség, gróf úr!

- Kimerültség? - felelte Athos. - Lehetséges ez? Hiszen fel sem kelek!

- Csak semmi kibúvó, gróf úr! Maga jó keresztény, ugye?

- Azt hiszem - mondta Athos.

- Öngyilkos lenne?

- Soha, doktor!

- Nos hát, uram, halálos veszedelem fenyegeti; ha megmarad ebben az állapotában, az öngyilkosság; gyógyuljon ki, gróf úr, gyógyuljon ki.

- Miből? Találja meg előbb a bajt. Én sohasem éreztem magam ilyen jól, az ég még sohasem tetszett nekem ilyen szépnek, még sohasem szerettem annyira szívből a virágaimat.

- Valamilyen titkos bánat rág a lelkén.

- Titkos? Dehogy! A fiam távol van, doktor! Ez az egész bajom, nem titkolom.

- A fia él és egészséges, gróf úr, az érdemes, nagyszerű férfiak jövője vár rá; éljen az ő kedvéért...

- Hiszen élek, doktor! Ó, legyen nyugodt - folytatta szomorú mosollyal a gróf -, ameddig Raoul él, bizonyosra vehetik; mert ameddig ő él, addig én is élni fogok.

- Mit mond?

- Nagyon egyszerű dolgot. Pillanatnyilag, doktor, felfüggesztem az életemet. Az önfeledt, szórakozásokkal telt, közömbös élet az erőmet meghaladó próbálkozás volna, amíg Raoul nincs mellettem. Nem kívánhatja a lámpától, hogy égjen, ha a szikra nem gyújtotta lángra; ne kívánja, hogy fény és zaj közepette éljek. Vegetálok, felkészülök, várok. Emlékezzék csak vissza azokra a katonákra, doktor, akiket olyan gyakran láttunk együtt a kikötőkben, a hajóraszállás pillanatát várva; közömbösen heverészték, félig az egyik, félig a másik elemen, mert sem a tengeren nem voltak, amelynek el kellett volna vinnie, sem a szárazföldön, amelynek el kellett volna veszítenie őket; poggyászuk elő volt készítve, a lelkük feszült volt, a tekintetük merev, úgy várakoztak. Ismétlem, ez a kép ábrázolja jelenlegi életemet. Heverészek, mint azok a katonák, fülelek a hozzám érkező zajokra, és kész vagyok az első hívó szóra elmenni. Ki intézi majd hozzám ezt a szót? Az élet vagy a halál? Isten vagy Raoul? A poggyászom útra kész, a lelkem felkészült, várom a jeladást... Várok, doktor, várok!

Az orvos ismerte ennek a szellemnek a keménységét, méltányolta ennek a testnek a szilárdságát; egy pillanatig gondolkozott, azt gondolta, hogy itt a szavak nem használnának, az orvosságok hiábavalók volnának, és elment, figyelmeztetve Athos szolgáit, hogy egy pillanatra se hagyják magára urukat.

Midőn az orvos eltávozott, Athos sem haragnak, sem bosszúságnak nem adta tanújelét azért, mert zavarták; még parancsot sem adott, hogy nyomban hozzák be neki a leveleket, amelyek érkezni fognak: jól tudta, hogy minden, ami őt szórakoztatja, szolgálának olyan öröm, olyan reménység, amelyet szívesen vásárolnának meg vérük árán is.

Most már csak ritkán tudott aludni. Athos legfeljebb néhány órára merült mély, komor álmodozásba, amelyet mások álomnak neveztek volna. Ez a rövid pihenés a testet, melyet a lélek kimerített, feledésbe ringatta; mert Athos kétszeresen élt, mialatt gondolatai és érzelmei csapongtak. Egy éjszaka azt álmodta, hogy Raoul egy sátorban öltözködik, mert útra kell indulnia, egy Beaufort herceg vezette expedícióra.

A fiatalember szomorú volt, lassan vette fel a páncélját, és lassan csatolta fel a kardját.

- Mi baja, fiam? - kérdezte tőle gyengéden az apja.

- Ami elszomorít, az jó barátunknak, Porthosnak a halála - felelte Raoul -, én itt ugyanolyan fájdalmat érzek, mint apám odahaza.

És a látomás Athos álmával együtt eltűnt.

Virradatkor egy szolga lépett be, és átadott urának egy Spanyolországból érkezett levelet.

„Aramis írása” - gondolta a gróf.

És olvasta.

- Porthos meghalt! - kiáltotta az első sorok után. - Ó, Raoul, Raoul, köszönöm! Megtartod ígéretedet, hírt adsz nekem!

És Athos, jéghideg halálverítékben úszva, elájult az ágyában, nem más látható okból, mint gyengesége következtében.

263
Athos látomása

Midőn Athos ájulásából feleszmélt, csaknem szégyenkezett, hogy ennyire megrendítette egy természetfeletti esemény; felöltözködött, lovat kért, és szilárdan eltökélte, hogy bemegy Blois-ba, mert megbízhatóbb kapcsolatot akart létesíteni akár D'Artagnannal, akár Afrikával.

Aramis levele csakugyan a belle-isle-i kaland gyászos kimeneteléről értesítette a grófot. Porthos haláláról is elég részlettel szolgált, úgyhogy Athos gyengéd és odaadó szíve a legmélyebb rejtekéig megindult.

Athos tehát még egy utolsó látogatást akart tenni barátjánál, Porthosnál. Meg akarva adni régi fegyvertársának a végtisztességet, értesíteni kívánta D'Artagnant, hogy vele együtt szeretné megtenni a kínos utazást Belle-Isle-re, hogy az ő társaságában járja meg a szomorú zarándokutatót, a szíve mélyéről szeretett óriás sírjához, aztán hazatér, hogy engedjen annak a titokzatos befolyásnak, amely olyan rejtelmes úton vezet az örökkévalóság felé.

De alighogy a szolgák felöltöztették urukat, örvendezve, hogy útra készül, amely el fogja oszlatni búskomorságát, alighogy felnyergelték a gróf istállójának legszelídebb lovát, Raoul apja egyszerre csak azt érezte, hogy feje elkábul, lába megroggyan, és rádöbbsent, hogy képtelen egyetlen lépéssel is továbbmenni.

Azt kérte, hogy vigyék napos helyre; lefektették a mohos padra, ahol csak egy jó óra múlva tért ismét eszméletre.

Semmi sem volt olyan természetes, mint ez az elbágyadás az utóbbi napok mozdulatlan nyugalma után. Athos húsleveset kért, hogy erőre kapjon, és kiszáradt ajkával felhajtott egy teli pohárral kedvenc borából, abból a régi anjou-i borból, amelyről a jó Porthos tett említést emlékezetes végrendeletében.

Midőn erőre kapott és világosan tudott gondolkodni, elővezettette a lovát, de szolgálai támogatására volt szüksége, hogy nagy nehezen a nyeregbe tudjon jutni.

Még száz lépésnyire sem lovagolt, a kanyarban borzongás vett erőt rajta.

- Hm, milyen különös - mondta komornyikjának, aki elkísérte.

- Álljunk meg, uram, az égre kérem - felelte a hű szolga. - No lám, egészen elsápadt.

- Ez azonban nem fog megakadályozni abban, hogy az utamat folytassam, ha már elindultam - felelte a gróf.

És megeresztette a kantárszárat.

Az állat azonban hirtelen megállt, ahelyett, hogy gazdája akaratának engedelmeskedett volna. Athos egy mozdulattal, amiről nem tudott magának számot adni, megrántotta a zablát.

- Valami azt akarja, hogy ne menjek tovább - mondotta Athos. - Tartson meg - tette hozzá hirtelen, széttárt karral -, jöjjön gyorsan. Érzem, hogy izmaid elernyednek, leesem a lóról.

A szolga látta a mozdulatot, ugyanabban a pillanatban, amelyben gazdája kimondta a parancsot. Gyorsan odaugrott, felfogta karjában a grófot, és mert még nem távolodtak el a háztól olyan messzire, hogy a szolgák, akik a ház küszöbéről néztek a távozó gróf után, észre ne vették volna a rendellenességet máskor oly egyenletesen lovagló uruk viselkedésében, mely egyébként oly gyakori volt uruknál, a komornyik szóval és integetéssel odaszólította társait, mire valamennyien gyorsan odafutottak.

Alig tett Athos néhány lépést vissza a háza felé, hirtelen jobban lett. Mozgékonyasága visszatért, és ismét Blois-ba szándékozott lovagolni. Elindította lovát, de már az állat első mozdulatára ismét elfogta a kábulat és szorongás.

- Úgy látszik - mormogta -, határozottan valami *azt akarja*, hogy itthon maradjak.

Emberei odasiettek, leemelték a lóról, és gyorsan házába vitték. A szobájában tüstént rendbe hozták mindent, és ágyába fektették.

- Jól ügyeljenek - szólt hozzájuk, midőn elaludni készült -, éppen ma várok levelet Afrikából.

- Uram - felelte a komornyik -, kétségkívül örömmel fogja hallani, hogy Blaisois fia lóra szállt, hogy egy órányira elébe lovagoljon a blois-i postafutárnak.

- Köszönöm - felelte Athos jószágos mosollyal.

A gróf elszunnyadt; nyugtalan álma kínszenvedéshez volt hasonló. Aki mellette virrasztott, az arcvonásain többször belső gyötrelmek jeleit látta. Athos talán álmodott.

A nap eltelt; Blaisois fia megjött; a futár nem hozott postát. A gróf kétségbeesetten számlálta a perceket, beleremegett, valahányszor óra lett a percekből. Egyszer megfordult a fejében, hogy elfelejtkeztek róla, és keserves fájdalom nyilallt a szívébe.

A házban senki se remélte többé a postafutár megérkezését, mert a szokott idő már rég elmúlt. A gyorsfutár, akit Blois-ba küldtek, négyszer tette meg az utat, de a gróf címére semmi sem érkezett.

Athos tudta, hogy ez a postafutár csak egyszer érkezik hetenként. Tehát ismét nyolc halálos napot kell várakoznia.

Ezzel a fájdalmas meggyőződéssel kezdte az éjszakát.

Mindazt, amit egy beteg, a szenvedések által meggyötört ember az amúgy is szomorú valószínűséghez komor sejtelmek tekintetében még hozzáfűzhetett, azt Athos mind felhalmozta ennek a halálos éjszakának első óráiban.

A láz emelkedett, a tűz nemsokára a mellét támadta meg, ahogy az orvos mondta, akit Blaisois fia utolsó utazása alkalmával hozott magával Blois-ból.

A láz csakhamar a fejre is áterjedt. Az orvos egymás után két érvágást alkalmazott, amelyek csökkentették a lázat, de csak gyengítették a beteget, és már csak agyának hagytak elegendő erőt a működésre.

A félelmetes láz azonban alábbhagyott. Támadása a megmerevedett végtagokra csapott át és éjfélkor teljesen megszűnt.

Az orvos, ezt a szemmel látható javulást látva, még néhány utasítást adott, és kijelentette, hogy a gróf meg van mentve, aztán visszatért Blois-ba.

Erre Athos különös, leírhatatlan állapotba jutott. Mivel gondolatai szabadon szárnyaltak, elvitték Raoulhoz, szeretett fiához. A képzelete Afrika partjait tárta szeme elé, Dzsidzselli környékét, ahol Beaufort úrnak kellett a hadseregével partra szállnia.

Szürke sziklákat látott, amelyeket egyes helyeken zöldre festett a tenger vize, amikor szélviharban, orkán idején tarajlanak a hullámok.

Beljebb, ezekkel a sírkövekhez hasonló sziklákkal tarkított parton túl, masztixfák és kaktuszok között félkör alakban afféle mezőváros terült el, amelyet füst, tompa morajlás és lázas sürgés-forgás töltött be.

Egyszerre a füst mélyéről láng tört elő, kígyózva továbbterjedt az egész településen, egyre növekedett, vörös áradattal fogva körül mindent; sírás, kiáltás, égnek emelt karok. Egy ideig a leomló gerendák, meggörbülő lemezek, mésszé égett kövek és megszenesedett fák borzalmas zűrzavara uralta a képet.

Különös dolog! Athos ebben a zűrzavarban felemelt kezeket látott, kiáltásokat, zokogást és sírást hallott, de emberi arcot nem látott.

Távolban dörögtek az ágyúk, ropogott a puskatűz, bömbölt a tenger, a nyájak szökdécselve menekültek a zöldellő síkságokon. De nem látszott egyetlen katona sem, aki az ágyúhoz odatartotta volna a kanócot, egyetlen tengerész sem, aki a hajóhadat irányította, sem pásztor, aki vigyázott volna a nyájra.

Miután elpusztult a helység és ledőlt erődje, amely a város legmagasabb pontján állt, s mindez varázslatos módon, emberi lény hozzájárulása nélkül történt, kialudt a láng, ismét felszállt a füst, de lassanként csökkent, elhalványodott, és végre teljesen eltűnt.

Ekkor éjszaka borult a tájra, átlátszatlan sötétség uralkodott a földön, és ragyogó éj az égbolton; szikrázó csillagok, amelyek az afrikai égen fénylenek, tündököltek, de nem világítottak meg mást, mint önmagukat.

Mély csend lett; eközben Athos zavaros képzelete kissé megnyugodhatott, és mivel érezte, hogy az, amit látott, még nem fejeződött be, figyelme még erőteljesebben összpontosult arra a különös színjátékra, amelyet a képzelet varázsolt eléje.

Ez a színjáték csakhamar folytatódott.

Szelíd, sápadt holdfény bukkant fel a parti sziklák mögött, és kezdetben megezüstözte a tenger hullámait, amelyeknek bömbölése mintha halkult volna Athos iménti látomása óta. A holdfény gyémánt és opál ékszereket aggatott a cserjékre és bozótokra.

A szürke sziklák, mint megannyi némán figyelő kísértet, emelték magasba mohával borított fejüket, mintha a hold fényében akartak volna körültekinteni a küzdőtérén; és Athos ekkor vette észre, hogy ezt a térséget, amely a harc alatt teljesen elhagyatott volt, most az elesettek teste borítják.

Megmagyarázhatatlan félelem és borzadály remegtette meg a lelkét, amint felismerte a picardiai ezred fehér és kék egyenruháját, kék nyelű hosszú lándzsáit és királyi liliummal díszített kanócos puskáit.

Amint meglátta a tátongó, kihűlt sebeket, amelyek úgy néztek az égre, mintha a lelket kérnék vissza, amelynek utat nyitottak; amint meglátta a szétroncsolt testű, nyomorult lovakat: nyelvük oldalt kilógott, úgy aludtak a kiömlött, a már megalvadt vérben, amely bemocskolta a nyergüket és a sörényüket; amint meglátta Beaufort herceg fehér lovát a holtak mezejének legelső arcvonalaiban, szétzúzott fejjel elterülve, Athos jéghideg kezével végigsimította homlokát és csodálkozott, hogy többé nem tüzel. Ez érintés arra a meggyőződésre juttatta, hogy mint láztalan szemlélő, annak az ütközetnek másnapját látja, amelyet a Dzsidselli partján az afrikai expedíciós hadsereg vívott; ezt a sereget látta útra kelni Franciaország partjáról és eltűnni a szemhatáron, mialatt gondolatban és mozdulatával annak az ágyúlövésnek az utolsó lobbanását üdvözölte, amellyel a herceg vett búcsút hazájától.

Ki tudná leírni, milyen halálos kétségbeeséssel járta végig lelke, mint valami sebesültkutató, a holttestemek sorait, hogyan vizsgálta meg őket egytől egyig, hogy nem fekszik-e köztük Raoul is? Ki tudná leírni azt a mámoros, mennyei örömet, amellyel Athos Isten előtt térdet hajtott, hálát adva neki, hogy nem látta azt, akit oly nagy félelemmel kutatott a holtak közt.

Ezek a hideg, merev hullák könnyen felismerhetők, úgy, ahogy holtan összerogytak, mintha La Fère gróf iránt való tiszteletből és előzékenységből mind megfordultak volna, hogy jobban láthassa őket gyászos szemléje közben.

A gróf azonban csodálkozott a sok halott láttán, hogy nincsenek sehol az életben maradottak.

Annyira megtévesztette a képzelet, hogy ezt a látomást valóságos utazásnak érezte: egy apa utazásának Afrikába - hogy pontos híreket szerezzen fiáról.

És mivel elfáradt, miután oly nagy utat tett meg tengeren és szárazföldön, szeretett volna lepihenni egy szikla mögé rejtett sátorban, amelynek csúcsán a fehér liliomos lobogó lebegett. Keresett egy katonát, aki Beaufort úr sátrába vezetné.

Mialatt a tekintete minden irányban így bolyongott a síkságon, a gyantás mirtuszfák mögött egy fehér alakot látott feltűnni.

Ez az alak tiszti ruhát viselt: kettétört kardot tartott a kezében; lassan Athos felé tartott, aki hirtelen megállt, a jelenésre szegezve tekintetét, de nem szólt, nem mozdult, és ki akarta tárni a karját, mert ebben a sápadt, szótlan tisztben Raoul ismerte fel.

Kiáltani akart, de torkán akadt a hang. Raoul egy mozdulattal jelezte, hogy hallgasson, egyik ujját ajkára téve, és lassan hátrált, de anélkül, hogy Athos látta volna a lábát mozogni.

A gróf sápadtabban és jobban remegve, mint Raoul, nagy kínnal-keservvel követte a fiát tüskön-bokron, köveken és árkokon át. Úgy látszott, Raoul nem is érinti a földet, és semmilyen akadály nem gátolta járásának könnyűséget.

A grófot kifárasztotta a göröngyös talaj, s csakhamar kimerülten megállt. Raoul egyre csak intett, hogy kövesse. A gyengéd apa, akinek a szeretet visszaadta az erejét, utolsó erőfeszítésével felkapaszkodott egy hegyre, követve a fiatalembert, aki mosolyával és mozdulataival csalogatta maga után.

Végül felérkezett a hegy csúcsára, és látta, amint a holdfénytől megezüstözött láthatárra rajzolódik Raoul légiés és költői alakja. Athos kinyújtotta a kezét, hogy eljusson hűn szeretett fiához, az pedig a hegytetőről ugyancsak kezét nyújtotta feléje, de egyszerre csak a fiatalember, mintegy akarata ellenére elragadva, távolodott, elhagyta a földet és Athos a fénylő eget látta felragyogni gyermekének lába és a hegy talaja között.

Raoul lassanként felemelkedett a levegőbe, egyre mosolygott, integetett, azután eltűnt az égben.

Athos a szeretet rémült kiáltásával válaszolt; lenézett a földre. Elpusztított tábornok lehetett látni, és a királyi hadsereg sok fehér halottját, mint megannyi mozdulatlan pontot.

Mikor aztán felemelte a fejét, megint csak a fiát látta, s a fia integetett neki, hogy kövesse.

264
A halál angyala

Ehhez a csodálatos fordulóponthoz érkezett Athos, amikor a ház külső kapui felől eredő zaj következtében hirtelen megszűnt a varázs.

A nagy faszor megkeményedett homokján egy ló vágatása hallatszott, és nagyon lármás és élénk beszélgetés hallatszott fel a szobába, ahol a gróf aludt és álmodott.

Athos nem mozdult a helyéről, éppen csak a fejét fordította az ajtó felé, hogy tisztábban hallhassa a feléje közeledő zajt.

A lépcsőn súlyos lépések döngtek, az imént még sebesen vágató ló lassan az istálló felé tartott. Sóhajtások kísérték annak a lépéseit, aki mindinkább közeledett Athos szobájához.

Ekkor kitarult egy ajtó, és Athos kissé arrafelé fordult, ahonnan a zaj származott, aztán halk hangon ezt kérdezte:

- Postafutár Afrikából, ugye?

- Nem, gróf úr - felelte egy hang, amelynek hallatán Raoul apja megremegett az ágyon.

- Grimaud! - mormogta.

És máris veríték csurgott végig lesóványodott orcáján.

Grimaud megjelent a küszöbön. Már nem az a Grimaud volt, akit a bátorsága és odaadása által megfiatalodva láttunk, amikor elsőnek ugrott be a bárkába, amely Raoul de Bragelonne-t a királyi hajóhad hajóihoz vitte.

Komoly, sápadt aggastyán lett, ruháját por lepte be, és gyér hajszálait fehérre festette a kor. Remegve támaszkodott az ajtófélfának, és csaknem hanyatt esett, amikor messziről a lámpafényben meglátta urának arcát.

Ez a két férfi, aki olyan sok esztendőn át élt együtt, s olyan jól megértette egymást, aki megszokta, hogy a szavakkal takarékoskodva, szemük némán is olyan sokat mondjon egymásnak; két régi jóbarát, akik ha vagyon és születés tekintetében különböztek is egymástól, szívük nemességében egyenrangúak voltak: ez a két férfi most, ahogy egymásra pillantott, elnémult. Egyetlen tekintettel beleláttak egymás szívének legrejtettebb zugába.

Grimaud arcára a hosszú gyász rányomta a fájdalom kitörölhetetlen bélyegét. Úgy tetszett, gondolatait már csak egyetlen módon tudja közölni.

Amint egykor leszokott a beszédről, most leszokott a mosolygásról.

Athos egyetlen pillantással minden árnyalatot leolvasott hű szolgája arcáról, és ugyanazon a hangon, amellyel álmában Raoullal beszélt, így szólt:

- Grimaud, Raoul meghalt, ugye?

Grimaud mögött a többi szolga hallgatózott, remegve és mereven szegezték uruk ágyára a tekintetüket.

Hallották a rettenetes kérdést, amelyre rettenetes csend állt be.

- Meg! - felelte az agg szolga, s melléből mély sóhajtással tört fel ez az egytagú szó.

Erre jajveszékelő hangok törtek fel, szertelen siránkozással, sopánkodással és fohással töltve be a szobát, amelyben a halállal vívódó apa tekintete fia arcképét kereste.

Ez Athos számára mintegy az átmenet volt, amely visszavezette álmához.

Egyetlen hangot sem hallatott, egyetlen könnyet sem ejtett, türelmesen, szelíden és megnyugvással, mint egy mártír, emelte szemét az égre, hogy Dzsidselli hegyén ismét lássa felemelkedni a drága árnyat, amely abban a pillanatban tűnt el szeme elől, amelyben Grimaud belépett.

Amint feltekintett az égre és ismét folytatta csodálatos álmát, kétségkívül ugyanazt az utat tette meg, amely a félelmetes és egyúttal oly jót tevő látomáshoz vezette, mert miután félig lehunyta szemét, ismét felnyitotta és elmosolyodott, mert hiszen megpillantotta Raoult, aki ugyancsak mosolygott rá.

Kezét összekulcsolta a mellén, arcát az ablak felé fordította, a cirógató, friss éjjeli szellő felé, ám elhozta betegágyához a virágok és az erdők illatát, és Athos elmerült annak a paradicsomnak a szemlélésébe, amelyet élők sohasem láthatnak, s ahonnan ő sem tért többé vissza.

Isten ennek a kiválasztottjának kétségkívül abban az órában akarta feltárni az örök élet kincseit, amelyben más emberek remegnek, hogy szigorúan fogja őket fogadni az Úr, és belekapaszkodnak ebbe a már ismert földi életbe, megrettenve attól a másik élettől, amelyet a halál komor és félelmetes fátylójánál pillantanak meg.

Athost fiának tiszta és derűs lelke vezette, amely az apai lélek után vágyódott. Ez az igaz ember mindent csak összhangnak és illatnak érzett azon a göröngyös úton, amelyen a lélek halad, midőn visszatér égi hazájába.

Egy óráig tartó elragadtatás után Athos szelíden felemelte viaszfehér kezét, a mosoly nem hagyta el ajkát, és oly halkán mormolta, hogy alig értették azt a néhány szót, amelyet Istenhez vagy Raoulhoz sóhajtott:

- Itt vagyok!

És keze lassan lehanyatlott, mintha ő maga tette volna le az ágyra.

A halál előzékeny és szeretetteljes volt ehhez a nemes lényhez. Megkímélte a haláltusa keserveitől, az utolsó pillanat vonaglásaitól; szelíd kézzel tárta ki e minden tekintetben oly tiszteletreméltó lélek számára az örökkévalóság kapuját.

Isten kétségkívül azért rendelte ezt így, hogy e szelíd halál kegyes emléke megmaradjon az emberek szívében és emlékezetében, és megszerettesse a földi életből a túlvilági életbe való lépést azokkal, akiknek földi élete olyan, hogy nem kell félniök az ítélet napjától.

Athos örök álmában is megőrizte békés, őszinte mosolyát, s ez az ékessége elkísérte a sírba. Arcvonásainak nyugodtsága, földi hüvelyének zavartalansága szolgálait sokáig kétségben hagyta az iránt, hogy elhagyta-e az életet.

A gróf emberei el akarták vezetni Grimaud-t, aki majd elnyelte szemével ezt a sápadt arcot, és egy lépéssel sem lépett közelebb, attól való félelmében, hogy a halál leheletét viszi el urának. De akármilyen kimerült volt is Grimaud, mégsem akart eltávozni. Leült a küszöbre, és az őrszem éberségével vigyázott gazdájára, féltékenyen ügyelve, hogy Athos óreá tekintsen először ébredéskor, vagy ő fogja fel utolsó sóhajtságát.

Az egész házban elült a zaj, mert mindenki tisztelte a ház urának álmát, Grimaud azonban, aki feszült figyelemmel fülelt, észrevette, hogy a gróf nem lélegzik többé.

A földnek támasztva kezét felemelkedett, és onnan fürkészte, hogy urának teste nem rándul-e meg.

De nem! Félelem fogta el; kiegyenesedett, és ugyanabban a pillanatban lépéseket hallott a lépcsőn; sarkantyúpengés, kardcsörtetés, az a harcias zörej, amelyet olyan jól ismert a füle,

közeledett Athos ágya felé. Három lépésre tőle, a réznél vagy acélnál is ércesebb hang csendült fel.

- Athos! Athos! Barátom! - kiáltotta ez a hang, könnyekig meghatottan.

- D'Artagnan kapitány! - motyogta Grimaud.

- Hol van Athos? - kérdezte a testőr.

Grimaud csontos ujjaival megfogta D'Artagnan karját, és az ágyra mutatott, amelynek párnáitól már elütött a holttest fakó színe.

D'Artagnan ziháló mellel lélegzett, kiáltás nem hagyta el száját.

Lábujjhegyen, remegve előrelépett, és megijedt tulajdon léptei zajától, szíve elszorult valami megnevezhetetlen félelemtől. A fülét odatartotta Athos melléhez, az arcát a gróf szájához. Nem hallott neszt, nem érzett lehetetlent. D'Artagnan hátrahőkölt.

Grimaud, aki szemmel követte, és akinek számára minden mozdulat kinyilatkoztatás volt, riadtan leült az ágy lábához, és ajkát rászorította az ura lábát borító takaróra.

És kivörösödött szeméből nehéz könnyek árja indult meg.

Ez a kétségbeesett, némán, görnyedten zokogó aggastyán a legmeghatóbb látványt nyújtotta, amelyet D'Artagnan sokat hányatott életében látott.

A kapitány ott állt, és elmerült a mosolygó halott szemlélésébe, aki mintha csak megőrizte volna utolsó gondolatát, hogy legjobb barátját, azt a férfiút, akit Raoul után a legjobban szeretett, még a halála után is kedvesen fogadja, és D'Artagnan, mintegy viszonzásul a vendégbaráti szeretet ez utolsó hízelgő jelére, megcsókolta Athos homlokát, és remegő kézzel lezárta a halott szemét.

Aztán leült az ágy fejéhez; nem félt attól a halottól, aki huszonöt éven át oly szeretetteljes és jóakarató volt hozzá; mohón kapott az emlékeken, amelyeket a gróf nemes arcvonásai seregestül idéztek fel emlékezetében; egy részük viruló és kedves volt, mint a halott mosolya, más részük komor, sötét és merev, mint a halott arca örökre lezárt szemeivel.

A keserűség hulláma, amely mind féktelenebbül dagasztotta D'Artagnan szívét, hirtelen megrázta a kapitány keblét. Képtelen volt továbbra is uralkodni érzelmein, felkelt, és erőszakkal ragadta ki magát abból a szobából, ahol holtan lelte azt, akinek el akarta hozni Porthos halálhírét; aztán olyan szívet tépő zokogásban tört ki, hogy a szolgák, akik csak egy fájdalomkitörést vártak, hangos jajveszékeléssel feleltek rá, a ház urának kutyái pedig siralmas vonításukkal.

Csak Grimaud hangját nem lehetett hallani. Még fájdalmának tetőpontján sem merte szentségtörő módon megzavarni urának örök álmát. Egyébként Athos hozzá is szoktatta, hogy ne beszéljen.

D'Artagnan, aki virradatig az alsó teremben bolyongott és az öklét harapdálta, hogy elfojtsa sóhajtásait, D'Artagnan még egyszer felment a lépcsőn, és azt a pillanatot leste, amelyben Grimaud feléje fordítja fejét; magához intette, s a hű szolga olyan csendesen ment oda, mint az árnyék.

D'Artagnan, akit Grimaud követett, ismét lement a lépcsőn.

Midőn a tornácra értek, kézen fogta az aggastyánt, és így szólt:

- Grimaud, láttam, mint halt meg Raoul apja, most mondd el nekem, hogyan halt meg a fia.

Grimaud egy nagy levelet húzott elő kebléből, a borítékjára Athos címe volt ráírva. D'Artagnan megismerte Beaufort herceg írását, feltörte a pecsétet, és a hajnal első sugarainál, fel-alá járva az öreg gesztenyefáktól árnyékolt homályos fasorban, ahol még világosan látszottak a porban az imént elhalt gróf lépéseinek nyomai, hozzálátott az olvasáshoz.

265
Harctéri jelentés

Beaufort herceg írt Athosnak. A levél, amely az élőnek volt címezve, a halotthoz jutott el. Isten megváltoztatta a lakáscímét.

Kedves grófom - írta a herceg esetlen, gyerekesen nagy betűkkel -, nagy szerencsétlenség ért minket egy nagy diadal közepett. A király egyik legderekabb katonáját veszítette el. Én egy barátomat, maga pedig Bragelonne urat veszítette el.

Dicsőségesen halt meg, olyan hősiek módon, hogy nincs erőm hozzá, hogy úgy sirassam meg, mint szeretném.

Fogadja gyászos üdvözetemet, kedves gróf. Az ég szívünk nagysága szerint mérünk a megpróbáltatásokat. Ez most mérhetetlen, de nem múlja felül az ön lelkierejét.

Jóbarátja Beaufort herceg

A levél jelentést is tartalmazott, amelyet a herceg titkára írt. A legmeghatóbb és leghívebb leírása volt ez annak a szomorú eseménynek, amely két ember életének fonalát tépte ketté.

Bár D'Artagnan hozzászólt a megrázó harctéri jelentésekhez, és szíve fel volt vértézve az érzékenyüléssel szemben, mégis önkéntelenül összeresztette, Raoul nevét olvasva, a szeretett gyermekét, aki, mint apja is, árnyékká lett.

Reggel - írta a herceg titkára - a herceg öméltósága támadást vezényelt. A normandiai és a picardiai ezredek azoknál a szürke sziklálknál foglalták el hadállásaikat, amelyek felett a hegymagaslat lejtőin Dzsidszelli bástyái emelkednek.

Az ágyúk eldördültek, az ütközet megkezdődött; az ezredek elszántan nyomultak előre, a lándzsások magasra tartott lándzsákkal, a lövészek lövésre kész kanócpuskáikkal. A herceg figyelmesen követte a csapatok hadmozdulatait, hogy erős tartalékával támogathassa, ha kell.

A herceg mellett a legidősebb kapitányok és szárnysegédei lovagoltak. Bragelonne úr parancsot kapott, hogy ne távolodjon el őfensége mellől.

Ezalatt az ellenséges ágyúk, amelyek eleinte vaktában lőttek a hegyoldal felé, szabályozták tüzelésüket, és a jól célzott golyók néhány embert megöltek a herceg környezetéből. A sáncok ellen hadirendben előrenyomuló ezredek soraiban az ellenség meglehetősen nagy kárt tett. Csapatunk megtorpantak, látva, hogy tüzerőségünk nem elég jól támogatja őket. Az előző nap felállított ütegek rossz hadállásuk miatt csakugyan gyengén, bizonytalanul tüzeltek. Az alulról felfelé haladó irány mind a célzás, mind a lövegek hordereje számára hátrányos volt.

Mikor a herceg átlátta az ostromló ütegek előnytelen hadállását, parancsot adott az öbölben horgonyzó hajóinknak, hogy vegyék állandó tűz alá az erődöt.

Bragelonne úr azonnal ajánlkozott, hogy elviszi a parancsot, de a herceg vonakodott a vicomte kérelmét teljesíteni.

Őfenségének igaza volt, mert szerette és kímélni akarta a fiatal nemest; teljesen igaza volt, és a következmények igazolták előrelátását, mert alighogy az őrmester, akit ő nagyméltósága megbízott annak a parancsnak a továbbításával, amelyet

Bragelonne úr akart elvinni, kijutott a tengerpartra, az ellenség soraiból két hosszú puskacső meredt rá, és leterítette.

Az őrmester végigzuhant a puha homokon, amely felitta a véré.

Bragelonne úr ezt látva, rámosolygott a hercegre, aki így szólt hozzá:

- Láthatja, vicomte, megmentettem az életét. Mondja el majd La Fère grófnak, hogy hálás legyem irántam, ha ezt megtudja.

A fiatalember szomorúan mosolygott, és ezt felelte a hercegnek:

- Igaz, fenséged jóakarata nélkül megöltek volna ott, ahol a szegény őrmester elesett; és pihenhetnék örökre.

Bragelonne úr ezt úgy mondta, hogy a herceg tüstént és hevesen ráfelelt:

- Szent Isten, azt hinné az ember, fiatalember, hogy csurog a nyála a halál után; de IV. Henrik lelkére mondom: megígértem atyjának, hogy élve viszem haza, és ha az Isten is úgy akarja, megtartom a szavam.

Bragelonne úr elpirult, és halkabban így válaszolt:

- Bocsásson meg fenséged, vágyódtam az alkalomra, mert édes az embernek a hadvezér előtt kitüntetnie magát, különösen, ha Beaufort herceg a hadvezér.

A herceg kissé lecsillapodott, odafordult a körülötte sürgölődő tisztjeihez, különféle parancsokat adott.

A két ezred gránátosai előrenyomultak, egészen az árkokig és a sáncokig, hogy behajítsák gránátjaikat, amelyeknek azonban kevés hatásuk volt.

A hajóhadat vezénylő D'Estrées úr eközben észrevette az őrmester kísérletét, hogy a hajókhoz jusson, és megértve, hogy parancs nélkül kell lőni, megkezdte a tüzelést.

Az arabok rettenetes kiáltozásban törtek ki, midőn észrevették, hogy ki vannak téve a hajóhad lövegeinek és annak, hogy rozszant falaik romjai temetik majd őket maguk alá.

Lovasaik a nyeregben előrehajolva levágtattak a hegyről, és villámgyorsan a gyalogságunk soraira vetették magukat, amelyek lándzsát szegezve állták a vad támadást. Az arabokat rettenetesen feldühítette, hogy a gyalogság szilárd hadállásából visszavetette őket, és a vezérkart támadták meg, amely ebben a pillanatban sehogy sem volt védve.

A veszély nagy volt; a herceg kivonta a kardját, szárnysegédei és a körülötte állók ugyanezt tették; kíséretének tisztjei harcba bocsátkoztak a felbőszült támadókkal.

Ekkor Bragelonne úr végre megvalósíthatta a hadjárat kezdete óta nyilvánított kívánságát. Úgy harcolt a herceg mellett, mint egy vitéz római, és három arabot ölt meg rövid kardjával.

Szemmel látható volt azonban, hogy hősiessége nem büszkeségből ered, ami pedig minden harcosnál természetes. A hősiessége féktelen volt, fitogtatta, sőt kissé erőltette is; iparkodott megmámorosodni a fegyvercsörgéstől és a vérontástól.

Annyira belemelegedett, hogy a herceg odakiáltott neki, hagyja abba.

Hallania kellett őfensége hangját, mert mi, akik mellette álltunk, szintén hallottuk. De mégsem állt meg, hanem továbblovagolt a sáncok felé.

Mivel Bragelonne úr nagyon engedelmes tiszt volt, mindenki csodálta, hogy nem teljesíti a herceg parancsát, és Beaufort úr szigorúbbra fogta tilalmát, odakiáltva neki:

- Álljon meg, Bragelonne! Hová vágat? Álljon meg! - ismételte a herceg. - Parancsolom!

Valamennyien utánoztuk a herceg kézmozdulatát, és felemeltük a kezünket. Azt vártuk, hogy a lovas megfordul és egyenesen visszatér, de Bragelonne úr egyre tovább lovagolt a sáncok felé.

- Álljon meg, Bragelonne! Álljon meg! - ismételte a herceg. - Álljon meg, atyja nevében parancsolom!

E szavakra Bragelonne hátrafordult, az arca nagy fájdalmat tükrözött, de nem állt meg, ezért azt hittük, hogy megbokrosodott a lova.

Midőn a herceg is úgy látta, hogy a vicomte nem ura többé a lovának, és túllovagolt a gránátosok legelső sorain, így kiáltott:

- Lövészek, lőjétek ki alóla a lovat. Száz tallért kap, aki kilövi!

Ki remélhette azonban, hogy halálosan meg tudja sebezni a lovat úgy, hogy magát a lovast is meg ne sebezne? Senki sem merte megpróbálni. Végre előlépett egy ember, a picardiai ezred egyik ügyes lövésze, La Luzerne nevezetű, célba vette a lovat, lőtt, és faron találta az állatot. Látszott, amint a vér pirosra festi a fehér takarót. A nyomorult paripa azonban, nemhogy elesett volna, inkább még vadabbul vágatott tovább.

La Luzerne látva, hogy a szerencsétlen fiatalember a biztos halálba vágat, torkaszakadtából így kiáltott:

- Vesse le magát a lóról, vicomte, vesse le magát!

Bragelonne úr olyan tiszt volt, akit az egész hadsereg szeretett.

A vicomte már pisztolylövés távolságra közelítette meg a sáncot; sortűz ropogott, és füstfelhővel vette körül. Elvesztettük szem elől, és amikor újra megpillantottuk, gyalog láttuk; a lovát megölték.

Az arabok felszólították a vicomte-ot, hogy adja meg magát; ő nemet intett nekik a fejével, és gyalog folytatta útját a paliszád felé.

Ez életveszélyes merészség volt. Mégis az egész hadsereg dicsérte, mert egy lépést sem hátrált, ha már olyan közel vezette a balsors. Még néhány lépést tett, és a két ezred tapsolt neki.

Ebben a pillanatban második sortűz rázta meg a falakat, és Bragelonne vicomte másodszor tűnt el a füstfelhőben; ezúttal azonban hiába oszlott el a füst, a vicomte-ot már nem láttuk állva; elterült a földön, a feje mélyebben feküdt a hangafüben, mint a lába, és az arabok már indultak kifelé a sáncok mögül, hogy levágják a fejét vagy elvigyék a holttestét, amint a pogányok tenni szokták.

Beaufort herceg öfensége azonban szemmel tartotta a szomorú színjátékot, amely mély és fájdalmas sóhajokra fakasztotta. Midőn az arabokat, mint a fehér kísérteteket, látta előtünedezni a masztixfák közül, felkiáltott:

- Gránátosok! Lándzsások! Kezükre adnátok ezt a nemes holttestet?

És e szavakkal, kardját suhogtatva, maga rohant az ellenség felé. Az ezredek utánarohantak, éppolyan félelmetesen kiáltoztak, mint a vad arabok.

A harc Bragelonne úr holttesteméért olyan véres volt, hogy az arabok közül százhatvan esett el, mi pedig legalább ötven embert veszítettünk.

Egy normandiai tiszt vette vállára a vicomte holttestét és hozta vissza a mi harc-vonalunkba.

Ezalatt kihasználtuk a nyert előnyt, az ezredek követte a tartalék, és elfoglaltuk a sáncokat.

Három órakor elhallgatott az arabok tüzelése, a szúrófegyverekkel való közelharc két óra hosszat tartott, és valóságos mészárlás volt.

Öt órára diadalt arattunk minden ponton, az ellenség elhagyta hadállásait és a herceg, őfensége kitűzette zászlónkat a hegy legmagasabb csúcsán.

Csak ekkor gondolhattunk Bragelonne úrra, akinek testén nyolc seb éktelenkedett, és csaknem minden vére elfolyt.

De azért még lélegzett, őfensége kimondhatatlan öröme; jelen akart lenni, amikor a vicomte sebeire az első kötéseket teszik, és részt akart venni az orvosok tanácskozásán.

Az orvosok közül kettő kijelentette, hogy Bragelonne úr életben fog maradni. A herceg a nyakukba ugrott, és mindegyiknek ezer Lajos-aranyat ígért, ha megmentik életét.

A vicomte meghallotta ezt az örömyilvánítást, és talán a kétségbeeséstől, vagy talán azért, mert túlságosan sokat szenvedett sebeitől, arcvonásai tiltakozást fejeztek ki, ami gondolkodóba ejtette a körülötte levőket, különösen az egyik szárnysegédet, aki aztán a következőket látta és hallotta.

A harmadik orvos, a Szent Kozma-rendi Sylvain barát volt a legügyesebb orvosunk. Ő is megvizsgálta a sebeket, és nem szólt egy szót sem.

Bragelonne úr felnyitotta merev szemét, és úgy látszott, mintha a tudós orvos minden mozdulatát figyelemmel kísérné, és igyekeznék kitalálni gondolatait.

Az orvos önagyméltósága kérdésére azt felelte, hogy a nyolc seb közül három halálos, de a sebesült szervezete olyan erős, annyira segíteni fogja őt Isten végtelen kegyelmével az ifjúsága, hogy felépülhet, ha teljesen mozdulatlanul fekszik.

Sylvain atya odafordult a kísérőihez, és hozzátette:

- Egy ujját se mozdítsák, mert megölik.

Valamennyien némi reménységgel hagytuk el a sátrat.

Ez a szárnysegéd távoztában látni vélte, hogy a vicomte arcán halvány, szomorú mosoly játszadozik, mialatt a herceg gyöngéd hangon így szólt hozzá:

- Meg fogunk menteni, kedves vicomte!

Este azonban, amikor azt hitték, hogy a sebesült elaludt, az egyik ápoló belépett a sebesült sátrába, majd hangosan kiáltozva kiment.

Valamennyien hanyatt-homlok odarohantunk, a herceg velünk, és az ápoló Bragelonne úr földön fekvő testére mutatott, amely vértócsában fürdött.

Úgy látszott, mintha görcsök fogták volna el a lázrohamtól és leesett volna; Sylvain atya szavai szerint ez az esés siettette a halálát.

Felemelték: hideg volt és halott. Jobb kezében szőke hajfürtöt tartott, görcsösen a szívére szorítva.

Ezután részletes beszámoló következett a hadjátról és az arabok felett aratott győzelemről.

D'Artagnan Raoul halálának történetén tünődött.

- Istenem - mormolta -, szerencsétlen gyermek, hiszen ez öngyilkosság!

És tekintetét a kastély ama szobájának ablakai felé fordítva, amelyben Athos aludta örök álmát, halkán hozzátette:

- Megtartották egymásnak adott szavukat. Most végre talán mindketten boldogok: újra együtt vannak.

És lassú léptekkel visszament a tornácra.

Az utat és az egész környéket ellepték már a siránkozó szomszédok, elmondták egymásnak a kettős szerencsétlenséget, és a temetésre készülődtek.

A hősköltemény utolsó éneke

Már másnap egybesereglett a környékről a nemesség, aztán a távolabbi falvakból, és végre mindazokról a helyekről, ahova még idejében megérkeztek a futárok.

D'Artagnan bezárkózott, mert senkivel sem akart beszélni. Két ilyen súlyos haláleset terhe, Porthos halála után, hosszú időre porig sújtotta ezt az örökké fáradhatatlan szellemet.

Grimaud-t kivéve, aki csak egyszer lépett a szobába, a testőr sem a szolgálakat, sem a vendégeket nem látta meg.

A házban uralkodó zajból, a nagy lótás-futásból arra következtetett, hogy megtörténnek az előkészületek a gróf temetésére. D'Artagnan írt a királynak, és kérte, hogy hosszabbítsa meg szabadságát.

Grimaud, mint már mondtuk, belépett D'Artagnanhoz, leült az ajtó mellett egy zsámolyra, mint aki mélyen elgondolkozik, aztán felállt és intett D'Artagnannak, hogy kövesse.

A testőr szótlánul vele ment. Grimaud a gróf hálószobájába vezette, ujjával rámutatott az üres ágyra, aztán jelentőségteljesen égnek emelte a szemét.

- Igen - felelte D'Artagnan -, igen, jó Grimaud, ott van a fia mellett, akit olyan nagyon szeretett.

Grimaud a szobából a szalonba ment, ahol annak a vidéknek szokásai szerint díszruhában felravatalozták a holttestet, mielőtt mindörökre eltemették volna.

D'Artagnant mehökkentette, hogy két nyitott koporsót lát a szobában; Grimaud néma felszólítására odalépett, és az egyikben megpillantotta Athost, aki még halálában is szép volt, a másikban pedig Raoult, aki csukott szemmel és gyöngyházszerűen fénylő arccal - mint Vergilius Pallasa²⁴ - feküdt ott, szederjes ajkán mosollyal.

Megborzongott, mikor meglátta a két elszállt lélek, apa és fia helyett földi porhüvelyüket, a két komor holttestet, amelyek képtelenek voltak egymáshoz közeledni, bármennyire egymás mellett feküdtek is.

- Raoul itt! - mormogta D'Artagnan. - Ó, Grimaud, ezt nem mondtad meg nekem!

Grimaud bólintott, de nem felelt; kézen fogta D'Artagnant, a koporsóhoz vezette, és a finom halotti lepel alatt megmutatta neki a megfeketedett sebeket, amelyeken át Raoul élete elszállt.

A kapitány elfordította tekintetét, és mert hiábavalónak tartotta Grimaud-t faggatni, hisz úgysem felelne, visszaemlékezett, hogy Beaufort úr titkára többet is írt erről, mint amennyit neki, D'Artagnannak bátorsága volt elolvasni.

Ismét elolvasta annak az ütközetnek a leírását, amelyben Raoul életét vesztette el, és a következő szavakra bukkant a levél utolsó bekezdésében.

A herceg elrendelte, hogy a vicomte holttestét balzsamozzák be, ahogy az araboknál szokták, ha azt akarják, hogy halottaikat visszavigyék szülőföldjükre, és a herceg úgy intézkedett, hogy az a meghitt szolga, aki a fiatalembert gyerekkora óta ismerte, vigye el a koporsót La Fère grófnak.

²⁴ Aeneas barátja és harcostársa, aki hősi halált halt a csatatéren; holttestét Aeneas bebalzsamozva küldte el a hős apjának.

„Így hát én kísérem ki koporsódat - gondolta D'Artagnan -, én, kedves gyermekem, aki már öreg ember vagyok, már semmit sem érek a földön, és én fogok homokot szórni arra, akit két hónappal ezelőtt még homlokodon csókoltam. Isten így akarta. Te magad is így akartad. Még csak sírni sincs jogom. Magad választottad a halált, jobbnak tartottad az életnél.”

Végül elérkezett a pillanat, amelyben a két nemes földi maradványait át kellett adni az anyaföldnek.

Olyan sokan sereglettek össze, katonai személyek és a nép fiai, hogy a városból a temetkezési helyükig, egy magányos kápolnáig, a város egész főutcája megtelt mély gyászba öltözött lovasokkal és gyalogosokkal.

Utolsó lakásának Athos azt a kis kerítéssel körülvett kápolnát választotta, amelyet birtokának határán építtetett. Elhozatta annak a régi gót stílusban épült, lebontott kastélynak 1550-ből való köveit, amely Berryben fiatalosága legszebb éveinek adott otthont.

Ez az újjáépült, átköltöztetett kápolna jegenyefák és szikomorfák lombosára alól mosolygott az emberre. A közeli falu lelkésze mondott benne misét minden vasárnap, Athos kétszáz frankos járadékot juttatott neki ezért évenként, és birtokának összes hűbéresei, szám szerint mintegy negyvenen, a földművesek, a bérlők és családtagjaik összegyűltek itt misét hallgatni, nem kellett ezért a városba menniük.

A kápolnát mogyoró-, bodza- és galagonyabokrok alkotta sűrű kettős sövény kerítette el, és árok vette körül, egy kis megműveletlen kerttel együtt, amely virulva élvezte terméketlenségét, mert vígan tenyészett benne a moha, árasztotta illatát a vadon termő napfűve és a repcsénretek, mert a gesztenyefák alatt bő vizű forrás csörgedezett egy márványmedencébe, és ezrével döngöcséltek benne a szomszédos telkekről iderajzó méhek, a pinty és a vörösbegy pedig eszeveszeten dalolt a virágos bokrok között.

Ide vitték a két koporsót a néma és áhítatos sokaság között.

A temetési szertartás véget ért, s miután utolsó búcsút mondtak a két nemes halottnak, a jelenlevők szétszörltek, és az úton az apa érényeiről és könnyű haláláról beszéltek, a reményteljes ifjúról és arról, hogy ez a fiú milyen szomorú véget ért az afrikai partokon.

Lassanként elhalt a zaj, ahogyan kialudtak a kápolna kis hajójában meggyújtott gyertyák is. A pap még egyszer meghajolt a még friss sírok és az oltár előtt; aztán lassan megtért a paplakba, az egyházi kíséretében, aki szomorúan csilingelt a kis haranggal.

D'Artagnan magára maradt, s csak sokára vette észre, hogy ráköszönt az este. A halottakra gondolva megfeledkezett az idő múlásáról.

Felkelt a tölgyfapadról, és mint a pap, ő is utolsó istenhozzádot akart mondani a kettős sírnak, amely barátait zárta magába.

A nyirkos földön egy nő térdelt és imádkozott.

D'Artagnan megállt a kápolna küszöbén, hogy meg ne zavarja, és kifürkészhesse, ki lehet az a jámbor barátnő, aki oly nagy buzgósággal és állhatatossággal végzi szent kötelességét.

Az ismeretlen nő alabástromfehér kezébe temette arcát. Ruhájának nemes egyszerűsége arra vallott, hogy előkelő hölgy. Kinn jó néhány lovas szolga és egy utazóhintó várakozott rá. D'Artagnannak nem sikerült kitalálnia, mi fűzi a nőt a halottakhoz.

A nő buzgón imádkozott, és gyakran emelte arcához a zsebkendőjét. D'Artagnan sejtette, hogy zokog.

Látta, hogy igaz keresztényi bűnbánattal veri a mellét, és hallotta, amint a sajtó szívből feltör a kiáltás: „Bocsáss meg! Bocsáss meg!”

És annyira úrrá lett rajta a fájdalom, hogy zokogása és imádkozása közben félig alétan hátrahanyatlott. D'Artagnan, akit meghatott ez a szeretet mélyen gyászolt barátja iránt, néhány lépést tett a sír felé, hogy félbeszakítsa ezt a gyászos beszélgetést, amelyet a vezeklő nő a halottakkal folytatott.

Ám alighogy lépései alatt megcsikordult a kavics, az ismeretlen nő felvetette fejét, és felfedte D'Artagnan előtt könnyekkel áztatott, jól ismert arcát.

La Vallière kisasszony volt az.

- D'Artagnan úr - rebegette Louise.

- Maga, kisasszony? - szólt komoran a kapitány. - Maga itt? Ó, kisasszony, jobb szerettem volna, ha virágokkal ékesen La Fère gróf házában látom. Kevesebbet sírt volna maga is, ez a két halott is és én is.

- Uram! - rebegette Louise zokogva.

- Mert maga juttatta a sírba - folytatta az elhunytak kérlelhetetlen barátja - ezt a két férfit.

- Ó, jaj, ne bántson!...

- Isten óvjon, kisasszony, hogy megsértsek vagy megríkassak egy hölgyet, de meg kell mondanom, a gyilkosnak nincs helye az áldozat sírjánál.

Louise felelni akart.

- Amit kisasszonyomnak mondok - tette hozzá hidegen -, megmondanám a királynak is.

La Vallière összekulcsolta a kezét.

- Tudom, hogy én vagyok az oka Bragelonne vicomte halálának.

- Igen, hát tudja?

- A hír tegnap érkezett az udvarba. Hajnali két óra óta negyven mérföldet tettem meg, hogy bocsánatot kérjek a gróftól, mert azt hittem, még életben találok, és hogy Raoul sírján arra kérjem Istent, ám mérjen rám minden szerencsétlenséget, amit megérdemlek, egyetlen kivételével. Most tudom, uram, hogy Raoul halála megölte az apját is; két bűn miatt kell szemrehányással illetnem magamat, kettős büntetést kell várnom Istentől.

- Csak megismétlem, kisasszony - szólt D'Artagnan -, amit Antibes-ban Bragelonne úr mondott nekem, midőn már a halálra gondolt: „Ha a gőg és a hiúság ragadta el Louise-t, megbocsátok, de megvetem őt. Ha a szerelem győzte le, megbocsátok neki, és esküszöm: soha senki nem szerette volna úgy, mint én!”

- Jól tudja - szólt közbe Louise -, hogy a szerelmemért már csaknem feláldoztam magam; tudja, mennyire szenvedtem, amikor annak idején elveszve, haldokolva, elhagyatva talált rám. Nos, tudja meg: sohasem szenvedtem annyit, mint ma, mert abban az időben volt még reményem, voltak még vágyaim, ma azonban semmire se vágyódom többé; hiszen ez a halott minden örömet magával vitte a sírba; többé nem merek lelkiismeret-furdalás nélkül szeretni, és érzem, hogy az, akit szeretek, ó, ez így törvényszerű, kamatostul adja majd vissza mindazokat a kínokat, amelyeket másoknak én szereztem.

D'Artagnan nem felelt; szíve mélyén érezte, hogy Louise jól látja helyzetét.

- Éppen ezért - folytatta Louise -, kedves D'Artagnan, kérve kérem, ne vádoljon ma engem. Fáról letörött ág vagyok, nem ragaszkodom többé semmihez ezen a világon, egy szélroham magával ragad, nem is tudom, hová. Örültem szerelmes vagyok, olyannyira szerelmes, hogy istentelen módon, e halott hamvai felett vallom be szerelmemet, és nem pirulok bele, nem

bánt érte a lelkiismeret. Ez a szerelem a hitvallásom. De mert egyszer majd egyedül, elfeledve, mellőzve fog látni, mert látni fogja, hogy megbűnhődöm azért, amiért bűnhődésemet kívánja, ezért kíméljen tünékeny szerencsében, ne sajnálja tőlem néhány napig, néhány percig! Talán már meg is szűnt ez a boldogság, mialatt magával beszélgetek. Istenem, talán már meg is bűnhődtem a kettős gyilkosságért!

Louise még beszélt, midőn beszélgetés hangja és lódobogás vonta magára a kapitány figyelmét.

A király megbízottja, Saint-Aignan jött el, hogy magával vigye La Vallière-t. A királyt, mint Saint-Aignan mondta, emészti a féltékenység és a nyugtalanság.

Saint-Aignan nem vette észre D'Artagnant, akit félig eltakartak két gesztenyefa lombjai, amelyek a két sírra vetették árnyékukat.

Louise megköszönte Saint-Aignan fáradozását, és egy kézmozdulattal elbocsátotta az udvaroncot, aki elment.

- Láthatja - mondotta keserűen a kapitány a leánynak -, láthatja, kisasszony, még tart a boldogsága!

A fiatal nő ünnepélyes arckifejezéssel egyenesedett fel.

- Egy nap még bánni fogja, hogy ilyen rosszul ítélte meg engem. Azon a napon én fogom kérni Istent, felejtse el, hogy igazságtalan volt velem. Egyébként is annyira fogok szenvedni, hogy maga lesz az első, aki megszán szenvedéseimért. A boldogságomat, D'Artagnan úr, ne hánytorgassa fel: drágán fizetek érte, és még nem is fizettem meg az egész adósságomat.

E szavak után Louise szelíden és ájtatosan ismét letérdelt, és így szólt:

- Bocsáss meg! Utoljára kérlek, jegyesem, Raoul! Széttéptem a kettőnket egybefűző köteléket; mindketten azért születünk, hogy belehaljunk a fájdalomba. Te távoztál elsőnek, de ne félj, követlek. Látod-e, nem vagyok gyáva, és eljöttem, hogy utolsó istenhozzádot mondjak neked. Isten rá a tanúm, Raoul, hogy ha az életemmel megválthattam volna a tiédet, szívesen odaadtam volna. A szerelmemet nem adhattam neked. Még egyszer: bocsáss meg!

Louise leszakított egy ágat, a földbe szúrta, aztán letörölte könnyeit, meghajolt D'Artagnan előtt, és elsietett.

A kapitány végignézte, amint a lovak, lovasok és hintók elindulnak, aztán mélyet sóhajtva keresztbe fonta karját, és megindultan mormolta:

- Hát én vajon mikor távozom ebből a világból? Mi marad az embernek, ha elenyészik az ifjúság, a szerelem, a dicsőség, a barátság, az erő, a gazdagság. Az a szikla, mely alatt Porthos alussza álmát, akinek mindene megvolt, amit az imént mondtam. Ez a mohos hant, amely alatt Athos és Raoul pihen, akiknek még sokkal többjük volt!

Egy pillanatig fénytelen szemmel meredt maga elé, aztán kiegyenesedett.

- Folytassuk tovább vándorlásunkat. Ha elérkezett az órák, Isten majd megmondja, mint ahogy megmondta a többieknek is.

Ujjai hegyével megérintette az estharmattól nedves földet, keresztet vetett magára, ahogyan a templomi szenteltvíztartó előtt tette volna, aztán egyedül, most már örökre egyedül, elindult a Párizsba vivő úton.

Epilógus

Négy évvel az imént leírt jelenet után két jó lovas érkezett kora reggel Blois-ba, és megtették az előkészületeket a madár vadászathoz, melyet a király a közeli síkságon akart rendezni, amit a Loire szel ketté, és egyik oldalán Meung-nel, a másikon Amboise-zal határos.

A két lovas a király agarászainak kapitánya és a solymászok parancsnoka volt, XIII. Lajos idején nagyon tisztelt személyek, akiket azonban az utód kissé elhanyagolt.

Miután ez a két lovas szemügyre vette a terepet és jól megfigyelt mindent, visszatérve, katonák szétszórt csoportjait pillantották meg, amelyeket egymástól bizonyos távolságra állítottak fel az őrmesterek az utak torkolatában. Ezek a katonák a király testőrei voltak.

Mögöttük jó lovon a kapitányuk érkezett, fel lehetett ismerni aranysujtásairól. A haja ősz volt, és a szakállába is ősz szálak vegyültek. Kissé görnyedtnek látszott, de könnyedén ülte meg a lovát, és figyelmesen tekingetett körül.

- D'Artagnan kapitány nem öregszik - szólt az agarászok kapitánya társához, a solymázmesterhez -, tíz esztendővel idősebb nálunk, és fiatalabbnak látszik lovon.

- Így van - felelte a solymázmester -, én már húsz esztendeje mindig ugyanolyannak látom.

A tiszt tévedett; D'Artagnan négy esztendő alatt tizenkettőt öregedett.

A kor belevájta kérlelhetetlen karmait szemének minden szegletébe, a homloka többé nem volt sima és fénylő, egykor barna és izmos keze most fehérlett, mintha kezdene benne kihűlni a vér.

D'Artagnan a két tisztet azzal az árnyalatnyi nyájassággal szólította meg, amely a magasabb rangú embereket jellemzi. Azok tiszteletteljes és udvarias meghajlással válaszoltak rá.

- Milyen szerencsés véletlen, hogy itt találjuk, D'Artagnan úr - kiáltotta a solymázmester.

- Ezt inkább én mondhatnám, uraim - felelte D'Artagnan -, mert mostanában a király többet törődik a testőreivel, mint a madaraival.

- Bizony, nem úgy van, mint a régi jó időkben - sóhajtott a solymázmester. - Emlékszik, D'Artagnan úr, amikor a boldogult király szarkára vadászott Beaugency túl a szőlőben. No persze, akkoriban maga még nem volt a testőrök kapitánya, D'Artagnan úr!

- És maga még csak semmi kis alhadnagy volt - felelte tréfálkozva D'Artagnan. - Mindegy, mégiscsak szép idők voltak, mert hogy mindig az a szép idő, amikor az ember még ifjú. Jó napot, agaráskapitány úr!

- Részemről a szerencse, gróf úr! - mondta az agarász.

D'Artagnan nem felelt semmit. A megszólítás nem lepte meg: D'Artagnan négy évvel ezelőtt lett gróf.

- Nem fáradt el a hosszú úttól, amelyet idáig tett, kapitány úr? - folytatta a solymázmester. - Pignerol, azt hiszem, kétszáz mérföld távolságra van innen.

- Kétszázhatvan mérföld oda, és ugyanannyi visszafelé - felelte nyugodtan D'Artagnan.

- És ő jól van? - kérdezte halkán az agarász.

- Kicsoda? - kérdezte D'Artagnan.

- No hát, a szegény Fouquet úr! - felelte halkán a solymázmester.

Az agaráskapitány óvatosságból elpárolgott.

- Nem - felelte D'Artagnan -, szegény ember komolyan le van törve. Nem akarja megérteni, hogy a börtön kegyelem az ő számára. Azt mondja: a parlament felmentette azzal, hogy száműzte, mert a száműzetés szabadságot jelent. Nem is tudja elképzelni, hogy halálos ítélet várt rá, és hogy hálát adhat Istennek, amiért kimentették a parlament karmai közül.

- Hát bizony kis híján a vérpadra került szegény - felelte a solymász -, azt mondják, Colbert már kiadta a parancsot a Bastille parancsnokának, és elrendelték a kivégzést.

- És végül? - mondta elmélázva D'Artagnan, véget akarva vetni a beszélgetésnek.

- És végül - szólt közbe az agaráskapitány, aki közben visszatért - Fouquet úr Pignerolba került. Ezt igazán megérdemelte. Még az a szerencse is érte, hogy maga vezette oda. Lopott a királytól eleget.

D'Artagnan kelleetlenül végigmérte az agarázmestert:

- Ha azt hallanám, uram, hogy megette az agarai táplálékát, akkor ezt nemcsak hogy nem hinném el, hanem ha ezért börtönre ítélnék, még sajnálnám is, és nem túrném, hogy rosszat mondjanak magáról. De akármilyen becsületes férfi is uraságod, esküszöm, hogy nem becsületesebb, mint az a szegény Fouquet.

Őfelsége agárfalkájának kapitánya lenyelte a szigorú rendreutasítást, lehorgasztotta a fejét, és két lépéssel közelebb engedte a solymászt D'Artagnanhoz.

- Ő bezzeg megelégedett - mondta a solymász halkán a testőrnek -, látszik, hogy most az agarak vannak divatban; ha solymász volna, nem így beszélne.

D'Artagnan mélabúsan mosolygott, látva, hogyan oldja meg a nagy politikai kérdéseket az alantas érdekű elégedetlenség. Egy kis ideig még a pénzügyminiszter régi szép életmódjára gondolt, szerencséjének leáldozására és arra, hogy milyen szomorú halál vár rá, majd végül ezt kérdezte:

- Szerette Fouquet úr a madarakat?

- Ó, szenvedélyesen, uram - felelte a solymász a keserű sajnálkozás hangján, s olyan sóhajtással, amely mintha Fouquet halotti búcsúztatója volna.

D'Artagnan nem törődött sem az egyikük rosszkedvével, sem a másikuk szomorúságával, hanem tovább folytatta útját a síkságon.

Távolból már látszottak a vadászok, amint előtünedeztek az erdőből kivezető utakon, a tisztásokon pedig a lovászok kalpagjának tollai villantak fel, mint hullócsillagok, és fehér lovaik ragyogó színe át-átszelte az erdő sötétzöldjét.

- Remélem - kezdte ismét D'Artagnan -, nem fog sokáig tartani a vadászat? Arra kérném, szerezzenek minél előbb madarat, mert nagyon fáradt vagyok. Kócsagra vagy vadhattyúra fognak vadászni?

- Mind a kettőre, D'Artagnan úr! - felelte a solymász. - De ne nyugtalankodjék, a király nem szakértő, nem a maga kedvére vadászik, csak a *hölgyeknek* akar mulatságot szerezni.

A solymász úgy hangsúlyozta a *hölgyeknek* szót, hogy D'Artagnannak feltűnt.

- Igen? - mondta csodálkozó tekintettel a solymásznak.

Az agarak kapitánya mosolygott, kétségkívül, hogy kibékítse a testőrt.

- Ó, nevensen csak - szólt D'Artagnan. - Én semmiről sem tudok; egyhavi távollét után csak tegnap érkeztem meg. Az udvar még gyászolta az anyakirálynét, mikor Párizst elhagytam.

Hogy Ausztriai Anna kilehelte lelkét, a király hallani sem akart többé szórakozásról. De egyszer minden véget ér ezen a világon. Tehát nem búsul többé. Annál jobb!

- És mindennek van kezdete is - tette hozzá az agarak parancsnoka harsány kacagással.

- Úgy! - szólt ismét D'Artagnan, mert fúrta az oldalát a kíváncsiság, de méltósága tiltotta, hogy kérdezősködjék. - Szóval valami kezdődik?

Az agarászkapitány jelentőségteljesen kacsintott, de D'Artagnan ettől az embertől semmit sem akart megtudni.

- Korán lesz szerencsénk a királyhoz? - kérdezte a solymásztól.

- Hét órákor már felengedem a sólymokat - felelte ez.

- Ki jön a királlyal? Hogy van Madame? Hogy van a királyné?

- Jobban, uram!

- Tehát beteg volt?

- Ófelsége a királyné gyengélkedett a legutóbbi bánata óta.

- Miféle bánat? Bátran mondja el, jó uram, csak az imént érkeztem.

- Úgy látszik, a királynét kissé elhanyagolták anyósa halála óta; a királyné ezért panaszkodott a királynak, aki állítólag ezt felelte:

- Nem asszonyom mellett alszom-e minden éjszaka? Még mit kíván?

- Ó - mondta D'Artagnan -, szegény asszony! Bizonyára gyűlöli La Vallière kisasszonyt.

- Ó, nem La Vallière kisasszonyt - felelte a solymász.

- Hanem kit?

A beszélgetést félbeszakította a vadászkürt harsogása, amely a kutyákat és a sólymokat szólította. A solymázmester és a társa elvágtattak, és D'Artagnant magára hagyták kíváncsiságával.

A király, hölgyektől és lovasoktól körülvéve, feltűnt a távolban. Az egész csapat lépésben és szép rendben közeledett, a kutyákat meg a lovakat pedig kürtök és trombiták serkentették.

Ez a zajos felvonulás olyan kápráztató fényű volt, hogy ma el sem tudjuk képzelni, legfeljebb a színházi előadások hazug pompája és hamis fensége révén.

D'Artagnan kissé gyengülő szemével három hintót látott meg a csapat mögött, az első a királynéé volt. Nem ült benne senki.

Nem látva a király mellett La Vallière kisasszonyt, D'Artagnan a második hintóban kereste őt, és ott meg is találta.

Egyedül ült két nővel, akik mint úrnőjük is, unatkozni látszottak.

A király bal oldalán, gyakorlott kézzel tüzes paripáját ösztönözve, szemkápráztató szépségű hölgy pompázott.

A király a hölgyre mosolygott, a hölgy pedig a királyra.

Mindenki kacajra fakadt, amint a hölgy megszólalt.

„Ismerem ezt a hölgyet - gondolta a testőr -, ki is ez?”

És odahajolt barátjához, a solymászhoz, megismételve a kérdést.

A solymász már éppen felelni készült, de közben a király megpillantotta D'Artagnant.

- Nohát, gróf, végre visszatért? Miért nem láttam eddig?

- Azért nem, felség - felelte a kapitány -, mert felséged már aludt, mikor megérkeztem, és még nem ébredt fel, midőn ma reggel szolgálatba léptem.

- Most is a régi - szólt Lajos harsány hangon és elégedetten. - Pihenje ki magát, gróf, parancsolom. Ma velem estebédel.

A csodálkozás moraja vette körül D'Artagnant cirógatóan. Mindenki ökörlötte tolongott. A királynál estebédelni megtiszteltetés volt, és őfelsége éppúgy fukarkodott vele, mint IV. Henrik. A király néhány lépéssel továbbhaladt, és D'Artagnant újabb csoport tartóztatta fel, melynek közepén Colbert tündökölt.

- Jó napot, D'Artagnan úr - szólt hozzá a miniszter szeretetre méltó udvariassággal -, jól utazott?

- Igen, uram - felelte D'Artagnan, és köszönésképpen előrehajolt lovának nyakára.

- Hallottam, hogy a király ma estére meghívta asztalához - folytatta a miniszter -, ott találkozni fog egyik egykori barátjával.

- Egyik egykori barátommal? - kérdezte D'Artagnan és gondolatban elmerült a múlt fájdalmas emlékeinek sötét hullámaiba, amelyek olyan sok barátot és ellenséget nyeltek el.

- Alaméda herceggel, aki ma reggel érkezett Spanyolországból - felelte Colbert.

- Alaméda herceg? - kérdezte D'Artagnan emlékeiben kutatva.

- Én vagyok az - kiáltotta egy hófehér hajú és meggörnyedt aggastyán a hintójából, s kinyitotta a kocsiját, hogy a testőr elé siessen.

- Aramis! - kiáltotta D'Artagnan, a bámulattól elképedve.

És ellenkezés nélkül engedte, hogy az idős nagyúr remegő, lesóványodott karja átfonja a nyakát.

Colbert egy pillanatra szótlánul nézte őket, majd ellovagolt, négy szemközt hagyva a két régi barátot.

- Tehát itt van! - szólt belekarolva Aramisba. - Itt van Franciaországban, maga, a száműzött, a lázadó?

- És magával együtt estebédelek a királynál - felelte mosolyogva Vannes püspöke. - Igen; ugyebár, azt kérdezi magában, mit ér ebben a világban a hűség? Nos hát, engedjük elvonulni a szegény La Vallière kisasszony kocsiját. Nézze, milyen nyugtalan. Hogyan követi könnyektől elhomályosított szemével a királyt, aki amott lovagol!

- Kivel?

- Tonnay-Charente kisasszonnyal, akiből közben Montespanné asszony lett - felelte Aramis.

- La Vallière féltékeny, tehát megcsalták?

- Még nem, D'Artagnan, de nemsokára úgy lesz.

Így beszélgettek egymással a vadászat egész ideje alatt, és Aramis kocsisa olyan ügyesen hajtott, hogy abban a pillanatban érkeztek meg, amelyben a sólyom lecsapott a madárra.

A király leszállt a lóról; Montespanné asszony követte példáját. Egy magányos kápolnához értek; vastag fák mögött rejtőzött, amelyeknek levelei már hullottak az első őszi szél nyomán. A kápolna mögött bekerített telek húzódtott meg, rácsos kapuval.

A sólyom arra kényszerítette zsákmányát, hogy a kis kápolnához tartozó bekerített telken zuhanjon le, és a király be akart hatolni, hogy szokás szerint átvegye az első tollat.

A társaság körülvette az épületet és a kertet, mert ahhoz túl kicsiny volt, hogy a vadászat összes résztvevőjét befogadhassa.

D'Artagnan visszatartotta Aramist, aki mint a többiek is, ki akart szállni a kocsiból, és kurtán így szólt hozzá:

- Tudja-e, Aramis, hova vezetett minket a véletlen?

- Nem én - felelte a herceg.

- Itt pihennek azok, akiket valaha ismertem - mondta D'Artagnan a szomorú emléktől megindult hangon.

Aramis mit sem sejtve, reszketeg léptekkel bement a kápolnába egy kis kapun át, amelyet D'Artagnan kinyitott előtte.

- Hol vannak eltemetve? - kérdezte.

- Ott a körülkerített részben. Egy kereszt van ott a kis ciprusfa alatt, mint látja. Azt a kis ciprusfát az ő sírhalmukra ültették. Ne menjen oda. A király éppen arra tart, mert a kócsag ott esett le.

Aramis megállt és elrejtőzött az árnyékban, úgyhogy őket nem látták, de ők észrevették a kocsijában felejtett La Vallière-t, sápadt arcát, amint előbb mélabúsan kinéz a kocsis ablakán, aztán a féltékenységtől hajtván a kápolnába rohan, egy oszlopnak támaszkodik, s innen nézi a körülkerített helyen álló mosolygó királyt, aki int Montespanné asszonynak, hogy bátran közeledjék hozzá!

Montespanné asszony odalépett, megfogta a király feléje nyújtott kezét, és Lajos, az elejtett kócsag első tollát kitépve, szép társnője kalapjára tűzte.

Most Montespanné asszony is elmosolyodott, és gyengéden megcsókolta az ajándékot osztó kezét.

A király elpirult az örömtől, és a vágyódás és a szerelem tüzes pillantásával nézett az asszonyra.

- Mit kapok viszonzásul? - kérdezte.

Az asszony letört egy gallyat a ciprusfáról, és átnyújtotta a reménytől mámoros királynak.

- De hiszen - szólt Aramis halkán D'Artagnannak -, ez szomorú ajándék, mert a ciprusfa a sír fölé borul.

- Úgy van, Raoul de Bragelonne sírja fölé - mondta hangosan D'Artagnan -, Raoul nyugszik itt a kereszt alatt, atyja, Athos mellett.

Mögöttük sóhajtás hallatszott. Egy nő eszméletét veszítette: La Vallière kisasszony mindent látott és mindent hallott.

- Szegény teremtés! - mormogta D'Artagnan, mialatt a kísérő nőknek segített Louise-t a kocsijába vinni. - Most bizony rajta a szenvedés sora!

Este D'Artagnan helyet foglalt a király asztalánál, Colbert úr és Alaméda herceg társaságában.

A király vidám volt. Ezerféle bókot mondott a királynénak, és szerfelett gyengéd volt Madame-mal, aki a király bal oldalán ült, nagyon szomorúan. Azt hihette volna az ember,

hogy visszatértek azok a nyugodalmos idők, mikor a király még anyja szeméből olvasta ki, hogy helyesli-e vagy rosszallja, amit mondott.

Szeretőkről a vacsora alatt nem esett szó. A király néhányszor Aramishoz intézte szavait, követ úrnak szólította, ami növelte D'Artagnan csodálkozását, hisz anélkül sem győzött álmélnodni, hogy lázadó barátját ilyen pompásan fogadják az udvarnál.

Midőn a király felállt az asztaltól, odanyújtotta kezét a királynénak, és intett Colbert-nak, aki leste a pillantását.

Colbert félrevonta Aramist és D'Artagnant. A király Madame-mal elegyedett beszélgetésbe, Monsieur pedig, nyugtalansággal eltelve, a királynéval társalgott, egy pillanatra sem tévesztve szem elől feleségét és fivérét.

Aramis, D'Artagnan és Colbert közt közömbös dolgokról folyt a szó. Régebbi miniszterekről beszélgettek; Colbert Mazarinról mesélt, és Richelieu-ról mondatott el egyet-mást magának.

D'Artagnan nem akart hinni a fülének, hogy ez a sűrű szemöldökű és alacsony homlokú ember mennyi mindent tud és mily vidám kedélyű. Aramis azt csodálta, hogy ez a súlyos egyéniség milyen szellemi könnyedséggel tudja későbbre kitolni a komolyabb társalgást, amire ugyan senki sem tett célzást, de mindhárman érezték, hogy közeledik.

Monsieur elfogult arcán meglátszott, hogy mennyire feszélyezi a királynak Madame-mal való beszélgetése. Madame szeme mintha ki volna sírva. Panaszkodni fog? Vagy egy kis botrányt akar az udvar nyilvánosságára elűzni?

A király félrevonta Madame-ot, s olyan gyengéden szólt hozzá, hogy ez a hercegnőt azokra a napokra emlékeztethette, mikor a király még szerette.

- Húgom - kérdezte -, miért sírt ez a két szép szem?

- De... felség! - hebegett a hercegnő.

- Monsieur féltékeny, nemde, húgom?

A hercegnő odanézett Monsieur felé, és ez a csalhatatlan jel tudtára adta a hercegnek, hogy róla beszélnek.

- Igen - mondta a hercegnő.

- Ide hallgasson - felelte a király -, ha a barátai hírbe hozzák, arról nem Monsieur tehet.

A király ezeket a szavakat oly szelíden mondta, hogy Madame, akit hosszú időn át csupa bánat ért, csaknem sírva fakadt, annyira elszorult a szíve.

- Ugyan, ugyan, kedves kis húgom! - szólt a király. - Mondja csak el nekem, mi bántja; olyan igaz, mint hogy a fivére vagyok: együtt érzek magával; s olyan igaz, mint hogy király vagyok: véget vetek bánatának.

A hercegnő felvetette szép szemét, és búsan így válaszolt:

- Nem a barátaim hoznak hírbe, mert a barátaim távol vannak vagy elrejtőztek; kegyvesztetté tették őket felséged előtt, holott oly önfeláldozók, jók és becsületesek voltak.

- Guiche-re céloz, akit Monsieur kívánságára száműztem az országból?

- És aki az igazságtalan száműzetés óta mindennap el akarja emésztetni magát.

- Igazságtalan, így mondta, húgom?

- Olyan igazságtalan, hogy ha nem éreznék felséged iránt barátsággal elegy tiszteletet...

- Nos?

- Nos, arra kértem volna fivéremet, Károlyt, akit mindenre rá tudok venni...

A király megremegett.

- Mire?

- Arra kértem volna, adja tudtára felségednek, hogy Monsieur és kegyence, Lorraine lovag, nem lehetnek büntetlenül a becsületem és boldogságom hóhérai.

- Lorraine lovag - mondta a király -, az a komor ábrázatú férfi?

- Halálos ellenségem! Ameddig ez az ember a házában él, ahol Monsieur tartóztatja és minden hatalommal felruházta, addig az utolsó asszony leszek ebben az országban.

- Azt tartja tehát - tagolta lassan a király -, hogy fivére, Angolországban, jobb barátja, mint én?

- A tettek bizonyítanak, felség!

- És inkább kér segítséget...

- Hazámtól, felség! - kiáltotta a hercegnő büszkén. - Igen!

A király ezt felelte neki:

- Húgom IV. Henrik unokája, akárcsak én. Unokaöccse és sógora vagyok, barátnóm; nem anyi-e ez, mintha édesfivére volnék?

- Akkor cselekedjék - felelte rá Henriette.

- Kössünk szövetséget.

- Kezdje.

- Azt mondja, igazságtalanul száműztem Guiche-t?

- Ó, igen - felelte Madame pirulva.

- Guiche vissza fog térni.

- Helyes!

- Továbbá azt mondta, rosszul teszem, ha Lorraine lovagot meghagyom a házában, mert rossz tanácsokat sugall Monsieur-nek húgom ellen?

- Jegyezze meg jól, amit mondok, felség... Lorraine lovag egy nap... értse meg, felség, ha rossz végem lesz, előre is Lorraine lovagot vádolom érte, minden gonosztettre képesnek tartom.

- Lorraine lovag többé nem fogja bántani, ezt én ígérem.

- Akkor ez szövetségünknek valóságos előjátéka lesz. Aláírom... de ha felséged vállalja a maga részét, mi lesz az enyém?

- Ahelyett, hogy viszályba keverne engem fivérével, meghittebbé kellene tennie barátságunkat, mint amilyen valaha volt.

- Ez könnyű lesz.

- No, nem is olyan könnyű, mint gondolja, mert közönséges barátság esetében az emberek megölelik egymást, lakomát csapnak, s az egész csak egy csókba vagy vendégségbe kerül, ami kis kiadás; a politikai barátságban ellenben...

- Ahá, ez politikai barátság?

- Igen, húgom, és ilyenkor ölelések és lakomák helyett eleven és jól felszerelt katonákkal kell barátunknak kedveskednünk, és hajókkal, amelyeket jól felszereltünk ágyúkkal és élelmi-szerekkel. Mindebből az következik, hogy az embernek nincs mindig megfelelő pénzesládája az effajta barátságához.
- Bizony, igaza van - szölt Madame -, az angol király pénzesládái egy idő óta kissé konganak.
- Mivel azonban olyan nagy befolyása van fivérére, kedves húgom, talán el tudja érni, amit egy követ soha nem tudna elérni.
- Evégből Londonba kellene utaznom, kedves fivérem.
- Gondoltam már rá - felelte élénken a király -, és azt gondoltam, hogy az utazás kissé szórakoztatná is.
- Csakhogy lehetséges, hogy kudarcot vallok - felelte Madame. - Az angol királynak veszedelmes tanácsadói vannak.
- Azt akarja mondani, tanácsadónői, ugye?
- Azt bizony. Ha pedig felséged szándéka az volna, amit én csupán feltételezek, hogy II. Károlyal háborúra kössön szövetséget...
- Háborúra?...
- Igen. No hát akkor a király tanácsadónői, szám szerint heten: Stewart kisasszony, Wells kisasszony, Gwyn kisasszony, Miss Orchard, Zunga kisasszony, Miss Daws és Castelmaine grófnő, bebizonyítják majd a királynak, hogy a háború sok pénzbe kerül, és helyesebb Hampton-Courtban bálokat és lakomákat rendezni, mint sorhajókat felszerelni Portsmouthban és Greenwichben.
- Akkor pedig tárgyalásai meghiúsulnak?
- Ó, ezek a hölgyek meghiúsítanak minden tárgyalást, amelyet nem maguk folytatnak.
- Tudja, húgom, mi jutott eszembe?
- Nem! Mondja meg.
- Hogyha kissé körülnézne, akkor talán találna egy olyan tanácsadónőt, akit magával vihet, hogy a király mellett ékesszólásával a hét másik tanácsadónő rosszakaratát megbénítsa.
- Jó ötlet, felség, máris töröm rajta a fejem.
- Bizonyosan talál megoldást...
- Remélem.
- Szép nőnek kell lennie, mert egy kellemes arc jobb, mint a rút, ugye?
- Okvetlenül.
- Éleselméjűnek, merésznek, gyors észjárásúnak?
- De még mennyire!
- És nemesi származásúnak is kell lennie, legalább annyira, hogy elfogultság nélkül tudjon közeledni a királyhoz. De nem annyira, hogy családja méltóságát féltse.
- Pontosan így van!
- És... egy kissé angolul is kellene tudnia.

- Istenem! - kiáltott Madame. - Hajszádra olyasvalaki kell nekünk, mint például Kéroualle kisasszony.²⁵

- Igen, igen - mondta XIV. Lajos -, eltalálta, húgom!

- Őt fogom magammal vinni. Azt hiszem, nem lesz oka panaszra.

- Persze hogy nem; először is kinevezem teljhatalmú csábítónak, és a címet özvegyi járadékkal toldom meg.

- Helyes!

- Már látom is úton, húgom, és látom, hogy megvigasztalódott bánatában.

- Két feltétellel utazom el! Az első, hogy tudjam, miről kell tárgyalnom.

- Figyeljen rám: a hollandusok, mint tudja, naponta megsértenek újságjaikban és köztársasági érzelmeikkel. Én nem szeretem a köztársaság híveit.

- Magától értetődik, felség.

- Sajnálattal látom, hogy a tengernek ezek a királyai, ahogyan magukat nevezik, Franciaország kereskedelmét magukhoz ragadják Indiában, és hajóikkal nemsokára tele lesz Európa minden kikötője. Túlságosan közel fekszik hozzám ez a hatalmas ország.

- De hiszen a szövetségese.

- Ezért tették rosszul, hogy azt az érmet verették, amely Hollandiát úgy ábrázolja, amint megállítja a napot, akárcsak Józsuá, és az érem felirata: *A nap megállt előttem*. Ez nem nagyon testvéri viselkedés, igaz?

- Azt hittem, már elfelejtette ezt a semmiséget.

- Soha semmit sem felejték el, nővérem! És ha igazi barátaim, mint amilyen az ön fivére, Károly, segíteni akarnának nekem...

A hercegnő eltűnődött.

- Értse meg: fel kell osztanunk a tengeri uralmat. Ebben az osztozásban, ha Anglia is úgy akarja, nem vagyok más félnek ugyanolyan jó, mint a hollandusok?

- Itt van számunkra Kéroualle kisasszony, hogy erről a kérdéstről tárgyaljon - felelte Madame.

- Kérem, mondja meg utazásának második feltételét, nővérem!

- Monsieur-nek, a férjemnek a beleegyezése.

- Meg fogja kapni.

- Akkor már el is utaztam, fivérem!

Ennek hallatára Lajos a teremnek a felé a szeglete felé fordult, ahol Colbert és Aramis állt D'Artagnannal, és igenlőleg intett miniszterének.

Erre Colbert a mondat közepén félbeszakította a társalgást, és így szólt Aramishoz:

- Követ úr, ha úgy tetszik, beszéljünk állami ügyekről.

²⁵ Valóban így hívták II. Károly angol király bresti születésű kegyencnőjét (Louise de Penancoet de Kéroualle - 1649-1734), aki nagy barátja volt Franciaországnak.

D'Artagnan tapintatosan tüstént eltávozott. A kandallóhoz lépett, arra a helyre, ahonnan hallotta, amit a király Monsieur-nek mondott, aki nyugtalansággal eltelve közeledett Lajos felé.

A király arca lángolt. Homlokáról olyan félelmes akaratot lehetett leolvasni, amely akkor már nem talált ellentmondásra Franciaországban, és nemsokára egész Európában sem.

- Monsieur - szólt a király fivéréhez -, nem vagyok meglepődve Lorraine lovaggal, tanácsolja neki, hogy utazzék el néhány hónapra.

Ezek a szavak mint a lavina zúdultak Monsieur-re, aki bálványozta és a gyengédség minden jelével elhalmozta kegyencét.

- Micsoda! A lovak magára vonták felséged nemtetszését? - kiáltotta, és dühös pillantást vetett Madame felé.

- Erről majd beszélgetünk, ha a lovak elutazott - felelte nyugodtan a király -, és ha Madame már Angliában lesz.

- Madame Angliában! - mormogta elképedve Monsieur.

- Egy hét múlva utazik, fivérem! - folytatta a király. - Mi ketten pedig oda megyünk, ahova majd én mondom.

És a király sarkon fordult, de előbb rámosolygott fivérére, hogy ennek a két hírnek a keserűségét megédesítse számára.

Ezalatt Colbert egyre csevegett Alaméda herceggel.

- Uram - mondta Colbert Aramisnak -, elérkezett a pillanat, hogy szót értsünk egymással. Kibékítettem magával a királyt, tartoztam ezzel egy olyan érdemes férfiúnak, mint maga. Mivel azonban némelykor barátságáról biztosított, most alkalom kínálkozik, hogy ennek bizonyítékát adja. Egyébként is inkább francia, mint spanyol. Feleljen nekem őszintén, számíthatunk-e Spanyolország semlegességére, ha fellépünk az Egyesült Tartományok ellen?

- Hogy mi Spanyolország érdeke - felelte Aramis -, az világos, uram. A mi politikánk az, hogy Európát az Egyesült Tartományok ellen ingereljük, amelyre régen neheztelünk kivívott szabadsága miatt. De Franciaország királya az Egyesült Tartományok szövetségese. Továbbá azt is tudja, hogy ez tengeri háború volna, és Franciaország, azt hiszem, nincs rá felkészülve, hogy sikerrel megvívja.

Colbert ebben a pillanatban megfordult, s D'Artagnant látta maga előtt, amint beszélgetőtársát keresett, mialatt a király félrevonulva beszélgetett Monsieur-vel.

Colbert odahívta.

És Aramishoz halkán így szólt:

- Szólhatunk erről D'Artagnan úrral?

- Ó, hogyne - felelte a követ.

- Éppen arról beszéltünk Alaméda herceggel - mondta Colbert -, hogy az Egyesült Tartományok elleni háború tengeri háború volna.

- Nyilvánvalóan - felelte a testőr.

- És maga mit tart erről, D'Artagnan úr?

- Azt, hogy nagyon erős szárazföldi haderőre volna szükségünk egy ilyen tengeri háborúhoz.

- Tessék? - kérdezte Colbert, azt híván, hogy rosszul értette.

- Miért szárazföldi haderőre? - kérdezte Aramis.

- Mert a király vereséget szenved a vízen, ha az angolok nem támogatják, ha pedig a tengeren vereséget szenved, nyomban megtámadják a hollandusok a kikötőkben, vagy a spanyolok a szárazföldön.

- És ha Spanyolország semleges marad? - kérdezte Aramis.

- Addig semleges, amíg a király az erősebb - felelte D'Artagnan.

Colbert csodálta ezt az éleselméjűséget, amely sohasem érintett egy kérdést, amíg alapszabályában meg nem világította.

Aramis mosolygott. Nagyon is jól tudta, hogy D'Artagnant mint diplomatát nehéz túlszárnyalni.

Colbert, aki, mint minden gögös ember, a biztos sikerrel kecsegtette képzeletét, ismét felvette a beszélgetés fonalát.

- Ki mondja, D'Artagnan úr, hogy a királynak nincs tengeri hadereje?

- Ó, ezekkel a részletekkel nem foglalkoztam - felelte a kapitány. - Tengerészeti kérdésekben nem vagyok szakértő. Gyűlölöm a vizet, mint minden ideges ember; de azt hiszem, hogy megfelelő hajóhadhoz, lévén Franciaország egyetlen, kétszáz állomásos tengeri kikötő, tengerészeket is kaphatnánk.

Colbert kihúzott a zsebéből egy hosszúkás jegyzetet, amely két hasábra volt felosztva. Az első hasábon a hajók nevei voltak, a másodikon szám szerint felsorolva az ágyúk és a legénység.

- Ugyanerre a gondolatra jutottam magam is - mondta D'Artagnannak -, és jegyzéket készítettem a hajókról, amelyeket megszámláltunk. Harmincöt hadihajó.

- Harmincöt hadihajó! Lehetetlen - kiáltott fel D'Artagnan.

- Mintegy kétezer ágyú - folytatta Colbert. - Ennyi a király tulajdona ebben a pillanatban. Harmincöt hajóból három hajórajt lehet képezni, de én ötöt akarok.

- Ötöt! - kiáltott most Aramis.

- Még az év vége előtt vízre bocsátjuk őket, uraim! A királynak ötven sorhajója lesz. Ezzel lehet már harcolni, ugyebár?

- Hajót építeni nehéz, de lehet - szólt D'Artagnan. - De mit tegyünk a felszerelésük érdekében? Franciaországban sem katonai öntödék, sem hajóépítő gyárak nincsenek.

- Eh! - felelte Colbert ragyogó arccal. - Az utóbbi másfél év alatt mindezt megoldottam; hát nem tudja? Nem ismeri D'Infreville urat?

- D'Infreville-t? - felelte D'Artagnan. - Nem én!

- Én fedeztem fel. Van egy sajátságos tulajdonsága: foglalkoztatni tudja a munkásokat. Toulonban ágyúkat öntetett, és Burgundiában erdőket irtatott. És azonkívül, talán nem fogja elhinni nekem, amit mondani fogok, követ úr: támadt még egy jó gondolatom.

- Ó, uram - felelte Aramis udvariasan -, én mindig hiszek.

- Képzelse: szövetségeseink, a hollandusok jellemén töprengve így gondolkodtam: „A hollandusok kereskedőnépek, barátai a királynak, és boldogok lesznek, ha eladhatják öfelségének, amit maguknak gyártottak. Ergo: minél többet veszünk tőlük... Bocsánat, hadd tegyem még hozzá: van ám egy Forant-om is... Ismeri Forant-t, D'Artagnan?

Colbert megfélekedett magáról. Röviden D'Artagnannak nevezte a testőrkapitányt, mint a király. De a kapitány mosolygott, és így felelt:

- Nem, nem ismerem.

- Megint csak az én felfedezésem, kiváló beszerző. Ez a Forant 350 000 fontnyi vasgolyót vásárolt nekem, 200 000 font puskaport, tizenkét rakomány északi vasfát, kanócot, gránátot, kátrányt, gyantát és hasonlókat; és két százalékkal olcsóbban szerezte be, mint amennyibe ezek a dolgok kerülnének, ha Franciaországban gyártják őket.

- Kitűnő ötlet - felelte D'Artagnan -, holland golyókat önteni, amelyek majd visszakerülnek a hollandusokhoz.

- Ugyebár? Veszteséggel!

És Colbert nagyot hahotázott, a maga pattogó hangján. El volt ragadtatva tulajdon szellemességétől.

- Továbbá - folytatta -, a hollandusok ebben a pillanatban hat hajót építenek a királynak, tengerészetük legjobb hajóinak mintájára. Destouches... No de Destouches-t csak ismeri?

- Nem, uram!

- Ez olyan ember, aki különösen biztos szemmel tudja megmondani, ha vízre bocsát egy hajót, hogy milyen hibái és előnyei vannak ennek a hajónak. Ez igen értékes tulajdonság ám. A természet valóban furcsa. Nos hát, ez a Destouches elsősorban kikötői szolgálatra alkalmas embernek tetszett nekem, és most hat darab 78 tonnás hajó építésére ügyel fel, amelyeket az Egyesült Tartományok építtet öfelsege számára. Mindebből az következik, kedves D'Artagnan uram, hogy a királynak meglehetősen csinos hajóhada volna, ha tengelyt akarna akasztani az Egyesült Tartományokkal. Azt pedig, hogy a szárazföldi haderő megállja-e a helyét, maga jobban tudja, mint bárki más.

Aramis és D'Artagnan összenéztek; csodálattal adóztak annak a titkos munkának, amelyet ez az ember néhány év alatt elvégzett.

Colbert megértette őket, és meghatotta ez a hízélgés, amely a hízélgések közt a legkülönb.

- Ha ezt mi itt, Franciaországban, nem tudjuk - szólalt meg D'Artagnan -, Franciaországon kívül még kevésbé tudják.

- Azért mondtam a követ úrnak - folytatta Colbert -, hogy ha Spanyolország biztosít semlegességéről és Anglia segít nekünk...

- Ha Anglia segít - vágott közbe Aramis -, akkor kezeskedem Spanyolország semlegességéről.

- Kezet rá - vágott a szavába Colbert a maga nyers kedélyességével. - És Spanyolországról jut eszembe: Alaméda herceg még nem nyerte el az aranygyapjas rendjelet. Hallottam nemrég, amint a király azt mondta, hogy szívesen látná keblén a Szent Mihály rendjel nagy szalagját.

Aramis meghajolt.

„Ó! - gondolta magában D'Artagnan -, és Porthos már nem él! Hány öl szalagra volna szükség az ő számára! Jó Porthos!”

- D'Artagnan úr - kezdte Colbert ismét -, fogadni mernék, kedve volna Hollandiába vezetni a testőröket. Tud úszni?

És felnevetett, mint aki fényes jókedvében van.

- Akár az angolna - felelte D'Artagnan.

- Csak azért, D'Artagnan úr, mert ott egy sereg csatornán és mocsáron kell átkelni, és a legjobb úszók is gyakran belefulladásnak.

- Az a hivatásom, hogy meghaljak öfelségéért - felelte D'Artagnan. - Mivel azonban ritkaság, hogy a háborúban sok vizet találjon az ember valamelyes tűz nélkül, ezért előre kijelentem, minden tőlem telhetőt meg fogok tenni, hogy a tüzet válasszam. Öreg vagyok: a víz megdermeszt; a tűz ellenben felmelegít, Colbert úr!

És D'Artagnant úgy megszépítette az ifjonti hév és büszkeség e szavaknál, hogy ezúttal Colbert-t ragadta el a csodálat.

D'Artagnan észrevette a hatást. Eszébe jutott, hogy az a jó kereskedő, aki magasra tartja áruját, ha keresletre talál. Előre meggondolta tehát az árát.

- Nos, megyünk-e Hollandiába? - kérdezte Colbert.

- Igen - felelte D'Artagnan -, csakhoggy...

- Csakhoggy?... - kérdezte Colbert.

- Csakhoggy - ismételte D'Artagnan - minden dolog mögött érdek és hiúság rejlik. A testőrkapitánynak igazán szép jövedelme van, de ne feledje: a királynak most van testőrsége és van külön katonasága. Egy testőrkapitánynak vagy mindezek parancsnokának kellene lennie, és akkor évi százezer frank sem volna elegendő a reprezentációs költségeire és konyhájára...

- Azt hiszi talán, hogy a király alkudozni kíván? - kérdezte Colbert.

- Ugyan - felelte D'Artagnan, abban a biztos tudatban, hogy az érdek kérdésében győzött -, nem értett meg, uram: én azt mondtam, hogy én mint régi kapitány, mint az egykori királyi gárda parancsnoka, aki fölötté állok Franciaország marsalljainak, látom magam, amint egy nap a lövészárkokban egyenlő rangban vagyok két másik tiszttel, a gárdakapitánnyal és a svájciak parancsnokló ezredesével. Nos, ezt semmi áron nem tűrném el. Megvannak a magam szokásai, és ragaszkodom hozzájuk.

Colbert érezte a szavak élet, de egyébként is el volt rá készülve.

- Gondoltam arra, amit az imént mondott - felelte.

- Mire, uram?

- Csatornákról és mocsarokról beszéltünk, amelyekbe belefulladás az ember.

- Nos?

- Nos, ha vízbe fúl az ember, annak egy vízialkalmatosság, egy szál deszka, egy bot hiánya az oka.

- Egy boté, akármilyen rövid is - mondta D'Artagnan.

- Helyes - felelte Colbert. - Így például nem tudok róla, hogy egy francia marsall valaha is vízbe fulladt volna.

D'Artagnan elsápadt az örömtől, és remegő hangon így szólt:

- Szülőföldemen nagyon büszkék lennének rá, ha Franciaország marsalljává lennék; de a marsallbotot csak az nyerheti el, aki mint hadvezér vezette a csapatokat.

- Nézze, uram - felelte Colbert -, ebben a jegyzetkönyvben, amit majd tanulmányozni fog, egy haditerv van, ezt kell követniök a csapatoknak, amelyeket a király jövő tavaszi hadjárata alatt a maga vezérlete alá rendel.

D'Artagnan remegve nyújtotta ki kezét a jegyzetkönyvecske felé, és midőn ujjai Colbert ujjával találkoztak, a miniszter melegen megszorította a testőr kezét.

- Uram! - mondta D'Artagnannak. - Mi ketten kölcsönösen elégtétellel tartoztunk egymásnak. Én kezdtem, most magán a sor.

- És én elégtételt adok magának, uram - felelte D'Artagnan. - Nagyon kérem, mondja meg a királynak, hogy az első kínálkozó alkalommal vagy győzelemre számíthat, vagy a halálom hírére fogja hallani.

- Máris hímeztetem marsallbotjának aranyliliomait - felelte Colbert.

Másnap, midőn Aramis elutazott Madridba, hogy Spanyolország semlegességét kieszközölje, elment D'Artagnan szállására búcsút venni. A két barát sokáig tartotta egymást átölelve.

- Szeressük egymást négy helyett - mondta D'Artagnan -, mert immár csak ketten vagyunk.

- És talán nem látsz többé, kedves D'Artagnan - felelte Aramis. - Ha tudnád, mennyire szerettelek! Öreg vagyok, kialvó láng, fél lábbal a sírban állok.

- Barátom, tovább fogsz élni, mint én; a diplomácia azt parancsolja neked, hogy élj; de engem halálra ítél a becsület.

- Ugyan már, marsall úr - felelte Aramis. - Az olyan emberek, mint mi, csak akkor halnak meg, ha bőven kivették részüket az örömből és a dicsőségből.

- Hej, herceg úr - replikázott D'Artagnan szomorú mosollyal -, az a baj, hogy én már nem vágyódom semmire.

Még egyszer megölelték egymást, és két órával később szétváltak útjaik.

D'Artagnan halála

Ellentétben azzal, ami történni szokott, akár a politika, akár az erkölcs tekintetében, ezúttal mindenki tartotta magát adott szavához, és becsülettel eleget tett kötelezettségeinek.

A király visszahívta Guiche urat, és száműzte Lorraine lovagot; Monsieur bele is betegedett.

Madame Londonba utazott, és annyira megkedveltette fivérével, II. Károlyal, Kéroualle kisasszony politikai tanácsait, hogy Franciaország és Anglia között szövetségi szerződést írtak alá, és az angol hajók, néhány milliónyi francia arany terhével megrakodva, félelmetes hadjáratra indultak az Egyesült Tartományok ellen.

II. Károly megígérte Kéroualle kisasszonynak, hogy jó tanácsát némiképp meghálálja: megtette Portsmouth hercegnőjének.

Colbert hajókat, löszert és győzelmeket ígért a királynak. Mint tudjuk, ő is megtartotta szavát.

Végül Aramis, akinek ígéreteire pedig a legkevésbé lehetett számítani, a következő levelet írta Colbert-nak a vállalt, s Madridban folytatott tárgyalások dolgában:

Colbert úr!

Van szerencsém elküldeni önhöz D'Oliva tisztelendő atyát, aki a Jézus társaság helyettes generálisa és ideiglenes utódom.

A tisztelendő atya meg fogja magyarázni, hogy ellenőrzöm a rend mindama ügyeinek vezetését, amelyek Franciaországra és Spanyolországra vonatkoznak, de nem akarom megtartani a rend generálisának címét, mert ez túlságosan rávilágítana azoknak az ügyeknek a menetére, amelyekkel ő Katolikus Felsége megbízni szándékozik. Csak akkor fogom ezt a címet, őfelsége parancsára, újra felvenni, ha a munkák, amelyeket önnel egyetértésben kezdtem meg, Istennek és egyházának nagyobb dicsőségére, szerencsés befejezést nyernek.

R. P. D'Oliva azt is tudtára fogja adni, uram, hogy Ő Katolikus Felsége beleegyezett egy olyan szerződés megkötésébe, amely Spanyolország semlegességét biztosítja Franciaország és az Egyesült Tartományok között való háború esetén.

Ez a beleegyezés még akkor is érvényes lesz, ha Anglia, ahelyett, hogy tevékeny részt venne, csak semleges marad.

Ami Portugáliát illeti, amelyről beszéltünk egymással, uram, biztosíthatom, hogy Portugália minden tőle telhetőt meg fog tenni, hogy a Legkeresztényebb Királynak segítségére legyen háborújában.

Kérem, Colbert úr, tartson meg továbbra is baráti jóindulatában, fogadja mély tiszteletemet, és szíveskedjék nagyrabecsülésemet a Legkeresztényebb Uralkodó lábai elé helyezni.

Alaméda herceg

Aramis így többet tartott meg, mint amennyit ígért; tehát már csak az van hátra, hogy megtudjuk, hogyan lesznek egymáshoz hívek a király, Colbert és D'Artagnan.

Tavasszal, mint Colbert előre megmondta, a szárazföldi haderő megkezdte a hadjáratot. A hadsereg pompás rendben vonult XIV. Lajos udvara előtt; a király hölgyekkel és udvaroncokkal telt kocsiktól körülvéve vezette birodalmának színe-javát a véres ünnepségre.

Igaz, a hadsereg tisztjei nem hallottak más muzsikát, mint a holland erődök tüzéségét, de ez elég volt annak a sok-sok tisztnek, aki ebben a háborúban szerzett hírnevet, előléptetést, vagy itt lelte halálát.

D'Artagnan mint a tizenkétezer lovasból és gyalogságból álló hadtest parancsnoka vonult a háborúba, és azt a parancsot kapta, hogy foglaljon el különböző erődítéseket, amelyek a Frizia nevezetű stratégiai hálózatnak a csomópontjait alkották.

Soha még hadsereget nem vezettek ilyen pompával háborúba. A tisztek tudták, hogy vezérük éppen olyan okos és ravasz, mint amilyen bátor, és egyetlen embert, egyetlen talpalatnyi földet sem fog szükségtelenül feláldozni.

D'Artagnan megőrizte a régi háborús szokásokat: a környékről szerezni eleséget, daloltatni a katonáit, megrikatni az ellenséget.

A királyi testőrök kapitánya arra volt hiú, hogy megmutassa, mennyire érti a mesterségét. Soha nem láttak senkit jobban megválasztani az alkalmakat, támogatni rohamokat, előnyösebben kiaknázni az ostromlottak elkövette hibákat. D'Artagnan hadserege egy hónap alatt tizenkét kis erődöt vett be.

Épp a tizenharmadik előtt állt, amely öt nap óta tartotta magát. D'Artagnan megásatta az ostromárkokat, mint aki nem hiszi, hogy ezek az emberek valaha is megadják magukat.

A hidászok és a munkások ennek a férfiúnak a hadseregében becsvággal és buzgósággal telt, éleselméjűséggel megáldott testületet alkottak, mert D'Artagnan mint katonákkal bánt velük, dicsőséggé változtatta munkájukat, és csak akkor tette ki őket halálos veszedelemnek, ha nem cselekedhetett másképp.

Csak látni kellett, milyen bőszen forgatták fel a hollandiai ingoványokat, mocsarakat. A tőzeg és agyagrétegek a katonák szerint úgy szétolvadtak, mint a vaj a friziai gazdaságok széles köcsögeiben.

D'Artagnan futárt küldött a királyhoz, hogy jelentést tegyen neki az utolsó sikerekről, ami növelte őfelsége jókedvét és azt a hajlandóságát, hogy ünnepélyeket rendezzen a hölgyek számára.

D'Artagnannak ezek a győzelmei olyan nagy dicsőséget szereztek az uralkodónak, hogy Montespanné asszony mindig csak a Győzhetetlen Lajosnak nevezte.

Ezért aztán La Vallière kisasszony, aki mindig csak a Győzedelmes Lajosnak hívta a királyt, sokat veszített a király kegyéből. Egyébként Louise szeme gyakran vörös volt, és egy győzhetetlen számára semmi sem olyan ellenszenves, mint a síró szerető, amikor pedig körülötte mindenki mosolyog. La Vallière kisasszony csillaga felhőkbe és könnyekbe hanyatlott le a láthatáron.

Montespanné asszony vidámsága ellenben megkettőződött a király győzelmei által, ami a királyt megvigasztalta minden más bosszúságáért. Ezt D'Artagnannak köszönhetette a király.

Őfelsége el akarta ismerni ezeket az érdemeket, és ezt írta Colbert úrnak:

Colbert úr, meg kell tartanunk D'Artagnan úrnak tett ígéretünket, mivel ő is megtartotta a magáét. Tudtára adom, hogy érkezett a tettekre váltás ideje. Az ehhez szükséges kellékeket a kellő időben el fogom juttatni önhez.

Lajos

Következésképpen Colbert, aki D'Artagnan futárját maga mellett tartotta, saját kezűleg írt levelet adott át a futárnak D'Artagnan számára, és egy kis arany berakású ébenfa ládát, a láda szemre nem volt valami nagy, de kétségkívül nagyon nehéz lehetett, mert a futár mellé öt embert adtak, akik vinni segítettek.

Ezek az emberek megérkeztek az erőd elé, amelyet D'Artagnan kelet felől ostromolt, és jelentkeztek a vezér szállásán.

Azt felelték nekik, hogy az ellenséges várparancsnok alattomos módon támadást intézett ellenük előző nap, betömte az ostromárkokat, hetvenkét embert megölt, és hozzáfogott egy rés kijavításához. D'Artagnan, akit ez a támadás elkésértett, tizenkét gránátos-századdal elindult a munkálatok újrakezdésére.

Colbert úr futárjának parancsa volt, hogy D'Artagnan urat megkeresse, akárhol legyen is, a napnak vagy az éjszakának bármely órájában. A futár és kísérei tehát lovon indultak el az ostromárkok felé.

D'Artagnan teljesen fedezetlenül állt ott, arannyal szegélyezett kalpagjában, hosszú pálcájával és aranysujtásaival. Ősz bajuszát rágta, és avval foglalatoskodott, hogy bal kezével leverte magáról a port, amelyet a földet feltúró ágyúgolyók szórtak rá.

E rettenetes tüzelésben, amely sivítással töltötte be a levegőt, látni lehetett, hogy a tiszték ásóval dolgoznak, és segítenek a katonáknak, akik tizedmagukkal vagy huszadmagukkal a hatalmas rőzsekötegeket cipelik, kitatarozzák velük a lövészárkok mellvédjét, s D'Artagnan heves, fáradhatatlan buzdítására ismét szabaddá tették a fedezéket.

Három óra alatt helyrehoztak mindent. D'Artagnan hangja szelídebbre váltott. Teljesen megnyugodott, midőn a hidászok kapitánya kalapjával a kezében jelentette, hogy az ostromárkok használhatók.

Alighogy befejezte szavait, egy ágyúgolyó elvitte a lábát, és ő D'Artagnan karjába hanyatlott.

A testőr felemelte katonáját és nyugodtan, nagy gyöngédséggel, ezredeinek lelkes tapsa közepette levitte a lövészárkokba.

Ami aztán következett, az már nem lelkesedés volt, hanem önkívület. Két század vezényszó nélkül rohamra indult, és az előőrsökig hatolt, akiket egy szempillantás alatt hátrálásra kényszerítettek. Mikor társaik, akiket D'Artagnan nehezen visszatartott, a bástyákon látták őket, utánuk iramodtak, és vad támadást intéztek a bástyák ellen, amelyeknek bevételétől az erőd sorsa függött.

D'Artagnan látta, hogy csak úgy tudja hadseregét megállítani, ha betör az erődbe, ezért az embereit két rés felé terelte, amelyeknek betömésével az ostromlottak el voltak foglalva; rettenetes roham volt. Tizennyolc század vett benne részt, és D'Artagnan a többiekkel fél ágyúlövés távolságra közelítette meg az erődöt, hogy a támadást onnan vezényelje. Tisztán odahallatszott a hollandusok üvöltése, akiket D'Artagnan katonái a lövegeik mellett szúrtak le; a küzdelem egyre hevesebb lett, a parancsnok legnagyobb kétségbeesésére: megharcolt minden talpalatnyi helyért.

D'Artagnan, hogy véget vessen a dolognak, és lelohassza a tüzet, amely nem akart szünni, új századot küldött ki, amely mint egy fúró hatolt át a még erősen álló várkapukon, és nemsokára látszott a tűzön át, amint a sáncokon megfutamodnak a rémült ostromlottak az ostromlók előtt.

Ebben a pillanatban a vezér, mialatt megkönnyebbülten fellélegzett, egy hangot hallott maga mellett, amely így szólt hozzá:

- Uram, Colbert úr megbízásból, ha szabad kérnem.

D'Artagnan feltörte a levél pecsétjét, és a következőket olvasta:

D'Artagnan úr, a király megbízott, hogy tudtára adjam: jutalmul jó szolgálataiért és a dicsőségért, amelyet csapatainak szerzett, kinevezi Franciaország marsalljának.

A király el van ragadtatva, uram, a hódításoktól, amelyeket Önnek köszönhet, és különösen azt köti szívére, hogy a megkezdett ostromot az Ön számára szerencsésen és az ő számára sikeresen fejezze be.

D'Artagnan lánoló arccal és ragyogó szemekkel állt ott. Felézett, hogy lássa, a falakon mint haladnak előre csapatai, amelyek egészen be voltak burkolva vörös és fekete felhőkbe.

- Nemsokára befejezzük - felelte a futárnak -, a város egy negyedóra múlva megadja magát.

Aztán folytatta az olvasást:

A kis láda, D'Artagnan úr, az én ajándékom. Azt hiszem, nem haragszik, látva, hogy mialatt maguk, harcosok, a király védelmére kivonják kardjukat, én a béke művészetét serkentem, hogy jutalmul méltó módon ékesítsem magát.

Baráti jóindulatába ajánlom magam, marsall úr, szívvel-lélekkel híve

Colbert

D'Artagnan az örömtől mámorosan intett a futárnak, aki a kis ládával a kezében odasietett. De abban a pillanatban, mikor a marsall a kis ládikót szemügyre venni készült, a bástyákon hatalmas robbanás hallatszott, amely egész figyelmét a városra vont.

- Mégiscsak különös - mondta D'Artagnan -, hogy még nem látom a falakon a királyi zászlót, hogy még nem hallom az erőd átadását jelző dobpergést.

Háromszáz pihent embert indított rohamra, akiket egy elszánt tiszt vezetett, és kiadta a parancsot, hogy újabb rést törjenek.

Erre kissé nyugodtabban visszatért a kis ládához, amelyet Colbert futárja feléje nyújtott. Az övé volt; megharcolt érte.

D'Artagnan kinyújtotta a kezét, hogy kinyissa a ládikát, ám ekkor egy ágyúgolyó süvített ki a városból, szétzúzta a tiszt kezében a kis ládát, mellen találta D'Artagnant, és leterítette a gyepes dombra, miközben a lilios marsallbot kiesett a szétzúzott kis ládából, és odagurult a marsall tehetetlen karja alá.

D'Artagnan megpróbált felállni. Azt hitték, hogy csak elesett, de nem sebesült meg. Rettentes kiáltás hangzott fel megrémült tisztjeinek sorában; a marsallt elöntötte a vér, nemes arca lassanként halálsápadttá vált.

A mindenfelől kinyúló karokra támaszkodva még egyszer az erőd felé fordíthatta a tekintetét, és a fősánc ormán még megpillantotta a fehér zászlót; a füle, amely már süket volt az élet zajai iránt, homályosan még hallotta a dobok győzelmet hirdető pergését.

Ekkor görcsösen összehúzódó kezébe szorította az aranyliliomokkal hímzett bársonnyal bevont marsallbotot, lenézett rá, mert ahhoz nem volt már ereje, hogy égre emelje szemét, lehanyatlott, különös szavakat mormolva, amelyeket döbbs katonái valami varázsigének hihettek, pedig olyan sokat jelentettek egykor ezen a földön, de hogy mit, már csak ez a haldokló tudta:

- Athos! Porthos! Viszontlátásra! Aramis! Isten veled, örökre!

A négy bátor férfiúból, akiknek történetét elbeszéltek, immár egyetlen test maradt csak: lelküket visszavette az ég.

-&-